STRIPSCHRIFT

VERSCHIJNT
MAANDELIJKS
NUMMER 100
PRIJS F 4,95

Kresse, met komplete herdruk
van een uniek Eric de Noorman
verhaal
Marten Toonder
Hergé

FALATOFF
WEER TERUG

Na een paar jaar stilte is Falatoff er weer. Nu met meer medewerkers en met meer activiteiten op het programma. De makers van Falatoff hebben een uitgeverij gesticht: **ARTEFACT.** Deze firma zal niet alleen Falatoff uitgeven, maar ook:

- Eemn **Best of Tante Leny** verzamelalbum in het Frans;
- Affiches, zeefdrukken en briefkaarten van Tardi, Druillet, Solé, Gotlib, F'Murrr; enz.

Daarnaast zal Artefact zich bezighouden met de verkoop per post van de eigen uitgaven en van andere Franse bladen en boeken. **Een gratis catalogus sturen we U graag toe.** Even een briefkaartje met uw adres en de vermelding 'catalogus' naar **ARTEFACT, 3 Rue du Marché, 95880 ENGHIEN, Frankrijk**, en hij komt bij u in de bus.

Bestellen is gemakkelijk
U ontvangt onze catalogus. U deelt de prijzen (in Franse francs) door twee en u heeft de prijzen in guldens.
Bij het bedrag van uw bestelling telt u de portokosten op:
Bestellingen van 1 tot 25 gulden: f 2,– porto; van 25 tot 50 gulden: f 4,– porto; van 50 tot 75 gulden: f 6,– porto enzovoorts.
Het totale bedrag stort u vervolgens op giro **LA SOURCE 30 868 13 X** van S. Insergueix, 25 rue Blanche, 95230, Soisy, Frankrijk. U kunt dit op het postkantoor doen, maar ook via uw eigen girorekening. Op enveloppe en girokaart zet u dan 'buitenland', verder blijft alles hetzelfde. Vergeet u niet op uw stortingsformuliertje of girokaart de bestelde titels te vermelden!

Abonnementen
Natuurlijk kunt u zich ook weer abonneren op Falatoff, het gezelligste Franse stripinformatieblad. Voor 29 gulden ontvangt u 6 nieuwe nummers van ons onvolprezen tijdschrift.
Enkele voorbeelden van onze prijzen:
Echo des Savannes: f 3,50 per stuk.
Métal Hurlant: f 4,25 per stuk.
Métal Hurlant speciale nummers: f 5,– per stuk.
Album La Nuit van Druillet: f 16,–
Gai Luron 1, 2, 3, 4: f 7,50 per stuk.
Kleurenaffiche Druillet: f 11,–.

ARTEFACT, 3 RUE DU MARCHE, 95880 ENGHIEN, FRANKRIJK

ZOJUIST VERSCHENEN!

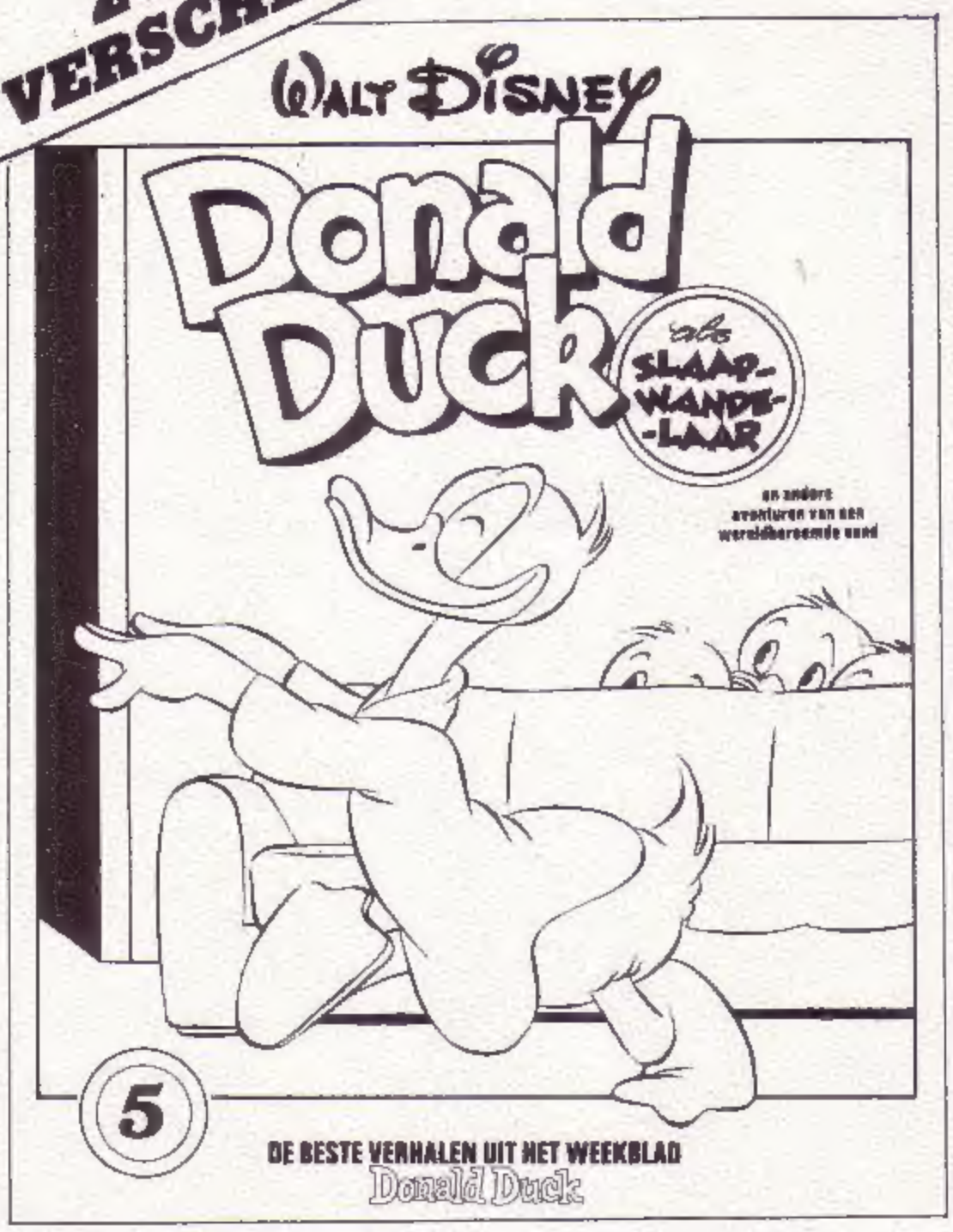

Niet alleen in het dagelijks leven is Donald druk doende om een ieder en vooral zichzelf last te bezorgen, ook in zijn slaap is hij in staat grote stommiteiten te begaan. Donald Duck als slaapwandelaar, een strip die Barks in 1945 maakte, is daar het doorslaggevend bewijs van. De volgende drie verhalen, die in dit album zijn opgenomen, stammen uit de periode 1950-1953, terwijl de laatste tien pagina's, gewijd aan de verwikkelingen met Fred de Valk, al in 1944 ontstonden.

Vijf stripverhalen van uitzonderlijke klasse! Avonturen van een wereldberoemde eend!!!

De beste verhalen van DONALD DUCK

deel 5

Prijs f 4,95

Oberon bv - Haarlem

naar een zonnige toekomst

Niets kan de blijvende roem van een tijdschrift meer in de weg staan dan een periode van ups en downs. Nu gaven die ups weliswaar weinig problemen, maar met de downs begonnen de moeilijkheden; er was altijd wel wat: een overspannen layout-man vertrokken naar de Canarische eilanden, een rijverbod voor een dronken redacteur, een zieke grootmoeder, een giftige schoonmoeder, een sacherijnig wijf, een borstig kind, een langzaam-aan actie bij de drukkerij, kuiperijen, laffe aantijgingen, intriges, intense wanhopige liefde, een financiëel debâcle, bedreiging, diefstal, overspel en drugs. . . De weerspiegeling van al deze op zich zeer plausibele redenen heeft ook u via Stripschrift getroffen! . . . Naast diepgaande studies, verschenen: knullige oppervlakkige verhaaltjes, naast hete items: zouteloze kost, naast literaire hoogstandjes: studentikoze lulkoek en 5-plus opstellen, naast oogstrelende vormgeving: 'speelse' lay-out, naast sublieme strips: weggooiliteratuur, naast hot-news: berichten uit het 'verleden' en ga zo maar door. .
Eén ding hadden echter alle Stripschriften ondanks hun heftige kwaliteitsverschillen gemeen: ze werden in elkaar gezet door mensen die de strip en U een warm hart toedragen. In héél veel vrije tijd èn met de goodwill van uitgevers, tekenaars en scenaristen. Dat de groep mensen die zich voor strips interesseert - mede dankzij Stripschrift - nog steeds groeit, is behalve een prettige bijkomstigheid, het doel, het bestaansrecht en de bestaansmogelijkheid van het blad. Dat we met dit fraaie honderdste nummer bestaande achterstanden hebben ingelopen èn het feit dat u ondanks alle bewolkingen en donderbuien lezer bent gebleven of geworden, strekt zowel u als ons tot eer en geeft de overtuiging dat we met Stripschrift op weg zijn naar no. 200, in een zonnige toekomst. Daarin zal naast de actualiteit m.n. een wetenschappelijke aanpak van de strip voor de nodige houvast moeten zorgen. Redactie.

inhoud

2. TOPTIEN, inzicht in de meest gewaardeerde strips van de afgelopen periode met een overzicht van 2 jaar Toptien.
3. HOU TOCH OP MET DAT WOORD KUNSTENAAR. Aan het woord is Hans G. Kresse, de stripkunstenaar onder de Nederlandse stripmakers. In de vaderlandse stripwereld staat zijn naam voor: ontoegankelijk, ongenaakbaar, excentriek, grillig, geheimzinnig, wantrouwig, bijgelovig . . . Wat er van dit ridicule totaalbeeld overeind blijft, valt te concluderen na het lezen van een uitgebreid interview van Martin Wassington en Rob van Eijck.
14. DE STILLE STRIJD, een 14-pagina lange integrale herdruk van het eerder alleen in de krant (1963) gepubliceerde vijf- en zestigste Eric de Noormanverhaal.
29. VERTELLEN EEN VERMOMDE BEHOEFTE AAN COMMUNICATIE. Er is al heel veel gepubliceerd over stripmaker Marten Toonder. Voor een deel was dat klinkklare nonsens, voor een deel idolate, afgodische bom(mel)bast, (vgl. Toonderlegioen, Kardinaal Mondria, Kleine Kapel, Tom Poes), èn voor een deel zinnige informatie en kritiek. Ter gelegenheid van Stripschrift 100, kregen we toestemming de - door Marten Toonder zelf bewerkte - lezing die hij in oktober 1976 voor Het Studium Generale te Utrecht over eigen werk hield te publiceren. Daarbij een unieke Bommelballoonstrip.
35. HERGé SANS VOILES, alweer in een interview in korte tijd, lijkt teveel van het goede. De tentoonstelling Kuifje in Rotterdam, liet echter nogal wat vragen open over m.n. Kuifje's schepper. Reden om de platgetreden paden te verlaten en Hergé op eigen terrein het woord te geven over Georges Rémi.
40. TIEN JAAR STRIPSCHRIFT, redacteur Har Brok blikt over een stapel van 75 Stripschriften, twee posters, een katalogus van Nederlandse striptekenaars, en drie folders terug naar nr. 0. Hij analyseert redakties, uitgevers en inhoud.
44. STRIPHELDEN EN FILMSTERREN, de verwantschap tussen strip en film in de betekenis van beeldverhaal is onmiskenbaar. Hoe nauw de relatie wordt wanneer de stripfiguren in animatie- of speelfilms tot leven worden gewekt, werd onderzocht door de werkgroep dokumentatie van de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van de Animatiefilm: 'Holland Animation'.
48. CARTOON, OM TE LACHEN, ONS OP TE WINDEN OF BEIDE TEGELIJK, in Stripschrift 92, is een bijdrage opgenomen van cartoonist/striptekenaar Wim van Wieringen onder de titel: 'Van Strijd tot Strip, overpeinzing bij de politieke plaat'. Daarin toont Van Wieringen aan dat de Nederlandse politieke plaat van 'felle aanklacht tegen misstanden, via hinderlijk op de vingers tikken, is vervallen tot een nog nauwelijks leuk periodiek prentje. Koos van Weringh, krimino-loog en — wellicht daardoor — kenner bij uitstek van de Nederlandse politieke plaat èn publicist in de N.R.C., over cartoons, betoogt het tegendeel.
51. VAN EEN HOLLANDSE SCHOOL NAAR EEN HAARLEMS IMPERIUM, een verkenning van de na-oorlogs geschiedenis van de Nederlandse striptijdschriften. In een reeks artikelen beschrijven Hans van den Boom en Wim van Helden opkomst en ondergang van De Hollandse Stripschool als uitvloeisel van de Pep-stal. In deze eerste aflevering rangschikken ze de voornaamste feiten.
54. DE HOOFDBREKENS VAN STRIPVERTALERS, Stef Keizer werkt al jaren voor de jeugdbladen van Oberon B.V., aan het vertalen van strips. Hij herschiep o.m. Asterix, Iznogoudh en Blunder. Voor Stripschrift zette hij de specifieke moeilijkheden die hij bij zijn werk ontmoet op een rijtje.
55. HET STRIPSCHAP, Agenda en ter gelegenheid van Stripschrift no. 100 maar liefst honderd speciale aanbiedingen en twee extra grote Pi's. . .
58. POSTRIPTUM, reacties van lezers.
59 DE GELUKKIGE JEUGD VAN GUUS LUIJTERS, Guus Luijters, bekend publicist, die zijn Kuifje-boeken achter ferm gesloten deuren tegen grijpgrage kinderhanden afschermt en de nieuwe Tom Poesuitgaven van De Bezige Bij/ Het Stripschap door diezelfde kinderhanden laat inkleuren neemt voor Stripschrift een duik in zijn (strip)verleden.
60 NOSTALGISCHE LESSEN VAN DORIS DAY TOT DONALD DUCK, bij uitgeverij De Harmonie verscheen onlangs Hieroglyfen van Ron Kaal. Kees de Bree analyseerde deze bundeling van - sterk gewijzigde - al eerder gepubliceerde autobiografische essays over de verschillende genres (w.o. strips, tekenfilm en science-fiction) van de massacultuur van onze twintigste eeuw.
61. LA FRANCE OH LA LA, een rubriek Frans stripnieuws, met o.m. aandacht voor Metal Hurlant en het nieuwe Hugo Pratt album 'Les Scorpions du Désert'.
62. NIEUWS, feiten, meningen, gebeurtenissen en geruchten uit de stripwereld, waarvan de rubriek stripflitsen cum grano salis, met een Latijns woordenboek en een glimlach moet worden genomen.
64. STRIPS van Professor Pi (Bob van den Born) en Simpelman (Wim van Wieringen) op een volle pagina.

STRIPSCHRIFT

no. 100 mei/juni 1977

Uitgegeven door Thespa Uitgeverij voor het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 september 1968.

Uitgeverij Thespa
Koninginneweg 164
Amsterdam
tel. (020) 791319
Abonnementen en advertenties
tel. (020) 791319.

Redactie-adres:
Postbus 9494, Amsterdam
tel. (020) 171332

Redactie:
Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Wim van Helden, Marcel van der Hoff, Nico Noordermeer, Martin Wassington.
Vormgeving:
Hans Frederiks
Vaste medewerkers:
Domien ten Berge, Herman Pieter de Boer, Reinolt Duerinas. A. den Dooier, Evert Geradts, F Hansen, Dick Matena, Henk J.Meier, Guus Ong

Stripschrift is verkrijgbaar:
via een abonnement (jan t/m dec.) à f 32,50
giro 20 99 48 t.n.v. Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap à f 38,50 giro no. 15 13 000 t.n.v. de penningmeester van het Stripschap te Amsterdam; in de losse verkoop à f 3,25.
Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van f 29,00 voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT, DOOR MIDDEL VAN DRUK, FOTOCOPIE, MICROFILM OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN STRIPSCHRIFT EN AUTEURS.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE GEPLAATSTE ARTIKELEN BERUST BIJ DE AUTEURS.

1. LUITENANT BLUEBERRY
Ballade voor een Doodskist
GIRAUD/CHARLIER
Oberon B.V./Dargaud

2. LUCKY LUKE
Zijne Keizerlijke Hoogheid Smith
MORRIS/GOSCINNY
Oberon B.V./Dargaud

3. DE GENERAAL
De machteloze —
DESMET
Uitgeverij Oberon B.V.

4. AGENT 327
Heksenkring/Onderwater
LODEWIJK
Uitgeverij Oberon B.V.

5. BERNARD PRINCE (2)
De Nevelburcht
HERMANN/GREG
Uitgeverij Helmond

6. DOUWE DABBERT
De verwende Prinses
WIJN/ROEP
Uitgeverij Oberon B.V.

7. SIMON VAN DE RIVIER(3)
De slaven
AUCLAIR
Uitgeverij Helmond

8. LUC ORIëNT (1)
De Kristalpoort
PAAPE/GREG
Uitgeverij Helmond

9. BRUNO BRAZIL (8)
Quitte of dubbel voor Atak 6
VANCE/ALBERT

STRIP TOP TIEN

10. GUMMI
Zorgeloos Genieten van de beste Strips
REDACTIE GUMMI
Espee Amsterdam B.V.

Dit maal weinig schokkende gebeurtenissen, de greep die Oberon B.V. op de stripmarkt heeft wordt wel nog steeds strakker (sommigen spreken al van *wurgender!*). Alleen *Uitgeverij Helmond* kon daar zijn kwaliteitsstrips tegenover zetten. En hoewel voor het eerst sinds enige tijd Stripschrift weer goed liep, kon ik toch - zij het met moeite - de verleiding weerstaan het blad ter gelegenheid van no. 100 in de lijst op te nemen. Derhalve dus alleen Gummi op nummer 10.
De tussen (haakjes) vermelde getallen geven de notering op de vorige Toptienlijst aan.
Gegevens voor deze Toptien werden verstrekt door Athenaeum Nieuwscentrum, De Blauwe Lotus, de Bijenkorf, Drukwerk, fa.Hermans, De Jacobijn, Lambiek, De Leeswinkel, Old Comic House, Plaatjes-Boekjes, Richard, Sjors, Wammes, Wammes Waggel en Wout.

MWMGW

Met ingang van Stripschrift no. 73, januari 1975 werd de striptoptien opgenomen, inhoudende een lijst van best verkochte strips in de stripantikwariaten en stripspeciaalzaken. Opvallend zijn door de jaren heen de constanten, hieronder een overzicht van 20 door de liefhebbers meest gewaardeerde stripseries sinds de start van de toptien:

1. Suske en Wiske
2. Asterix
3. Blueberry
4. Lucky Luke
5. Tom Poes
6. Bernard Prince
7. - 10. Guust Flater, Reporter Le Franc, Robbedoes en Commanche
11. Luc Oriënt
12 /13. De Indianenreeks — Kresse en Isabelle Avondrood — Tardi
14 /18. Alex, Tanguy en Laverdure, Olivier Blunder, Bruno Brazil, en Rik Ringers
19 /21. Roodbaard, Bob Morane, Kuifje en Donald Duck.

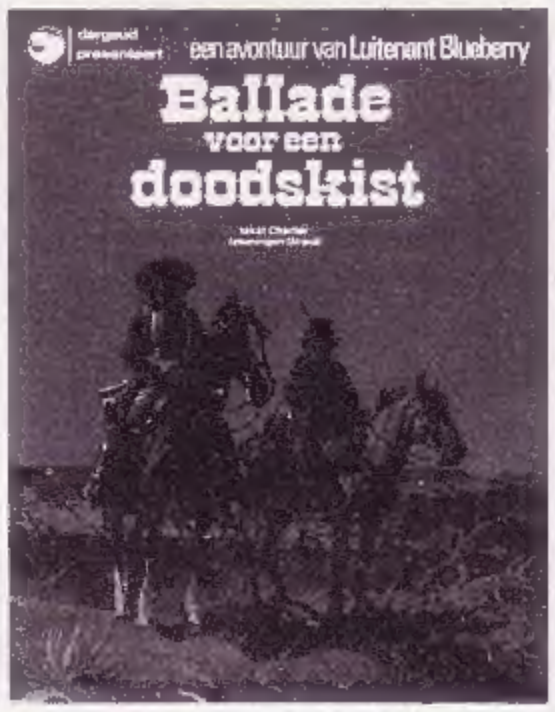

SOMMAIRE

Dans ce numéro 100 de Stripschrift, nous vous offrons un choix de sujets interessants: le Toptien, avec un résumé de deux ans; des interviews avec Hergé et avec Kresse. Une réédition integrale de 'Stille Strijd', histoire d'Eric l'homme du Nord seulement publiée dans les quotidiens des années 60; le texte d'une conférence de Marten Toonder sur son oeuvre; dix ans de Stripschrift, l'histoire mouvementée de cette revue ci; le premier d'une serie d'articles sur 'L'Empire' Oberon, éditeur d'Eppo (tirage 220.000), Tina (270.000), Donald Duck (380.000) etc.; - et des articles sur dessins animés, dessins politiques, sur les problèmes de traduction de bandes dessinées, sur les nouveautés venant de la France, des Pays-Bas et des autres pays.

SUMMARY

In this number 100 of Stripschrift, we offer you a choice of interesting topics; de Toptien with an overview over two years; important interviews with Hergé and Kresse; complete reprint of 'De Stille Strijd', a story of Eric the Viking, published only in daily newspaper about 15 years ago; the text of a lecture given by Marten Toonder on his work; - ten years Stripschrift, the eventful history of this magazine; the first of a series of articles on the Oberon 'Empire', publisher op Eppo (printrun 220.000), Tina (270.000), Donald Duck (380.000) etc.; and articles on animated cartoons, editorial cartoons, problems of translation of comic-strips, news from France, Holland and other countries.

TOONDER OVER KRESSE

Onze samenwerking dateert uit de tijd, dat we erg jong waren en we zijn zo'n beetje samen in het vak gegroeid. Ons werk is totaal verschillend van karakter; maar ik heb grote bewondering voor zijn tekenstijl - en de manier waarop hij zich in zijn figuren weet in te leven grenst aan het wonderbaarlijke. Hij is dan ook een van de zeldzame ***Kunstenaars*** *die de stripwereld telt. Ik ben er trots op, dat ik hem 'ontdekt' heb en zijn promotor heb mogen zijn.*

Kresse:

Hou toch op met dat woord 'kunstenaar', ik ben gewoon een handwerksman!

ZZZZZoevende pijlen, krassende zwaarden, gekreun, stervensgereutel, een mengeling van mystiek, ethiek en magie, sagen en legenden, historie, romantiek, geldzucht, humor en rampspoed, dat zijn de ingrediënten, waaruit de verhalen van Hans G. Kresse zijn opgebouwd.
Vakmanschap? Tekenaar of Schrijver? Een ontoegankelijke kunstenaar op zijn ivoren toren? Grillig? Wantrouwig? Bijgelovig? En levend in een waas van geheimzinnigheid?
Het zijn alle vragen en speculaties in de stripwereld die onopgehelderd bleven in de tot dusver toch wel frequent gepubliceerde Kresse-artikelen. Artikelen die in doorsnee uitmuntten in biografische gegevens en uitwijdingen over de betekenis van zijn stripfiguren, maar de *mens* Kresse voor de lezer verborgen lieten. . .
Rond het uitreiken van de Stripschapsprijs in Gouda '76 en de turbulente dagen tijdens het congres van Angoulême '77, waarbij Kresse de Prix Alfred ontving, groeide er met de familie Kresse een uitstekende band. Daarbij bleek dat Hans Kresse weliswaar *zeker niet* dol is op publiciteit, maar dat hij ook *zeker niet* 'ongenaakbaar' is. We besloten daarom tot een uitvoerig interview met de mens achter de stripkunstenaar Kresse.
Uitvoerig en zonder enige terughoudendheid vertelt hij ons over de vele zaken die hem werkelijk beroeren: – het paard, de verdediging van de resterende dierenwereld, verloren mysterieuze beschavingen, religie, dood en leven – en geeft hij zijn visie op het gevaar van de toenemende verstedelijking voor onze huidige samenleving.
Alleen op het punt van de getallenmagie (*Kabbala*) bleek hij op zijn hoede, hoewel ook daarover wel het nodige duidelijk werd.
Tijdens het interview schaart zijn vrouw Anna, zich regelmatig aan *onze* zijde – en neemt ons zelfs op sommige momenten het heft uit handen – wanneer ze merkt dat Hans zich kwaad maakt op de mensheid. Urenlang is er gesproken en zowel die lengte als de openheid waarmee Hans Kresse de onderwerpen met markante uitspraken lardeert, zijn het bewijs dat Kresse is zoals wij dat ervaarden: een uiterst sympathieke self-made kunstenaar, die vanuit een grote bewogenheid werkt aan zijn strips waarin de liefde voor het dier èn de mens centraal staat.
Kenners van Kresse's werk zullen dan ook geen enkele moeilijkheid hebben aanknopingspunten te vinden met de avonturen van Eric de Noorman en de Indianen in het hier geschetste beeld van hun schepper. **Martin Wassington en Rob van Eijck, april 1977**

Je bent nu in de schijnwerpers komen te staan. Vroeger werd je geëksploiteerd. . .
Nu nog.

Nu nog, maar het verschil is dat je er nu eigenlijk zelf aan meewerkt. Je hebt je zover laten voeren dat je in het circus van Angoulème opgetreden bent.
Ik heb Casterman een kans willen geven te bewijzen dat de verkoop van mijn albums beter zou lopen als ik een keertje meeging naar Angoulème. En ik ben erg benieuwd of er inderdaad wat uitkomt. Maar dit was de enige keer en ik doe het nooit weer.Het was een circus, ja, want ik ben er voor de leeuwen gegooid.

Hoe heb je die hele periode nu eigenlijk precies ervaren?
Ik hoop het nooit meer mee te maken.

Een paar maanden vóór Angoulème heb je je laten overhalen om op de stripdag in Gouda te komen.
Ja, maar ik heb een brief geschreven aan Het Stripschap dat ik er van af zag en toen dacht ik: ziezo, daar ben ik godzijdank van af. Toen belde jij (Martin Wassington, red.) op en begon je te jammeren en te klagen van godverdorie dit en dat, en toen dacht ik: ja, ik kan hem toch ook niet laten zitten. Maar als je dat niet gedaan had, dan was ik zéker niét gekomen. Ik hoop niet dat ik je er persoonlijk mee kwets, want dat is de bedoeling helemaal niet, maar het is allemaal zo. . . zo . . . ik weet het niet, zo'n lullig gedoe, dat opschroeven van een strip. . . Van mij hoeft het niet. Ik zal je één ding vertellen: ik zou liever rijk anoniem, dan arm beroemd willen zijn. . .

Heb je dan een keus tussen die twee?
Ik heb nog nooit iets gekozen, ik heb alleen mijn werk gedaan, verder niks. Ik probeer alleen geld te verdienen en ik doe dat op mijn manier, mijn metier is het maken van strips. Ik zit helemaal niet naar roém te streven, wat kan mij roem verdommen, zeg. Misschien snap jij dat niet.

Natuurlijk wel.

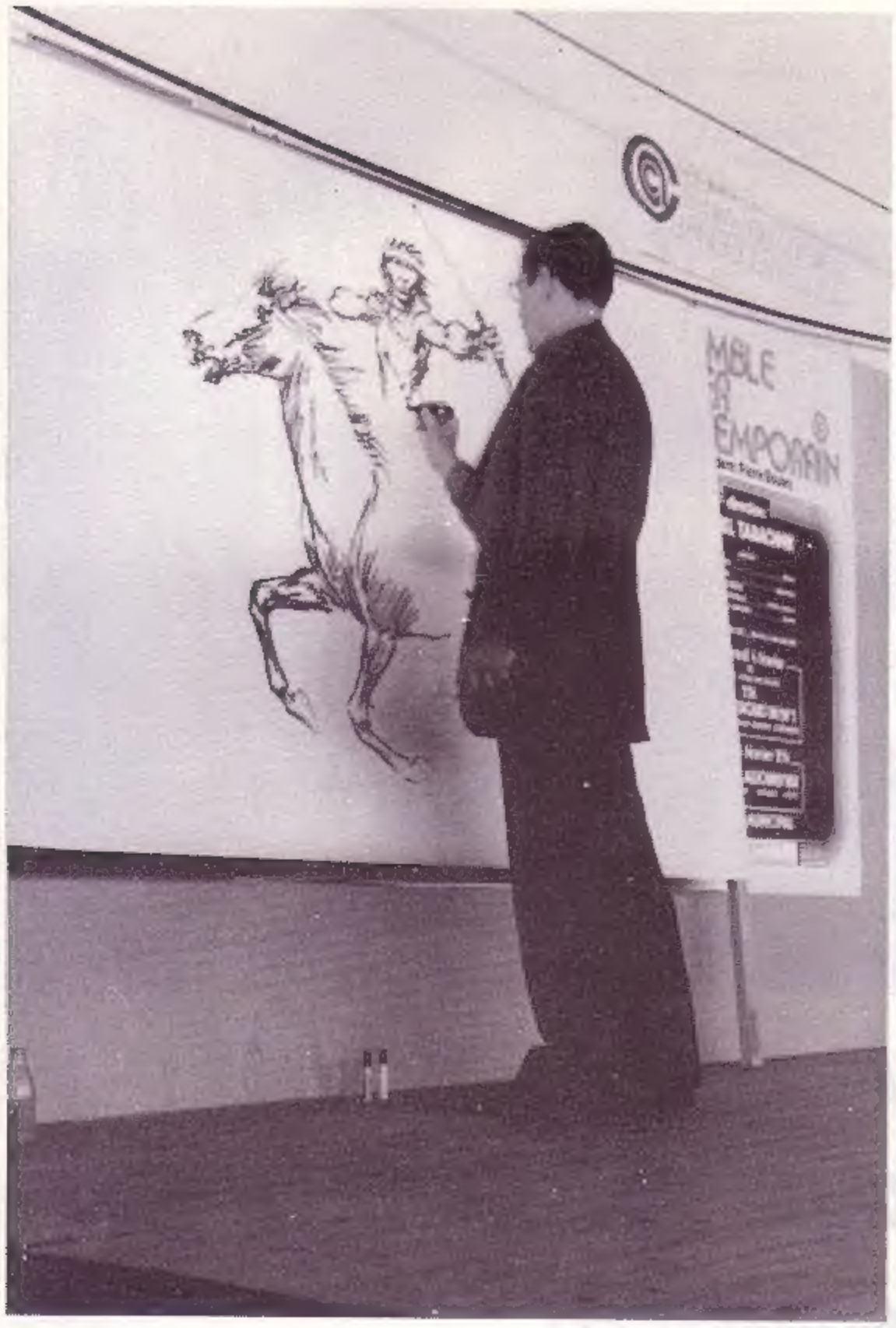

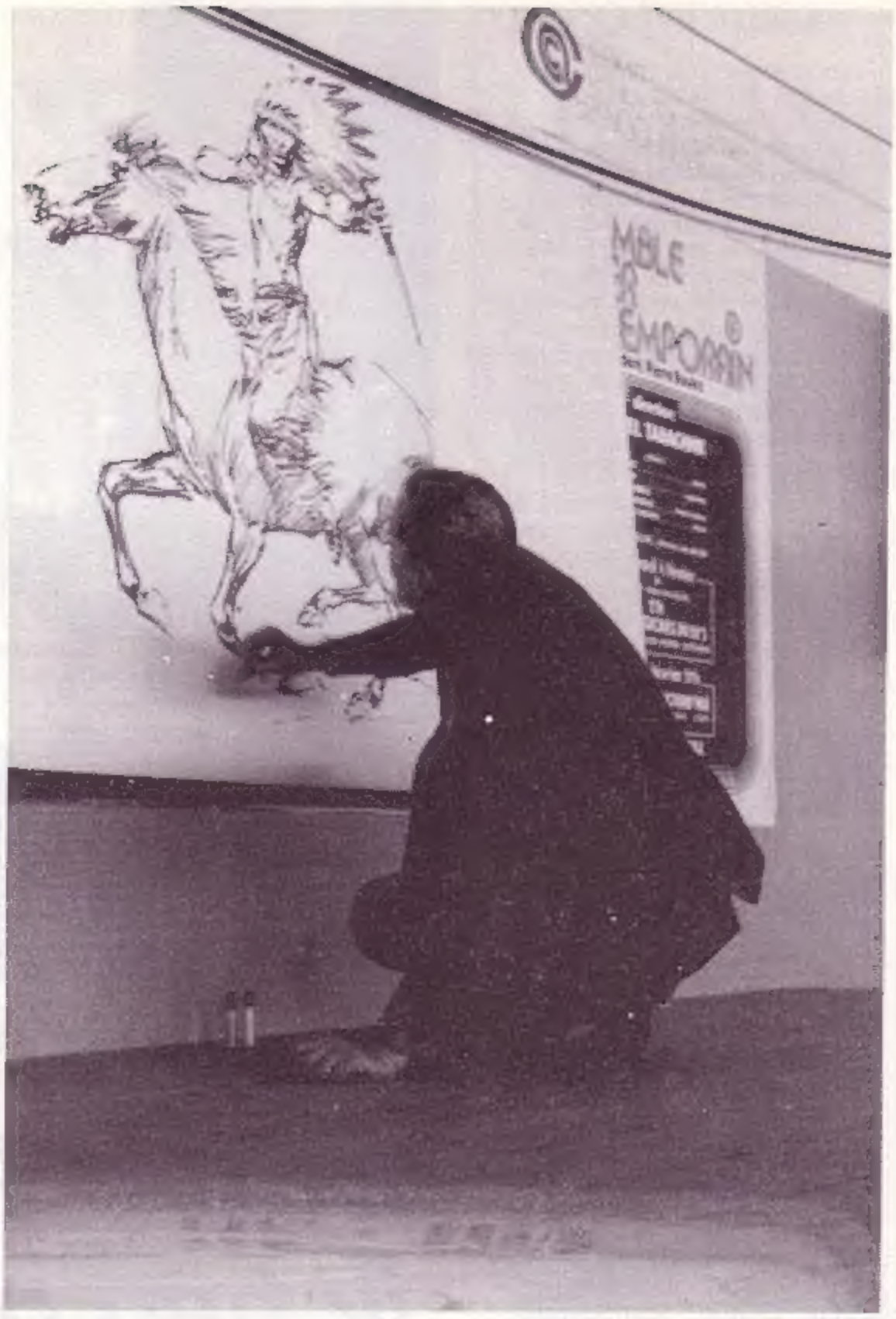

Kresse na chef d'oeuvre, ontevreden met het resultaat *Foto's Hans Matla*

Dan moet je niet vragen hoe ik het nou vond in Angoulème, want ik vond het een ramp! Het enige leuke ervan is dat je een paar dagen met je vrouw in een hotel zit en eventjes lekker kunt eten waar je trek in hebt, maar de hele rest mag je van me houden. Ik wil best morgen weer op kosten van Casterman in een hotel in Frankrijk, maar dan zonder al die troep er omheen. Voor wat hoort wat, maar van mij hoeft het echt niet. Als je op een bepaald ogenblik bekend begint te raken, dan kun je godverdorie nergens meer op straat lopen. Ik kwam een keer nietsvermoedend een Ila-boekhandel binnen toen net de Indianenboeken uit waren, en toen zag ik daar een paar van die jongachtige wijfies vreemd naar me kijken en zo'n beetje achter me aan lopen. Ik dacht: barsten jullie, zeg! En inenen draai ik me om en keek ik naar de ingang, waar altijd van die grote reklames voor boeken staan, en daar hing een reklame van Casterman, met mijn foto erop! Ik dacht: verrek zeg, nou kan ik ook al niet meer rustig in deze boekhandel komen. Ik heb jarenlang Eric gemaakt, en Eric de Noorman was bekend, maar niemand kende Kresse. Niemand associeerde Eric de Noorman met mij en dat vond ik héérlijk! Maar op een bepaald ogenblik dringt het door, dat heb ik al eerder gehad. Eric stond ergens in de krant en op een gegeven ogenblik kregen ze door dat mijn naam Kresse was, en dan kreeg je: hé, die naam ken ik, en dan veranderde plotseling hun hele houding! Dan ben je niet zomaar een nondeskripte figuur meer, maar dan gaan ze voor je staan buigen en brengen ze je naar de deur. Dan denk ik: wat zijn jullie eigenlijk allemaal een hypokrieten. . .

Als jullie nou niet wisten dat mijn naam Kresse was en dat ik iedere dag in de krant stond, dan zouden jullie mij gewoon behandelen als ieder ander. Maar omdat mijn strip nou in die krant staat, krijg ik een speciale behandeling. . . En ik heb helemaal geen behoefte aan een speciale behandeling.

In Gouda en Angoulème heb ik nogal op je gelet en het vreemde was dat je het in Gouda verschrikkelijk vervelend vond; dat kun je ook zien op de foto's die daar genomen zijn, je zit er helemaal wereldvreemd bij, je zit op het puntje van je stoel. Maar daarna in Angoulème heb ik je toch ook wel ontspannen meegemaakt.
Ik zal je vertellen, dat ik, toen ik daar in Angoulème die grote hal binnenkwam met al die duizenden mensen die daar allemaal stonden te wachten en te kijken, bij mezelf dacht: wat een troep hier. . . Ik heb trouwens überhaupt een hekel aan mensenmenigten, da's niks voor mij. Ik hou niet van veel mensen, ik hou trouwens helemaal niet zo erg van mènsen! Ze stellen je altijd teleur, dat is een feit. Als puntje bij paaltje komt is er niémand die vrienden heeft. Dat is mijn ervaring. Daarom ben ik misschien een beetje te wantrouwend, maar toch luis ik iedere keer wéér in de trucs van gehaaide uitgevers, iedere keer stink ik er tòch weer in!

Maar toch heb je wel een beetje plezier gehad in Angoulème?
Ja, maar niet tijdens de manifestaties daarná. In de club Péniche heb ik lol gehad, dat was erg leuk. Maar verder. . . Je kon helemaal nergens meer lopen zonder dat je achternagezeten werd. Bent u meneer Kresse? En dan sta je weer voor paal . .En ineens zit je achter een tafel voor een zaal met weet ik hoeveel mensen en dan kijk je op en dan krijg je weer zo'n flits in je oog! Doe jij dat maar eens een paar uur lang, dan zak je ook van je stoel af. En dat stomme gedoe op dat podium waar ik een of andere krankzinnige tekening moest maken, véél te groot. . .

DE VERKOCHTE KUNSTENAAR

Maar je bent wel met me eens dat een kunstenaar. . .
Hou nou toch op met dat woord 'kunstenaar', ik ben gewoon een handwerksman.

. . . een schrijver, een tekenaar bestaat dankzij zijn publiek.
Natuurlijk, maar daar zit nou juist het eigenaardige. Ieder mens die op een of andere manier - zoals in het verhaaltje van de krekel en de mier - iets krekelt, om zo maar te zeggen, die moet met veel poeha in de krant gehaald worden, die moet uitgebreid geïnterviewd worden. Het is een soortement persoonsverheerlijkingscultus. Dat is duidelijk iets dat uit Amerika - ik heb overigens helemaal niks tegen Amerika - is overgewaaid. Als je daar niet in het nieuws bent en geen rare bokkesprongen uithaalt, dan tel je niet meer mee. Ze moeten bijna dagelijks iets over je kunnen lezen. En dat is een verkeerde benadering van die krekel die op een bepaald moment iets krekelt. Het gaat namelijk niet om de krekel zèlf, maar om datgene wat hij krekelt. Als het zo is dat je populair wordt en dat je werk verkocht wordt door allerlei kunstgrepen uit te halen, als je daarvoor desnoods aangekleed met een dolfijn in Harderwijk moet gaan zwemmen, dan hoeft het voor mij allemaal niet. Want ik heb het gevoel - en dat zou iedereen moeten hebben - dat het tegenwoórdig niet het produkt is dat je populariteit bepaalt, maar de rare bokkensprongen die je uithaalt. En dat is een verkeerde benadering. Het pródukt moet goed zijn, en als het produkt goed is, dan heb je al die troep niet nodig.

Ik ben het in zoverre met je eens, dat de mensen het wel pikken als het produkt goed is. Maar er zijn ook een hoop goede produkten die niet opgemerkt worden, omdat er in deze tijd teveel is.
Maar dat is toch flauwekul! De mensen hebben nou eenmaal geen kritisch vermogen. Dat is een feit, want ze kijken met glinsterende bekken naar bijv. 'Hotel de Botel! ' Zo heb ik me ook zo verschrikkelijk geërgerd, toen er een keer op tv een of ander panel verscheen, met een paar televisiemensen en een of andere psycholoog. Het onderwerp van gesprek was de vraag of het Nederlandse volk over gevoel voor humor beschikt. Dan denk ik: om te beginnen is de vraagstelling al fout. Want je kùnt niet zeggen: dit volk beschikt over humor en dat volk beschikt niet over humor. Want ik ben er van overtuigd dat het hebben van humor een kwestie is van beschikken over intelligentie. Alleen een intelligent mens kan gevoel voor humor hebben, een onintelligent mens kan nooit humor hebben, die kan alleen maar lachen om platte grappen, om stront en pies en poep. Maar voor èchte humor heb je intelligentie nodig en dat is niet gebonden aan dìt of dàt volk. De eindkonklusie van dat televisiepanel was dat het Nederlandse volk geen gevoel voor humor heeft en toen dacht ik: ze zijn allemaal hardstikke gék! Het heeft niks met een volksaard te maken, het heeft alleen met een individu te maken, of hij intelligent is of niet. Als je nu op deze weg door gaat denken, dan kom je tot de konklusie dat het grootste deel van het volk zich maar willoos laat inpakken. Ze kijken naar een clown en dat vinden ze dan humor. Die mensen hebben niet genoeg intelligentie.

Als de mensen werkelijk zo kritiekloos zijn heb je dan niet, als je iets om de strip geeft, de taak om de dingen die echt goed zijn, naar voren te halen?
Dat doe je dan maar, als je mij er maar buiten laat.

Maar onderdeel daarvan kan zijn, dat jij op een gegeven moment in het circus van Angoulême mee moet draaien. Als wat jij doet, goed is en de mensen zijn te stom of te onervaren om dat te ontdekken, dan moet er iets aan gedaan worden om het ze te laten ontdekken.
Ja, maar dat is jouw mening, en tegenover jouw mening staan de meningen van tien anderen. Zo krijg je een soort dirigisme en we worden al genoeg gedirigeerd in alles. We zijn toch al voorgekonditioneerd om dìt mooi te vinden en dàt niet mooi te vinden. Dat hangt over alle facetten van deze maatschappij, we worden gewoon gekonditioneerd.

KRESSE EN DE MAGIE

De toestanden in Gouda en Angoulême zijn voor jou een start geweest van je naar buitentreden. Ik neem aan dat je dat voorlopig niet meer doet.
Nee. Nu treed ik weer naar binnen.

Ik heb achteraf een middeltje gevonden waardoor je heel gemakkelijk onder de stripdag in Gouda uitgekund had: het was een acht-dag, het was nl. de 17e september.
Ja, dat weet ik. Dat heb ik niet tegen jou gezegd, maar wel tegen mijn vrouw.

Als je dat tegen mij gezegd had, dan had ik onmiddellijk ingebonden.
Ja, daar moet je nóú mee komen.

We willen graag ook even over de betekenis van het cijfer acht en de hele getallensymboliek praten.
Ander keertje. Wat willen jullie drinken?

Je bent er bang voor, hè? Want je weet er eigenlijk niet veel van.
Nee. Ik weet er niks van.

Nou, over die getallenmagie zullen we het straks wel hebben. Afgezien daarvan komt er nogal wat magie in je verhalen voor.
Dat zeggen ze, ja.

Iemand als De Vala bijvoorbeeld.
Ja, dat zijn de drie Nornen, samengevoegd in één. De drie Nornen spinden het lot, het verleden, heden en toekomst. Dat is gewoon gebruik maken van de mythologie, maar het is niet het meest treffende voorbeeld om eventuele magie, of het okkulte of hoe je het ook noemen wilt erbij te halen. Ik werk met beelden, ik zie beelden. Die beelden komen tot mij. Daar kan ik ook niks aan doen. En achteraf blijkt het allemaal te kloppen.

ALAIN D'ARCY

Het verhaal van 'Satanseiland' is zuiver intuïtief gemaakt. Dat klinkt heel duur en heel interessant, maar het is een feit. Ik ga vaak op mijn intuïtie af. Ik wilde eigenlijk een strip maken over boekaniers, aan het eind van de 16e eeuw, maar dat ging helemaal niet door, ik ging een heel andere kant uit. Ik kwam

vlnr. Bob de Moor, Martin Wassington en Anna Kresse zijn duidelijk trotser met de prijs dan de winnaar zelf.....

terecht bij de tempel van Salomon, en bij de Tempeliers, allemaal heel okkult. Daar kon ik ook niks aan doen.

Welke richting gaat het dan uit?
Dat vertel ik helemaal niet. Neem maar een abonnement op Eppo.

Je moet even vertellen hoe dat op die vrijdag en die zaterdag ging.
De hoofdpersoon heeft een rare droom en die blijkt achteraf helemaal te kloppen met het eind van dat verhaal. Alles in die droom heeft een symbolische betekenis. Op het moment dat ik die symbolen in de strip bracht, had ik helemaal de portée van die symboliek nog niet door. Ik heb dat gewoon op mijn intuïtie, of op een innerlijke stem, of hoe je dat verder noemen wilt, gemaakt, met de teksten er bij. En ik

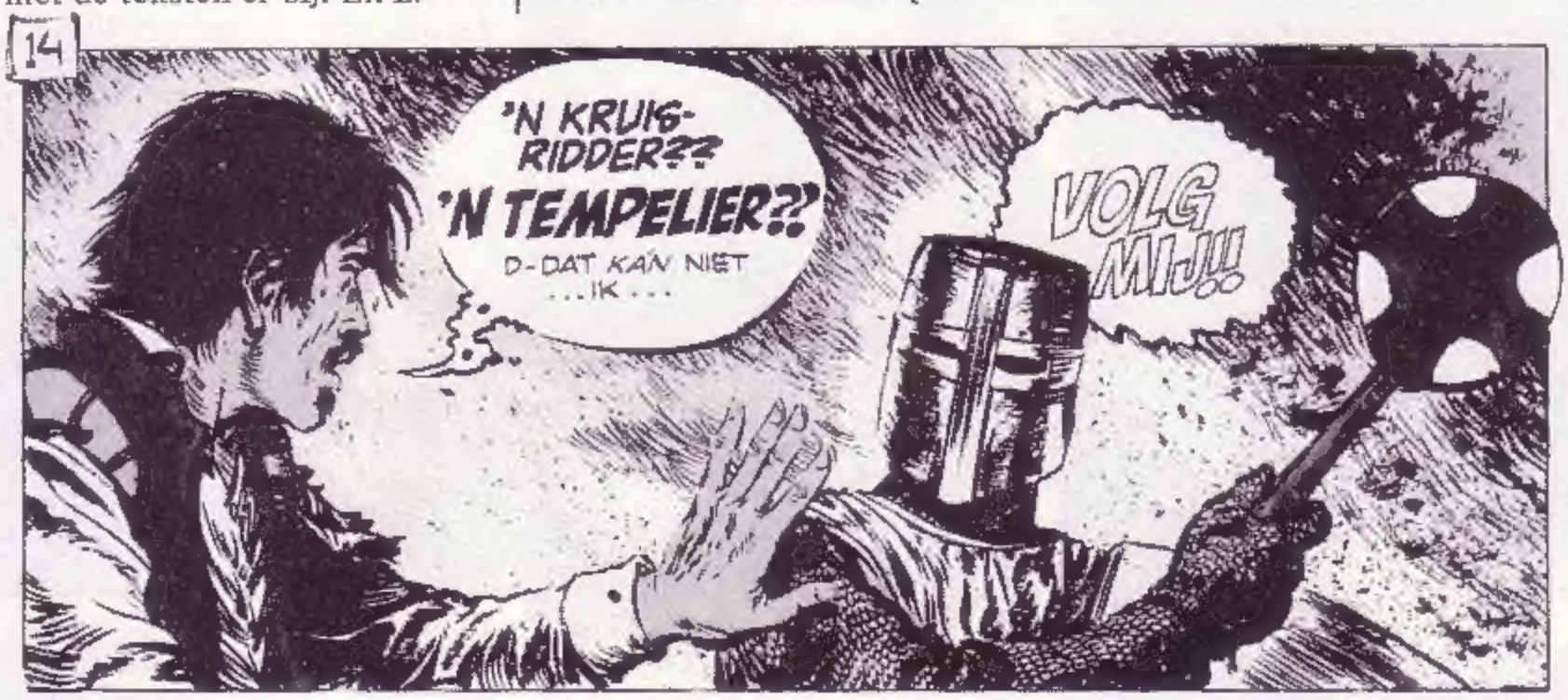

wist zelf ook eigenlijk nog niet waar het heen moest, waar het op uit zou draaien. Maar op het eind van het verhaal blijkt dat het allemaal precies past en ook die symboliek heeft dan een betekenis gekregen. Iedereen die die strip in zijn geheel leest zal zeggen: gôh, wat zit dát goed in elkaar. Maar het zit helemaal niet in elkaar, het kwam zo úit. In de loop van dat verhaal gaat op een gegeven ogenblik een poort open, verborgen achter het zegel van Salomon. De hoofdpersoon gaat dan binnen in een ronde tempel - de Tempelieren hadden ronde tempels - en daar vindt hij allemaal graven met eigenaardige jaartallen erop. Daaruit blijkt dat de begravenen 179 jaar zijn geworden; en niet één, maar allemaal. Die leeftijd van 179 jaar bedacht ik op een vrijdag. Ze moesten ouder geworden zijn dan normaal, want in mijn achterhoofd had ik de legende van Ponce de Léon, met de bron der jeugd. Ik moest toen jaartallen bedenken en ik heb er die vrijdag een paar leuke gevonden. Maar de volgende dag, op zaterdag, dacht ik: ik moet nog meer jaartallen hebben, want ik wil ze graag allemaal 179 jaar laten worden. Toen dacht ik: nou moet ik ook weten hoelang die Orde van de Tempelieren nou eigenlijk precies bestaan heeft. Toen ik dat ging opzoeken bleek dat de Orde van de Tempelieren precies 179 jaar had bestaan. En dat vond ik zelf toch ook wel een beetje gek.

179 is een acht-getal, hè?
Ja, inderdaad. Ook dat is zo. Het hele verhaal ontrolde zich eigenlijk, en dat heb ik vaak. Alsof mijn hand en mijn geest geleid worden door het een of ander.

AARDTRILLINGEN

Dat is niet zo gek, want een mens gebruikt ongeveer twaalf procent van zijn totale hersencapaciteit, de rest wordt nooit gebruikt. Ieder mens zendt elektrische impulsen uit, dat kunnen ze meten, een soort elektrische krachtbron, en ik geloof dat dat de reden is dat de ene mens bijv. een schrijver is en de andere een komponist. Die mensen hebben een verrekt lange antenne. Zij zijn in staat dingen op te vangen die een ander niet kan opvangen. Maar ik geloof dat vroeger alle mensen waren uitgerust met deze faciliteiten. De Lappen werken daar bijvoorbeeld nog steeds mee en dat vinden ze heel normaal. Ik heb eens gelezen over iemand die bij een Lappenfamilie op bezoek was, en die familie had geen vis meer. De eerstvolgende plek waar je vis kon kopen was twintig kilometer verderop, en die man zei: 'Zal ik daar dan maar vis gaan kopen? ' Maar die vrouw zei: 'Nee hoor, hij komt wel.' En de visboer kwàm en zei: 'Jij wilde vis hebben, hè? ' Die vrouw had telepathisch bericht doorgegeven; die mensen hebben helemaal geen telefoon nodig. Latent hebben wij dat ook allemaal nog, maar het wordt teveel verstoord.
Neem nou de volksmuziek, die gebonden is aan een bepaald gebied. Ik geloof dat dat een kwestie is van een bepaalde trillingsfrekwentie die iets te maken heeft met de geografische ligging, met de hoogte misschien ook. Er zijn mensen die de trillingen die specifiek zijn voor een bepaald gebied kunnen opvangen en dat kunnen vertalen in een bepaalde muziek die hóórt bij dat gebied. Als je de muziek van nu neemt, die kakafonieën die je op de televisie hoort, van Pop. . . eh. . . Toppop, hoe heet dat allemaal, dan denk ik: de hele natuurlijke struktuur is verstoord! Er zijn nog steeds mensen die die antenne hebben uithangen, maar die horen alleen nog maar kakafonieën, en die kakafonieën schrijven ze op. Want er zijn zoveel mechanische invloeden, die geen natuurlijke oorsprong hebben en de natuurlijke trilling verstoren. Die trillingen worden opgevangen door iemand die daar de antenne nog voor heeft, maar die vangt die vervormingen op en dan krijg je van die verschrikkelijk loederige muziek. De Franse muziek komt nog wel op de proppen met beeldschone melodieën, daar zit nog echt melodie in. Als je dat vergelijkt met de muziek zoals ze die op het ogenblik in Engeland produceren, dan denk ik: Jezus Christus, zeg. Dat denk ik niet hoor, maar dat zou je kunnen gaan denken.

De Engelsen presteren helemaal niet veel meer, het zijn geen kunstenaars.
Dat zou ik niet willen zeggen. De Engelsen hebben altijd geëxelleerd op het gebied van verhalen schrijven, story telling, en het zijn voortreffelijke illustratoren. Ze hebben een heel eigen signatuur op het gebied van illustraties. Er zijn in Engeland ook ontzettend veel typische stemmen, er zijn erg veel goede zangeressen met een eigen timbre, een typisch Engels timbre. Nee, je kunt niet zeggen dat 't geen artistiek volk is.

Ik bedoel, in deze tijd.
Ik geloof dat wij allemaal overdonderd worden door deze tijd. Het is een verschrikkelijke tijd, laten we even wel wezen.

Gedeeltelijk.
Wat vind je er dan zo goed aan, aan deze tijd?

In principe ben je veel vrijer dan vroeger.
Ach, ga nou gauw. . .

Je hebt meer vrijheden, van uiting, tegenwoordig. Maar dat is omgeslagen in zoveel vrijheid, dat het eigenlijk weer onvrijheid wordt, dat ben ik met je eens.
Kijk eens, als je het op de keeper beschouwt, is er weinig verbeterd sinds de Romeinse tijd. De Romeinen hadden een staatsapparaat dat funktioneerde van Hadrian's Wall tot aan de Kaspische Zee en tot in Noord-Afrika, zonder elektriciteit, zonder telegraaf, zonder allerlei andere foefjes. Ze hadden dan wel het instituut van de slavernij, maar ik vraag me af of de mensen van nu zich wel realiseren dat ze ook slaven zijn. Ze hebben nu allemaal wel een bepaalde mate van welvaart, maar ik vraag me af hoe het met hun welzijn is. Dat zijn twéé eenheden, welvaart en welzijn is niet hetzelfde.

DE MAN ACHTER HET PRODUKT

Anneke, hoe kijk jij nu tegen Hans aan?
Oh, dat wil ik ook wel eens horen. . . Wat een rotvraag, zeg!
A: Komt dat ook op het apparaat? Ja, hoe moet ik dat zeggen? Ik ken hem wel aardig. Met zijn vak bemoei ik me niet zo vreselijk veel. Ik krijg altijd ruzie met hem, als ik met jullie van Het Stripschap of Stripschrift iets afspreek. Ik schaar me altijd aan jullie kant, en dan heeft hij het gevoel dat ik tegen hèm ben. Daar krijgen we enorme ruzie over. Maar ik vind het ook wel eens nodig dat hij in de publiciteit komt.

Een kunstenaar moet zich weinig laten zien, maar af en toe moet hij zich verkopen. Ze moeten hem af en toe kunnen zien, kunnen horen.
Nee. Ze moeten me lézen.

In deze tijd, waarin de mensen zo afgestompt zijn, moeten ze af en toe met hun neus op de feiten gedrukt worden.
A: Ja, en tegenwoordig zit Jan en Alleman voor de televisie met zijn gezicht. De tv is een nieuw medium en heeft ook meegebracht dat iedereen de persoon àchter de dingen wil kennen.
H: Ik vind het een verkeerde ontwikkeling.
A: Dat mag dan wel zo wezen, maar het is wel nodig.
H: Nee, 't is helemaal niet nodig. Als 't nodig was, zou er nooit van zijn levensdagen sprake zijn geweest van een Dumas die het gemaakt heeft, van een Kipling die het gemaakt heeft.
A: Toen was er nog geen tv.

Die mensen maakten toen het enige goede dat er was. En al maak je nu iets op het niveau van iemand die 200 jaar geleden razend populair was, maar niemand kent je, dan tel je niet mee. Het gaat tegenwoordig ook om iets anders. Neem nou André van Duin, die maakt het niet uit kapaciteiten, maar

omdat zijn gezicht te gek is. Hij presteert weinig, het is geen enorm talent, maar hij weet zijn zaakjes goed te verkopen.
Maar is het dan niet zo dat zo'n vent in wezen meewerkt aan een normverlaging?

Als je in deze tijd weigert aan die dingen mee te werken, schiet er niets voor je over. Dankzij die twee kongressen is er nu een stroom informatie over jou, over Eric, over de Indianenreeks op gang gekomen. En dat is gewoon goed.
Maar dacht je nou werkelijk dat ik als persoonlijk instrument gebruikt wil worden om dat te bewerkstelligen?

De mensen willen tegenwoordig weten wie er àchter zit. Een beeldhouwer als Jan Wolkers, die ook schrijver is. . .
En wat doet die dan? Hij laat zich fotograferen met een bloot wijf of in zijn blote lul op een eiland met een dooie zeehond. Dan denk ik: van mij hoeft dat niet. . .
A: Okay, maar voor een bepaald publiek is dat dan meteen. . . .
H: Dát bepaalde publiek wil ik niet eens bereiken!

Maar je kunt toch op jouw niveau, in jouw stijl kontakt onderhouden met jouw publiek. Wat er in Angoulême gebeurd is, is uitstekend.
Dat zal dan tegenwoordig wel zo zijn, maar ik vind het een walgelijke, een *walgelijke* ontwikkeling! Want men gaat voorbij aan het produkt dat een mens maakt. En dan wil ik helemaal niet beweren dat ik zo'n geweldig produkt maak, want ik moet elke dag nog leren, maar het is niet meer zo dat men onbevooroordeeld van een produkt kennis neemt, maar men beoordeelt het produkt na kennis genomen te hebben van de persoonlijkheid of de onpersoonlijkheid van degene die het produkt maakt. Maar dat is een omweg. Je moet direkt kontakt hebben met het publiek door middel van het produkt, zodat er een objektieve beoordeling is van het produkt. Maar dat is niet eens meer mogelijk, want ze beoordelen een produkt aan de hand van een impressie die ze hebben van degene die dat produkt maakt. En als dat per ongeluk ongunstig uitvalt. . .

Nee, dat geloof ik niet. Hoe komt de belangstelling tot stand voor mensen die in een bepaalde sektor werk afleveren, in de kreatieve *sektor? Dat komt omdat de mensen eerst kennis maken met het werk en dan pas, omdat dat werk heel persoonlijk is, wat meer willen weten van de man die er achter zit.*
Ja, dat is dan misschien ook wel zo. Maar het kan als een boemerang werken, want ik moet altijd denken aan dat verhaaltje van de man die de boeken heeft geschreven van Jungle Pimpernel. Dat ging over brave, blanke, blonde mensen die in het oerwoud tegen smerige papoea's en smerige jappen vochten en de hele rotzooi, en ze wonnen natuurlijk altijd. Die boeken werden geschreven door Anthonie van Kampen, een kleine man met een grijs pak aan en een grijs hoofd. Toen wilden op een gegeven moment de kinderen op een middelbare school zo dolgraag eens kennis maken met de held die die boeken had geschreven. Nou, daar moest Anthonie van Kampen aan geloven en hij werd die klas binnen geleid waar al die kinderen met zulke grote ogen zaten te wachten. En hij zei: ik kwam die klas met al die kinderen binnen en ik zag hun smoeltjes in elkaar zakken, je zag ze denken: gut, is *dat* nu die Anthonie van Kampen. . .

Je hebt ons verteld: als ze me zien, denken ze, is dàt nu die kerel achter Eric de Noorman?
Ja, zo is het toch?

Het heeft niet te maken met hoe je er uit ziet, het heeft te maken met je persoonlijkheid.

LOL IN HET WERK

De meeste mensen hebben geen plezier in hun werk. Ik vind het ontzettend zielig zoals ze iedere dag uit hun schuilplaats komen, met hun koffertjes en hun hoedjes op, op weg naar een andere schuilplaats. En om vijf uur gaan ze weer terug naar hun eerste schuilplaats. Zo is het toch, zo leven de mensen. Léven de mensen. . . Wat 'n leven, zeg. Al die ambtenaren, zonder enige vreugde in hun bestaan. . .

Weet jij veel wat die 's avonds allemaal voor leuke spelletjes doen.
Dat is een andere zaak, maar ze hebben geen vreugde in het werk dat ze doen, en dan denk ik: stákkers zijn jullie. . .

En jij dan?
Ik wel. Ik vind tekenen een rotvak, maar ik word overeind gehouden door het feit dat ik *verhálen* kan maken, dat ik mensen kan laten knetteren, als je begrijpt wat ik bedoel. De meeste mensen leven niet eens, voor hen is het een kwestie van óverleven. En dat doen ze dan tegen hun zin, in een baan waarvan ze balen. Ze zitten alleen naar hun pensioen te verlangen, en als ze hun pensioen eenmaal hebben, dan zijn ze inmiddels zo leeg, dat ze helemaal niks meer kunnen. Maar goed, die mensen doen hun werk, ik doe ook mijn werk. En dat is alles. Mijn grootste beloning is dat ik me af en toe eens realiseer dat ik een x-aantal mensen gedurende een x-aantal minuten enige verpozing verschaf.

Maar hoe groter jouw publiek is, hoe groter jouw satisfaktie.

Terug uit Angoulême met 'The Family Chevrolet'.....

En hoe bereik je dat?
Door veel te publiceren, in kranten en zo.

Door te zorgen dat meer mensen meer van die dingen van jou willen lezen.
Het nare bij Casterman is dat ik alleen albums maak en dat ik die albums maak voor een publiek waarvan ik de grootte niet ken. Eric de Noorman verscheen in de krant, en dan wist ik precies hoeveel mensen ik bereikte. En dat waren er miljoenen, want hij zat over heel Europa, van Finland tot in Spanje. Maar nu, bij Casterman, weet ik het helemaal niet. Ik zit dan wel te tekenen, al dan niet vol enthousiasme, en verhaaltjes te maken, maar ik weet nooit of het überhaupt wel gelezen zal worden. Ik zou veel liever hebben dat Casterman die strip ging verkopen in een krant of in een tijdschrift of zo.

MAATSCHAPPELIJKE SORES

Je kunt nu wel zeggen dat de Indianenreeks niet in bladen loopt en misschien niet aanslaat, nog niet, maar Eric de Noorman is voor een groot deel van het Nederlandse volk een begrip. Iemand die vroeger Eric de Noorman gelezen heeft, ga je nu op een gegeven moment Hans Kresse aanbieden: wat denkt die man, hoe is die man.
A: Een heleboel mensen hebben misschien heel vroéger, heel lang geleden, Eric de Noorman gelezen en die denken dat jij al lang en breed dood bent. Je moet ook bedenken dat een heleboel mensen het erg leuk vinden om jou eens aan het werk te zien, zoals in Angoulême. Die mensen vinden het leuk om te zien hoe jij nou zo'n Indiaan op een paard tekent.

Je hebt ook een verplichting tegenover een hoop mensen. Je vindt het fijn dat die mensen die verhalen van je lezen, maar dan moet je van die mensen ook wel wat aksepteren. Je hebt in Angoulême ook als een gek tekeningen in albums zitten maken, en je weet dat die mensen dat prettig vinden, daarom doe je het óók.
Maar als Casterman me niet aan m'n haren achter die tafel had getrokken, dan had ik het niet gedaan, daar kun je donder op zeggen. Ik zal daar mesjogge zijn, ik zal me daar als een soort circusattraktie laten gebruiken. Want dat is het gewoon. Toen we terug waren uit Angoulême heb ik de hele zaak proberen te analyseren. Ik vind dat een vent die kreatief bezig is, in n'importe welke sektor, om te beginnen geen sores aan zijn kop moet hebben, geen maatschappelijke sores. Die zou niet in zo'n pokkenhuis als dit moeten hoeven leven, maar in een huis in een park, met bomen, als hij daar behoefte aan heeft. Er zijn ook mensen in de kreatieve sektor die pas kunnen funktioneren als ze zich omgeven weten door hele hordes mooie meiden. Dan zou er van hogerhand gerealiseerd moeten worden dat deze mensen onder deze omstandigheden hun werk kunnen doen, want dan funktioneren ze optimaal. Dat smoesje, dat al heel oud is, dat een artiest pas tot een hoog niveau kan geraken als hij in de verdommenis zit, dat kun je wel vergeten, want het is niét waar. Iemand die kreatief geokkupeerd is, kan pas het optimale van zijn kunnen bereiken als hij geen enkele andere sores aan zijn kop heeft, als hij zich geestelijk volledig kan instellen op datgene wat hij te doen heeft.

Helemaal niet met je eens. Waarom zou die kunstenaar ten opzichte van Marietje die de hele dag deksels op mayonaisepotten draait bevoordeeld moeten worden?
Je kunt het ook helemaal niet realiseren, want dan kom je in een soort van diktatoriale staat terecht, hetzij fascistisch, hetzij kommunistisch, waarin kunstenaars, als ze zich maar houden aan de richtlijnen van de staat en datgene produceren wat de diktator mooi vindt, eruit

gelicht worden. Die krijgen dan een villa en een auto. Dat is natuurlijk helemaal mijn bedoeling niet.

Je bent nou gewoon je eigen baasje, je bent een ondernemer.
Ja, precies. En vrijheid, blijheid, dat wel. Maar ik heb natuurlijk ook een baas boven me, dat is Casterman, of dat is de GP, dus ik *móet*, ik moet *óók*. Maar er is niet die mate van dwang die iemand heeft die iedere dag om half negen op zijn kantoor moet zijn. Dat is natuurlijk de grotere vrijheid die ik heb. Ik heb een vak waarbij ik niet zou kunnen funktioneren zonder kreativiteit. Ik ben een ambachtsman. Ik weet niet of ik een vakman ben, want een vakman is iemand die een vak verstaat. En ik weet helemaal niet of ik mijn vak nou wel zo goed versta. Er zijn legio technieken waarvan ik niks weet, van etsen en dat soort dingen meer, dus zo'n vakman ben ik niet. Ik ben maar heel beperkt.
A: Je bent een vakman als striptekenaar.
H: Ik heb een bepaalde tekenvaardigheid, dat kan niemand ontkennen, maar ik ben geen allround vakman. Maar mijn branche versta ik en daarin funktioneer ik. Als ik zonder kreativiteit kon, dan zou ik heel gelukkig zijn met het illustreren van verhalen van een ander. Of met het aannemen van reklame-opdrachten, waarbij iemand tegen me zou zeggen: morgen moet ik een plaatje hebben waarop een vent staat met een pet op en daarachter een torpedojager, want ik wil mariniers werven. Nou, dan zou ik dat maken. Maar dat is bij mij de bedoeling niet, ik heb een godsliederlijke pest aan illustreren. Mijn kreativiteit zie ik in de eerste plaats in het scenario's maken. Maar nu, met die balloons. . . Ik ben niet meer in die zin een schrijver als ik vroeger met Eric ben geweest. Het allerliefste zou ik boeken schrijven en dan mag een ander die nog voor mij illustreren. Rien Poortvliet bijvoorbeeld, die een heel knappe illustrator is, die zijn techniek wél beheerst. Hij weet niet wat olieverf is en hij heeft geen kleurgevoel, maar hij kan verrekte goed zwart/wit tekenen, beter dan ik, echt waar. Ik heb nog wel zoveel technische know-how en kennis van het vak dat ik het verschil tussen Rien Poortvliet en mij duidelijk kan zien.
A: Maar weet je hoe dat komt? Omdat hij in het reklamevak zit en duizend techniekjes heeft kunnen uitproberen.

Dan zit je waarschijnlijk ook met opleiding. . .
Ik heb helemaal geen opleiding gehad.

ANATOMIE

Heb je op de middelbare school gezeten?
Ik heb de middelbare school nooit afgemaakt, omdat ik het niet wilde. Ik interesseerde me alleen voor geschiedenis en voor talen, eigenlijk vnl. voor Engels. Voor Frans had ik gemiddeld een vijf en voor Duits een drie, maar voor Engels had ik altijd negens.

Toonder is altijd goed geweest, daar durf ik mijn hand voor in het vuur te steken

Kon je je met je Frans wel redden in Angoulême?
Ja, dat gaat wel, ik ben niet mesjogge. Frans is een taal die je op eén gegeven moment wel baas kunt worden. Een kriterium om te zeggen of je je kunt redden in een bepaalde taal is: ben je in staat een brief te schrijven in die taal. Als het moet kan ik nog wel een brief schrijven in het Spaans, en ook in het Frans, en natuurlijk in het Engels, maar ik kan géén brief schrijven in het Duits. Ik zou ook wel Russisch of Japans of Chinees willen leren, of Hongaars. Ik vind talen zo verschrikkelijk interessant, hè. Ik zou wel twintig talen willen kunnen spreken.

Dan mag je wel opschieten.
Ik zou wel graag 107 jaar willen worden.

179! Maar goed, je baalde van die school. En toen?
Toen kwamen die mensen van die padvinderij en die gaven me de kans om in *'De Verkenner'* de strip van Tarzan te tekenen. Ik had voor die tijd nog helemaal niet gepubliceerd, maar ik was al wel altijd aan het tekenen, vanaf mijn zesde jaar tekende ik al. Toen maakte ik al strips. Van cowboys en Indianen, van die achtjes met pootjes er onderuit, weet je wel. Maar al wèl met een verhàál! Ik heb ook een tijd gehad dat ik schrijver wilde worden, ik ben toen maar gewoon in het wilde weg aan een detective begonnen. Maar die maakte ik natuurlijk nooit af. Maar goed, ik tekende toen dat stripje voor *De Verkenner*. Ik kreeg er geen betaling voor, ik kreeg dus geen centjes. Daarna heb ik Tom Texan gemaakt, maar toen kwamen de Duitsers hier en die zeiden: de verkenners, dat is een gevaarlijke militaire organisatie, en toen was het natuurlijk meteen gebeurd.

En toen?
Toen niks.
A: Jawel, want je wilde toen in het tekenvak door.
H: Ja, ik wilde beeldhouwer worden. Want dat zei iedereen, dat ik dat moest worden, dat vonden ze zo. Ik heb erg veel steun van mijn moeder gehad. Ze had ook iemand kunnen zijn, die zei: als je maar éérst je diploma's haalt en zo, dan zien we daarna wel verder. Maar nee hoor, als ik wilde houtsnijden, dan waren er de volgende dag houtsnijmesjes en hout en de hele rotzooi. Ik kon doen wat ik wilde, echt waar, en mijn moeder stimuleerde me daarbij. Professor Bronner, van de Rijksakademie in Amsterdam, zei toen: ja, die jongen moet op de beeldhouwklas, want dat is een geboren beeldhouwer. Maar dat wilde ik niet, ik wilde niet in een klasje zitten, want ik had de balen van school. Toen ben ik bij Andriessen in de leer gegaan, maar op een gegeven ogenblik dacht ik: dit wordt niks. Want ik was bezig met mensen maken, gespierde mensen, en ik dacht: dat kan ik niet, want ik heb de ballen verstand van anatomie. Dus daar heb ik toen eerst het een en ander aan gedaan. Ik ben een doe-het-zelver, als ik iets weten wil dan koop ik er een boekje over en dan lees ik dat en dan probeer ik dat in de praktijk te brengen. Ik heb toen een dik boek gekocht over de anatomie van de mens. Je had toen ook van die Amerikaanse bladen, *'Supermen'* heette dat, met foto's van bodybuilders. Die bladen kocht ik dan en dan tekende ik die foto's over en haalde ik de huid er af en probeerde ik de spieren er goed op te zetten, uit mijn hoofd. Daarna haalde ik de anatomische atlas erbij om te kijken of ik het goed gedaan had. Zo heb ik mezelf bekend gemaakt met de menselijke anatomie. Maar toen was de lol er al weer af om met beeldhouwen verder te gaan en zat ik intussen bij Toonder.

Hoe ben je daar gekomen?
Ik ben gewoon naar Toonder toegestapt. Want ik kende hem al van vóór de oorlog.

In wat voor relatie kende je hem?
Omdat Toonder toen een van de weinigen was die publiceerde met karikaturale poppetjes, in tijdschriften en zo. Jamin had een weekblad waarin Toonder regelmatig publiceerde. Ik heb hem op het Frederiksplein eens opgezocht en ik had allerlei tekeningen bij me, want ik wilde weten wat hij nou van mij vond. Ik was toen helemaal wild van tekenfilms. Maar goed, in de oorlog, in '42 of '43, ben ik bij Toonder gaan werken.

Was je toen nog thuis? Waar verdiende je je brood mee?
Ik verdiende geen brood. Er was geen werk te doen, afgezien van de padvinderij, maar dat betaalde niet.

TOONDER

Hoe ben jij de oorlogsjaren doorgekomen?
Daar praat ik niet over. Ik ben er heelhuids uitgekomen, maar. . . Nee, dat gaat niemand iets aan, daar praat ik niet over.

Praat nou maar gewoon door; je kunt ons echt wel vertrouwen. We publiceren alleen wat jij. . .
Niemand is te vertrouwen. Er is een oud spreekwoord dat zegt: 'Wees vertrouwd en vertrouw niemand'. Ik wil niet belazerd worden, maar mijn filosofie is deze: het is beter belazerd te worden dan *zélf* iemand te belazeren. Maar ik heb geen zin om over die oorlogstijd te praten, dat is een heel akelige tijd geweest.

Goed, je bent in de oorlog bij Toonder terecht gekomen. Wat deed je daar?
Ik was daar hoofdontwerper. Da's heel gek, maar 't is waar.

Je had nog nauwelijks iets getekend, je komt bij Toonder, en je wordt hóófdontwerper?
Ja, maar ik kon wél tekenen, hoor. Toonder wilde me helpen, want ik zat in de knoei. Ik heb aan Toonder de hele zaak uit de doeken gedaan en hem gevraagd me te helpen, want anders zou het niet goed met me gaan. Toonder heeft me geholpen en daar ben ik hem tot op de dag van vandaag zolang ik leef dankbaar voor. Ik heb een heleboel aan Toonder te danken. Anders was ik allang dood geweest. En niet alleen ik, maar een heleboel anderen ook, die nu een grote bek hebben over Toonder, die beweren dat hij heulde met de Duitsers, maar dat is absoluut niét waar, want de hele oorlog heeft hij ze bij de neus gehad. Toonder is altijd goed geweest, daar durf ik mijn hand voor in het vuur te steken. Hij heeft een verdomde hoop gedaan om een heleboel mensen te helpen. Ook Joden. Persoonlijk heeft hij zijn nek uitgestoken om Joden te helpen. Ik weet dat er een heleboel mensen zijn die Toonder niet kunnen luchten of zien en die nu, na de oorlog

en nadat Toonder naar Ierland is vertrokken, een hele grote bek hebben over hem, maar ik kan je vertellen dat ze grote huichelaars zijn en dat ze liegen. Ik wil géén namen noemen, maar ik kèn ze wel, persóónlijk.Er zijn mensen die zo ontzettend veel verschrikkelijks hebben meegemaakt, dat ik me ervoor zou schamen als ik zou zeggen dat ik veel heb meegemaakt in de oorlog.Voor mij was het méér dan genoeg, dat kan ik je wel vertellen.

GUARDIAN SPIRIT

Als ik op reis ga, heb ik altijd Maria bij me. Als ik vertrokken ben en ik konstateer dat ik het niet bij me heb, dan ga ik terug om het te halen, al kost het me uren. Ze zeggen dat er maar één god is, en ja, het monotheïsme is wel een logische aangelegenheid, maar ik geloof wel degelijk dat er guardian spirits bestaan, zoals de Indianen ook geloven. En in mijn gevoel is dit een katholieke versie van een guardian spirit, ik geloof er wel degelijk in. Wie ben ik om er een afwijkende mening over te hebben?
Wat is doodgaan en leven? Als je dood gaat, is het dan zo dat je geest, datgene waarmee je observeert, datgene waarmee je alles kunt zien en ondergaan, ook dood gaat? Nee, ik geloof dat niet. Geest is energie en dat blijft bestaan. Op het moment dat je stoffelijk omhulsel het laat afweten omdat de cellenafbraak zover doorgevoerd is dat het niet meer funktioneren kan, dan ontsnapt die energie, die in het dagelijks leven een funktie vervult als de persoonlijkheid. Dat wordt dan weer vrije energie die rondzweeft en op de een of andere manier weer een ander huis probeert te vinden. Ik kan me voorstellen dat je zo hunkert naar deze mooie aardkloot, dat je er nog verder door wilt gaan. Want ik geloof dat deze aarde een mooie schepping is. En ik ben vrijwel dagelijks dankbaar dat onze lieve heer - want daar geloof ik wel degelijk in - mij het voorrecht heeft verschaft om een x-aantal jaren op zijn schepping rond te hangen en het mooie ervan te zien. Om te kunnen genieten van een zonsopgang, van een sterrenhemel, van vogeltjes, van een bloem, dat vind ik heel belangrijk en daar ben ik erg dankbaar voor. Het is een voorrecht om op deze aarde te mogen verblijven. Dat er krachten zijn, en mensen, die bezig zijn deze aarde te vernietigen is een andere zaak Ik geloof ook wel dat die mensen op een gegeven ogenblik gestraft zullen worden. Maar desalniettemin is het voor mij een groot voorrecht om in deze stof te mogen zijn en het allemaal te aanschouwen, zelfs in deze door mensen gemaakte, stenen omgeving Zelfs hier kan ik nog genieten van het zingen van een vogel en het opbloeien van een plant. Dat klinkt allemaal erg lyrisch, maar ik méén het serieus

Plaat voor 'De Welp en de Wolf', later hertekend vgl. pag 37 van dit album

Je gelooft dus in een God?
Ja, maar ik ben geen christen. Dit doet me weer denken aan mijn eerste bezoek aan een katholieke kerk, met mijn grootmoeder. In Amsterdam-oost werd er ergens een nieuwe katholieke kerk geopend en ik was nog nooit in een kerk geweest. Mijn grootmoeder was een nieuwsgierig iemand en ze wilde die kerk graag eens even zien. Toen werd ik, als vijfjarige, aan het handje door mijn grootmoeder, die een krachtige handdruk had, meegenomen naar de kerk. En dát is dé impressie geworden van een katholieke kerk die ik *nooit* zal vergeten en die me tot op de dag van vandaag heel helder bijstaat: de kolossale angst die ik in die kerk voelde. Het was donker en overal zag ik van die rare gekleurde ramen en overal stonden in nissen spookachtige gestalten en er hing een vent aan een kruis: ik vond het dóódeng! Het is de enige keer dat ik ooit in een katholieke kerk ben geweest. Ik geloof dat je beter kunt kommuniceren met god - god is eigenlijk een verkeerd woord - met de *meester des levens* in de vrije natuur, onder een eikeboom, of onder welke boom dan ook, dan in een kerk. Want zo'n kerk is maar door mensen gebouwd, terwijl zo'n boom een produkt is van het mysterie. Kun jij je voorstellen wat een groot mysterie het is dat als je een korreltje in je hand houdt, een eikel, dat in die eikel een hele eikeboom zit? Je stopt hem in de grond en er komt zo'n eik uit! Dát is een wonder. En daarom verfoei ik alle religies die er van uitgaan dat de mens het summum van de schepping is, dat de mens kan beschikken over al het andere leven, hetzij de flora, hetzij de fauna van deze planeet. Er staat geschreven: gij zult niét doden! En of je nou een boom omhakt of een bloem plukt of een beest schiet, je dóódt! Je hebt dat leven niet gemáákt en je zult het niet nemen!

VOSSENJACHT

Wie zijn voor jou belangrijker, dieren of mensen?
Het zijn allemaal broeders, allemaal schepselen gods. Ik vind een wolf een geweldig dier, ik hamer maar steeds op de wolf, omdat dat een verguisd, achtervolgd beest is, net als de vos. Waarom moet een vos zo'n weerzin wekken, zo laag bij de gronds nagejaagd worden door een stelletje opgetutte rotzakken op paarden en van die bloeddorstige rothonden die dat éne vosje moeten pikken? Ik heb het in Engeland gezien. Ik was erg anglofiel, Engeland was voor mij eigenlijk hèt land. Ik was een keer in het Lake-district en ik hoorde daar een enorm

geblaf, dus ik mijn auto uit en wat zie ik vlak voor mijn auto zitten? Een vosje. . . Dat beest zat midden op de weg, met zijn tong zowat op zijn hielen en hij kon geen kant meer uit. Ik kon wel janken! En toen kwamen die verdomde rothonden, die grote fox-hounds, met een vaart de helling afrennen en moest dat vosje weer vluchten. Hij sprong het meer in langs de weg daar en zwom met zijn moeie lijf het water in. En in het midden van dat meer was een soort eiland, en vanachter dat eiland zag ik toen twee kerels met een roeiboot komen. Toen dacht ik: je bent verloren. . . En al die Engelsen kwamen heel opgewonden en enthousiast kijken hoe àl die honden en àl die jagers dat éne kleine vosje wilden pikken Toen heb ik gezegd: jongens, ik ben altijd erg op Engelsen geweest, maar dit, dit vind ik stijlloos en verdomme, ik ga hier weg! En ik ben daar ook nooit meer teruggekomen. Ik vind het mensonwaardig.
En als je dan op de televisie ziet hoe ze wolven, die met doodsangst voor hun leven vechten - want de wolf is een intelligent beest dat donders goed weet wat hem te wachten staat - vanuit helikopters afmaken. . . Je ziet zo'n wolf nog een keer rondtollen, en dan is hij dood . . De Amerikanen doen het in Alaska en de Russen doen het in Siberië. De Amerikanen zijn kapitalisten en de Russen zijn kommunisten, maar de mentaliteit is precies hetzelfde.

WOLVEN EN HONDEN

Je hebt in de verhalen van Eric ook wolven gebruikt: Erics hond Wolf, de Wolven van Scorr. . .
Dat was een slecht verhaal Ik had toen 'De vloek van het goud' en 'Het moerasmonster' gemaakt en dat waren nogal tamme verhalen. Dus toen zei Toonder: '*We zullen een panel benoemen, met Dirk Huizinga, Waling Dijkstra, Jan Gerhard Toonder en ik, en wij zullen je verhaal wel maken*'. Ik zei. *Nou ja, als het niet anders kan, dan kan het niet anders, maar ik wil toch wel graag enige inbreng hebben in de interpretatie van het verhaal*' en dat was goed. Toen kwamen ze dus op de proppen met 'Het land der duisternis'. De hele opbouw van het verhaal is uit de koker van het panel van Toonder gekomen. En dat was een eindeloos achter elkaar aansloffen door een moeras, zodat ik dacht: *dat gaat helemaal niet goed*, en ten einde raad heb ik die oude vrouw maar genomen als iemand die een dubbelrol speelde: de aanvoerster van de vrijheidsstrijders en tegelijkertijd de Grote Berenmoeder. Ik wilde het verhaal alsnog een pointe geven, want er zat helemaal geen pointe in. Maar dat verhaal is niet van mij, en dus ook Scorr en zijn wolven niet Dat was weer van Waling Dijkstra.

Bij de Indianen kom je ook weer op de wolven terug.
Ja, bij de Indianen spelen de wolven een heel belangrijke rol. Al die ouwehoererij in Europa dat de wolf een gevaarlijk beest is, van als je niet uitkijkt dan pikken ze je paarden en je troika en je ouwe wijf, dat is helemaal niet waar, want er hebben altijd hele grote troepen wolven in Amerika rondgelopen, naast de Indianen, en ze

. . .als je niet uitkijkt, pikken ze je paarden, je troika en je ouwe wijf . .

deden elkaar nóóit wat De Indiaan beschouwde de wolf als een medejager. Als een Indiaan een dier doodde, offerde hij altijd iets aan de geest van het dier dat hij gedood had. Daar waren heel uitgebreide ceremonies rond. Het gebeurde in ieder geval op heel andere wijze dan hier, waar ze op industriële wijze tienduizenden koeien tegelijk afslachten.

Heb je zelf ook een wolfshond gehad?
Ja, ik neem tenminste wel aan dat het een soort wolfshond was.

Was Wolf daarop gebaseerd?
Ja, die hond heb ik vijftien jaar gehad. Ik wil nu geen hond meer, want ik kan het beest niet geven wat hem toekomt. Ik vind het krimineel als mensen in zulke huizen, in zo'n omgeving als hier een grote hond nemen. Wat kunnen ze het beest bieden? Toen ik in Doorn woonde en zeeën van tijd had, want ik hoefde maar één stripje per dag te maken, had ik iedere dag uren de tijd om met mijn hond te wandelen. En dat beest liep de afstand die ik liep wel twintig keer, dus die heeft een luizeleven gehad. Maar wat moet ik nou hier met een hond. . .

MIJN ERIC

Een van de vervelendste periodes voor jou als stripmaker moet geweest zijn toen jij dat panel op je dak kreeg. Want je wilt toch het liefst verhalen schrijven?
Ja, verschrikkelijk. Maar ja, het was take it or leave it. Maar na een tijdje dacht ik: verrek, het is mijn strip en het is mijn Eric, en hij doet wat ik wil. En ik werd nergens zo kwaad om als wanneer ze aan mijn Eric kwamen.

Net zo als bij 'De jeugd van Eric', waar Hans G. Kresse op staat, en niet Dirk Huizinga?
Nee, Huizinga staat binnenin. Daar was ik het helemaal niet mee eens. Ik heb tegen Matla gezegd: ik heb niets van doen gehad met dat verhaal, het is mijn verhaal niet. Ik heb alleen de aanzet gegeven, op verzoek van Het Laatste Nieuws, verder is het verhaal van Huizinga, de tékst is van Huizinga, en niét van mij. Ik heb tegen Matla gezegd dat hij dat op het boek moest zetten, maar dat heeft hij gewoon niet gedaan. Daar ben ik erg kwaad om geworden, er had moeten staan: tekst van Dirk Huizinga. Ik was het met het hele boek niet eens, het had eigenlijk niet gemoeten, maar ja, die man hield zo aan en hij heeft me op een of andere manier toch weten te overtuigen dat het in verband met een bepaald jeugdsentiment en kompleetheid nodig was. . . Vooral omdat het een kleine oplage was, dat kan nooit veel kwaad.

PAARDENMISHANDELING

We hebben ons een beetje op de getallensymboliek gestort en we zijn er achter gekomen dat het cijfer acht, waar jij zo bang voor bent, helemaal niet zo'n ongunstig getal is. Het is wel het getal van de dood, maar ook van zuivering: door de dood naar een nieuw leven.
Ik probeer de dood zo lang mogelijk uit te stellen. Het kan

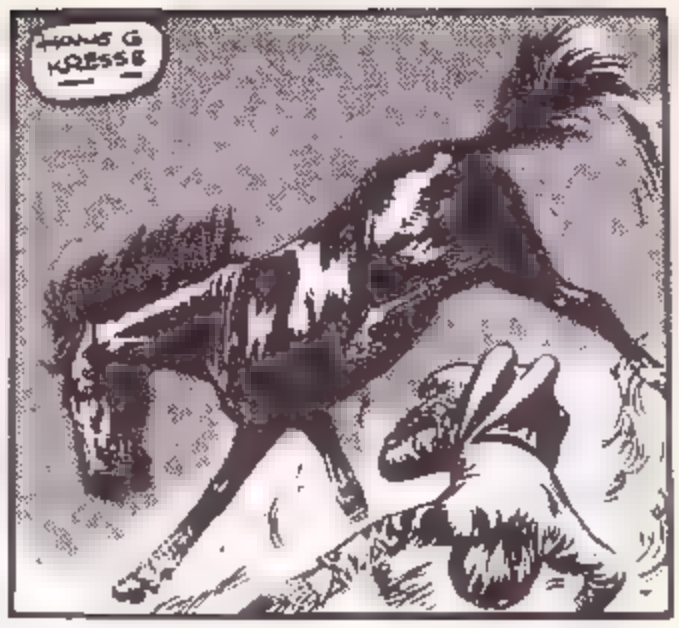

wel wezen dat het in het hiernamaals en esoterisch (voor ingewijden - Red.) gesproken een prachtig nummer is, maar daar heb ik maling aan, want ik zit in het nú, nou in déze wereld en ik hoop dat het nog enige tijd te rekken, amen. Want ik vind deze wereld, ook met al zijn rottigheid, als je de mensen even wegdenkt, nog mooi genoeg. Ook de dierenwereld is niet altijd even vriendelijk, want ze maken elkaar allemaal dood. Maar daar gaat het wat eerlijker. We kunnen wat dat betreft nog een heleboel van de wolf leren. Weet je, als de hiërarchie in een wolvenpak eenmaal vastgesteld is, dan is er geen enkel probleem meer. Als er een jonge wolf is met enige kapaciteiten die denkt, ik kan de hegemonie van de leader of the pack wel aantasten, dan probeert hij dat wel, maar als hij geen kracht genoeg heeft dan wordt hij door de leader keurig terechtgewezen. Als het zo is, dat de underdog, in dit geval letterlijk, doorheeft dat hij de zwakkere is, dan biedt hij zijn tegenstander zijn halsslagader aan: het is voor de winnaar dan heel gemakkelijk die slagader door te bijten Maar dat doet die niet, hij laat het dan verder afweten. De ridderlijkheid van de wolf, die nooit zijn eigen soort zal doden, die nooit met een soortgenoot een tweegevecht tot de dood hebben, daar kunnen wij als mensen nog een heleboel van leren.

En de paarden?
Naast de vrouw is het paard een wonderschoon schepsel. Het is een van de mooiste kreaties van de 'meester van het leven'.
Rijd jij zelf ook paard?
Nee, niet meer. Maar ik zou het dolgraag weer willen doen. Als ik ooit nog eens een keertje bij mijn dochter in Amerika terechtkom, die kent mensen die zelf paarden hebben. . . Mijn grootste wens is om nog eens een keer paard te rijden op een Amerikaans paard. Want een Amerikaans paard is heel anders dan een Europees' ze zijn handelbaarder dan de Europese rassen.

Ze stammen toch af van de Europese rassen?
Natuurlijk, maar het is een hele mooie mixture van de verschillende rassen. Een paard heeft karakter, het hangt niet alleen van de dressuur af. Lées de 'Koning der steppen'!

In alle maneges. .
Ho! Nu krijgen we een heel teer punt. Mijn dochter wil graag paardrijden, en van mij mag ze, want hoe eerder een kind leert paardrijden, hoe beter. Maar waar vind je een goede manege? Die zijn er niet in Nederland. Ten eerste is de Nederlander geen ruiter, er zijn maar drie landen in Europa waarvan je kunt zeggen dat ze een paardentraditie hebben, dat zijn Hongarije, Spanje en Engeland. Spanje heeft een oudere paardentraditie dan Engeland, want vanuit Spanje heeft Willem de Veroveraar Spaanse paarden in Engeland geïntroduceerd om het Engelse paardenras te verbeteren. Maar Nederland heeft geen enkele paardentraditie en als ik zie hoe hier de maneges uit de

Indianen en wolven medejagers ..

Naast de vrouw is het paard een wonderschoon schepsel..

De Koning der Steppen niet bedwongen.....

grond gestampt worden, dan denk ik ten eerste: arme paarden, en ten tweede: arme kinderen die bij dit soort nondeskripte, imkompetente figuren het paardrijden moeten leren, dat kan nóóit! Want de paarden worden beschouwd als handelswaar, als een manier om geld te verdienen. Ze houden helemaal niet van paarden, ze kènnen het paard niet eens. Forget it! Als je werkelijk paard wilt leren rijden, dan moet je op zijn minst naar Spanje.

Als jij nou op de tv een springconcours ziet?
Daar kijk ik niet naar! Ten eerste is het zo dat je een springconcours nooit binnenskamers mag houden, zoals in het RAI-gebouw. Want hoe is de grond in het RAI-gebouw? Dat is kéihard beton Verder is het zo dat het paard geen springbeest is, een paard zal er nooit uit eigen verkiezing toe over gaan om ergens overheen te springen. Als hij om het obstakel heen kan, zal hij er omheen gaan. Het paard is geen springdier, en dat de mens er een springdier van probeert te maken, gaat ten koste van het paard. Want ieder paard springt zichzelf kapot. Moet je eens even nagaan: het hele ondervoorbeen van een paard is deze éne vinger.

TEUTOONSE SCHOFTEN

En dan moet jij eens proberen je hele gewicht te laten neerkomen op deze éne vinger, met een vent van 80 kilo op je rug! Het is gewoon misdadig, en als je dan nog weet wat voor rottruuks die rotjongens, die schoften uithalen. . . Het zijn gewoon schoften, teutoonse schoften, die aan de balken spijkers en andere lelijke dingen doen om de paarden, als ze een keertje niet met hun beentjes over de omheining komen, af te schrikken door ze hun polsgewrichten open te laten scheuren. . . Dan leert een paard wel om dat de volgende keer coute que coute te voorkomen. Zó leren ze springen, het is godgeklaagd! Bovendien zijn de hoogten die ze een paard willen laten springen veel te hoog, er is een limiét! Je

kunt een paard geen twee meter laten springen. Je moet je eens voorstellen met wat voor kracht dat paard op zijn ene vinger terechtkomt. Het is een schande, het is mensonwaardig! En dan komt hij nog terecht op een harde grond, terwijl ik altijd geleerd heb dat je op een harde grond nooit mag galopperen, omdat dat te pijnlijk is voor een paard. Je mag alleen galopperen op zachte grond, want die harde grond doet pijn, dat resoneert door zijn hele lichaam. Maar dan gaan ze godvergeme in de RAI op harde betongrond springen, zijn ze nou hartstikke gèk! Iemand die werkelijk van paarden houdt wil daar op de eerste plaats al niet naar kijken en op de tweede plaats wil hij er zeker niet aan meedoen. En al die bekakte gladde wijven in hun bontjassen van pantervel of god weet wat, die daar met een air op de tribunes de paarden zitten te beoordelen, die moesten zich schamen. Het is allemaal verziekt, ingepakt in de welvaartstaat en statusgedoe. Het is dekadent, ten koste van de arme paarden.
Ik heb zelf paard leren rijden van een oude artillerist, van de bereden artillerie. Toen hij tachtig was, viel hij nog een keer van zijn paard en brak een been. Maar toen het gezet was, ging hij wéér op dat paard. Hij had zijn hele leven gereden, vanaf zijn zestiende.

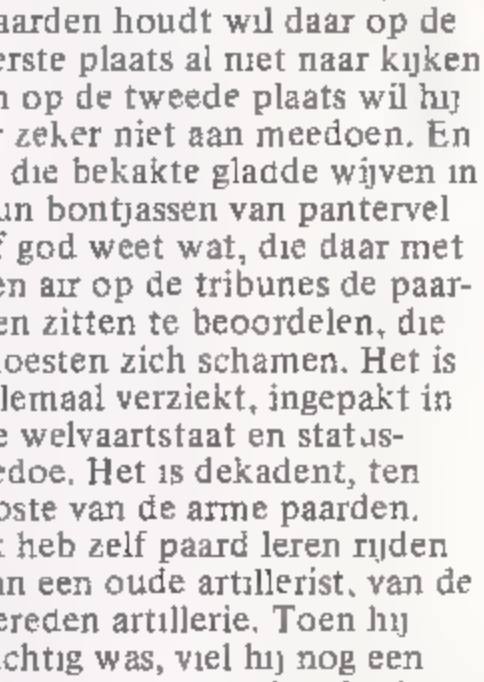

Een bezemsteel op 12 meter.....

Ben je ook gaan leren paardrijden om het goed te kunnen tekenen?
Ja, en ik heb ook boogeschoten, ik wilde weten hoe dat gaat. Ik vind de boog een prachtig instrument, ik vind het heerlijk. Vroeger oefende ik iedere dag, ik heb erg veel boogeschoten. Op een afstand van twaalf meter kon ik een bezemsteel raken. Ik heb er veel plezier van gehad bij het tekenen, want toen begreep ik meens hoe ik het tekenen moest. Als je niet weet hoe het werkt, kun je het ook niet tekenen. En ook door het paardrijden heb ik erg veel geleerd dat ik heb kunnen gebruiken in Eric de Noorman. Paardrijden is een prachtige sport en ik zou het dolgraag weer willen doen. Maar ik heb geen enkel vertrouwen in de maneges hier in Nederland.

We zouden nog op de getallensymboliek terugkomen.
Het enige dat ik er van weet is dat de oude Hebreeuwse lettertekens een bepaalde getallenwaarde hebben. Dat is ook een theorie geweest van Weinreb, die zegt dat je de bijbel kunt lezen als letterschrift, maar ook, en dat is volgens hem de schepping van de bijbel, dat ieder letterteken van het Hebreeuwse alfabet een getallenwaarde had, zodat je de bijbel dus ook kunt duiden als je hem vanuit de getallenleer gaat benaderen. Als je dat op die manier doet, is de almacht, of de meester des levens als je hem zo wilt noemen, het cijfer 1. Nou is het wel zo dat het bij mij niet te ver moet gaan, je kunt natuurlijk wel blijven filosoferen en blijven zweven in zaken waarvan je er toch nooit achter kunt komen in hoeverre je nu gelijk hebt of ongelijk Maar als je op een gegeven ogenblik met zoiets gekonfronteerd wordt en je denkt: hé Als je je tot zoiets aangetrokken voelt, en je het gevoel hebt dat je iets dergelijks moet gaan hanteren, omdat dat dan misschien beter is, dan moet je dat maar doen, omdat het dan een betekenis heeft. Zoiets heeft voor mij misschien betekenis en voor een ander niet.
Het cijfer acht is voor jou belangrijk, hè?
Ja, het getal van de dood, daar ben ik een beetje bang voor Saturnus is dat.

Het was ook een oneindigheids symbool, de twee cirkels, en het werd op een of andere manier gekoppeld aan Astarte, de vruchtbaarheidsgodin. . .
Ik weet het niet, er zijn ook mensen die zeggen: we moeten van dat hele idee van de moedergodin en de oermoeder af, want dat stoelt nergens op Het is alleen maar gebaseerd op allerlei vage indikaties, een paar beeldjes die ze gevonden hebben en waaraan ze een bepaalde waarde toekennen, maar dat hoeft helemaal niet te kloppen Volgens mij is het heel moeilijk om al die prehistorische dingen objektief te beoordelen. Ten eerste dragen de meeste mensen die zich voor archeologie interesseren een christelijke erfenis met zich mee. Ten tweede zijn ze behept met, om niet te zeggen geïnfekteerd

Het getal acht, dat is Saturnus. . ..

door, de evolutietheorie van Darwin, en met theorieën die gebaseerd zijn op de theorie van Darwin. En vanuit die uitgangspunten bouwen ze verder, maar het is helemaal niet gezegd dat *dat* de enig juiste basis is. Ik begin er hoe langer hoe meer aan te twijfelen of de historie zoals die geschreven wordt en doorgegeven wordt, wel de historie is. Maar als we de wereldgeschiedenis in zijn totaliteit bekijken, waarvan men aanneemt dat die in Soemerië ergens begonnen is, dan zien we dat de mens na een aantal duizenden jaren de maan bereikt, en we zijn er in zestig, zeventig jaar tijd in geslaagd om vanuit niks de vliegerij te beoefenen en allerlei raketten naar Mars te sturen

VERSTEDELIJKING

Als we zien in hoe korte tijd een technologie ontwikkeld is, die nauwelijks nog bij te benen is, dan kunnen ze mij nog meer vertellen, dan hoef je alleen maar in de bijbel te kijken en je hoeft alleen maar kennis te nemen van vertalingen uit het Sanskriet, om er achter te komen dat er vóór onze beschaving nog een andere beschaving geweest moet zijn Op zijn minst één, en misschien nog wel vijf. De Soemeriërs hadden een cultuurbrenger, Oannes, een zogenaamde vismens, die uit het water kwam en er min of meer uitzag als een vent in een duikerpak. Als je die verhalen nú leest, dan denk je: hé, dat is een vent met een duikboot geweest. Als je daarnaast in de bijbel leest van Jonas in de walvis;. . . Jonas en Oannes, dat lijkt op elkaar, dat kon wel eens betrekking hebben op hetzelfde visachtige vaartuig Ik vraag me maar af. Als je de ontwikkeling van nu ziet, ze bouwen enorme kompleksen, flats, met laatjes waarin families opgeborgen kunnen worden, zonder gelegenheid om je eten anders te bereiden dan met gas of elektriciteit. Als er om welke reden dan ook een werkelijke krisis komt, als de energiebedrijven het laten afweten, dan zijn er in het westen van Nederland miljoenen mensen die niet meer voor hun dagelijkse eten kunnen zorgen. Alle huizen zijn tegenwoordig centraal verwarmd, en als er iets gebeurt, waarmee moeten de mensen dan hun huizen verwarmen? Waar moeten dan al die kolossale flats mee verwarmd worden? In die flats is niet eens een stookplaats. Dus die mensen zijn dan verstoken van de meest elementaire vormen van komfort, die kunnen zich in een strenge winter niet handhaven, die sterven als de ratten. . . Is er iemand van al die planologen die er wel eens bij heeft stilgestaan wat ze in wezen aan het doen zijn? Ze zijn bezig een enorme valkuil voor de mensheid te graven. De steden zijn dodelijke vallen voor alle mensen die er in wonen. Je ziet het in New York, een stad met tien miljoen inwoners. Wat gebeurt er als daar de energievoorzieningen uitvallen. Die mensen sterven als ratten, die verhongeren, die verdorsten. Al die mensen met hun moderne know-how, met hun uitvindinkjes van een automatische dish-washer en zo, die kreperen
Om welke reden dan ook kan het ijs van de poolkap smelten, zodat het niveau van het water een halve kilometer stijgt, en dat is niet veel hoor, 500 meter. Op de bodem van de Atlantische Oceaan zijn zandstranden aangetroffen en zand kan alleen in de open lucht ontstaan, dus dat gebied moet eens droog geweest zijn. Nu

.....Bartje hé, dat is zeker een godheid geweest ..

staat er een aantal kilometers water bovenop, en is het dan een rare gedachte om te veronderstellen, dat, als er ook maar iéts gebeurt, als er bijvoorbeeld een temperatuurwisseling komt zodat het ijs gaat smelten, dan alles onder water komt te staan en onze hele beschaving naar de verdommenis is? Dan vinden ze over 100 jaar niets meer terug, want als je een asfaltstraat een aantal jaren aan zijn lot overlaat, komt er binnen de kortste keren gras doorheen en is dat hele asfaltstraatje verdwenen. Dan is er geen hónd meer die nog iets van onze hooggeprezen beschaving terugvindt. En als ze dan over een paar duizend jaar gaan graven en ze vinden in een modderig riviertje een beeldje van een jongetje op een voetstuk en daar staat op: 'Bartje', dan zeggen ze. hé, dat is zeker een godheid geweest Nee, dat was gewoon een jongetje uit een jeugdboek. Misschien vinden ze in een tuin een barbeque met veel grote stenen er omheen, en dan zeggen ze: dat is een cultplaats geweest, en dat klopt, want daar hebben ze ritueel kip geslacht en genuttigd. In de gedachten van de archeoloog en de prehistoricus wordt het ludieke element in de menselijke samenleving volledig over het hootd gezien. Alles wat ze vinden is een cultobjekt, heeft een religieuze waarde. Dat mensen ook duizenden jaren geleden misschien ludiek waren, van grapjes hielden en speelden, en ten behoeve van hun spel allerlei dingen ontwierpen die helemaal geen cultbetekenis en geen enkele relatie hadden met welke religie dan ook, wordt volledig over het hoofd gezien.
En één ding begrijp ik niet van al die archeologen: dat ze met zoveel verve beweren dat dit wel kan en dat niet, dat dit wel akseptabel is en dat niet. Ze staan er wél volledig achter dat er plotseling in Tweestromenland de kultuur ontstaat van de Soemeriërs, een beschaving, die plotseling uitgerust was met alles wat er nodig is om een samenleving op touw te zetten, met irrigatiewerken, het wiel en de hele rotzooi. Verder is er nog het wonder van de pyramiden, met de hele technologie die daar aan te pas gekomen moet zijn. Het plaatsen en verslepen van die geweldige steenblokken van 800 ton, zonder één fout, dat wordt afgedaan met het smoesje: ja, dat ging met slavenarbeid. Waaraan ontlenen ze hun autoriteit?
Herodotus heeft het ook over de pyramiden, maar een veel groter wereldwonder was het labyrinth, waarin hij werd rondgeleid door een priester. Hij mocht niet onder de grond komen, hij mocht alleen bovengronds het labyrinth bekijken. Dat labyrinth is nooit teruggevonden. Het moet in Egypte geweest zijn, terwijl het beroemde labyrinth uit de Oudheid altijd verbonden wordt met Kreta en koning Minos. Minos was een legendarisch vorst, van koning Minos weten we niets. We kennen hem uit een Griekse legende, en daarin wordt hij verbonden aan Knossos, op Kreta. En er wordt dan ook gezegd dat de woningen die in Knossos zijn opgegraven, het paleis van Minos is Maar dat stoelt op geen enkele historische grond, dat heeft men alleen gebaseerd op de Griekse overlevering Het labyrinth van koning Minos is nooit gevonden en ook maar heel weinig van de beroemde Kretenzische stier-cultus. Daar staat tegenover dat ze in Egypte de heilige Apis-stier hebben, dat ze daar het Serapium hebben gevonden, dat vol lag met de sarkofagen van dode stieren, in Egypte had je ook het labyrinth. De eerste koning die Egypte tot een eenheid maakte, was koning Menes, en als je er nou rekening mee houdt dat die naam in het Egyptisch geschreven werd als M-N-S, dan denk ik bij mezelf, met m'n boereverstand: is koning Minos niet dezelfde als koning Menes, en moeten we het hele zaakje niet verplaatsen naar Egypte? Is het van oorsprong misschien een Egyptische traditie? Die zaak boeit me op het moment heel erg, ik ben ook van plan daar nog eens een artikel aan te wijden.

DWANG

Zeg, als slotvraagje, ben je eigenlijk een tevreden mens?
Godallemachtig. . . Ik zou het liefst gewoon boeken gaan schrijven. Maar ja, daar kom je nooit tussen. Kijk eens, als ze de naam Kresse horen, dan denken ze aan een plaatjespoeper, die moet maar even dit of dat illustreren. Als ik als schrijver ergens kom, dan zullen ze me vermoedelijk hartelijk uitlachen. Je krijgt gewoon een stempel opgedrukt, hé?
Maar we zijn toch redelijk gezond, ik heb hele mooie, gezonde kinderen en ik heb een mooi vrouwtje, tja. . . Ik heb het altijd nog beter dan een hele hoop mensen die in de penarie zitten in een of andere rotstraat in Amsterdam of in n'importe welke andere grote rotstad
A: Maar je moppert veel. . .
H. Maar ik mopper veel, want ik vind het een verschrikkelijke tijd. Je kunt op twee manieren gaan denken. Je kunt denken ik heb het persoonlijk redelijk goed. 't Is wel eens lastig, want je wordt konstant door de belasting getreiterd, de ene man heeft zijn hielen nog niet gelicht of er staat weer een andere man met een dwangbevel op de stoep, of je maar even wilt dokken. Dat zijn allemaal frustraties, dat werkt erg vermoeiend en daar word ik zenuwachtig van

Dat zijn de gevolgen van het zelf-ondernemertje spelen
Als ik niet zelfstandig was, zou de hele strip niet eens van mijzelf zijn. Ik heb geen andere keus, want er is geen hond die mij in vaste dienst wil nemen, ze zullen wel uitkijken zeg Bovendien wil ik het zelf niet Ik ben tegen dwang

ERIC DE NOORMAN

Op de volgende veertien pagina's bieden wij u, *met dank aan Hans G. Kresse*, een integrale herdruk van het 65ste Eric de Noormanverhaal 'De stille Strijd'. Eerder verscheen het verhaal alleen in de krant (1963).
Na zijn avonturen met Egil en Wuffa, zie 'Het Raadsel van Egil', is Eric naar huis teruggekeerd en krijgt het *opnieuw* met zijn zoon Erwin, die *altijd al een dwarsligger geweest is*, zwaar aan de stok. Erwin schaart zich nl. in de strijd tussen Picten en Britten aan de zijde van de *eersten*, terwijl Eric zich juist altijd bij de *laatsten* aansloot.
In Stripschrift no. 101 starten we met het vervolg op dit verhaal: verhaal nr. 66 'De eerloze Krijg', dat we ivm de omvang in afleveringen zullen plaatsen. (Red.).

De stille strijd

. . . n zo is alles tenslotte toch op zijn pootjes terechtgekomen, besluit Eric het relaas van zijn belevenissen met Egil en Wuffa. . 'Waar vriend Wuffa uithangt, mag de hemel weten. . . Hij zal vermoedelijk wel piraat worden. . . daar is iet echt een knaapje naar.

. t deerst even stilte in het behaglijk warme vertrek, waar Eric, Winonah en Axe bijeen zitten bij het knappende haardvuur. 'Is Erwin op jacht, of zo iets?' vraagt Eric dan, 'ik ben nu al twee dagen thuis en heb hem helemaal nog niet gezien. . .' Winonah en Axe wisselen een snelle blik en het lijkt Eric toe, of zij beide even in verwarring raken. 'Ja, hij is uitgereden, 'n paar dagen voor dat gij kwam,' geeft Axe antwoord . Fronsend kijkt Eric van de een naar de ander. 'Is er iets? ' zegt hij dan argwanend. 'Ja, ik geloof dat er wat aan de hand is. . .' 'Met Erwin'. Winonah haalt de schouders op 'Erwin is de laatste tijd wat gespannen' klinkt haar stem zacht. 'Het is soms heel moeilijk, om in vrede met hem te leven. . . maar nee, er is niets. . . niets ernstigs, als je dat bedoelt 'Waar hangt hij dan uit? ' dringt Eric aan.

'Ach, hij en Ingrid zijn samen voor een tijdje vertrokken naar Ingrid's vader', klinkt Axe's antwoord. 'Hij wilde op beren jagen,' zei hij. . . 'Hm', gromt de Noorman en hij denkt hier even over na. . . 'Slechte tijd om op beren te jagen', vervolgt hij dan, 'ik dacht dat die beesten in de winter wegkropen maar dan vergis is me zeker. . .' Axe glimlacht eventjes en haalt de schouders op. 'Maar er is dus iets aan de hand,' houdt Eric vol, 'jij ziet er ook uit, of je je laatste oortje versnoept hebt, Axe. . .'

'Nee, da's best in orde,' weert de jongeman af, 'alleen. . . met Aanrod is het niet helemaal goed . . Zij is voortdurend ziek. . en ik geloof dat ze heimwee heeft naar haar eigen land. . .'

'Wel, wel,' schudt Eric spottend zijn hoofd, 'gezellige boel is het hier. niets aan de hand, hè?' Erwin en Ingrid er vandoor, Aanrod ziek. Verlangt zij zo erg naar haar geboorteland? Tja, dat kan natuurlijk . .'

De Noorman staart even peinzend en met een zorgelijke rimpel in zijn voorhoofd voor zich uit. 'Wat ben je van plan daaraan te doen, Axe? ' De jongeman haalt de schouders op. 'Wat valt er aan te doen? We kunnen met ons tweeën niet terug, daarheen. . . ge weet hoe de opstand op de Harragh is: de kerel die nou op Aanrod's troon zit, zou ons gaaw een kopje kleiner maken, als hij ons zag. . .'

'Maar er moet toch een oplossing voor gevonden worden,' vult Winonah in, 'want zij kwijnt meer en meer weg. . . het maakt mij wel bang. . .' 't Is moeilijk, daar nu wat aan te doen,' mompelt Eric, 'ten eerste is het winter en om met dit weer de zee op te gaan is gewoon waanzin. . . ten tweede zou er een heel leger voor nodig zijn, om Aanrod's troon terug te veroveren. . .' hij glimlacht even' . . Ik schijn tegenwoordig overal mensen op tronen te moeten helpen. . . en ten derde is het dan de vraag, of zonder hulp - haar troon kan behouden. . .' Axe knikt een beetje treurig. . . 'Maar het geval Erwin bevalt mij evenmin,' vervolgt Eric. 'Al beweren jullie, dat er niets aan de hand is, ik durf dat te betwijfelen. . . en aangezien Erwin en Olaf de berenjager allebei nog al heethoofden zijn, ben ik liever een beetje in de buurt.

En zo vertrekt Eric de Noorman al enkele dagen na zijn terugkeer en slechts vergezeld van Axe, naar de burcht van Olaf de berenjager.

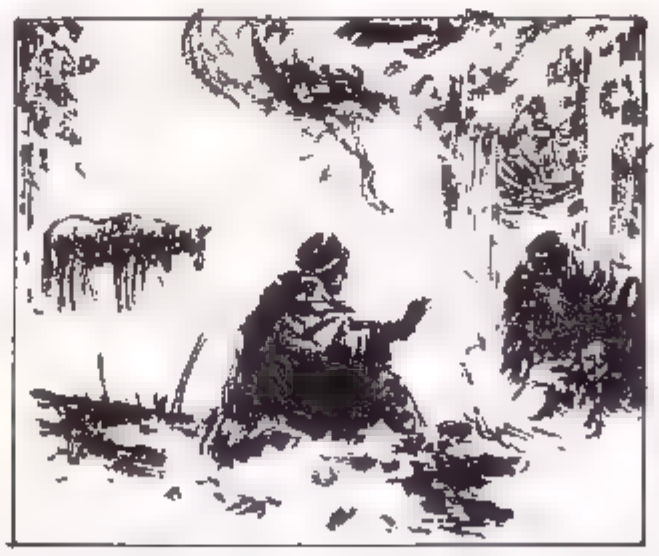

Door de witte winterwereld rijden Eric en Axe op hun gemak noordwaarts naar de burcht van Olaf de berenjager. Eric's pleegzoon is vreemd stil maar de Noorman is wijs genoeg om hem niet naar de reden daarvan te vragen, dat komt er vanzelf wel uit.

Enkele dagen rijden zij voort zonder veel tegen elkaar te zeggen. Op de verspreid liggende boerenhoeven zouden zij de nachten kunnen doorbrengen, maar Eric zowel als Axe verkiezen een verblijf in de open lucht boven de walmende sfeer van een boerenwoning. Wanneer zij de derde avond een beschut plekje voor hun kamp hebben gevonden en er een knetterend houtvuur brandt, begint Axe, geheel zoals Eric verwachtte, wat mededeelzamer te worden. 'Dit is allemaal niet zo onschuldig als koningin Winonah voorgeeft' zegt de jongeman aarzelend, wanneer zij behaglijk in hun dikke berepelzen gehuld de warme gloed van het vuur in hun gezicht voelen. 'Het is mijn eigen pleegbroeder, maar ondanks dat zou ik hem af en toe een pak slaag willen geven, zó onuitstaanbaar is hij' Eric zwijgt en wacht af. 'En daarbij komt nog dat hij geheimzinnig en griezelig doet', vervolgt Axe, 'hij spookt wat uit dat niet deugt, dat is mijn idee! '. 'Kom nou', zegt Eric fronsend 'waarop baseer je dat? ' - 'Hij trekt er vaak alleen op uit,' antwoordt Axe. 'Als ik hem vraag hem te vergezellen, wijst hij dat altijd af, maar Thorvinn Snelvoet heeft hem enkele malen betrapt, dat hij stiekum besprekingen met. . . met zijn oude varensgezellen heeft, ge weet wel, de kerels die onder hem gediend hebben toen hij nog de Zwarte Piraat was. . .'

Voor het eerst voelt Eric enige onrust over zijn zoon. Wat heeft deze voor plannen, dat hij zo in het geheim gesprekken heeft met zijn oude strijdmakkers? Verwarde beelden doemen voor Eric op; beelden van de gevreesde zwarte piraat, die niemand anders dan zijn eigen zoon Erwin bleek te zijn. . . Na Erwins ontmaskering is het grootste deel van diens piratenbende mee terug gegaan naar Noorwegen, waar Eric de mannen vrijheid en zelfs een stukje land beloofd had, als ze zich verder goed gedroegen. Voor zover de Noorman weet, hebben Erwins mannen daarna nooit reden tot beklag gegeven, een aantal van hen is zelfs in krijgsdienst bij Eric zelf getreden en over hen is de Noorman ook altijd tevreden geweest. Maar toch kan men nooit weten, de lust op avontuur en het wilde zeeroverleven kan sommigen van hen wel eens te veel worden. Erwin zelf, is bovendien ook altijd nogal vol dadendrang geweest. 'Weet je misschien ook van Thorfinn wat Erwin met zijn piraatjes te bespreken had', zegt Eric. Axe schudt het hoofd. 'I n hoelang is Erwin hier al mee bezig?' Ook dat kan de jongeman niet vertellen. Peinzend staart Eric even voor zich. 'Ik vraag me af, wat hij nu uitgerekend bij Olaf de berenjager te zoeken heeft', mompelt hij dan. 'Het zal wel ergens met elkaar in verband staan, maar het verband zie ik niet. Olaf en Erwin zijn nooit erge grote vrienden geweest. . .' 'Niets is veranderlijker dan een mens', merkt Axe wijsgerig op. En glimlachend doet Eric er het zwijgen toe. De volgende ochtend breken ze vroeg op en in de namiddag zien ze Olafs burcht voor zich liggen. 'Het ziet er allemaal erg vredig en vriendelijk uit,' mompelt Eric, 'maar ik ben bang dat dat maar schijn is . . .'

Met een bezorgd gezicht wacht Olaf de berenjager zijn gasten, wier komst hem door een knecht gemeld is, af. . . en hij schuift ongemakkelijk in zijn zetel heen en weer als Eric de Noorman, gevolgd door Axe de boogschutter glimlachend het vertrek binnentreden. . .

'Eh.,. . welkom Koning. . .' gromt de reusachtige berenjager na een stilte die net even te lang duurt, 'wat - uh - voert U beiden hierheen in deze tijd van het jaar? ' Eric, die zich vast voorgenomen heeft, voorlopig niet te veel nieuwsgierigheid te tonen om geen mogelijke slapende honden wakker te maken, glimlacht onschuldig.

'Moet men altijd met een bedoeling ergens komen, beste Olaf? Ik ben pas terug van een reisje en dacht, kom laat ik eens kijken hoe mijn beste Yarl Olaf het maakt. . . Toen bood Axe - die zich een beetje verveelde - aan mij te vergezellen. . . Maar, als onze komst U niet welkom is, Olaf, dan gaan we weer . ' 'Nee nee, welkom zijt gij, Koning, natuurlijk,' haast Olaf zich de nog steeds vriendelijk glimlachende Noorman te verzekeren. 'Uh, hartelijk welkom, heheheh. . . Maar als ge een maand of wat later waart gekomen, hadden we er een fijne berenjacht aan vast kunnen knopen. . .' 'Ach, al dat jagen,' mompelt Eric schouderophalend.

'O, dat herinnert mij eraan, dat onze brave Erwin volgens zeggen op de berenjacht is. . . een beetje al te vroeg, zou ik menen. . .' Scherp houdt de Noorman zijn gastheer in het oog en het ontgaat hem niet, dat deze bij de naam Erwin enige onrust vertoont. . . 'Uh . . . Erwin? ' gromt Olaf met knipperende ogen. . . 'ach. . . Erwin. . '

Hij zucht en staart even broedend voor zich uit. . . 'Zeg Koning, nu dat ge er zijt.. .,, over Erwin gesproken. . . Het is mijn eigen schoonzoon, dat wel, maar een beroerde kerel is het . . . Ja, hij is hier, met mijn lieve Ingridje. . . Arm kind, om met zo'n kerel getrouwd te zijn. Ik heb het altijd wel gezegd, het is eigenlijk wel goed, dat ge gekomen zijt, Koning, want dat er iets met Erwin aan de hand is, dat is zeker. . .'

'Wat hoor ik nu? ' prevelt Eric, terwijl hij er gemakkelijk bij zitten gaat. Wel, wel, denkt hij intussen, we komen gauwer tot de kern der dingen dan ik had durven hopen. . .

'Iets met Erwin aan de hand? ' zegt hij dan verbaasd. 'Kom Olaf, geen geroddel, denk er aan hoor! Ik weet dat gij en Erwin elkaar. . .'

'Ach, houdt op Koning', bromt Olaf. 'Het is mijn schoonzoon en zolang hij met mijn Ingridje goed overweg kan, heb ik er vrede mee. .,, Maar nu komt hij op bezoek, met haar, en laat het arme kind soms dagenlang alleen hier achter. . . Wat moet dat betekenen? Als ik er wat van zeg wordt ze nog woest ook, dat is het allermooiste. . .' 'Laat hij haar hier alleen achter? ' herhaalt Eric, met een ongemerkte blik op Axe. 'Hoe bedoelt ge dat nu, mijn beste Olaf? '

'Wel, dan gaat hij weg, dat bedoel ik,' antwoordt de berenjager fronsend 'Weg is weg Waarheen? Vraag het hem zelf eens Koning . Toen ik het hem vroeg kreeg ik te horen, dat hij naar berensporen zocht. Bah. Hij kan wat mij betreft beweren dat hij bezig is, de maan door te zagen, dat zou ik nog eerder geloven. . . Maar geen flauwe smoes es over berensporen in deze tijd van het jaar. . . Niet tegen Olaf, genaamd de berenjager!

Hij loert Eric en Axe even veelbetekenend aan. 'En daarom, Koning, daarom is er wat aan de hand met Erwin. . . Hij spookt wat uit, de hemel mag weten wat. Zoals nu bijvoorbeeld Hij is al een dag of drie verdwenen en .' De berenjager zwijgt opeens en staart naar de ingang van het vertrek En daar, met één gehandschoende hand het gordijn opzij houdende, staat zwijgend en grimmig. . . Erwin.

In stilte staren vader en zoon elkaar enige ogenblikken aan. Dan treedt Erwin bedaard het vertrek binnen, terwijl hij handschoenen en bontmantel uitdoet. 'Hallo vader. . .' klinkt het dan zacht en met iets van argwaan kijkt de Noorman naar de glimlach die langs Erwins lippen speelt 'Hallo, zoon', antwoordt Eric en hij glimlacht terug. . . 'Ik hoorde dat je op de berenjacht gegaan was . . en dus ben ik eens komen kijken wat voor soort beren hier nog rondlopen. . .' Erwin grinnikt nonchalant 'Beren lopen nu niet rond, dat is dus kletskoek, maar je kunt wel vast kijken, waar ze ongeveer uithangen. . .' 'Ja, natuurlijk,' mompelt Eric, terwijl hij zijn ogen diep in die van zijn zoon boort. . . Alles goed verder?' 'Alles goed verder', antwoordt Erwin en het klinkt wat stijfjes. . . 'Nou, dan ga ik maar, ik ben zo moe. . .' Hij knikt de aanwezigen vaag toe, kijkt zijn vader nog even aarzelend aan en verlaat dan met lange passen het vertrek. . . Er heerst geruime tijd stilte. . . stilte, waarin ze langzaam Erwin's voetstappen horen wegsterven. . . 'Hm,' gromt Olaf, 'ik had hem maar eens wat nader uitgevraagd, Koning, wat schieten we hier nu mee op. . .? '

'We vragen niets, we doen! ' antwoordt de Noorman kort. 'We gaan hem schaduwen. . . hoe gemeen het ook is. . .' 'Hé, zeg,' zegt Olaf opeens rechtovereind schietend, 'laat Axe, zijn oude pleegbroer 'ns kijken wat hij aan de weet kan komen? ' Maar daar wil de Noorman niets van weten en ook Axe past er voor zo een rol tegenover Erwin te spelen. . . 'Nee, ik weet wat beters,' zegt Eric, 'stuur een bode naar mijn burcht met het verzoek aan Thorfinn, hierheen te komen. . . als er één is, die ongemerkt Erwin's gangen na kan gaan is hij het. . .'

De bode wordt weggezonden en ongeveer een week daarna vertrekt ook Eric, om zich naar het punt van samenkomst dat hij Thorfinn opgegeven heeft, te begeven. . . Briesend en schuddend met de manen danst het paard, blij weer uit de bedompte stal te zijn voort over het ondergesneeuwde pad en bij het verlaten van het dal kijkt de Noorman nog eenmaal om. . . Zijn zoon heeft hij de gehele week daar vrijwel niet meer onder de ogen gehad. . . en de keren dat dit gebeurde, was Erwin stug en afwijzend. . . Nee, de enige manier om wat over zijn doen en laten aan de weet te komen, is Thorfinn Snelvoet, de jager, op Erwin's spoor te zetten. . . Erg fraai is het niet, maar een gevoel zegt Eric, dat het ergens in Erwin's eigen belang is.

Als Eric de plaats van samenkomst, daar waar de heirbaan het Jorunsdal verlaat, bereikt, staat Thorfinn Snelvoet hem al op te wachten. . De jager begint al aardig grijs te worden ziet Eric, maar de glimlach waarmee hij de Noorman begroet is nog even jongensachtig. . . 'Ho, Koning,' klinkt Thorfinn's zware stem. 'Ge hebt mij ontboden. . . zoals recht is. . . Ik luister en wacht! ' Kort vertelt Eric van Erwin's vreemde gedrag, en Thorfinn knikt. 'Ge hebt gehoord, wat ik ontdekt heb, metwaar,' zegt hij, 'vreemde samenkomsten met een aantal van die kerels van Erwin's piratenvloot. . . 't Ging mij niet aan dus heb ik verder mijn neus daar niet meer ingestoken. .' 'Maar dat zul je nu wel doen,' valt Eric in, 'Erwin is op de burcht van Olaf de berenjager! Regelmatig gaat hij - soms dagenlang - er op uit. . . Gij zult hem vanaf dit moment niet meer uit het oog verliezen. Thorfinn en zodra je iets ontdekt waarschuw je mij! '

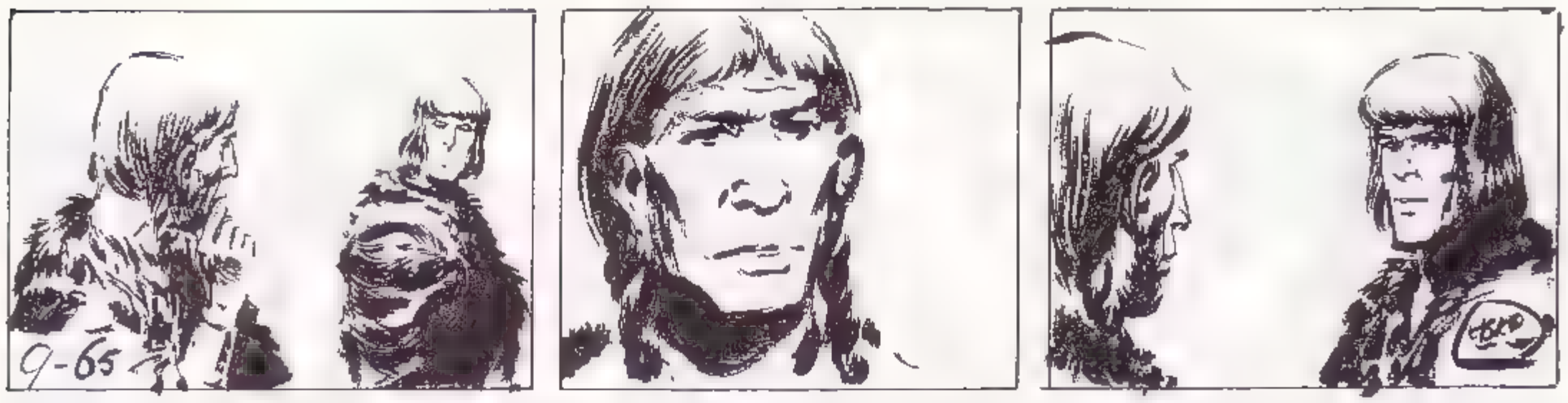

Thorfinn knikt ten teken, dat hij de opdracht begrepen heeft en met een glimlach steekt Eric hem de hand toe. 'Tot weerziens vriend, goede jacht.' Thorfinn aarzelt en hij trekt een diepe rimpel in zijn voorhoofd 'Bezwaren? ' vraagt Eric. 'Tja, ik geef toe het is niet. . . .'

'Nee,' valt Thorfinn hem in de rede, 'daar gaat het niet om Koning.' Hij trekt zo'n ongelukkig gezicht dat Eric hem min of meer ongerust gadeslaat. 'Heeft Erwin je vertelt over de komst van die vreemdeling, Artor genaamd? ' 'A-Artor,' herhaalt de Noorman verbaasd, 'Artor, de held der Britten? Hoe. . nee daarover heeft hij mij niets gezegd.'

Thorfinn kijkt grimmig, 'dan durf ik nu gerust mijn belofte te breken.' zegt hij, 'want als 't werkelijk 's lands belang was geweest, had Erwin het toch zeker de Koning behoren te vertellen.' 'Je praat in raadsels', stoot Eric uit. 'Belofte? 's Lands belang? ' 'Het gebeurde terwijl gij afwezig was', vertelt Thorfinn. 'Erwin en ik waren op jacht, het stormde en ik volgde een wildspoor. Toen meens die man, die Artor voor me stond. Hij had schipbreuk geleden op de kust en wilde de koning spreken. Ik bracht hem naar Erwin en zij praatten samen, waarover weet ik niet. . . maar na afloop van het gesprek moest ik Erwin plechtig beloven, dat ik niemand iets zou vertellen over de aanwezigheid van deze Artor. . . in 's lands belang.' In stijgende verbazing en onrust heeft Eric toegeluisterd. 'Is Artor weer naar zijn land teruggekeerd? ' vraagt hij dan. Maar Thorfinn weet het niet. 't Is goed dat je me dit vertelde,' zegt Eric. 'En ik geloof dat het zeker in 's lands belang zal zijn om er achter te komen, wat Erwin in zijn schild voert.

Eric denkt even na, 'is het misschien niet beter dat we Erwin nu op de man af vragen waar Artor gebleven is en wat hij in zijn schild voert, dat is minder omslachtig dan hem door Thorfinn te laten schaduwen, maar dan zal Erwin ogenblikkelijk begrijpen, dat Thorfinn gesproken heeft en dat wil Eric ook liever voorkomen. 'Jij gaat gewoon aan de gang,' zegt hij dan tot de jager. 'Ik zal ook proberen of ik nog wat aan de weet kan komen.' En met deze afspraak scheiden zij. Onderweg naar Olafs burcht worden Erics gedachten er niet vrolijker op, als hij bij zijn gastheer binnentreedt schrikt deze merkbaar van Erics gezichtsuitdrukking. 'Is er iets gebeurd, Koning,' gromt Olaf weinig op zijn gemak. 'Vertel mij eens eventjes, ben jij werkelijk niet van Erwins doen en laten op de hoogte,' is Erics wedervraag. 'Nee, werkelijk niet, werkelijk niet,' stamelt Olaf. 'Maar is er soms iets ernstigs gebeurd?' 'Mijn arme kleine Ingridje. . .' 'Er is iets gebeurd, Olaf,' antwoordt Eric, 'of liever gezegd er gebeurt nog steeds iets. . . zonder dat ik het weet. Overigens heb jij wel eens van Artor gehoord?' 'Artor,' herhaalt Olaf fronsend. 'Nee, vreemde naam is dat, nee nooit gehoord, Koning. Hoezo??' Als enig antwoord haalt Eric de schouders op. 'Laat Erwin hier komen,' zegt hij dan kort. 'Erwin is er niet,' is het antwoord. 'Hij is vrijwel direct na jouw vertrek weggegaan en sindsdien nog niet teruggekeerd. . .' Op hetzelfde moment volgt Thorfinn Snelvoet behoedzaam het spoor dat hij vlak nabij Olafs burcht vond.
Dan houdt hij eensklaps zijn paard in en glimlacht tevreden. Daar is ie. . . Nu zullen we weten wat jij uitvoert, jongeling, gromt de jager, of mijn naam is geen Thorfinn Snelvoet meer.

Uiterst voorzichtig blijft de jager de eenzame ruiter in het oog houden, terwijl hij zich in stijgende verbazing afvraagt, waarheen het gaat. . . Erwin heeft de heirbaan reeds lang verlaten en rijdt schijnbaar doelloos heuvel op heuvel af, steeds dieper de eindeloze wouden in. Vloekend en met de grootste moeite houdt Thorfinn de jongeling - die er behagen in schijnt te hebben de meest onbegaanbare plekken uit te zoeken - bij. Maar zijn moeite wordt beloond. Nabij een kleine open plek temidden der bomen, stijgt Erwin af en nu ontdekt Thorfinn ook de diep onder de sneeuw verborgen hut. . . Bedachtzaam flitst de jager tussen de tanden. Hij ziet Erwin - na lang en grommig om zich heen gekeken te hebben - de hut binnen gaan, met iets dat hij achterop zijn paard meegevoerd had. De tijd dat Erwin daar binnen is, lijkt Thorfinn een eeuwigheid, maar ten laatste verschijnt de jongeman weer. Hij loert even om zich heen, springt in het zadel en gaat er snel vandoor. 'Nu ik. . .' mompelt Thorfinn. Hij bindt zijn paard aan een boom en sluipt behoedzaam op de boshut toe.

Thorfinn overtuigd er zich grommig van dat de kust veilig is voor hij het waagt het kleine open stuk naar de hut over te steken. 'Hela, is daar iemand,' fluistert hij met een zachte klop op de deur. Een gesmoord gemompel komt van binnen en met een snelle blik om zich heen schuift de jager de grendel opzij. De deur piept even als hij hem open duwt en weer aarzelt Thorfinn. . . Er is niks te zien, maar toch. . . Dan, met een grimmige trek om de mond treedt hij snel binnen. In het donker struikelt hij haast over de uitgestrekte benen van een man die daar met gebonden handen tegen de lemen wand zit. 'Maar jij bent. . . jij bent. . .' 'Artor,' gromt de gevangene. 'ik herken je, de jager van Erwin. . . Heb je nu bevel gekregen mij te doden?' Het klinkt spottend en verbitterd en Thorfinn antwoordt er niet op. Snel knielt hij neer en begint Artors boeien los te peuteren. 'Vertel me wat er gebeurd is', fluistert hij intussen. 'Ik ben een vriend, vertrouw mij, ik breng je naar koning Eric.' 'Ach, is hij terug,' stoot Artor verheugd uit. 'Ik dacht al. . .'
Het zachte ritselende geluid buiten horen zij iets te laat. Lenig veert Thorfinn op terwijl hij een pijl op de pees legt, maar op hetzelfde moment slaat de deur met een klap dicht en wordt van buiten gegrendeld. . .

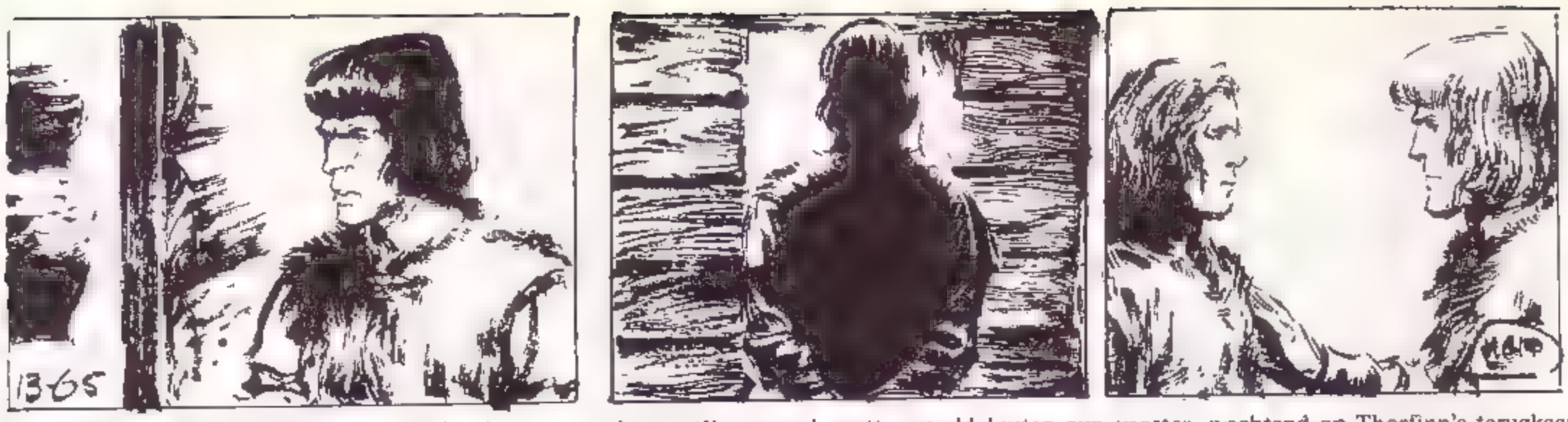

'Gegroet Thorfinn,' klinkt in de diepe stilte de stem van Erwin. 'Ik wist de hele tijd dat jij mij volgde, pijnlijk voor een groot jager om zo in de val te lopen.' De Noorse prins lacht spottend. 'Jullie zitten daar knus met z'n tweeën. . . en maar babbelen. . . Artor zal je wel een boel vertellen, teveél naar mijn smaak, om je kalm rond te laten lopen Thorfinn, en aangezien deze hut toch ook niet zo veilig is als ik hoopte, zal ik andere maatregelen moeten nemen. . .

Dat is het laatste voorlopig wat de twee gevangenen van Erwin horen. . . Ver weg in Olafs burcht ijsbeert de Noorman naarmate de dagen verstrijken ongeduldiger door zijn gastvertrek. Fronsend staart hij naar de witte wereld buiten zijn venster, wachtend op Thorfinn's terugkeer. Hij weet dat Thorfinn op zichzelf passen kan maar toch, helemaal gerust is hij niet. De komst van een bode van Winonah geeft enige afleiding. Het blijkt dat de man gezonden is, met een verzoek aan Axe terug te komen in verband met Aranrod. Reeds enkele uren later staat de jongeman gereed met de boodschapper de terugreis te aanvaarden. 'Zeg niets van wat hier gebeurt aan de koningin,' drukt Eric hem op het hart. 'Zend een krijger met m'n hond Wolf dan ga ik achter Thorfinn aan, want ik vrees dat er iets gebeurd is. . .'

Eric slaat een zucht van opluchting als zich enkele dagen later een krijger met zijn hond Wolf op de burcht meldt. Het dier is uitgelaten van vreugde zijn meester weer te zien en de Noorman neemt haar onstuimige en langdurige begroeting grinnikend in ontvangst.

'Zo mijn oude trouwe makker,' zegt hij, 'de baas heeft een werkje voor je, laat zien of je neus het nog doet.' Hij houdt de hond een van Thorfinns pijlen - het enige wat hij van Thorfinn heeft - voor, en wacht gespannen af, evenals Olaf de berenjager en de andere bewoners van de burcht. Dat ze niet veel vertrouwen hebben in Wolfs speurtalenten, die is aan hun gezichten duidelijk te zien en destemeer doet het Eric genoegen als de oude hond er - na even bij de stallen geneusd te hebben - met veel beslistheid vandoor gaat, de poort uit. Ogenblikkelijk zitten Eric en de krijger te paard en in galop volgen ze de hond, sceptisch nagestaard door Olaf. Dat Wolf een spoor te pakken heeft, is evenwel duidelijk. Met haar neus dicht over de grond, stormt ze in lange lenige passen voort, vast overtuigd van de goede resultaten hiervan, volgen Eric en de krijger. Waar ze geen erg in hebben is, dat de lucht ongemerkt dicht trekt met zware wattige wolken en enkele uren later begint de sneeuw te vallen. . .

'Nou dat nog,' gromt Eric, 'sneller Wolf, wie weet hoe dicht de Thorfinn al op de hielen zijn.' Bezorgt slaat Eric de gedragingen van zijn hond gade, nog rent het dier zonder aarzelen voort, maar opeens staat zij stil en keert zenuwachtig op haar pad terug. Nog eens en nog eens poogt hij het spoor weer op te vangen, maar de verse sneeuw verstikt alle geur en grimmig moet Eric vaststellen dat ze Thorfinn's spoor bijster zijn.

Somber staart Eric naar zijn hond, die - als schaamt hij zich voor haar falen - jankend en nerveus heen en weer dribbelt. En alsof de weergoden zich ook tegen de twee mannen gekeerd hebben, zo begint het opeens heftig te waaien en weinig ogenblikken later, bevinden ze zich midden in een dichte sneeuwjacht. Hier is eenvoudig niet tegen te vechten en mens en dier zoeken beschutting aan de lijzijde van de woudreuzen die kreunend en krakend heen en weer zwiepen. 'Zoeken heeft nu geen zin meer,' gromt Eric, meer tegen zichzelf dan tegen zijn metgezel. 'Het schijnt niet te mogen. . . houdt die vermaledijde winter nooit meer op? We zijn al dicht bij de lentemaand, maar wat is er van te merken. . .'

Huiverend laten zij het weer over zich heen gaan, maar net zo plotseling als hij opstak, gaat de wind weer liggen en even later wordt ook de sneeuwval minder. 'Nou, dan keren we maar naar huis terug,' zucht de Noorman en de daad bij het woord voegend, wendt hij de teugels. Zwijgend gaan zij de weg terug, tot Wolf die voorop sjokt, ineens zijn kop opheft en roerloos blijft staan . . Onraad? Nee. . . dat was een schreeuw daar is het weer. . . de kreet van een mens in nood. . .

Schreeuwend tot zijn longen er bijna van barsten, tuurt Thorfinn Snelvoet vanaf de hoge helling waar hij ligt, naar de twee ruiters beneden hem. Hij kan weliswaar niet onderscheiden, wie het zijn, maar de hond verraadt dat een van hen Eric de Noorman is en beter had hij het niet kunnen treffen. Hij ziet de mannen aarzelen en slaakt een juichkreet wanneer de hond blaffend tegen de helling begint op te stormen. 'De goden zij dank,' prevelt de jager en hij verliest het bewustzijn. 'Hé, Thorfinn! Thorfinn!' Erics stem doet hem de ogen weer opslaan en hij grijpt dankbaar diens hand, terwijl hij zijn gezicht begraaft in de ruige vacht van de oude hond, die hem jankend besnuffelt. . . 'Thorfinn je bent gewond. . . wat is er in hemelsnaam gebeurd? Een overval?' stoot de Noorman uit. Met een vreemde blik in de ogen kijkt Thorfinn de Noorman aan en het duurt even voor hij antwoordt: 'Geen overval koning, geen overval, . . maar een laf schot in de rug . .' Hier stokt Thorfinns stem en hij wendt de ogen af. 'Wel, wie deed het?' dringt de Noorman aan, terwijl er een vreselijk vermoeden bij hem opkomt. 'Wil Thorfinn?' 'Ik wilde dat ik het u kon besparen, Koning, vriend,' prevelt de jager triest, 'm-maar uw eigen zoon is de dader. . .

'Mijn zoon. . . heeft jou neergeschoten?' brengt Eric hijgend uit. 'Thorfinn! ! ! Wat beweer je daar.' 'De waarheid, Koning,' steunt Thorfinn, vermoeid de ogen sluitend, 'aan hem dank ik dit. Hij kwam Artor en mij uit de hut weghalen, maar wij hadden al afgesproken. . .' hij moet even wachten voor hij verder kan gaan. 'A-afgesproken, dat we zouden vluchten, zodra de kans er was. Ik had. . . had Artors boeien al losgesneden en mijn wapens verdeeld. . . zodra de deur van de hut. . . geopend werd. . . gingen we. . . er vandoor . .' Thorfinns stem wordt ijler en ijler en hoofdschuddend kijkt Eric zijn trouwe jager aan. . . 'Ieder. . . bijkans. . . één kant uit. . . ah. . .' 'Thorfinn,' stoot Eric, meer verontrust door de toestand van de jager, dan door wat deze hem vertelt, uit.
'Kom we zullen je naar de burcht brengen daar is het warm, daar kun je genezen.' Afwerend heft Thorfinn Snelvoet de hand op. 'Laat mij Koning. .,. laat mij. . . hier. . . hier. . . op deze hoge helling. .,. aan de voet van deze boom, wil ik sterven. . . kijkende naar de bomen, naar de hemel. . .' 'Maar je hoeft niet te sterven, Thorfinn,' roept Eric uit, 'beste kerel, kom, verlies de moed niet.' 'Op de burcht. . . tussen muren wil Thorfinn niet sterven, Koning,' fluistert de jager nauwelijks hoorbaar. . . 'hier is het beter. . . veel beter. .ga nu Koning, laat mij in vrede. . Erwin zij vergeven. . .' Met een brok in zijn keel wendt de Noorman zich af, wat moet hij doen? Maar een beslissing hoeft hij niet te nemen, want als hij zich weer omdraait is Thorfinn Snelvoet, de laatste van zijn stam, gestorven. . .

Samen met de krijger bouwt Eric op de helling een simpel graf van zwerfkeien voor Thorfinn Snelvoet.
De dood van de jager heeft Eric danig van zijn stuk gebracht, maar niet in de laatste plaats omdat zijn eigen zoon de moordenaar is. . .
Zwijgend rijden ze terug, naar Olafs burcht. Pas als ze deze voor zich zien, richt Eric zich voor het eerst weer tot zijn metgezel 'Rijd snel naar koningin Winonah,' zegt hij, 'mogelijk is Artor daarheen op weg gegaan Laat hem daar op mij wachten' Met een hoofdknik neemt de krijger afscheid, blij dat hij het gezelschap van de Noorman met zijn sombere ogen ontvluchten kan. Olaf de berenjager likt nerveus de lippen, als hij het gezicht van zijn gast ziet.
Toonloos vertelt Eric wat er gebeurd is en het enige wat Olaf weet uit te brengen is een onduidelijke vloek. 'Haal je dochter,' klinkt Erics stem kil 'Zij kan ons vertellen wat er aan de hand is, zij zal ons zeggen wat Erwin er toe gedreven heeft een moordenaar te worden. . .
'Een moordenaar,' klinkt Ingrids stem schril, als ook zij Eric aangehoord heeft, 'mijn Erwin een moordenaar? Nooit zal ik dat geloven.' 'Een stervende liegt niet,' zegt Eric stug. 'Het woord van Thorfinn valt niet in twijfel te trekken, zelfs al beschuldigt hij. .. mijn eigen zoon. . . maar de reden voor deze daad, dat wat Erwin tegen elke prijs te verbergen heeft . . dat zul je mij zeggen, Ingrid, nu en zonder omwegen! '

Aan Erics gezicht ziet Ingrid wel, dat het hem ernst is, maar koppig klemt zij de lippen op elkaar 'Goed,' zegt de Noorman grimmig, 'als jij niet spreken wilt Ingrid, ben je medeplichtig, al ben je mijn schoondochter en al is Erwin mijn eigen zoon, moord is moord. Het is zinloos om te ontkennen dat Thorfinn lafhartig vermoord is. . . waar het nu echter om gaat is er achter te komen, waarom Erwin tot deze daad kwam. Hij moet wel iets verschrikkelijks van plan zijn, iets dat hij met alle geweld voor mij verborgen wil houden. . . Artor, de grote Britse held is er bij betrokken en Artor bevindt zich nu buiten Erwins macht. Ook hij weet van Erwins plannen af en hij zal zich ongetwijfeld haasten zich met mij in verbinding te stellen, dus ik kom het toch aan de weet, Ingrid. . . en zoveel begrijp ik er wel van, dat het iets met Artor en het Britse rijk te maken moet hebben,' Voor het eerst ziet Eric aan Ingrids gezichtje, dat hij de waarheid nabij is, 'Maar ik wil het NU weten,' vervolgt de Noorman dreigend, 'want dan kan ik misschien Erwin van zijn onzalige plannen, wat die ook zijn, afhouden.' 'Maar het zijn geen onzalige plannen,' valt Ingrid verontwaardigd uit. 'Ge ziet spooksels, Koning, Erwin heeft vast en zeker Thorfinn Snelvoet niet gedood, waarom zou hij? Het plan dat hij heeft is alleen maar goed, er is niets verschrikkelijks aan. . . we gaan naar het land der Britten,' ze hapert even, maar vervolgt dan met stemverheffing: 'Erwin is het zat, hier maar nutteloos rond te hangen en daarom gaan we met al Erwins mannen naar het land der Britten. . . want nu kan hij daar Koning worden. . .'

Verbouwereerd knippert Eric met de ogen en Olaf de Berenjager wiens hersens het toch al nauwelijks bij kunnen benen, gaat met een plof zitten. 'Wat zeg je me daar, Ingrid?' prevelt Eric dan, 'Erwin Koning in het Britse rijk? Maar. . . hoe. . . waarom. . .?'
Met een ruk staat het meisje op van haar zetel. 'Ik heb u nu gezegd wat ik weet, tegen al Erwins verlangens in heb ik het gezegd, om aan te tonen dat Erwin geen reden heeft Thorfinn te vermoorden. . . Geen woord spreek ik meer, want ieder woord is al teveel geweest . .'
'Hola meisje,' gromt Olaf de Berenjager hulpeloos achter haar aanstappend, 'als die rare snijboon van je het niet gedaan heeft, wie dan?'
'Zoek dat zelf maar uit,' bitst ze terug. En met een hooghartige blik verlaat ze het vertrek. 'Nou die zoon van je is ook een mooie, Koning,' gromt Olaf de Berenjager, maar als hij de blik in Erics ogen ziet, zwijgt hij onthutst. 'Heb ik dan zo gefaald', mompelt de Noorman triest 'Ik ben waar, mijn zoon wilde zo graag mijn taken overnemen en ik. . . dwaas die ik ben. . .' 'Och, houdt op Koning,' gromt Olaf, 'wat dacht je wat er gebeurde als jij de zaken overgaf aan Erwin. . . OORLOG. . . De meeste Yarls mogen je zoon nu eenmaal niet en zullen zich zeker niet door hem willen laten regeren. . . Nou als hij Koning kan worden in Brittanië moet hij dat doen! Dat is een mooie oplossing. . .' 'Misschien,' prevelt Eric, 'misschien. . . maar toch betwijfel ik of het allemaal wel zo simpel ligt. . want waarom hield Erwin dan Artor gevangen? Nee, er zit meer achter, dat zegt mijn gevoel mij. . .' Hij wendt zich resoluut om 'Olaf, je moet me helpen, maak je gereed, neem krijgers mee, jij probeert Artor op te sporen, terwijl ik naar Erwin op zoek ga. En Ingrid, die schaamteloos aan de deur heeft meegeluisterd, wijkt verschrikt achteruit. . . 'Waar bemoeien die ouwe kerels zich mee?' fluistert ze geluidloos, 'ik moet Erwin waarschuwen voor er iets misgaat'.

Als Eric en Olaf enige tijd later met de wolfhond en een hand vol krijgers de burcht verlaten, kijkt Ingrid hen verstolen na, dan verschijnt er een vastberaden trek op haar gezichtje en een mantel grijpend, haast zij zich naar de stallen. Inmiddels rijden de Noorman en Olaf de berenjager in gestrekte draf noordwaarts.
Zij hebben afgesproken dat Eric Erwin zal trachten op te sporen en Olaf op zoek zal gaan naar Artor. Het lijkt Eric niet moeilijk zijn zoon te vinden, want alles wijst op de een of andere onderneming in Brittanië en dus zal Erwin vermoedelijk ergens aan de Westkust zijn. Olaf heeft het minder eenvoudig, om tenminste ergens een soort houvast te hebben, is de plek waar Thorfinn gevonden is het beste punt van uitgang. Mogelijk kunnen ze vandaar uit de hut, waar Thorfinn over sprak, vinden. Daar vandaan moet Olaf het maar alleen proberen en wil Eric de weg naar de kust voortzetten. In een weinig spraakzame stemming rijden ze voort, tot Wolfs nekharen ineens als een borstel overeind gaan staan, een diepe grom welt op uit haar keel en met de oren plat in de nek danst ze een paar passen naar voren. 'Bij Thor Noorman,' gromt Olaf, 'ligt daar wat?' 'Zeker,' knikt de Noorman, behoedzaam afstijgend. 'Een man. . . een krijger. . . en ik vrees dat hij dood is. .'

Het is maar al te waar: 'De krijger daar in de sneeuw is dood, geveld door een pijl.' 'Wie is het? ' gromt Olaf, toch geen Brit zeker. . .' 'Vermoedelijk een van Erwins eigen mannen,' antwoordt de Noorman, 'we zijn op het goede spoor, of Thorfinn of Artor heeft deze man onschadelijk gemaakt, maar ik denk dat het Artor geweest is, omdat Thorfinn meer naar het Noorden gegaan was.' Een korte schelle blaf van de oude hond trekt z'n aandacht. Kwispelstaartend staat Wolf hen op enige afstand uitnodigend aan te kijken. 'Kom mee Olaf,' gromt Eric, 'er is nog meer te zien . .' en inderdaad, op vrij korte afstand vinden ze een tweede krijger. Ze zoeken de omgeving af en de Noorman knikt tevreden, als ze de plek vinden vanwaar op deze krijger geschoten is. 'Zie toe,' zegt Eric tot Olaf 'Hier zuidelijk van de plaats waar de dode ligt, wachtte hij zijn achtervolgers op, dat betekent dat hij naar het zuiden vluchtte en dan is de vluchteling inderdaad Artor.' Hij geeft de berijager een hand 'Van hieruit moet ie het zelf kunnen vinden Olaf, veel geluk en goede jacht, ik ga na naar het noorden, met Wolfs hulp zal het mij wel lukken Erwin te vinden en dan zullen wij, gauw een einde maken aan deze onverkwikkelijke geschiedenis.'
Helaas . . . daarin zou Eric zich lelijk vergissen

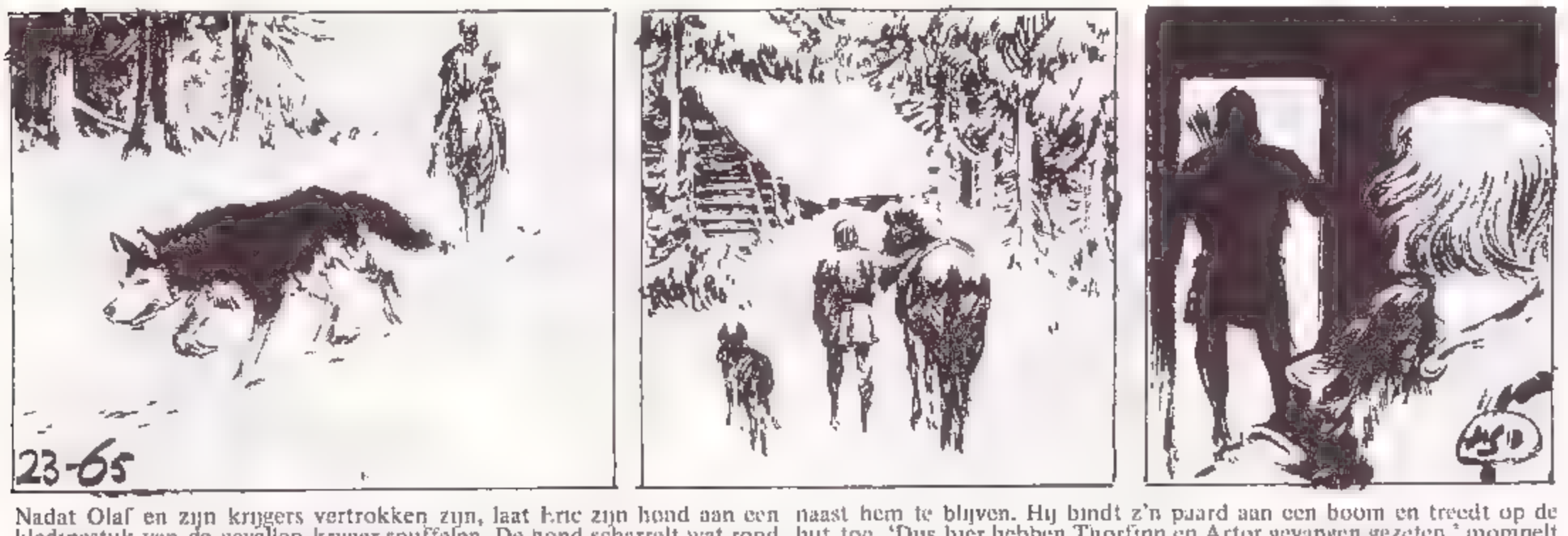

Nadat Olaf en zijn krijgers vertrokken zijn, laat Eric zijn hond aan een kledingstuk van de gevallen krijger snuffelen. De hond scharrelt wat rond en even vreest Eric dat het niets opleveren zal, maar dan blaft Wolf kort en gaat er doelbewust vandoor, recht naar het noorden. Zo leidt de trouwe hond haar meester langs smalle dalen en kleine wildpaadjes naar de plek waar de Noorman de ingesneeuwde hut tussen de bomen zie liggen. Wolfs gedrag is intussen een beetje vreemd. Zij jankt en gromt tegelijk en aangezien Eric het niet helemaal vertrouwt, beveelt hij haar naast hem te blijven. Hij bindt z'n paard aan een boom en treedt op de hut toe. 'Dus hier hebben Thorfinn en Artor gevangen gezeten,' mompelt hij, terwijl hij de grendel wegschuift. De deur zwaait knersend open, zonder aarzelen treedt Eric op de hielen gevolgd door Wolf, binnen. Nauwelijks is hij daar of de hond begint opnieuw te grommen. . . Er klinkt een zacht gerucht en als Eric zich omwendt staat een brede gestalte donker en dreigend in de deuropening. . . ERWIN!

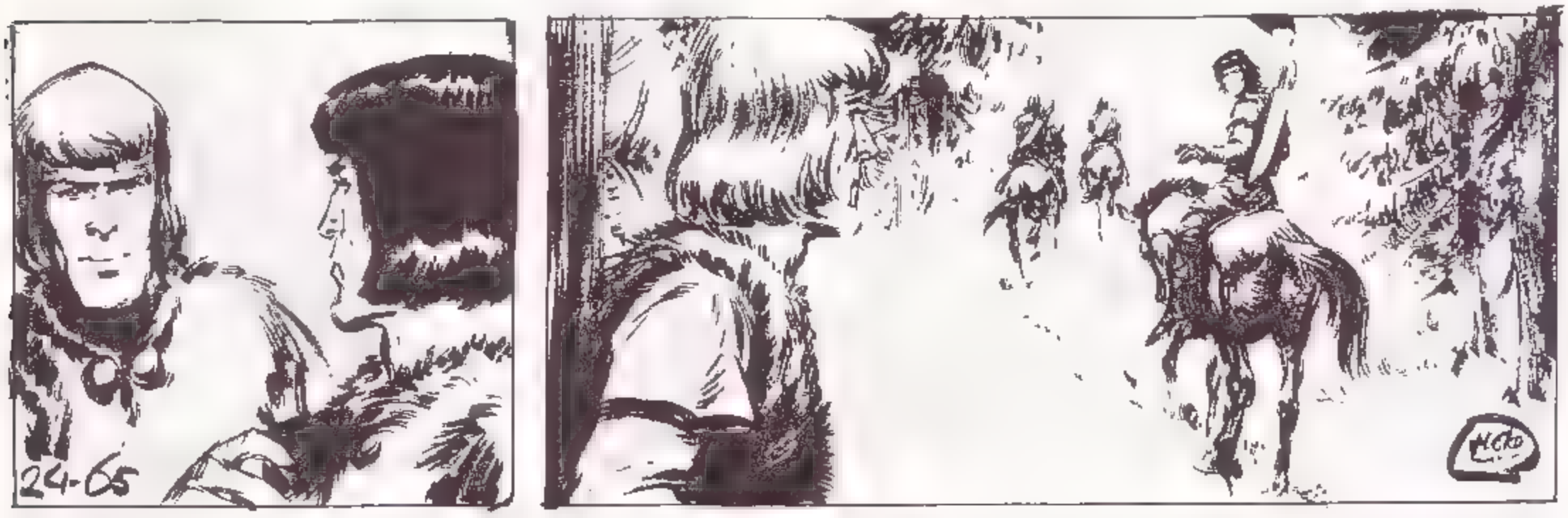

'Vader,' klinkt Erwins stem en even is hij in de war gebracht, 'wat doe je hier? ' 'Dat vraag ik jou,' antwoordt Eric ijzig. 'Een woordje met je spreken jongeling, over de moord op Thorfinn.' 'Moord op Thorfinn,' herhaalt de Noorse prins. 'Is Thorfinn dan dood? ' 'Kom nu', schampert Eric, 'en wist je dat dan niet? ' Er vliegt een blos over Erwins gezicht en in een oogwenk verandert zijn houding. 'Ik heb geen tijd voor praatjes ' zegt hij afgemeten, 'wij moeten verder! Ik. . .' 'Je blijft hier,' snauwt Eric, 'tot ik klaar met je ben jongen. De moord op Thorfinn is punt één! Jij doodde hem. . .' 'Kletspraat,' snijdt Erwins stem. 'Leugens! ' 'Goed, dat zoeken we nog wel uit,' gaat Eric voort. 'Punt twee is de vraag: Wat spook jij uit? Wat hoor ik van een koninkrijk in Brittanië? Is Noorwegen niet goed genoeg voor je? ' Erwin lacht; een kort onplezierig lachje. 'Ach, Ingrid heeft haar mond voorbij gepraat . . Ik ben niet goed genoeg voor Noorwegen bedoel je. De brave yarls willen me niet, hahaha, Bovendien. . . Jij bent hier toch de Koning? Maar genoeg gepraat. Mijn mannen wachten buiten. Tot ziens. . . vader. . .' Als een schaduw is Erwin verdwenen. 'Wacht,' roept Eric hem na, terwijl ook hij naar buiten treedt, maar met een kort handgebaar rijdt Erwin achter zijn krijgers aan. Eric de Noorman blijft verslagen alleen achter.. . .

Eric verstijfd van schrik, kt glandeweg plaats voor woede en terwijl Erwins ruitertroepje snel in het besneden landschap vervaagt, staart de Noorman peinzend voor zich uit. 'Dus waar is het,' mompelt hij schor. 'Hij wil weg van hier. . . als het allemaal recht en eerlijk toegaat, dan kan en wil ik hem niet tegenhouden, maar er schuilen addertjes onder het gras. . . waarom werd Thorfinn gedood? Waarom werden Artor en hij gevangen gezet? Omdat Erwin met alle geweld zijn plannen verborgen wilde houden Nu is hij natuurlijk achter de gevluchte Artor aan. . . er is dus meer dan dat wat Ingrid wist. . . Voor Erwin vertrekt wil ik eerst alles duidelijk weten. Er is één middel om die zoon van mij te dwingen. Ingrid! Zolang zij in mijn macht is, zal hij niet weggaan, een fraaie methode is het niet, maar nood breekt wetten.' En aldus besloten stijgt Eric te paard en keert spoorslags naar Olafs burcht terug. Maar wanneer hij na een lange vermoeiende tocht op de burcht aankomt, treedt Olaf hem met een gezicht als een donderwolk tegemoet. 'Mijn Ingridje, wie heeft me dat geleverd? Die mooie zoon van jou natuurlijk, Noorman, die deugt niet. . .' 'Wat is er aan de hand?' onderbreekt Eric hem kort. En Olaf brult: 'Ingrid is verdwenen!'

'Weg' Verdwenen mijn Ingridje,' raast Olaf. 'Die schelm van een zoon van jou.' 'Bedaar,' bijt Eric de berenjager toe. 'Ik betwijfel zeer of die er de hand in heeft en zelfs al was het zo, wat dan nog 't Is zijn vrouw' 'Maar mijn kleine meisje,' brult Olaf onredelijk, 'en ik had het nooit goed moeten vinden, dat' Ja, houd maar op,' zegt Eric, 't is een lelijke streep door mijn rekening. En kort vertelt hij Olaf, wat hij had willen doen 'Nog mooier,' gromt deze met knipperende ogen, 'en ik had dat goed moeten vinden" Mijn dochter gegijzeld?' 't Is in haar eigen belang,' zegt Eric gedaldig, 'in ieder geval ga ik rechtstreeks achter haar aan.'

Even later jaagt Eric met Wolf voort in de richting van de kust en dezelfder tijd staart Artor ergens op een beboste helling peinzend voor zich uit 'Ik zal het dat knaapje betaald zetten,' bromt hij 'Hij zal weten wie Artor is! Dat verdoemde plan zal geen doorgang vinden, desnoods sleep ik hem aan zijn haren tussen z'n troep uit, maar tegenhouden zal ik hem.' Al sprekende wordt zijn aandacht getrokken door een rookspiraal die traag naar de avondhemel kringelt Snel staat Artor op. 'Dat zouden m'n achtervolgers wel eens kunnen zijn,' mompelt hij, 'en als Erwin één van hen is, dan wee hem! ! !'

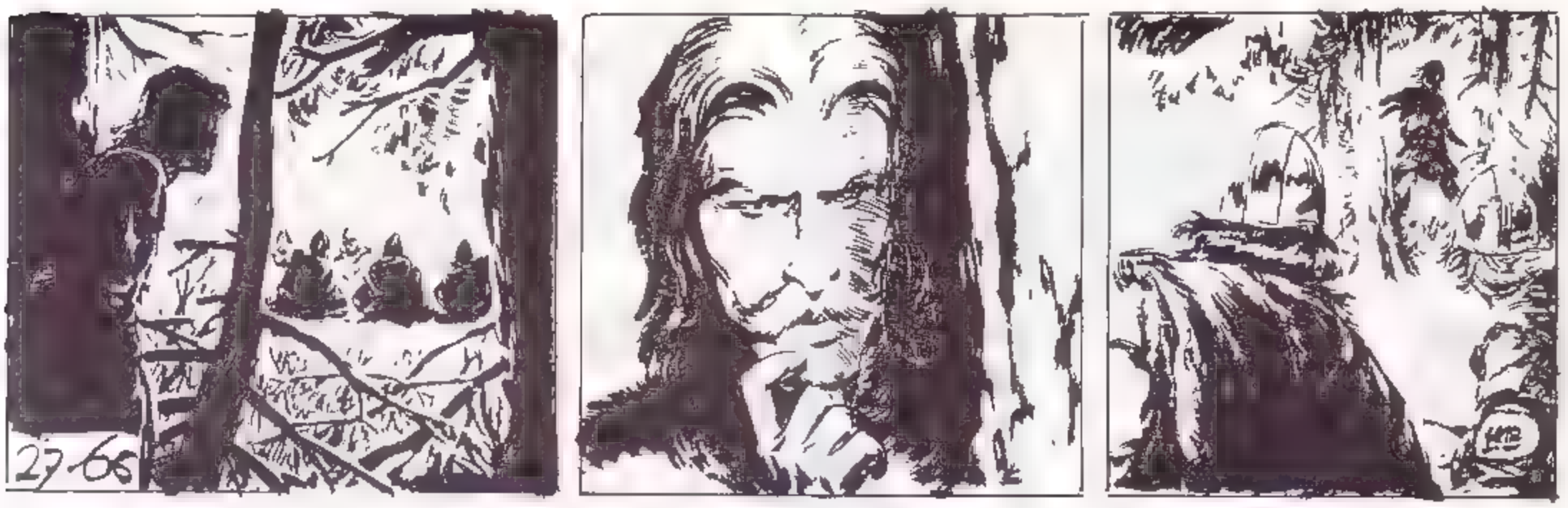

Als een schim sluipt Artor de held der Britten door de Noorse wouden, in de richting van de rook. In de snel invallende duisternis licht ergens voor hem de gloed van een vuur op en als hij behoedzaam naderbij komt ontwaart hij een tiental zwaarbewapende krijgers, die zacht pratend aan hun avondmaal zitten. De Brit wurmt zich nog dichterbij en grijnst dan tevreden, want één van hen is Erwin. Stil slaat Artor het tafereel gade. 'Het moet niet moeilijk zijn Erwin te pakken te krijgen,' mompelt hij Hij denkt even na en trekt zich dan in de duisternis terug. Weinige ogenblikken later staken de mannen aan het kampvuur plotseling hun gesprek als vanuit het woud het gekraak van takken klinkt, vergezeld van een jammerlijk gekreun. . . De krijgers nogal bijgelovig van aard, verbleken, als een donkere gestalte wankelend en de handen uitstrekkend tevoorschijn komt. . . Maar opeens staat de gedaante kennelijk heel geschrokken stil en op dat moment slaakt Erwin een luide kreet. . . 'Daar is ie,' buldert de jonge Noor. 'Artor! De schurk! Grijpt hem! ! !'

Met een verschrikte kreet hobbelt Artor er vandoor, terwijl de mannen aan het kampvuur aangevoerd door Erwin schreeuwend de achtervolging inzetten. Dat de vluchteling zich opeens heel wat beter uit de voeten weet te maken dan zijn gestrompel doet vermoeden, ontgaat de krijgers in hun ijver. De Brit waagt een snelle blik over zijn schouder en grinnikt tevreden. Hij heeft kennelijk Erwin juist beoordeelt en het komt goed uit, want er gebeurt nu precies wat hij gehoopt had. Met alle driftige voortvarendheid die hem eigen is, stormt Erwin vooruit en daarbij wordt de afstand tussen hem en zijn mannen steeds groter, gehee. zoals Artor bedoelde. . .

Hij zorgt ervoor zijn heetgebakerde achtervolger een eindje voor te blijven maar deze toch de indruk te geven dat hij op het punt staat ingehaald te worden, dan duikt Artor meens voorbij een woudreus snel opzij in de schaduw en grijpt een dikke tak. Bonkend en snuivend nadert Erwin de Noorse prins, stormt de boom voorbij en op hetzelfde moment steekt de Brit bedaard zijn voet uit zodat Erwin met een boog voorover duikelt, dan laat Artor de zware tak genadeloos neersuizen op Erwins hoofd. . .

Met alle kracht die in hem is, slaat Artor toe en dat is wel nodig ook, want Erwins schedel zit verborgen onder zijn helm. . maar de slag komt aan en met een onduidelijk gepruttel zakt Erwin in elkaar Geheel onkundig van deze gang van zaken, naderen Erwins mannen en zij schrikken niet weinig als zij hun Britse tegenstander zo zien . In zijn hand Erwins eigen zwaard, zijn voet in de nek van hun aanvoerder, die roerloos terneer ligt. 'Leg je wapens af en gauw een beetje,' zegt Artor kalm
'Ik heb je meester gegijzeld en ik hoop dat jullie weten wat dat betekent.' Het klinkt onheilspellender dan de ergste dreigementen en de tien krijgers beijveren zich, zich van hun wapentuig te ontdoen. 'Netjes,' zegt Artor spottend, 'draai je nu allemaal om, want ik ben nogal verlegen van natuur.' Grommend wenden de kerels zich om en snel hijst Artor zijn gevangene omhoog en houdt deze met de ene arm als een schild voor zich, terwijl hij zij zwaard dicht in de buurt van Erwins hals laat zweven. 'Staan blijven,' klinkt het koel, als de mannen zich stiekum willen omdraaien, steeds verder zeult Artor het zware lichaam weg van de plek. . . Staan blijven, dan gebeurt er niets. . . maar helaas daarin vergist de dappere Brit zich toch, want hij is nauwelijks een paar honderd meter weg, of Erwin opent sloom de ogen. Verbaast staart hij naar de zwaardkling voor zijn neus, voelt Artors sterke arm om zijn nek, en gaat meteen tot actie over. . .

Met een ander dan Erwin was Artor er wellicht in geslaagd zijn dol drieste stukje tot een goed einde te brengen, maar dat de Noorse prins van ander hout - van zeer hard hout - gesneden is, ontdekt de Brit als hij opeens met een boog over de schouder van zijn slachtoffer geslingerd wordt. Al is Artor totaal overrompeld door deze vechttruc, toch weet hij z'n zinnen bij elkaar te houden en nog terwijl hij valt haalt hij blindelings uit met z'n zwaard, er klinkt een gesmoord gekreun en meteen begint Erwin uit allemacht te schreeuwen, even ligt de Britse held doezelig in de sneeuw, maar dan springt hij op zin tegenstander toe. Erwin, die hevig bloedt uit een wonde ergens uit z'n schouder blijkt echter met z'n benen net zo goed te kunnen vechten als een ander met z'n armen en verbijsterd tolt Artor - zonder precies te weten wat hem overkwam - weer achteruit. . .
En dan bemerkt hij dat hij er maar meteen vandoor moet gaan, want Erwins krijgers zijn dichtbij. Terwijl de Brit als een schaduw in het woud verdwijnt buigen de krijgers zich verschrikt over hun gevallen aanvoerder heen maar deze is niet gediend van dit medeleven. 'Bemoei je niet met mij klungels,' schreeuwt hij, 'ga die kerel achterna en wee je gebeente als je zonder hem terugkomt! '
Dit is zonder meer een duidelijk bevel en de bijkans bezwijmende Erwin aan zijn lot overlatend, draven de tien krijgers het donker in .
Inmiddels begeeft Eric de Noorman zich vastbesloten Ingrid desnoods gevangen te nemen - met Wolf in galop op weg naar de kust, wanneer de hond opeens met een ruk stilstaat. Het dier jankt en gromt, dribbelt met stijve haarborstels terzijde van het pad. . . 'Is er wat, braaf dier? ' mompelt de Noorman. 'Wijs me de weg, misschien doen we een goede vangst. . .'

De hond heeft Erics aansporing nauwelijks nodig, in grote sprongen gaat zij er vandoor het woud in en Eric heeft de grootste moeite het dier bij te houden, maar de inspanning die dat kost wordt ruimschoots beloond als de Noorman na een dolle rit zijn trouwe hond kwispelstaartend bij een in de sneeuw liggende gedaante ziet staan

Hij laat zich uit het zadel glijden en staat dan met een ruk stil als de onbekende het hoofd opheft. 'Erwin,' roept de Noorman ontsteld, 'wat is er gebeurd, je bent gewond?' Bezorgd knielt hij naast zijn zoon neer, maar bijna vijandig duwt deze hem weg. 'Het heeft niets om het lijf,' gromt de Noorse prins, 'hulp heb ik niet nodig. Laat me dus liever alleen.' 'O ja,' antwoordt de Noorman grimmig, 'dan kun jij verder ongestoord je gang gaan hé? Nee vriend, nu ik je zo heb ga je met mij mee en dan zullen we dit duistere zaakje eens uitpraten.' Vergeefs verweert Erwin zich tegen de sterke armen van zijn vader, die hem optilt en mee naar zijn paard neemt. Weinige tellen later rijden vader en zoon zo snel Erwins wonden het toelaten, terug naar Olafs burcht. 'Laten we toch goede vrienden blijven Erwin,' begint Eric. Maar met fonkelende ogen staart deze zijn vader aan. 'Als je goede vrienden wilt blijven zet me dan hier neer,' snauwt hij en laat me met rust, dan blijven we goede vrienden. . . voor zolang het duurt. . .' Hij lacht spottend als hij zijn vaders bezorgde gezicht ziet. 'Ja, voor zolang het duurt,' herhaalt hij. 'Tenzij je mij met vrede laat en je niet verder met mijn zaken bemoeit, zullen we ongetwijfeld vroeg of laat. . . kwade vrienden worden vader!'

De verdere weg naar de burcht van Olaf de berenjager hult Erwin zich in een nors zwijgen en ook op de burcht zegt de Noorse prins geen woord, als de heelmeester - terwijl Eric en Olaf stil toekijken - zijn schouderwonde verbindt, 'Je hebt kennelijk gevochten met iemand,' zegt Eric, als de heelmeester vertrokken is. 'Met wie? Met Artor soms?' De blik in Erwins ogen verraadt dat de Noorman het bij het rechte eind gehad heeft, maar voor hij verder kan gaan valt Erwin uit. 'Ik spreek alleen nog maar tegen Ingrid.' Er komt even een glimlach op Erics gezicht, hetgeen Erwin met argwaan gadeslaat. 'Ingrid is hier niet meer, zoonlief', zegt de Noorman zoetsappig. 'Zij is als een goede vrouw achter haar echtgenoot aangelopen. . . dus zal zij na verloop van tijd óók wel weer hier terugkeren. . .' Woest veert Erwin overeind, maar met een van pijn vertrokken gezicht valt hij weer neer op zijn legerstede. 'En jij beste Erwin,' vervolgt Eric, 'blijft hier, net zolang tot wij weten, wat jij in je schild voert. Het gaat niet aan, een onschuldig braaf mens als Thorfinn te vermoorden en anderen naar het leven te staan.' 'Ik heb Thorfinn niet vermoord, herhaal ik,' gromt Erwin, 'en de krijger die dat - tegen mijn wil - deed, kan het niet meer navertellen. . .' 'Nog een moord!' zegt Eric grimmig. . . 'Kom voor de dag met je plannen Erwin. Ik beveel het! Zijn ze goed en eerlijk, dan zal ik je niet in de weg staan, wáár je ook heen wilt. . . Maar je zult het mij zeggen. . . eerder kom je hier de burcht niet meer uit!'

Peinzend kijkt de jongeman van zijn vader naar de grimmige berenjager Dan sluit hij vermoeid de ogen. . . 'Laat me met rust. . . Laat me uitrusten. . . Ik ben moe. . . Morgen. . . zal ik alles vertellen. . .

'Dát is een afspraak,' knikt Olaf tevreden, 'da's goed gesproken! We zullen jou met rust laten schoonzoon, maar even wil ik nog wel zeggen, dat je mij, je vader en je vrouw, mijn klein lief Ingridje, lelijk verdriet doet. Zij is een goed eerlijk meiske, dat weet iedereen en daarom zal ze jou nooit in de steek laten. . . maar bedenk, wat je haar misschien aan doet, als je plannen, zoals de Koning zegt, niet helemaal in orde zijn'

'We hebben alles goed overdacht, we zijn geen kleine kinderen meer, schoonvader,' zegt Erwin bits. 'Ga nu dan zal ik morgen alles vertellen. .'

Even kruipt er argwaan in Eric op, bij deze woorden. Hij kijkt zijn zoon diep in de ogen, zonder dat deze de zijne neerslaat en met een zucht knikt de Noorman. . . Zwijgend en in gedachten verlaat hij met Olaf het ziekenvertrek en een spottende grijns kruipt over Erwins gezicht, wanneer de deur zacht gesloten is. 'Dat heb je goed gezien, dikke Olaf,' fluistert hij dan, 'mijn Ingrid laat mij niet in de steek. . . en ik háár niet; en aangezien ze wel aan de kust op me zal wachten, ben ik verplicht naar haar toe te gaan.

En te zelfder tijd zit Ingrid, Olafs dochter met een pijnlijk gezicht op een boomstronk en betast haar gezwollen enkel. 'Dom beest,' prevelt zij met een boze blik naar haar paard, dat op enige afstand onschuldig in de sneeuw staat. 'Kon je niet kijken waar je loopt?' Het klinkt onredelijk want het gat waar het dier in trapte was verborgen onder het sneeuwkleed. Maar intussen heeft zij bij haar val lelijk haar enkel gekneusd. . . en met geen mogelijkheid kan ze weer in het zadel komen. Zij kijkt verschrikt rond, wanneer het geluid van paardenhoeven tot haar doordringt Wordt ze gevolgd? Maar nee, deze ruiter komt uit het westen. Het is een havelooze donkere kerel. Hij aarzelt even als hij haar ziet en komt dan tot grote schrik van het meisje - recht op haar toe .

Ingrid wijkt verschrikt achteruit als de vreemdeling - die er haveloos en tamelijk opgewonden uitziet - vlakbij haar afstijgt. Maar 's mans woorden en z'n open eerlijke ogen stellen haar weer ietwat gerust.
'Zijt ge gewond? Kan ik U helpen?' biedt Artor - want die is het - aan. 'Zeg het snel dame, want ik heb enige haast. . .' 'Ach, het is m'n enkel,' prevelt het meisje, die het niet ontgaat dat de ruiter telkens achterom kijkt, 'maar als ge haast hebt, haast u dan en bekommert u niet om mij.' 'Dat zal een kwalijke streek zijn,' antwoordt Artor, 'een Brits edelman onwaardig.' Als door een wesp gestoken deinst Ingrid achteruit.
'Brits edelman, zegt ge.' stamelt zij. 'Luidt uw naam wellicht Artor?' 'Om u te dienen,' buigt Artor - die eensklaps een licht opgaat - hoffelijk. 'En zijt gij misschien de vrouw van m'n goede vriend Erwin?'

'Goede vriend Erwin,' herhaalt Ingrid vol argwaan. 'Ik begrijp u niet, vreemdeling, maar het is waar dat ik Erwins gade ben, maar wilt ge mij nu dan helpen te paard te komen?' 'Terstond,' knikt Artor en dan begeleid ik u naar de burcht. . .' 'Nee, naar de kust,' zegt het meisje, 'want daar wacht hij op mij. . .'
Op dat moment klinkt hoefgetrappel en beiden zien een aantal ruiters schreeuwend uit het woud komen. 'Dat geschreeuw geldt mij,' zegt Artor grimmig, 'helaas. . . want het dwingt mij, mijn plannen met u te wijzigen.' Met een kreet deinst het meisje verder achteruit. 'Wat? Zijt ge dan toch een schurk?' roept zij uit. 'Niets grotere schurk van uw echtgenoot, waarde dame,' antwoordt Artor. 'Hoe zeer het mij ook leed doet. . . ik moet U gijzelen.

Erwins krijgers die - gehoorzamend aan het bevel van hun aanvoerder - zonder links of rechts te kijken de Britse vluchteling achtervolgd hebben, staken hun triomfantelijk gebrul als zij het meisje herkennen, dat nu vergeefs worstelt in de ijzeren greep van hun prooi. . .'
'Stijg allen af,' brult Artor, 'Erwins vrouw is in mijn macht, haar leven is in uw handen!'
Vloekend en grommend voldoen de krijgers aan dit bevel en gehoorzaam gooien ze ook hun wapens af, als Artor ze dit beveelt
'Dit meisje zal niets overkomen, daar is mijn naam borg voor,' roep Artor hen toe. 'Ik breng haar slechts terug naar Koning Eric en dat is voorwaar een daad waar niets op aan te merken is.

'Dat dacht je maar,' gromt op dat ogenblik de ruiter, die vanaf een helling dit tafereel knarsetandend gadeslaat. Het is Erwin die in het holst van de nacht weggeglipt is uit Olafs burcht. 'Snel handelen moet ik,' prevelt de Noorse prins, 'want lang kan het niet duren voor ik m'n vader en m'n schoonvader en ik weet niet hoeveel krijgers op m'n hielen heb.' Hij overtuigd zich er even van dat dit nog niet het geval is en stijgt dan snel af. 'Hoor hem brallen,' prevelt de jonge Noorman. Met ogen als vuurballen slaat hij Artor gade, die - Ingrid meetrekkende - langzaam achteruit wijkt om bij zijn paard te komen. . . De stekende pijn in zijn schouder is vergeten, als Erwin onheilspellend en grimmig als een doodsengel op de plek waar Artor staat toesluipt. .

Erwins vlucht uit de burcht van zijn schoonvader is niet lang onopgemerkt gebleven en reeds korte tijd later rijden Eric en Olaf de weerspannige prins na. 'Een mooi schoonzoontje heb ik me daar,' gromt de berenjager, terwijl hij zijn paard, wat bijna onder de last bezwijkt, nog meer aanzet. 'Zo worden we toch maar gedwongen in dit vermaledijde weer er op uit te trekken en wat zullen we er mee opschieten? Ik vind het nog steeds niet slim van je, Noorman, dat je niet een stuk of wat potige krijgers meegenomen hebt. Die zoon van je heeft natuurlijk wel krijgers overal om zich heen en wat wil je dan beginnen? 'Ik denk niet dat Erwin's krijgers het durven wagen tegen mij één hand op te heffen, zo min Erwin dat zal durven. Het is eerder een teken van zwakte dan van kracht, om onder deze omstandigheden krijgers mee te nemen,' 'Nou van dit soort praatjes begrijp ik niets,' gromt Olaf uit de grond van zijn hart. Inmiddels rijden ze stevig door op het pad van Erwin dat duidelijk zichtbaar is in de sneeuw tot Eric zijn paard inhoudt. 'Kijk, Olaf,' zegt hij, 'Erwins spoor buigt meens naar links, de helling af, hier is hij om de een of andere reden plotseling van richting veranderd. . .'
Behoedzaam rijden ze voort en als één man houden zij de teugels in. 'Daar is die reden al,' gromt Olaf, 'die kerel die daar in de sneeuw ligt.'

Beiden vervult van bange gedachten haasten zij zich naar de stille gedaante aan de voet van de helling. 'O, het is Erwin in ieder geval niet,' gromt Olaf. 'niet dat het mij veel schelen kan,' laat hij er haastig op volgen, 'maar voor Ingridje was het misschien wel zielig geweest. . .' De Noorman antwoordt niet. In spanning buigt hij zich voorover. . . Die rossige weelderige haardos komt hem maar al te bekend voor. . . 'Artor,' stoot hij uit en op hetzelfde moment beweegt de gevallene. 'Wie roept daar,' prevelt de Brit, moeizaam overeind krabbelend. 'Hier is Artor. . .' Hij staart Eric een ogenblik wezenloos aan, dan verheldert zijn gezicht. 'De Koning der Noren! Gelukkig! Nu is het misschien nog niet te laat. Hebt ge hem te pakken gekregen?' 'Wie', zegt Eric, 'bedoelt ge Erwin en Ingrid welhicht?' Hij schudt het hoofd, 'maar wees gerust, dat komt wel, eerst jij oude vriend. Je bent gewond, je moet verzorgd worden. Vertel ons snel wat er gebeurd is.' 'Geen tijd,' steunt Artor. 'Geen tijd. . . Haast je toch Koning wat ik je bidden mag. Het lot van de Britse naties is er mee gemoeid. Verhinder je zoon uit te zeilen met zijn mannen, want zij willen zich aansluiten bij de doodsvijanden van het Britse volk, bij de woeste wrede Picten. . .'

Verbijsterd staart Eric de gewonde Brit aan. 'Erwin bondgenoot van de Picten,' stamelt hij dan, 'dat kan niet waar zijn. Artor! Je moet je vergissen. . .' Nog even schudt Artor vaag het hoofd, dan verliest hij weer het bewustzijn en zuchtend staart Eric, Olaf - die er overigens niet uitziet of er van hem veel hulp te verwachten valt - aan.
Dan richt de Noorman zich resoluut op. 'Jij gaat met deze gewonde naar de burcht terug,' zegt hij, 'en laat het hem aan niets ontbreken.' Olaf knikt. 'En jij Koning!' gromt hij. 'Ik ga achter Erwin aan. Proberen hem tegen te houden.' klinkt Erics stem grimmig. 'Wou ja dat alleen proberen soms,' snuift Olaf misprijzend. 'Zal ik niet liever meegaan? Tenslotte is mijn kleine Ingridje ook daar. . .' 'En de gewonde hier in de sneeuw achterlaten voor de wolven,' zegt Eric. 'Geen kwestie van Olaf. Geloof me, beter is het als ik alleen ga, mogelijk is er dan met hem te praten. . . Nu snel!' En terwijl Olaf mokkend de gewonde voor zich in het zadel neemt, stormt Eric de Noorman even later alleen naar het westen. . . zijn zoon achterna.

Onvermoeibaar jaagt Eric de Noorman zijn paard voort over de nog steeds met sneeuw bedekte heirbaan naar het westen. Zijn gedachten tollen als razend door zijn brein. . . Erwin bondgenoot der wrede Picten. . . Het is te verbijsterend om het te kunnen geloven. . . Hoe goed kent hij deze Picten! Hoe heeft hij met gestreden tegen hen, aan de zijde van de held Artor en de andere Britse vorsten en nu is het zijn eigen zoon die de zijde gekozen zou hebben van dat woeste barbaarse geheimzinnige volk? Vol weerzin schudt de Noorman zijn hoofd, nee het kan niet waar zijn, Artor moet zich vergissen, maar hoe dan ook, dat Erwin het een of ander van plan is, staat vast en zijn zoon kennende wil Eric hem voor overijlde daden behoeden. Als hij maar de kans kon krijgen eens rustig en onder vier ogen met Erwin te spreken. . . Voort jakkert de Noorman. Hier en daar begint de sneeuw al te smelten. Het voorjaar zit in de lucht maar de Noorman merkt het niet. Scherp turen zijn ogen vooruit, zoekend naar rookpluimen, die hem de weg naar Erwins kamp kunnen wijzen. Na een moordende tocht bereikt de Noorman eindelijk de landingsplaats aan het eind van de heirbaan. Het is niet gezegd dat Erwin juist hier zijn kampement heeft gehad. Zoekend glijden Erics ogen over het ruige landschap en dan zakt hij verslagen voorover in het zadel. Het is niet meer nodig Erwins kamp te zoeken. Daar, nog juist zichtbaar voor een bocht in de grote fjord ziet hij een aantal zeilen traag zeewaarts glijden. Te laat. . . Hij is te laat. . . en op datzelfde moment hoort hij gerucht achter zich. Bliksemsnel wendt hij zich om. Juist bijtijds om twee ongure kerels haastig weg te zien duiken achter het geboomte. . .

Een ingeving volgend wendt Eric zijn paard en stormt op de twee onbekenden toe. 'He, sta of je bent een kind des doods,' buldert hij. 'Zijn jullie mannen van Erwin?' Met een blik van verstandhouding naar elkaar komen de twee kerels benauwd tevoorschijn en staren de ruiter onderzoekend aan. 'Ja, we zijn mannen van Erwin,' knikt de één. 'Oude makkers zeker, uit de tijd dat de zwarte piraat was?', vraagt Eric grimmig. 'Zo is het,' beaamd de ander, 'We zouden ons hier bij hen voegen, voor het smelten van de sneeuw, maar hij heeft niet op ons gewacht... En jij bent zeker ook een vreemdeling?...' 'Te laat ja...' gromt Eric bitter. 'Voor goed te laat, vrees ik...' Even dreigen wanhoop en smart hem buiten zichzelf te brengen en de twee mannen schrikken van zijn gezichtsuitdrukking, als hij hen toesnauwt: 'Mee naar de burcht van Olaf de berenjager! Wat je over de plannen van mijn zoon Erwin weet, zul je me vertellen!' De mannen schrikken niet weinig als ze ontdekken, dat ze tegenover niemand minder dan de gedachte Noorman zelf staan en denken eenvoudig niet aan weerstand. Onderworpen sjokken ze voor de Noorman uit met af en toe een schuwe blik achterom. 'We weten niks,' prevelt de een dan. 'Alleen maar dat we grond zouden krijgen in het land der Britten en omdat er hier bijna niets te eten is, zeilen we niet mee...' 'En krijgen jullie die grond zomaar voor niets,' zegt Eric grimmig. 'Nou, nee, we moesten er wel een beetje voor vechten, vertelde de zwarte... Prins Erwin...' klinkt het antwoord, 'een klein beetje maar...' 'Dwazen', snauwt Eric, 'onnozelen, wees blij dat je te laat gekomen bent om met die verdoemden mee te zeilen. Vechten voor een stukje grond, ha! Ja een klein stukje Britse grond voor elk van hen, een klein stukje maar... net genoeg om in begraven te worden.'

Als Eric met zijn twee gevangenen - die voorlopig in het hok gesloten worden - op Olafs burcht aankomt, blijkt Artor alweer overeind te zitten. 'Niets bijzonders aan de hand met mij', glimlacht de Brit geruststellend. Maar dan verstrakt zijn gezicht weer. 'Gij hebt uw zoon niet kunnen tegenhouden?' Somber schudt Eric het hoofd. 'Ik kwam te laat, zegt hij, 'als ik maar een paar uur eerder was geweest' Hij haalt zuchtend de schouders op 'Maar vertel mij nu eens bedaard, Artor De prins der Noren de vorst der Picten, zijn bondgenoten Maar laat ik u alles duidelijk vertellen Er zijn enkele dapperen en ook een stuk of wat Picten die een wrok koesteren tegen hun nieuwe vorst Zij spioneren voor mij in het land der Picten. Van hen vernam ik dat Camlech, zo heet tegenwoordig de koning der Picten, in verbinding stond met iemand in uw land, Noorwegen Omdat gij en ik goede vrienden en strijdmakkers zijn geweest, reisde ik ogenblikkelijk hierheen om u te verzoeken daar een einde aan te maken Helaas ons scheepje zonk voor de kust en het toeval of het noodlot zo ge wilt, wilde dat ik gevonden werd door de jager Thorfinn, die mij bij uw zoon bracht, omdat gij niet in het land was. Hem vertelde ik alles, niet wetende dat hij het juist was die afspraken gemaakt had met de Piet Zonder dat verder iemand daarvan af wist, zette hij mij prompt gevangen.' 'Ja, ja, de rest weten wij,' knikte Eric grimmig. 'Maar nou die afspraken, wat weet je van die afspraken?'

'Afspraken! Tussen Erwin en Camlech!', mompelt Artor schouderophalend 'Ja, ik heb het allemaal van horen zeggen, en de spion die het mij vertelde, zal zelf ook wel niet alles precies weten. Maar...' De Britse held zucht, en er lijkt even een soort glimlach over zijn gezicht te glijden. 'Camlech wil, wanneer hij heel Brittanië onder de voet gelopen heeft, Erwin aanstellen als bestuurder van de zuidelijke koninkrijken' Olafs mond zakt nog steeds verder open en ook Eric kan zijn oren naauwelijks geloven. 'Dus dat was het wat Ingrid bedoelde toen ze beweerde dat Erwin een koning in Brittanië zou worden...' 'Wel,' zucht hij, 'ik vrees dat Erwin zich nu lelijk in de vingers gesneden heeft. Laat die twee krijgers van hem hier komen' Hij ondervraagt het tweetal doodsbange kerels maar van hen wordt hij niet veel wijzer en met de mededeling dat ze er nog wel nader van zullen horen, zendt hij hen weer weg. Even staart Eric somber voor zich uit. Dan richt hij zich op en zegt 'wat mij nu te doen staat is duidelijk? De naam van Noorwegen staat op het spel. Ik zal mijn leger uitrusten en onze wapens zullen de smet die Erwin op onze naam werpt uitwissen Wij strijden aan de zijde der Britten, aan de zijde van Artor, van alle Britse vorsten tegen de Picten. Tegen... Erwin.'

DIT VERHAAL "TOM POES EN DE SCHOONSCHIJNERS,, KUNT U NOG COMPLEET KRIJGEN IN DE OUDE STRIPSCHRIFT NUMMERS, ZOALS OOK VELE ANDERE VERHALEN (ZIE ONDERSTAAND OVERZICHT).

Voor een groot aantal oude nummers van *Stripschrift*, teruggaand tot in 1970, hoeft u geen antikwarische prijzen neer te leggen, dat is een tragisch en kostbaar misverstand dat nu maar eens voorgoed de wereld uit moet. Bij Thespa zijn heel wat nummers verkrijgbaar en om u een indruk te geven van wat daarin te genieten valt, hieronder een lijst van wat nog leverbaar is met een globale keuze uit de inhoud. Een volledig inhoudsoverzicht van de nummers 0 - 47/48 is opgenomen in *Stripschrift* 49/50 en van nrs. 49/50 - 84 in *Stripschrift* 86. beginnen dus met de aanschaf van die nummers! De hieronder genoemde nummers kunt u bestellen door overmaking van het betreffende bedrag op girorekening 209948 van Stripschrift, Koninginneweg 164, Amsterdam 1007 (met vermelding van de door u gewenste nummers.

16 (f 2,25) **Secret Agent X9** [illegible] (Alex Raymond) [illegible] Milton Caniff, Dick Matena, Amerikaanse underground strips.

18 (f 2,25) 50 jaar **Bruintje Beer** met [illegible] een herdruk van de eerste 2 verhalen Disney-tekenfilms.

19 (f 2,25) Kabouterstrips met herdruk van het **Paulus de Boskabouter** verhaal [illegible] Bakker.

20 (f 2,25) **Prins Valiant** door [illegible] Foster met een herdruk van **Aanval op de Neveleilanden** 1960) The Thing Kring.

33/34 (f 3,25) Kabouterstrips [illegible] over Piet de Kruijs, Wim Hermans, De jeugd van Erik de Noorman [illegible].

36 1/2 (f 1,50) **Mad** pioniers in [illegible] nieuws.

37/38 (f 3,25) Alles over **Mad** [illegible] Bruynesteyn, De vechtende zwaluwen van [illegible] Heer Bommel en zijn Iksel [illegible].

38 1/2 (f 1,50) Het [illegible] **Lucky Luke**verhaal **Luke se défoule** [illegible] op passen, formaat & geen enkel nieuws.

43/44 (f 3,25) Het [illegible] bekende [illegible] Over graveurs [illegible] werken van Reed Crandall (**Tales from the Crypt** 1964) Archie Goodwin, Dan Adkins (**Creepy** en Gore (**Slow Death** 1970) **Fritz the Cat**, **Timoer, Heer Bommel en zijn Iksel** (1900-1907).

45/46 (f 3,25) Superhelden, **Octobriana, Guus Slim's** Tijdlijn met herdruk van **Felix Heer Bommel en zijn Iksel** (1908 einde).

47/48 (f 3,25) Peyo met herdruk van **De groene Draak (Johan en Pirrewiet, Sprint, De Blauwbloezen** van Salverius Goes [illegible], **De valstrik van de Rode Kreek**, [illegible] en [illegible].

51/52 [illegible] Alles over **Nero** [illegible] **Oktaaf Keunink**, [illegible] van [illegible].

53/54 (f 3,25) De [illegible] herdruk van het eerste **Baard (en Kale)** verhaal [illegible] 1938) **Peanuts, Pep,** [illegible] alles over **Alex** van Jacques Martin **Nader tot Kuifje 1** over **Het Zwarte Goud**.

55/56 (f 3,75) Special over Peter de Smet met een herdruk van [illegible] **Generaal** en van [illegible] **Fulco en de Mesmannetjes** in 't **Kapoentje** [illegible] ademhoningvaudeville uit 1908) [illegible] stripliefhebbers aan [illegible] verenigd.

57/58 (f 3,75) Een [illegible] over Marten Toonder met [illegible] zijn [illegible] werk **Thijs IJs**' **Buck Danny** en [illegible] ook Vance, Hermann, Daan Jippes, **2 voor 1**' Richard Corben met een grote [illegible] herdruk.

59/60 (f 3,75) 50 jaar Disney tekenfilms een [illegible] van Rens de Bree. [illegible] **Donald Duck**[illegible] druk van Barks, **Donald Duck**weekblad en een heel [illegible] **Kuifje**.

61 (f 2,25) **Peanuts** Mario **Bernard Prince** Mar Sixsmith.

62 (f 2,25) [illegible] Koning Hollewijn, [illegible] Hal Foster, Barbarella met de herdruk van het eerste verhaal van **Arman en Ilva**, Austin Green.

63 (f 2,25) De Indianenstrips van Hans G. Kresse en bovendien [illegible] van een herdruk van een **Eric de Noorman**s **De Wonderen van Mu** [illegible] 1948 [illegible] 20 **Natasja** en Wimmery.

65 plus (f 2,25) Interview [illegible] met [illegible] **Rik Ringers leidt de dans** [illegible] **Chick Bill, Tina,** Jay Lynch door Evert Geradts. **De Wonderen van Mu** (f 1,33-1,44).

66 (f 2,25) Interview Francq'n met uitvoerige bibliografie en herdrukken **Guust Flater The Spirit** van Will Eisner, Dick Matena over de **Macaroni's**, **De Wonderen van Mu** (f 1,45-1,49).

67 (f 2,25) **Nader tot Kuifje 3** over interessante druk variantenstudie van Carry Bijkman, speciale Rotha [illegible] **Bollie en Billie** en **De Sliert** en een [illegible] biografie **De Wonderen van Mu** (1940-1970).

68/69 (f 3,75) De Marte Toonder story [illegible] het begin van de eerste druk van **Tom Poes en de Schoonschijners** 1610-1635, alles over **Akim** en **Tarzan**-[illegible] uitgaven **De Wonderen van Mu** [illegible] 1821).

70 (f 2,25) De Marten Toonder story deel 2 (**Panda** Tijdendorst idioos Jan van Haasteren **De Wonderen van Mu** [illegible] **Tom Poes en de Schoonschijners** (1636-1655).

71 (f 2,25) **Koning Hollewijn** Lambik, Cauvin, **Tom Poes en de Schoonschijners** (1656-[illegible]).

72 (f 2,25) **Blake en Mortimer, Panda** een [illegible] pagina op **Kuifje**, [illegible] over Crepin, [illegible] de herdruk van **Fort Bravo** uit [illegible].

73 (f 2,95) Een [illegible] over [illegible] Bouwen van Dongen, [illegible] Bregje over Marten Toonder, **Tibor, Fulgo** en **Raka**, [illegible] uitgaven Dick Matena, [illegible] Page op strip [illegible].

74 (f 2,95) [illegible] **Zuiptor** van U.D. Eymond speciaal voor **Stripschrift**, Raymond Macherot (**Chlorophyl, Poezekat**), Dumbledom en Berge over Marten Toonder, **Professor Pi**.

75/76 (f 4,25) Uitvoerige aandacht aan Peter [illegible] met een [illegible] druk van [illegible] **Modesty Blaise**, Willy Lambrands vochtige **Kraaienhovepers**pagina.

77 (f 2,95) Special Gerard Stapel, met de nergens [illegible] gepubliceerde strip **Mijn vriend Andries**, Aart Clerkx tekent voor **Stripschrift**.

78 (f 2,95) Special voor Stripschrift Bulz Daan Jippes over **Intercity Incident**, Interview met Forrest 'Bud' Sagendorf over **Popeye, Modesty Blaise**; algemene bespreekwaardigen over de [illegible] beeldverhaal.

79 (f 2,95) Jules Feiffer **Moem**, Peter Wiegman over de [illegible] en voor het voetlicht met een herdruk van **De Moorse Tovenaar, Tintin et moi**, Kuifje dus.

80 (f 2,95) [illegible] de **Robbedoes** verhalen van Fournier, **The Hulk** met een herdruk **De Tovenaar van Fop**, Vervoort & stofherdruk **De Moorse Tovenaar** van Peter Wijn.

81/82 (f 4,25) Special Peyo **Smurfen** met herdrukken [illegible] over de Dupuis [illegible] [illegible] een over 2 [illegible] [illegible] **Felix** herdruk.

83 (f 2,95) De strip [illegible] **Sjors en Pep** van **Eppo** [illegible] [illegible] druk van [illegible] **Dick Bos** [illegible] strip **Glashard**, de populairste [illegible] van strip [illegible].

84 (f 3,60) Special **Asterix** [illegible] interviews [illegible] Uderzo en [illegible] over [illegible] **Asterix** [illegible] Duitse uitgave [illegible] de [illegible] van deze strip naar de [illegible] Burgje Ring **Dick Bos**.

85 (f 2,95) De professoren in het Europese beeldverhaal **(Zonnebloem, Barabas, Adhemar, Sickbock, Priwytskofsky, Kalker, Lupard)**, Harry Bats **Kuifje**weduwe, Party Kleine over [illegible] **Dick Bos**.

86 (f 2,95) [illegible] **Stripschrift** 49/50 t/m 84, Eddy Paape [illegible] over het SDCN.

87 (f 2,95) [illegible] **Bert Bus** [illegible] Nicks Kattenkabinet, Chic Lee [illegible] over **Tom Ongerer**, [illegible] van [illegible] **Simpe man, Lucky Luke** [illegible] en [illegible].

88 [illegible] **Ridderspecial Prins Valiant, De Rode Ridder** en [illegible] **Bob de Moor** [illegible] [illegible] jeugdwerk, [illegible] [illegible] over [illegible] **Wood** [illegible] **Tarzoon, de schande van de jungle**.

89 [illegible] **Uitgeverij Casterman** [illegible] met **Jacques Martin, Jacques Tardi** [illegible] **Kuifje en de Picaro's**, **4 Helden** [illegible] **Craenhals Kresse**.

90/91 [illegible] **Disney-special** [illegible] Barks **Gottfredson Barks index** [illegible] **Donald Duckweekblad** [illegible] Mickey, Mouse, Donald Duck, strip [illegible] over [illegible] **Elder** [illegible] **extra** [illegible] Nederlandstalig [illegible] MM verandert **MM als oorlogsvrijwilliger**.

92 [illegible] **De auto in de strip** [illegible] Cadillac-schepping **Michel Vaillant**, Jean Wray [illegible] Mystic, Sanpe [illegible] Mystères, **Van Strijd tot Strip** [illegible] **Kuifje** [illegible] **Wim van Wieringen**.

93 [illegible] **Start van herdrukken** [illegible] Dirk Maten van [illegible] **Pogo** [illegible] over [illegible] over schepper **Walt Kelly** [illegible] over **Paulus de Boskabouter** aandacht voor Toonder **magister Hocus Pas**, [illegible] Jan Gerhard Toonder over **De Strijkpunt** [illegible] **Ong-gezien** [illegible] op [illegible] [illegible] Toonder **Ong-gezien** [illegible] Raymond, [illegible] [illegible] **Gijsje Goochem** [illegible].

94/95 (f 3,60) Alles over **2000 nummers Robbedoeswekblad**, [illegible] **hoofdredacteur Karel Cavens** de geboorte van **Robbedoes**, [illegible] **Robbedoes index** [illegible] weekblad **Kuifje**, Pilote.

96 [illegible] **Jijé-special, interview** [illegible] **Pogologie** Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda [illegible] de start van een [illegible] Franco-Belgische strip **La France Oblasa**.

97 [illegible] **Trigië** [illegible] **Trigië** [illegible] Dirk Lauwereyns [illegible] Bob de Moor, [illegible] **De relatie kinderprentstripverhaal** [illegible].

98 [illegible] **dokumentatienummer Strips in de dertiger jaren** [illegible] Peter [illegible] over **De Toverwereld van Doa mee** Mr. van Veen [illegible] op [illegible] over **De Curse** van **Wood** en als [illegible] **Wood-persiflage op Caniff-strip** Terry & The Pirates **Trigië** [illegible] beschouwing **Pogo** [illegible] drukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag **congres in Angoulême**.

99 [illegible] SUPERDIK **Amerikaren nummer** [illegible] **Wallace Wood**, strip maker **Martin Lodewijk over Milton Caniff**, [illegible] **Male call** Caniff en **The Curse** van **Wood** en als [illegible] **Wood-persiflage op Caniff-strip** Terry & The Pirates **Trigië** [illegible] beschouwing **Pogo** [illegible] drukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag **congres in Angoulême**.

VERTELLEN:

VERMOMDE BEHOEFTE AAN COMMUNICATIE

Wanneer men mij in Ierland vraagt wat voor job ik uitoefen, sukkel ik met mijn antwoord *Stripcartoonist* is een begrijpelijke aanduiding; maar hij stuit me zeer tegen de borst. Dat komt door de eigenaardige uitdrukking, die onmiddellijk in de ogen van de vrager verschijnt. Hij denkt namelijk aan de weekblaadjes van zijn kinderen, die gevuld zijn met getekende verhalen van zo'n groot onbenul en van zo'n geringe tekenkwaliteit, dat men het in Nederland niet voor mogelijk zou houden. Engeland en Ierland verkeren nog in het stadium van Nederland voor de oorlog en het lezen van strips is iets voor de kleinen.
Dat begint in Nederland langzamerhand te veranderen. Maar nog steeds zijn er mensen, die met een knipoog en op vertrouwelijke toon zeggen, dat ze zich niet schamen kennis van mijn werk te nemen - en ze vinden dat een groot kompliment.

Voor *mezelf* bestaat mijn werk uit vertellen. Het is natuurlijk een vermomde behoefte aan communicatie. Waarschijnlijk heb ik al vroeg beseft, dat mijn gewone gedachtenleven zelden interessant genoeg is om er naar te luisteren, zodat ik inzag dat het in een meer onderhoudende vorm gegoten moest worden. Het vertellen van verhalen is voor mij een bij geboorte meegekregen *belasting*, zoals voor een ander drankzucht. Al op heel prille leeftijd begon ik daar mee, door mijn jongere broer voor het slapen gaan te vervelen met eindeloze vertelsels. Letterlijk eindeloos, want ze eindigden altijd op *spannende* momenten, om de volgende dag hervat te kunnen worden. Of hij het leuk vond, weet ik tot op heden niet, maar ik deed mijn best om mijn onderwerp zo begrijpelijk mogelijk over te dragen. Het beschrijven van het uiterlijk van mijn hoofdpersoon nam dan ook meestal geruime tijd in beslag en moet een kwelling geweest zijn voor het luisterende slachtoffer. Er kwam een moment, dat ik dat ging inzien, want helemaal gewetenloos was ik *zelfs* als kind niet. En om het proces te vereenvoudigen, ging ik er toe over om de figuren uit mijn verhalen overdag te *tekenen*, zodat we 's avonds wisten waar we het over hadden. Deze gang van zaken beviel goed. Ik begon de tekeningen uit te breiden met achtergronden, want ook de beschrijvingen daarvan namen veel tijd in beslag, die beter gebruikt kon worden voor akties

STRIPS

Met het groeien der jaren raakte het vertellen voor het slapen gaan natuurlijk op de achtergrond en mijn broer begon zelf verhalen te schrijven. Dat ene verhaal waar ik aan bezig was, is nooit afgekomen, maar ik ging voor mezelf voort op de ingeslagen weg en vond zodoende als vanzelf de stripvorm.
Voor *mij* was de strip toen niet zo volslagen onbekend als voor de meeste Nederlandse kinderen. Mijn vader voer op Amerika en nam uit de Verenigde Staten dikwijls stripbladen mee. Op die manier maakte ik kennis met het echte werk:

Bringing up father, *Barney Google* en *Mutt and Jeff*.
Lezen kon ik ze niet, maar een goede strip is ook begrijpelijk wanneer men de tekst weglaat. Er is natuurlijk alle kans, dat men op die manier een heel ander verhaal krijgt; maar dat is eerder een aanbeveling dan een afkeuring. Het *bevordert* de fantasie van de analfabetische lezer. Eigenlijk gebeurt dan het omgekeerde van wat er met de lezer van een boek gebeurt. De lezer stelt zich het gelezene in beelden voor, waardoor lezen een creatieve bezigheid is. Een niet-creatieve lezer zal nooit een boek of een geschreven verhaal kunnen waarderen. Het is echter mogelijk, dat zo'n lezer niet zozeer oncreatief is, maar eerder onder een soort woordblindheid lijdt. Een gedrukt woord, dat alleen maar uit abstrakte tekentjes bestaat, roept geen beeld bij hem op. Omgekeerd roept een getekende voorstelling bij de meeste mensen wel een gedachte op en een reeks samenhangende beelden zelfs een verhaal. Op *dat* soort creativiteit is het Chinese karakterschrift gebaseerd, omdat ieder karakter aanvankelijk een voorstelling was, een goed Chinees gedicht moet dan ook vatbaar zijn voor verschillende betekenissen.

STRIPMAKER

Welnu, de stripvorm leek me de aangewezen manier om een verhaal te vertellen en in plaats van tramconducteur was het mijn vurige wens om stripmaker te worden, als ik groot was. Geen tekenaar en ook geen schrijver, maar gewoon een verteller, die het tekenen en schrijven alleen maar als hulpmiddel gebruikt.
Eigenlijk was dat wel aardig aangevoeld, al zeg ik het zelf. Want de echte vertellers uit de oertijd hadden geen enkel hulpmiddel. Ze vertelden, zoals de story-tellers dat kort geleden nog in Ierland deden, met *alleen* hun stem en hun gebaren om de gebeurtenissen te onderstrepen. Hun manier van vertellen had nog andere voordelen, want iedere keer als ze hun geschiedenis ten gehore brachten, konden ze hem *verbeteren* door de ervaringen, die ze met hun publiek opdeden. En bovendien konden ze hun stof aanpassen aan de tijd, door veranderingen van *woordkeus of begrippen*. Ze hadden véél voor. Want het geschreven woord staat vast als het gedrukt is. En aangezien de taal haast even snel devalueert als het Engelse pond, is alle druksel binnen korte tijd verouderd. Erasmus heeft het goed gezien, toen hij de uitvinding van de boekdrukkunst veroordeelde. Neem bijvoorbeeld de *verandering van de waarden*, die de geschreven en gesproken taal tot een hoogst onbetrouwbaar medium maakt. Begrippen als trouw, liefde, waarheid, eerlijkheid, ridderlijkheid en beleefdheid zijn niet alleen betekenisloos geworden; ze zijn zelfs vaak belachelijk. Als men er goed over gaat denken, is zelfs ieder gesprek een uiterst gevaarlijke en sinistere onderneming, met donkere ondertonen. Omdat ik vanaf mijn prille jeugd een wantrouwen tegen het woord gehad heb, was voor mij het gebruik van het beeld een logische aanvulling. Het beeld legt dingen uit, die anders lange beschrijvingen gekost zouden hebben en bovendien voorkomt het vele

misverstanden. Wanneer men goed nagaat is de strip de ideale manier om een verhaal over te brengen.

BALLOON STRIP

Nu zijn er verschillende soorten strips. De meest gangbare is de Engels-Amerikaanse soort, de z.g. 'balloonstrip'.
Als de verteller deze gebruikt is hij hoofdzakelijk een tekenaar. Het gebruik van de tekening is aanbevelenswaardig, maar het gaat om het verhaal en daar moet het beeld ondergeschikt aan blijven. Het is heel moeilijk om dat in de gaten te houden, vooral voor de tekenende verteller. Dat is niet zo'n wonder, want tekenen is een heel moeilijk vak; haast *even* moeilijk als schrijven. Dat merkte ik, toen ik de tekening als verklaring bij mijn verhalen ingevoerd had. Na de eerste geestdrift al, ontdekte ik hoe moeilijk het is om in getekende lijnen weer te geven wat men bedoelt. Trouwens, al doende wordt men steeds meer kritisch, en tenslotte ziet men in, dat het een serieus *handwerk* is, dat jaren studie zal vergen. Deze erkenning is *zo* ontmoedigend, dat de meeste beginners *dan* ophouden; wat heel verstandig is. Maar anderen, waartoe ik behoorde, vinden het zonde van het werk, dat er al in zit En bovendien hebben ze het nu eenmaal nodig voor hun vertellingen. Ze gaan dus door en hebben een lange tijd van geploeter voor de boeg
Dat heeft een *gevaarlijke* kant, want daardoor raakt het *verteldee* op de achtergrond, de verteller begint een *ambachtsman* te worden. Als hij tenslotte een vakman geworden is, is het begrijpelijk dat hij nu verder mooie tekeningen wil maken, en dat hij niet slaafs wil navolgen wat de verteller hem opdraagt. Ook al is hij zelf die verteller
De tekenaar offert zonder enig gewetensbezwaar het verhaal op aan zijn plaatje. Hij *vervormt* de karakters om ze lekkerder tekenbaar te maken, hij *verandert* achtergronden en instellingen om een interessanter beeld te krijgen. Uit het oogpunt van de verteller gezien, zijn de meeste tekenaars eigenwijze analfabeten. Ik weet, waar ik over praat, want de eerste jaren van mijn loopbaan heb ik doorgebracht als tekenaar. Als illustrator, om het mooier te zeggen. Niet uit overtuiging, maar om *het vak* te leren. En een illustrator is zonder meer een stakker, die zich dienstbaar moet maken aan een schrijver.

SCHRIJVEN

Nu is *schrijven* ook lang niet zo eenvoudig als het lijkt. Het is een vak, dat *zo* introvert is, dat de meeste schrijvers *egocentrische* en *zeer eigenwijze* figuren zijn. Ook dat weet ik uit eigen ervaring, omdat ik met schade en schande ook *dat vak* heb moeten leren, toen ik me ging specialiseren in tekststrips.

Marten Toonder

TEKSTSTRIPS

Bij dit soort is het gevaar groot, dat de *schrijver* er met de zaak vandoor gaat en dat de tekeningen er een beetje bij hangen. *Orthodoxe* stripliefhebbers houden dan ook staande, dat deze vorm geen echte strip is maar een overdadig *geïllustreerd feuilleton* Dat is natuurlijk niet waar, wanneer tekst en tekeningen zo'n eenheid vormen, dat de tekst zonder de tekeningen onvolledig is. De afbeeldingen daarentegen moeten altijd, *ook zonder de tekst*, een begrijpelijke voorstelling vormen, om het verhaal ook voor de eerder genoemde analfabeten aantrekkelijk te maken.
Vanuit het oogpunt van de verteller is het dus zo, dat de tekenaar en schrijver een ideaal team moeten vormen en één en dezelfde persoon moeten zijn. Dit komt echter eigenlijk maar zelden voor. Ik heb dat gemerkt nadat ik de Studio's had opgericht, waar ik heb samengewerkt met vele tekenaars, die allemaal aangetrokken werden door het begrip strip. Velen daarvan hebben naam gemaakt als striptekenaar, maar er zijn er maar een paar bij, die een eigen *verhaal te vertellen hadden, en die het woord konden gebruiken*. Dat is de reden, dat de meeste strips door een team gemaakt worden

TEKENFILM

Het zou kunnen lijken alsof ik een *stripfanaat* ben. Dat is niet waar. Zoals ik in het begin al meedeelde ben ik een *verteller*. Ik heb boeken en verhalen zonder illustraties geschreven en ik heb beeldverhalen zonder teksten gemaakt. Daarna ben ik jaren bezig geweest met het maken van tekenfilms, omdat ik dat een ideale manier van vertellen vond. Daar ben ik mee gestopt, omdat ik met grote schade merkte, dat het maken van films zo duur is dat men zich eerst moet afvragen of het geld er uit komt; het vertellen van het verhaal is geheel bijzaak. Daarom maken de Studio's nu alleen nog films, waarvan het vaststaat, dat ze hun geld zullen opbrengen - en ben ikzelf uitsluitend stripmaker geworden.
Nu onderscheidt dat vak zich niet zo erg van de gewone verteller; maar de punten waarop het anders is, zijn erg belangrijk. En het meest belangrijke van de verschillen is de eindeloosheid.

EINDELOOSHEID

De oude verhalen hadden een begin, een midden en een einde. In sommige perioden was dat een gelukkig einde en in andere heel droevig; maar het verhaal was altijd *uit* en hoe het verder ging was niet interessant meer. Op dat punt kon de verteller achterover leunen en een slokje nemen, want hij was klaar. Moderne scholen leren ons, dat dit in strijd is met de werkelijkheid. In het dagelijkse leven *bestaat* er geen afronding van een gebeurtenis. Het leven is het begin en de dood is het einde, en wat er tussen ligt, gaat immer door omdat iedere daad een *gevolg* oproept. Dit is natuurlijk onzin, want het is een vergelijking van appels en peren. Als men het over verhalen heeft, heeft men het niet over de werkelijkheid; *integendeel*. Verhalen dienen om de werkelijkheid te *ontvluchten*, en dat is waarschijnlijk de reden, dat vertellers in ons land niet hoog in aanzien staan. Nederland is een rechtschapen land, dat niet van verzinsels en franje houdt. Recht door zee en er niet om toe praten. Verhalen zijn verzinsels. Allemaal leugens, zei mijn oude vader altijd Nederland heeft de verhaalvorm dan ook afgeschaft en vertellers moeten naar verre landen om waardering te krijgen. Het is heel

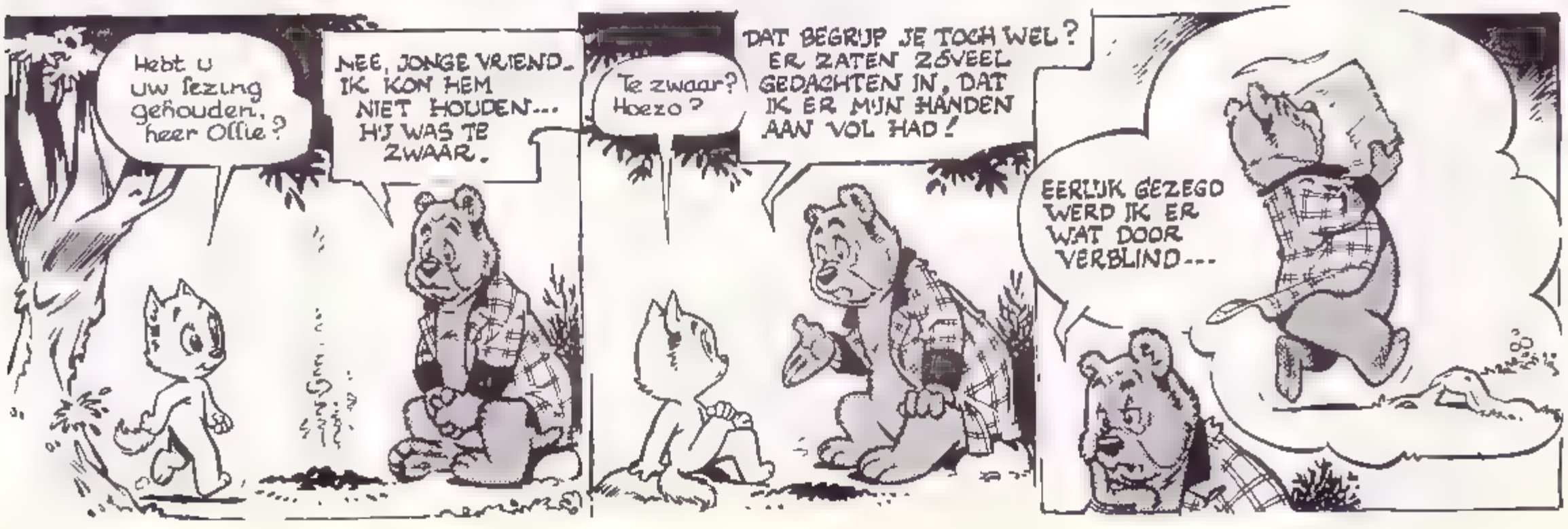
Hebt u uw lezing gehouden, heer Ollie?
NEE, JONGE VRIEND. IK KON HEM NIET HOUDEN... HIJ WAS TE ZWAAR.
Te zwaar? Hoezo?
DAT BEGRIJP JE TOCH WEL? ER ZATEN ZÓVEEL GEDACHTEN IN, DAT IK ER MIJN HANDEN AAN VOL HAD!
EERLIJK GEZEGD WERD IK ER WAT DOOR VERBLIND...

jammer, want daardoor bezitten wij *eigenlijk* geen literatuur. Wij zijn te puriteins om die verzinsels te durven schrijven of lezen.
De stripvorm, die aanvankelijk zo onaanzienlijk leek, bleek echter een goede list te zijn om door de achterdeur naar binnen te komen en toch weer verhalen te gaan vertellen, zonder direkt als leugenaar te boek te staan.

SOORTEN STRIPS

Er bestaan vele *soorten* strips, maar ze hebben die eindeloosheid allemaal gemeen. Het soort waarmee ik me het meeste heb bezig gehouden, en dat ik het liefste doe, is het *onrealistische* soort. Het soort, dat zich in werelden afspeelt, die niet bestaan en waar andere wetten heersen. Hoewel dat soort soms op een sprookje kan lijken, kan het er nooit een zijn. Daar zijn verschillende redenen toe. In de *eerste* plaats is het sprookje een mondelinge overlevering van het soort, dat door het vertellen *gegroeid, gewijzigd, aangepast, gesnoeid* en *vervolmaakt* is. Om zijn uiteindelijke vorm te bereiken is het lang onderweg geweest, en daarom bestaan er alleen maar gerijpte sprookjes. Het is onzin om van een *modern* sprookje te praten. De strip daarentegen is een uiterst modern voortbrengsel, dat bestaat bij de gratie van de krant, die hem plaatst.
Wanneer ik na veel gezwoeg mijn strook klaar heb en van een tekst voorzien, dan heb ik geen tijd om het voortbrengsel in een la te leggen om het later nog eens te bekijken. Het *moet* naar de krant. Een kant en klaar verhaal bestaat nooit; alleen maar dagfragmenten
Het komt dan ook niet zelden voor, dat ik *halverwege* ontdek, dat ik een lelijke fout in de opzet heb gemaakt; iets *belangrijks* heb weggelaten of iets *onbenulligs* te veel aandacht heb gegeven. Vaak moet, door dergelijke nodeloze oorzaken de hele loop van de geschiedenis veranderd worden. Soms blijkt, dat het verhaal er beter door is geworden, maar het gebeurt vaker, dat de oppervlakkigheid van deze manier van werken de kwaliteit geschaad heeft
Wanneer de verhalen later in boekvorm uitkomen, is er een kans de ergste fouten te *herstellen.* Ik maak daar dan ook *gretig* gebruik van. Het merkwaardige is echter, dat vele kritici dit sterk afkeuren. Ze schrijven dan zoiets als: *Niet alleen zijn de tekeningen te klein afgedrukt, de teksten zijn nog verminkt ook*
Dit plaatst mij voor een raadsel. Het is vleiend dat mijn werk zo grondig gelezen wordt, dat veranderingen in de tekst worden opgemerkt, maar het doet onprettig aan, dat deze verbeteringen *verminkingen* genoemd worden. *Of* zijn het geen verbeteringen en berust de hele correctie-theorie alleen maar in mijn *verbeelding*? Daar kom ik niet helemaal uit, maar daar hadden we het ook niet over.

KRESSE OVER TOONDER

Hij is in de eerste plaats een idealist en een man met een natuurlijke distinctie, een heer maar niet in de betekenis van Bommel. Voor mij is hij schrijver *en illustreert zijn verhalen met plaatjes, waarbij hij een duidelijk streven naar perfectie heeft*
Verder heeft hij een bepaalde zakelijkheid, maar die zakelijkheid gaat nooit *boven zijn menselijkheid uit. Hij heeft mij belangeloos geholpen om met de strip* Eric *van de grond te komen en me altijd met moeilijkheden bij het plotten of de verhalen geholpen, ik heb veel van zijn aanwijzingen geleerd. Hij probeerde mij altijd te stimuleren en helemaal niet met de bedoeling er zelf beter van te worden.Hij heeft ook altijd de mensen in hun waarde willen laten.Als je met werk bij hem kwam waarover jezelf niet helemaal tevreden was dan was het niet zo dat hij zei 'Pietersen, dat lijkt nu helemaal nergens op hè!' Dan zei hij: 'Dat is goed zeg, verrekte goed zeg, alleen, ik zou er hier nog wat aan veranderen'. Als hij dus kritiek had, dan wist hij het altijd zo in te pakken, dat je naar huis ging met het idee, verrek dat heb ik leuk gemaakt, ik moet er alleen nog wat aan veranderen, zo fijngevoelig is Toonder*
Ik heb persoonlijk een verdomde hoop aan hem te danken, ik zocht hem vaak op, het was een soort rustpunt *in mijn bestaan, kontakt met Toonder. Hij was eigenlijk een vaderlijke figuur, als ik een beetje down was, of het allemaal niet meer zo zag zitten, rende ik naar Toonder die mij dan in urenlange gesprekken over mijn bezwaren heen hielp. Ik heb Toonder altijd gewaardeerd vooral als mens en als groot* artiest. *Er gaat een enorme rust en kalmte van hem uit, en hij heeft een spitse geest en een uitstekend gevoel voor humor. Af en toe heb ik nog wel het gevoel, ik moet Toonder weer eens bellen, zijn stem horen en weten hoe het met hem is*

VERSCHILLEN

Het ging over de verschillen tussen strips en sprookjes - en één van de grootste verschillen is de eindeloosheid van de eerste en de eindigheid van de tweede. Ieder sprookje gaat over een probleem, dat opgelost wordt; en daarna leven de hoofdfiguren nog lang en gelukkig. Natuurlijk, want als ze zouden scheiden, zouden ze weer opnieuw met het sprookje moeten beginnen en men kan in een sprookje niet aan de gang blijven.
Maar het wezen van de strip is nu juist, dat men aan de gang *moet* blijven. Er kunnen kleinere episoden per verhaal worden *afgesloten*, maar een bevredigend *einde* kan er niet komen. Een romantische verbintenis van de mannelijke en vrouwelijke hoofdfiguren wordt dan ook door vrijwel alle stripmakers *vermeden* Er is geen wet, die het verbiedt en ook geen leerboekje, dat er op wijst, wanneer men een beginnend stripmaker is. Maar men houdt zich er aan uit een aangeboren instinct.

ARCHETYPEN

In de wereld van het instinct waren de *archetypen*[1] rond. De karakters die men in allerlei vermommingen tegenkomt, maar die in wezen altijd de symbolen zijn van de oereigenschappen in de mens. Daar leven niet alleen de dwergen en reuzen, de tovenaars en heksen, de prinsen en prinsessen, de griezels en de monsters, maar daar liggen ook de *konflikten*, die bij alle wezens behoren.
Het is voor een verteller noodzakelijk om de ingang te vinden, die naar die wereld voert. Als hij die toegang eenmaal gevonden heeft, hoeft hij alleen maar op te tekenen wat daar gebeurt. Een tekort aan gegevens is er nooit, want het aantal konflikten is bijzonder groot. Ze zijn te vergelijken met de mogelijkheden van het *schaakspel*, waarbij de archetypen de plaats van de stukken innemen. De manier waarop ze tegenover elkaar geplaatst worden, bepaalt wat er gebeuren gaat. Het verhaal dus. Het is natuurlijk onvermijdelijk dat er op die manier vertellingen ontstaan, die op elkander lijken, omdat de openingszetten dezelfde zijn. Maar de uitwerking is altijd anders, omdat het aantal variaties eindeloos is. Daar spelen ook de veranderingen, die zich in de mens zelf voltrekken een grote rol in. Men verandert altijd *door* en reageert steeds anders *op* optredende konflikten. Het succes van een verhaal hangt er van af, of het op *leven* gebaseerd is, en daarom is de toegang tot die *andere wereld* onmisbaar voor een verteller. Het is niet altijd gemakkelijk de deur te vinden, die toegang geeft, want net als alles verandert hij ook steeds van plaats en uiterlijk. Het vinden van de deur zou men inspiratie kunnen noemen en dat is waar schrijvers op zitten te wachten. Ook al beweren ze vol hoogmoed, dat inspiratie niet bestaat en dat schrijven een handwerk is, dat met een ijzeren discipline moet worden uitgevoerd. Ik beweer dat ook altijd, en soms geloof ik er zelfs in.De sleutel tot die andere wereld is er wel eens *niet* en dat veroorzaakt onlustgevoelens, die soms uit kunnen groeien tot lijfelijk onwelzijn Noodgedwongen kan men dan overschakelen op zijn verstand. Door logisch hersenwerk kan men altijd wel een soort plotje verzinnen, maar dat soort mist het wezen van het *echte* verhaal. In sprookjes komt dat het duidelijkste uit. Er bestaan vele verzonnen sprookjes, die de essentie missen. Ze zijn door

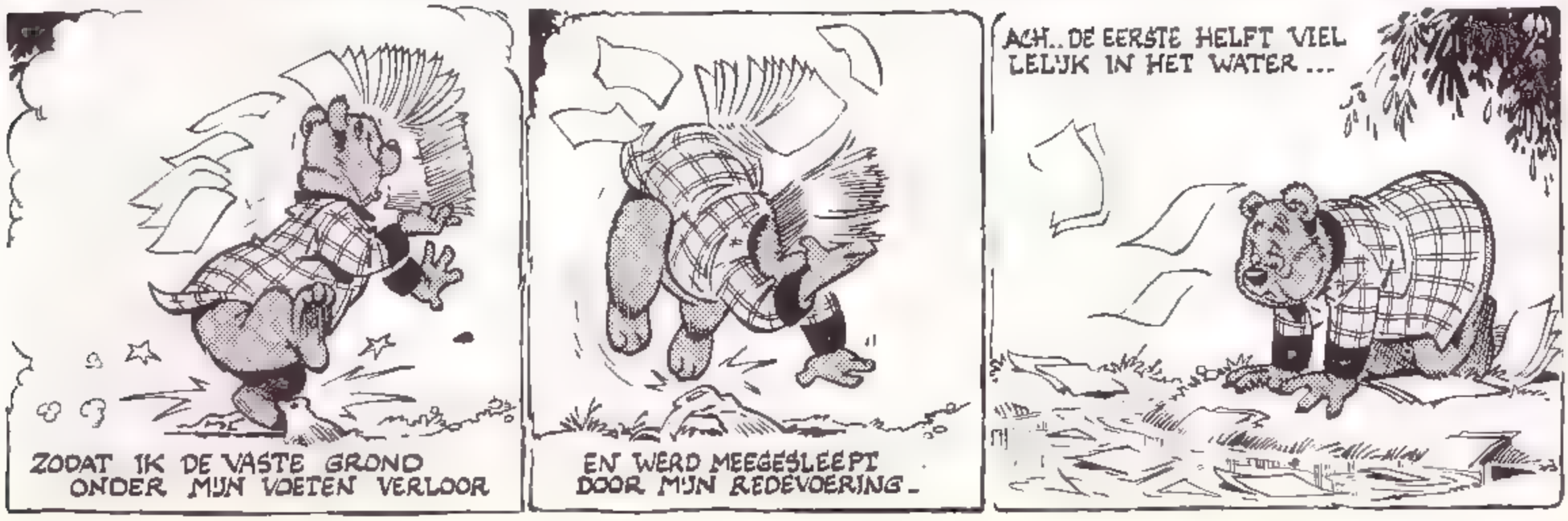
ZODAT IK DE VASTE GROND ONDER MIJN VOETEN VERLOOR
EN WERD MEEGESLEEPT DOOR MIJN REDEVOERING_
ACH.. DE EERSTE HELFT VIEL LELIJK IN HET WATER ...

het *verstand* in elkaar gezet, maar werken met de symbolen, die het verstand in de andere wereld heeft leren kennen. Ze vallen door de mand, doordat die symbolen logisch gaan werken en daardoor onnatuurlijk zijn. Van dat verschijnsel heb ik natuurlijk ook veel last. Veel verhalen zijn verzonnen; maar gelukkig zijn er ook, die uit de andere wereld komen.

TOM POES

De kennis van die wereld heeft vele gemakken. Men weet *bij voorbaat* dat een figuur succes zal hebben, wanneer hij beantwoordt aan een van de ronddwalende archetypen. Met de Tom Poes strip heb ik veel geluk gehad. Na de start, die gebaseerd was op een verstandelijk, verzonnen figuurtje als Tom Poes, volgde er een periode waarin de toegang tot de andere wereld steeds te vinden was. In die tijd was ik nog onervaren, zodat ik er niet goed raad mee wist en een reeks door het verstand misvormde verhaaltjes ter wereld bracht. Mijn excuus is dat de stripvorm in die tijd alleen erkend werd voor kindergebruik, en dat mijn scholing geheel op infantiliteit gericht was. Maar de keuze van de archetypen was juist, en die stelden me in staat om over die eerste moeilijke jaren heen te komen.

DIEREN

Het is merkwaardig, dat die oertypen dieren waren, waardoor mijn verhalen zo langzamerhand de vorm van fabels zijn gaan aannemen. Het heeft lang geduurd, dat ik door had wat een fabel was. Want het verstandelijke denken en onze godsdienst hebben het dier verdrongen van de plaats, die het toekomt. Het dier is niet een deel van de natuur waarover de *mens* zeggenschap heeft, zoals in sommige heilige boeken staat. Het dier is onze voorvader, en alles wat wij zijn, komt uit het dier voort. Het menselijk embryo doorloopt alle stadia, van eencellige via vis tot zoogdier. En in zijn geest zitten de herinneringen aan al deze fasen.
Maar door religieuze breinspoelingen is de mens zo hovaardig geworden, dat dierenvrienden uitroepen 'Net een mens', wanneer een beest iets herkenbaars doet. Het zou juister zijn om de dierlijke eigenschappen in de mens erkenning te geven. En dierlijk bedoel ik hier niet in de afkeurende betekenis, die het woord meestal heeft We zijn gewend om dierlijke eigenschappen als verwerpelijk te beschouwen Maar wanneer we die eigenschappen tegenkomen als afzonderlijke wezens in een dierenpels, worden ze niet alleen aanvaardbaar, maar zelfs sympathiek. In die gedaante zijn ze ons zeer vertrouwd. Ze dringen in onze dromen door als de oerherinneringen, die Jung archetypen heeft genoemd en ze hebben de herkenbaarheid en simpelheid, die hen geschikt maken voor de hoofdfiguren in een verhaal; d.w.z. een fabel of een strip.
Het is begrijpelijk, dat vele oudere volken, zoals de Egyptenaren aan dit soort archetypen de naam Goden gaven, en dat op hun tempelmuren goden met dierenhoofden zijn afgebeeld. Het waren begrijpelijke goden, die in de mensen zelf huisden en tot bovenmenselijke daden in staat waren in het onbegrensde gebied van het onderbewustzijn.

IK HEB GERED WAT IK REDDEN KON EN ALLERLEI MATERIAAL AANGEDRAGEN OM ER NOG EEN DROGE LEZING VAN TE MAKEN
MAAR DAT GING HELEMAAL MIS... D-DE V-VONKEN SLOEGEN OVER!
EN HET WERD EEN VLAMMENDE REDE... IK BEDOEL EH.. HET VUUR VAN MIJN BETOOG.....

Toen ik begon, kende ik hun macht niet.

OLLIE B. BOMMEL

Voor mij waren dieren figuren, die goed in de markt lagen omdat kinderen nu eenmaal van dieren houden en omdat Bruintje Beer en Mickey Mouse populair waren. Dat was alles. Vandaar Tom Poes; zoals gezegd een verzonnen figuur, die werd geboren in een tijd, dat de strip in Nederland slechts geaccepteerd werd als kinderboekje. En hoewel ik in die tijd al gepromoveerd was van illustrator tot een verteller, die in zijn vak geloofde, moest ik me om commerciële redenen wel richten naar deze stand van zaken. Maar Tom Poes zou niet ver gekomen zijn, wanneer er geen beer uit de andere wereld zijn intrede in de verhalen had gedaan. Eerst was het een gewone *figurant*; dom en wat sjokkerig in een te ruime pels. Lawaaierig was hij ook in zijn ruitjesjas, en dat kwam omdat ik hem op een Amerikaan wilde laten lijken. Ook een verzonnen figuur dus, dacht ik. Maar dat was een vergissing, die alleen maar te verklaren is, omdat het de eerste keer was dat ik iemand uit de *andere* wereld in mijn werk gebruikte. Al na een paar maanden begon deze figurant zich te ontplooien. Het bleek, dat hij niet Ollie heette, zoals hij zich aanvankelijk liet noemen. Zijn naam was *Olivier B Bommel* en hij stelde er prijs op om als heer te worden aangesproken. Hij beschikte over ruime middelen, waarmee hij een voorvaderlijk kasteel kocht en een grote staat ging voeren. Dat waren allemaal dingen, die ik niet verzonnen had maar die er vanzelf inkwamen terwijl ik bezig was met het verhaal. In het begin verwarde me dat enigszins. Ik had het gevoel, dat dit een gevaarlijke manier van werken was, omdat het *verstand* niet langer controle over de zaak had. Lange tijd heb ik dan ook geprobeerd hem in mijn macht te houden door hem van het ene vakje naar het andere te verplaatsen. De oude verhalen dragen daar de sporen van en de lezing ervan boezemt me afkeer in. Van de schreeuwerige avonturier, werd heer Bommel een luie rijkaard zonder manieren. Daarna werd hij aangezien voor een opschepper zonder achtergrond en voor een materialistische lekkerbek
Maar tenslotte kwam ik toch tot het inzicht, dat een figuur als heer Ollie te groot was voor mijn denkraam. Ik heb me er dan ook bij neergelegd, dat *ik* alleen maar situatie kan scheppen en geen verhalen. Want de *verhalen* worden gemaakt door deze figuur uit de fabelwereld, die door zijn status ver uitsteekt boven de plaatjestekenaar en tekstschrijver.
Nu is het natuurlijk niet waar, dat heer Bommel de enige is. Er was een hele stoet van figuren in de wereld waar hij vandaan kwam, en daardoor ook een groeiende kluwen konflikten, waaruit ik nog steeds put. Maar hij was *de gids*, die de weg wees en bovendien is hij de spil waar de rest omheen draait. Tom Poes is degene, die in die wereld alleen staat, terwijl hij oorspronkelijk dacht, dat het zijn wereld was En zijn tragiek is, dat zelfs die rol hem niet gegund is. Heer Bommel heeft zich de rol toegeëigend van de heer, die zijn eenzame onbegrepen weg gaat, terwijl Tom Poes er als een gek achteraan moet hollen om de zaken *op orde* te houden. Hij komt nu eenmaal uit de wereld van het verstand en dat zal hij weten ook.

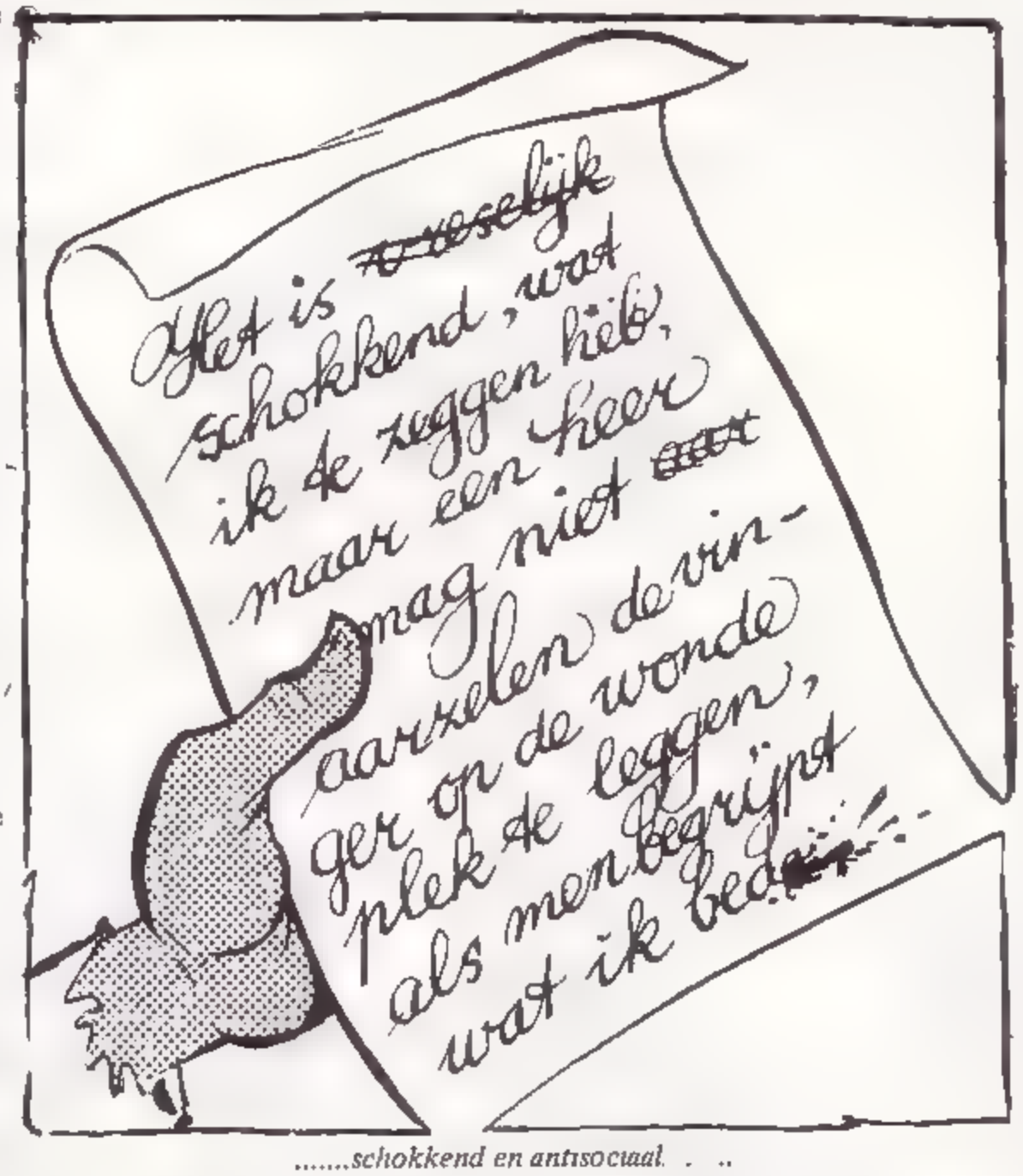
Het is ~~afschuwelijk~~ wat schokkend, wat ik te zeggen heb, maar een heer mag niet ~~zeuren~~ aarzelen de vinger op de wonde plek te leggen, als men begrijpt wat ik bedoel...
.....schokkend en antisociaal. . ..

DE VERTELLER

Men kan zich afvragen wat nu eigenlijk *de funktie* van de verteller in dit geheel is en dat heb ik al vaak gedaan. Er is voor mij een soort aanknopingspunt in de grottekeningen van Altamira, die door een heel vroege voorouder gemaakt moeten zijn. Volgens de geleerden waren deze tekeningen eigenlijk magische bezweringen, waarmee de jagers uit die oertijd macht over het wild zouden krijgen. Een typische vèrgezochte wetenschappelijke these, van een uiterst verzonnen soort. Maar voor het gemak wil ik er toch aan vasthouden; want zo gezien is iedere verteller en zeker de verteller van fabels of sprookjes gelijk te stellen aan de tekenaar van Altamira. Hij probeert magie toe te passen op de figuren, die hij heeft opgeroepen. Al vertellende wil hij hen bezweren om macht over ze te krijgen. Vooral voor een stripmaker, die ook nog tekeningen gebruikt, is het idee van die magische bezweringen wel aansprekend. Maar het is een ijdel en vermoeiend streven, dat de verteller erg nederig maakt. Gelovig trouwens ook.

BOODSCHAP

Er wordt me dikwijls gevraagd, of ik in mijn vertelsels een boodschap wil brengen. Een boodschap is een typisch eigentijds begrip, dat zijn oorzaak in de redelijke wereld van het verstand vindt. Boodschappen brengen is *opgeblazen eigendunk*
Verhalen, die op een boodschap berusten zijn verzonnen en daardoor van slechte kwaliteit. Goede verhalen berusten evenals het sprookje op konflikten in het onderbewustzijn, die soms heel onverwacht aflopen. Ze hebben lang niet altijd een mooie moraal, en de boodschap die ze brengen, is soms schokkend en antisociaal.

MARTEN TOONDER

NOOT

van de redaktie

Archetypen, een moeilijk te duiden term, maar we proberen het met hulp van psycholoog Leen Swen: *Oerbeelden met een mythologische inhoud, uit het collectief onbewuste van de mens.* b.v. de moederfiguur, het manlijke, het vrouwelijke, zie verder: de persoonlijkheidstheorie van Jung.

ER BLEEF NIETS VAN OVER.. NIETS! AL MIJN WOORDEN ZIJN IN ROOK OPGEGAAN. HEEL VRESELIJK...
IK ZAL JOOST LATEN OPBELLEN – DAT IK ZIEK BEN, OF ZO..
Jammer! Zo te horen was het wel een interessante lezing.
IK BEN UITGEBLUST
MARTEN TOONDER

EEN HEER IN DE KRACHT VAN ZIJN LEVEN

Ter gelegenheid van Marten Toonder's vijfenzestigste verjaardag op 2 mei jl, verscheen bij De Bezige Bij als hommage aan de meester het album (hard cover) 'Een Heer in de Kracht van zijn Leven', waarin werden opgenomen alle in de HP verschenen Bommelballoonstrips, waarvan zich al eerder illegale uitgevers (Dieper Leven) hadden meester gemaakt. Het speciale van de Bezige Bij-uitgave was dat ze in een zeer beperkte oplage (2000 exx) uitsluitend onder bevriende relaties en verder onder alle boekhandelaren (1 ex per boekhandel), 'Hors Commerce' werd verspreid.
Dit en het feit dat in deze uitgave de niet in de HP gepubliceerde slotpagina werd opgenomen deed in de stripwereld het nodige stof opwaaien. Op verzoek van de Stripschriftredaktie, stelde Maarten Toonder - het tandenknarsen der Bommelfanaten vernemende - de pagina ter beschikking waarvoor onze dank.
Martin W

DAT IS EEN WEZEN VAN EEN ANDERE PLANEET!
EEN VREEMDELING- JA, JA, DAT HEB IK AL
PRAW! HET IS BESTEMD ENER ANTROPOOD VAN DER FAMILIE DER FORMICIDAE!
AHA! EN HOE SCHRIJF JE DAT PRECIES?
HIJ LOOPT WEG! BANG GEWORDEN NATUURLIJK!
VAT HEM! IK MOET HEM DETERMINEREN!
NIKS DAARVAN! DAT IS DE TAAK VAN DE VREEMDELINGENPOLITIE- HM- SCHRIJF JE VORMIDEE MET TWEE EEËN?
20
DAT IS DAT- WE ZULLEN HEM VOORGELEIDEN! WAAR IS HIJ?
DAAR! TUSSEN DE ERICACEAE!
ZÓ KAN IK HEM NIET LATEN GAAN!
IK MOET HEM UITLEGGEN DAT HIJ GEEN ANGST HOEFT HEBBEN- WANT BIJ ONS WORDT DE DEUGD BELOOND EN ALLEEN HET KWAAD WORDT BESTRAFT
HIJ MOET WETEN DAT DE POLITIE HET NIET KWAAD BEDOELT- MAAR WAAR IS HIJ?
IK ZAL HEM GRIJPEN! DIE ONGEWENSTE VREEMDELINGEN ZIJN EEN TOENEMEND KWAAD
MAAR HIJ MOET ENER MUTATIOON ZIJN!
VOOR MIJN PART! WE HEBBEN STRENGE VOORSCHRIFTEN VOOR AL DIE SNUITERS!
EN DER WETENSCHAP? WAAR BLIJFT DER WETENSCHAP?
HALLO! BEN JE DAAR?
NEE..
HOE KAN IK HEM NU UITLEGGEN, DAT DE WETTEN VAN DE GASTVRIJHEID ONS HEILIG ZIJN?
TEGEN GASTARBEIDERS ZONDER PAPIEREN KUNNEN WE NIET STRENG GENOEG WEZEN DAT IS MIJN WETENSCHAP!
ALS HIJ NU MAAR BEGREEP DAT IEDEREEN HIER DE VRIJHEID HEEFT OM TE GAAN WAARHEEN HIJ WIL...
WAT GAAT U MET HEM MAKEN?
OVER DE GRENS ZETTEN NATUURLIJK
ALS HIJ DAT ALLEMAAL WIST ZOU HIJ NIET IN NOOD HOEVEN ZITTEN
MAAR HET IS TE LAAT.. DAAR GAAT HIJ! ACH- NU ZAL HIJ HET NOOIT WETEN...
MARTEN TOONDER

TOONDER OVER HERGé

Hergé is een van de weinige stripmakers, die levende karakter geschapen heeft en bovendien in staat is een verhaal te vertellen. Om die redenen heb ik een grote waardering voor hem. Ik ken hem niet persoonlijk.

KRESSE OVER HERGé

Hergé ontmoette ik in Angoulème, vond hem een amusante, joviale man. De strip Kuifje? Ik lees nooit *strips. . . .*

Hergé sans voiles:

'Ik laat me altijd nemen'

door Har Brok en Ernst Pommerel

Precies op de dag waarop voor de Brusselse Korrektionele Rechtbank de strafzaak diende tussen Charles Callico en Hergé naar aanleiding van diens uitgave *Tintin en Suisse*, op 15 april dus zoals op bijgaande afbeelding te zien is, interviewden we in de Studio's Hergé Georges Rémi, trouw terzijde gestaan door Bob de Moor. Na de recente interviews voor de tentoonstelling *Kuifje in Rotterdam* en voor *Vrij Nederland* op 29 dec. '76 en 19 jan. '77 (met name een deel van dat laatste gesprek werd tot verbazing van de interviewers gepubliceerd in FURORE nr. 6) was Hergé nogal benieuwd naar onze vragen. Het gesprek begon dan ook nogal afwachtend, we hadden afgesproken Kuifje er zoveel mogelijk buiten te laten. Hoe moeilijk dat is zal blijken.

Georges Rémi

JEUGD

Over uw katholieke afkomst kunnen we het een en ander lezen bij Sadoul (Tintin et moi. Entretiens avec Hergé), *maar dat is erg beknopt. Bent u bijv. gedoopt?*
Welzeker, jaja, als ik natuurlijk een klein jongske was.

Maar hoe was dat bij u thuis? Speelde het geloof een grote rol?
Nee, nee, mijn vader ging somtijds naar de Mis, maar moeder ging nooit.

Tamelijk liberaal dus?
Ja, maar toch katholiek. Een katholieke achtergrond, maar ik ben naar een gesticht geweest dat katholiek was. Daar was het dag en nacht een kwestie van God Daarom was ik gedurende mijn jeugd meer katholiek dan mijn ouders, maar later stillekensaan verdween dat. Ik ben dan nu wel geen atheïst maar eigenlijk heb ik er geen belangstelling voor. Dat is allang voorbij.

Stelden uw ouders het op prijs dat uw vrienden en vriendinnetjes katholiek waren?
Nee, dat heeft nooit een rol gespeeld. Natuurlijk in dat katholieke gesticht wáren mijn eerste vrienden katholiek, maar dat lag aan de omstandigheden. Boeddhist, Islamiet of zo, dat heeft absoluut geen belang voor mij.

Uw vader was bediende in een kledingzaak?
Ja

En hoe zou u nu het milieu willen omschrijven waarin u opgevoed bent? Had uw vader een goede baan met een goed salaris?
Hij verdiende niet veel: eerlijk betaald, maar ook niets meer. Middle-class om zo te zeggen Mijn vader was dus een bediende en begon op z'n veertiende te werken in een kinderkledingzaak. Matrozenpakjes met zo'n vierkante kraag vanachter, met een das en 'n fluit aan zo'n wit koord. Hij ging op een zeker moment te reizen voor de zaak in Frankrijk en Nederland ook, als vertegenwoordiger. Hij zocht ook modellen en somtijds tekende hij die ook, met van die strakke lijnen en mooie revers. Naar mijn idee tekende hij goed. Ik vroeg hem soms wel eens een vliegtuig voor mij te tekenen. Hij tekende dan uiteraard van die oude vliegtuigen, denk aan Blériot, maar hij tekende die altijd als 'n vogel, als iets lichts. En ik zei dan: 'Dat is zó niet, dat is zwaar'. 'Nee, dat moet vliégen! ' zei hij dan, 'zoals een libel'. Hij begreep dat niet.

Is uw vader ook actief geweest in de politiek of in verband met de taalstrijd?
Nee, absoluut niet. Dat bestond niet in zijn tijd.

Een tevreden persoon dus?
Ja, hij was gelukkig met zijn leven en met zijn twee zonen.

In de eerste wereldoorlog is Le XXe Siècle *tamelijk anti-Vlaams geweest.*
Le XXe Siècle was katholiek, maar ik wist niet eens dat hij bestond in 1914-18. Je had wel *Le Soir*. Ik dacht dat *Le XXe Siècle* opgericht werd rond 1920. (Het blad werd opgericht in 1895 en tijdens de eerste wereldoorlog uitgegeven in Parijs. HB/EP)

Maar toen u begon bij die krant, tussen de twee wereldoorlogen, was hij pro-Vlaams. Was u zich daarvan bewust?
Het was zoals gezegd een katholieke krant, voor een katholieke politiek ook. Het was het blad van de katholieke partij, bestuurd door een priester, Abbé Wallez, een echte Waal, maar hij had veel respekt voor Vlamingen en voor hun taal. Geen Flamingant, maar hij was bijv. voor het Verdinaso. (Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen. HB, EP).

Is die Wallez trouwens te zien op het eerste plaatje van Kuifje in de Sovjet Unie? Dat wordt namelijk beweerd door Ugo Scotto in een artikel over dat album in Phénix *nr. 47 (1977, blz.23)?*
Nee, dat was de hoofdredakteur die Zwanepoel heette en een grote baard had.

Welke taal spraken ze bij u thuis?
Frans.

Hoe komt het dan dat u nu nog Nederlands kunt spreken?
Mijn grootmoeder was een echte Brusselse. Ze sprak dus met mijn moeder in haar taal, Brussels, dat is te zeggen Marollien. Zo heb ik nooit gesproken, maar nadat ik natuurlijk zoals iedereen Nederlands geleerd heb op school, heb ik me die klanken van haar dialect herinnerd. Ik heb dus alleen toen ik klein was op school Vlaams gesproken.

HET BEGIN

U zegt bij uw tekenstijl beïnvloed te zijn door striptekenaars als Geo Mac Manus. Was strips lezen bij u thuis normaal?
Dat bestond helemaal niet. Strips bestonden hier niet. Je had, wat zal ik zeggen, histoorkes: teksten met illustraties. Je had *Les Belles Images, L'épatant, Les Images d'Epinal* en zo, maar altijd plaatjes met tekst eronder. De eerste strips heb ik misschien in 1926 gezien. Een redacteur van *Le XXe Siècle* was toen voor een grote reportage in Mexico en hij stuurde van daaruit naar Brussel de dagbladen, die daar verschenen. Ze stonden vol met Amerikaanse comics, in het Spaans vertaald natuurlijk. Daar heb ik de eerste echte strips in gezien, echte strips mét tekstballoons - want voor mij is een échte strip een tekening mét dialoog en zonder explicatie eronder in de trant van 'Nu doet de held dit of dat'.

Dat was in 1926?
Ja, misschien 1925.

Toen was u zelf toch eigenlijk al bezig in Le Boy-Scout *belge.*
Nee, nee. Ik was bezig met de avonturen van *Totor* in dat blad. Dat was geen strip; dat was ook met ondertekst. Voor mij was dat géén strip.

de Studio's Hergé (vijfde verdieping)

En wanneer heeft u het werk van Alain St.-Ogan voor het eerst gezien?
Rond 1930, nee dat moet in 1928 geweest zijn.

Dus vlak voor u met Kuifje begon?
Nou ja, ongeveer twee jaar daarvoor. Misschien minder.

Dat tekenen van een echte strip is dus vrij snel van de grond gekomen?
Ja. Ik heb hem kort daarop in Parijs opgezocht en hij gaf me deze originele plaat van *Zig et Puce*. (Hij toont een beduimelde plaat met enorm veel witsel geretoucheerd en met een opdracht gedateerd 1931)

U zegt ook beïnvloed te zijn door met name de Amerikaanse film. Maar hoe hebt u die kunnen zien? Waren er veel?
Er was eigenlijk niet zoveel. Je had vooral de Franse komiek Max Linder. Later kwamen daar natuurlijk bij Charlie Chaplin, Harry Langdom, Buster Keaton en zo.

Vonden uw ouders film dan niet frivool of. . .
Nee, toen ik klein was ging ik iedere week met mijn moeder naar de cinema. Ik zag van alles, films als *La fiancée de Maharadja*, ik was toen nog erg jong.

Wat verdiende u oorspronkelijk bij Le Petit XXe?
Haha, dat was niet veel. Ik zou het niet meer kunnen zeggen.

Maar sinds wanneer kon u bestaan van dat salaris voor Kuifje?
In het begin ging dat zeker niet. Ik woonde bij mijn ouders en ik mocht het houden als zakgeld. Het eerste salaris dat ik van *Le XXe Siècle* kreeg bedroeg 90 francs per week plus 2 francs per overuur. Vanaf 1932 was het salaris zo dat ik ervan kon leven. toen ben ik getrouwd, maar ook toen was het zeker niet veel.

U bleef in Brussel wonen toen u trouwde?
Ja, bij het centrum in Schaarbeek, een randgemeente.

CASTERMAN

Wie kwam op het idee Kuifje te gaan vertalen en hoe gebeurde dat?
Dat was een idee van mijn uitgever Casterman. Ik was niet zo bang dat er iets verkeerd zou overkomen, omdat het me niet zo interesseerde. Voor mij was het 'n spel.

Was het Nederlands de eerste taal waarin uw albums vertaald werden?
Ik ben er niet zeker van. Er is nooit een vertaling van Kuifje geweest voor de oorlog. De eerste boeken in Nederland zijn na de oorlog gepubliceerd, ongeveer in de zelfde tijd als de boeken in het Engels vertaald werden. De eerste vertalingen zijn van '46 of '47, zowel de Vlaamse als de Engelse: dat waren de eerste. Met de Vlaamse vertaling hebben we, de vertaler tenminste, een hoop last gehad, want de Nederlanders vonden hem te Vlaams en de Vlamingen vonden hem te Nederlands.

Hoe is het contact met uitgeverij Casterman eigenlijk tot stand gekomen?
Ik heb contact gezocht. Tot 1933 was Abbé Wallez, een priester, directeur van *Le XXe Siècle*, maar toen er in 1933 een fusie kwam, moest hij weg Tot dan toe waren de eerste Kuifje boeken uitgegeven door *Le Petit Vingtième*, in het Frans natuurlijk, maar de nieuwe directeur stelde geen belang in Kuifje. Toen heb ik een nieuwe uitgever gezocht; een vroegere redacteur van *Le XXe Siècle*, was nu bij Casterman in dienst. Ik heb hem getelefoneerd: 'Wa paisde daarvan, wat denkt u ervan? ' en ja, het was in orde. Vanaf '33 is Casterman de uitgever van Kuifje, tot alle tevredenheid, van beide kanten. (Hergé bedoelt kennelijk 1931, HB/EP)

Wie heeft het besluit genomen om de achterkant van de albums te veranderen?
Casterman, dat is zijn zaak, dat is niet iets dat ík te vertellen heb. Zij kennen hun klanten, dat is het commerciële gedeelte, daar bemoei ik me niet mee.

Een aantal tekenaars die met u hebben samengewerkt worden ook door Casterman uitgegeven Is dat via u gegaan?
Voorzeker is dat via mij gekomen. Martin bijvoorbeeld, en Bob de Moor ook wel een beetje.

Maar waarom is E.P. Jacobs nooit bij Casterman terecht gekomen?
Ik weet niet precies hoe dat komt; Jacobs hóórt er eigenlijk wel, want hij is toch iemand. Hij is nu niet goed uitgegeven (in het Nederlands), zijn werk valt nu niet op tussen al die andere boeken. Jacobs is absoluut uniek!

In de oorlog heeft Casterman het besluit genomen uw zwart-wit albums in kleur uit te gaan brengen. Vanwaar die merk-

waardige volgorde waarin ze verschenen (De Sigaren van de Farao bv. pas in 1955)?
De zwart-wit albums werden geleidelijk aan gekleurd. Een enorm werk, want alle tekeningen moesten eerst uitgeknipt worden, er moest immers een nieuwe pagina-indeling gemaakt worden (van drie stroken per pagina werd op vier per pagina overgegaan). Bovendien maakte ik in de tussentijd nieuwe verhalen; ik ging met Kuifje verder, met Jo, Suus en Jokko, ik moest me met het weekblad *Kuifje* bezig houden. Daardoor zijn er albums blijven liggen, *De Sigaren* heel lang. Ik wilde ze in kleur brengen, net als de andere verhalen; daarnaast moesten ze ook veranderd worden omdat de tekeningen zo verouderd waren. Dat hebben we een beetje op de lange baan geschoven, daardoor is er, zeker bij *De Sigaren* vertraging opgetreden. Maar toen we er eindelijk eens gelegenheid voor hadden, hebben we ze in kleur gemaakt.

Was het moeilijk voor u om in kleur te gaan werken?
Het was moeilijk om een stijl te vinden. Welke soort kleuren, dat is lang niet gemakkelijk. Je moet alles ontdekken. Door gesprekken met Jacobs en Van Melkebeke hebben we een systeem gevonden: lichte kleuren voor de achtergronden en kleuren met wat meer kracht voor de voorgrond.

Heeft dat nog invloed gehad op uw manier van tekenen?
Ja, toch wel een beetje. De eerste tekeningen waren in zwart-wit, dus ik gebruikte veel meer zwart Het zwart wás een kleur. Later heb ik dat natuurlijk laten vallen om kleur te gaan gebruiken. Maar toch de twee Jansens zijn nog altijd in het zwart. Dat is niet om minder werk eraan te hebben; om beweging aan te geven moet je alles goed tekenen en dan pas zwart maken. Je moet de beweging vóelen. Kijk, de tekening moet leesbaar zijn, en eronder moet het goed getekend zijn.

MEDEWERKERS

Uw zwart-wit albums hebben over het algemeen weinig decor. Met de hertekening in kleur is dat eigenlijk pas gekomen. Bent u persoonlijk de zaak anders gaan bekijken of heeft Jacobs daar invloed op gehad?
Ja, die heeft zeker invloed gehad; ik heb drie of vier jaar met hem gewerkt en je beïnvloedt elkaar altijd. Wat die achtergronden betreft lijkt het mij een normale zaak dat je begint met een klein tekeningetje, dat je daarna perfectioneert, maar nu we met z'n tweeën waren, konden we er meer aandacht aan besteden. In het begin lette ik daar helemaal niet op, maar langzamerhand werd dat beter. Het is een normale ontwikkeling: je begint met eenvoudige dingetjes en die perfectioneer je steeds meer, dat denk je tenminste.

Hoe bent u eigenlijk aan uw medewerkers gekomen, aan mensen als Martin en Leloup?
Martin was medewerker aan het weekblad *Kuifje*. Jacobs en ik waren met een nieuwe reeks begonnen. *Voir et Savoir*, (*Zien en Weten*). Toen Jacobs daarmee was begonnen bleek het te ingewikkeld voor hem om zich met zo'n reeks bezig te houden. Ik heb er toen met Jacques Martin over gesproken, die me gezegd heeft: 'Accoord, ik zal het doen'. Maar omdat er zoveel getekend moest worden, De Zeevaart, De Spoorwegen, De Auto, De Klederdrachten - er was een uitgebreid programma - nam hij twee medewerkers mee: Roger Leloup, zijn eerste medewerker, en Michel Demarets, die hier nog steeds in de studio werkt.

Vanaf 1948 is Vandersteen voor Kuifje*-weekblad gaan tekenen, heel anders eigenlijk dan we van hem gewend zijn. Heeft u zich persoonlijk met hem bemoeid?*
Ja, ik heb hem laten zeggen dat hij zorgvuldiger moest gaan werken, want zijn werk was toen niet erg verzorgd. Ik heb het hem zelf niet gezegd, maar via de hoofdredacteur heb ik hem laten weten dat we anders niet zouden kunnen samenwerken. En toen is hij begonnen met *Het Spaanse Spook* en zo, en dat was uitstekend, eerste klasse.

Heeft u nooit overwogen om Vandersteen aan te trekken als medewerker?
O nee, nooit, we verschillen zo van karakter, dat zou nooit gegaan zijn. En buiten dat: al zitten zijn verhalen vol grappen, het is toch een ander genre

Wat is precies het werk van Van den Branden, uw secretaris, bij het maken van de tekst?
Eerst tekende ik de schetsen, waar de tekst ook op geschreven was. Dan riep ik hem en samen lazen we de tekst, die we daarna bespraken. Hij zei wat hij wel of niet goed vond, hij wees me er op als ik twee keer hetzelfde woord gebruikt had; daar wisselden we van gedachten over. De tekst wás dus al geschreven en met hem besprak ik de moeilijkheden. Ik wilde de tekst zo levendig mogelijk houden en hij wilde hem zo correct mogelijk hebben. Uiteindelijk werd het dan een compromis. Volgens mij is het het belangrijkst dat een dialoog 'leeft'; een dialoog schrijven is wat anders dan bijvoorbeeld een roman schrijven. Van den Branden heeft hier zo'n vijftien jaar gewerkt, vanaf 1953 Nu is hij ziek, hij werkt hier niet meer.

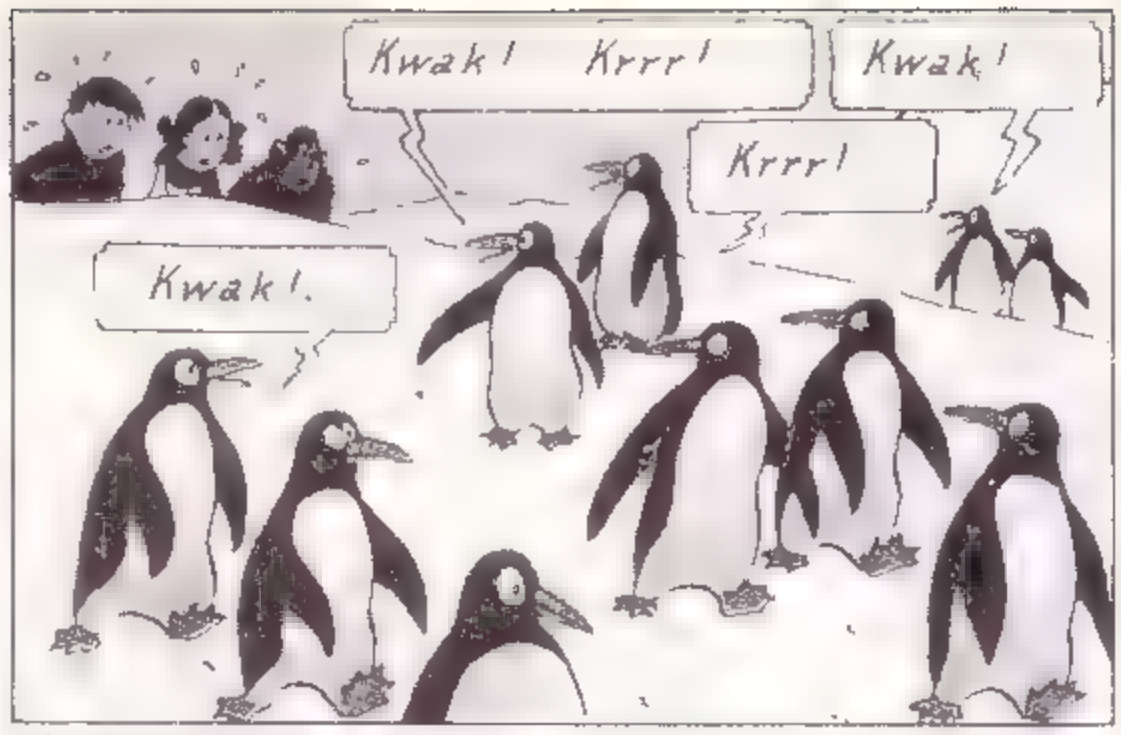

afb 1 Van Pinguins . . .

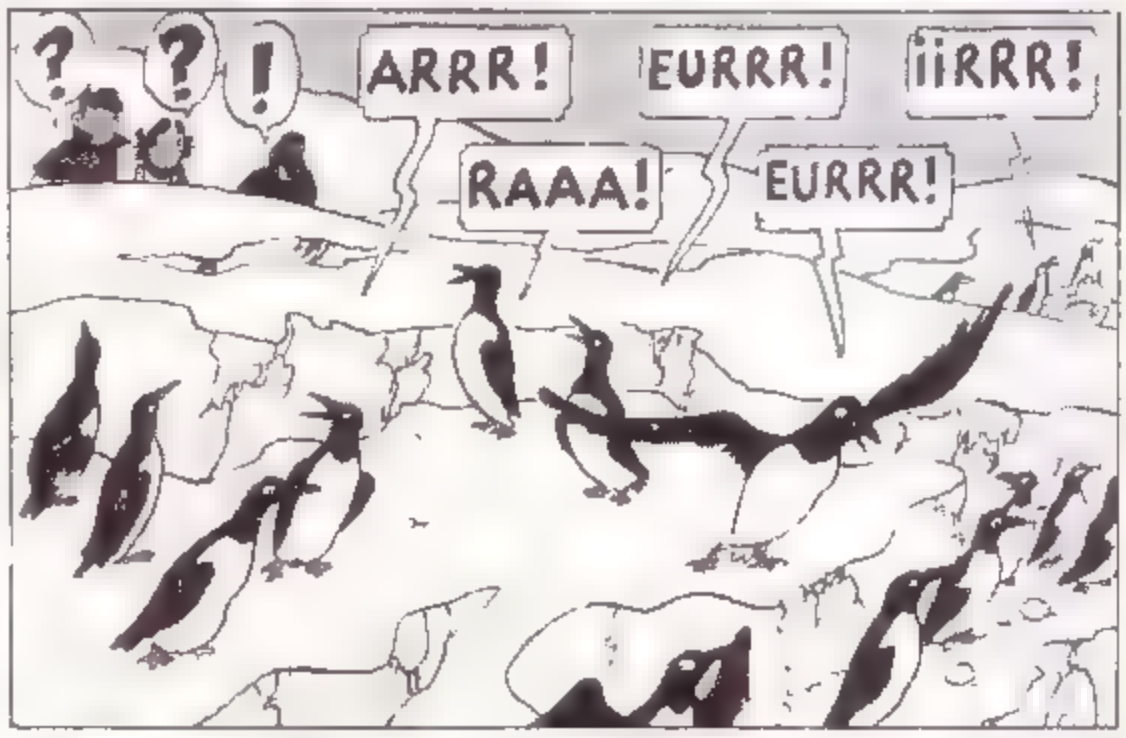

afb 2 . ... tot Zeekoeien.

Samen met Van Melkebeke, die daarnet al even ter sprake kwam, heeft u in de oorlog twee toneelstukken geschreven. Hoe was het om zoiets te doen?
Ja, dat was een spel, dat was leuk om te doen, niets anders.

Heeft u geen moeite met al die bewerkingen van Kuifje voor musicals, toneelstukken, films?
Als het half goed gedaan is, ben ik al tevreden. Ik herinner me van een van die films, *Kuifje en het Geheim van het Gulden Vlies*, dat ik aan de hand van het scenario tachtig veranderingen had voorgesteld, ik had een hele lijst gemaakt. Toen de film verscheen, was er niets veranderd! Zo gaat het altijd, ik vind het niet zo verschrikkelijk. Ik laat me altijd nemen.

TINTINOLOGIE

In de loop der tijd zijn er allerlei mensen geweest, die uw werk in perioden hebben willen indelen, in Nederland bijvoorbeeld Noordhoek, Aarts en Kaal. Heeft u zelf het idee dat uw werk in bepaalde perioden ingedeeld kan worden?
Nee, je kunt alles altijd wel indelen. Maar vanaf *De blauwe Lotus* is er geloof ik een verandering. Daarvoor beschouwde ik het als een spel, als een grapje, maar vanaf *De blauwe Lotus*, het album waarbij de jonge Chinees Tchang Chong-Jen me geholpen heeft, ben ik zorgvuldiger geworden. Dat

zou je dus een periode kunnen noemen.

Ziet u De Juwelen van Bianca Castafiore *niet als het begin van iets nieuws na* Kuifje in Tibet*?*
Dat is onbewust: je doet iets, daarna doe je iets anders, dat doe je onbewust. Het grootste gedeelte van het werk van een tekenaar of een schilder of een schrijver is onbewust. Je weet hoe je een potlood of een pen moet gebruiken, maar alles wat er achter zit weet je niet, daar ben je je niet bewust van.

Zijn er albums die uw voorkeur hebben?
Ja, *Kuifje in Tibet* en *Het Geheim van de Eenhoorn*, met

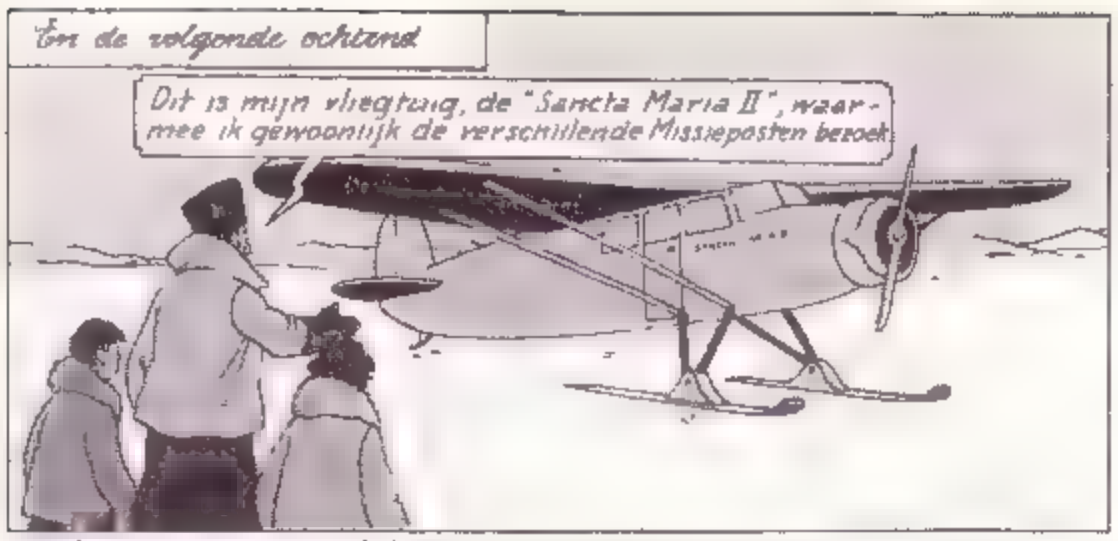
En de volgende ochtend
Dit is mijn vliegtuig, de "Sancta Maria II", waarmee ik gewoonlijk de verschillende Missieposten bezoek

afb.3. Pater Francoeur bij zijn Sancta Maria II

afb.4. Professor Nielson bij zijn OY 713

zijn vervolg. *Kuifje in Tibet* omdat dat het verhaal van de vriendschap is. *Het Geheim van de Eenhoorn* en *De Schat van Scharlaken Rackham*, dat heeft iets luchtigs: dat is het echte avontuur, dat eiland, met die rust en de zon.

U hebt in de loop der jaren ook diverse maquettes gebruikt bij het tekenen
Er zijn maquettes bij die van te voren gemaakt zijn en andere zijn naderhand gemaakt. De maanraket is van te voren gemaakt, dat was veel gemakkelijker bij het tekenen; het vliegtuig van Carreidas is ook van te voren gemaakt door Leloup; die ook de bascule, die kop in *Vlucht 714*, dat was heel moeilijk te tekenen in perspectief, maakte.Van Noeyen heeft de raket gemaakt en een maquette van de 'Sirius'.

Is het moeilijk voor u om dieren te tekenen?
Het is een kwestie van gewoonte. Het is wel moeilijker dan mensen tekenen. Mensen tekenen ben ik gewend, die teken ik regelmatig. Maar dieren, als het een paard is, of als het een olifant is: je moet zo'n dier goed leren kennen. Als ik een bepaald dier een heel album moet tekenen, dan begin ik het steeds beter te doen.

Waarom heeft u eigenlijk bij Jo, Suus en Jokko in Bestemming New York *die pinguins hertekend?*
Omdat er op de Noordpool geen pinguins zijn. Er zijn wel andere vogels, die er op lijken, maar dat zijn geen pinguins. Die leven op de Zuidpool. Het zijn nu, geloof ik, een soort zeekoeten geworden (zie afb. 1 en 2).

En waarom hebt u die missionaris daar laten vervallen?
Ja, dat is nu een professor. Dat is een commerciële aangelegenheid, maar dat stoort me niet. Dat was naar aanleiding van een brief van Casterman, waarin ze schreven dat we toch niet meer in het koloniale tijdperk leven. Daarom is het nu gemoderniseerd, het is nu een professor. Maar dat was toen zo; in die tijd speelde die missionaris een rol. Maar de wereld verandert (zie afb. 3 en 4).

Die pinguins bijvoorbeeld, heeft u dat zelf ontdekt?
Dat heeft een lezer geschreven, en mijn uitgever heeft het me laten weten

Is het vaker zo, dat hertekeningen het gevolg zijn van fouten waar u door anderen op gewezen wordt, of zit u zelf uw verhalen door te bladeren?
O nee, nooit! Het is altijd een lezer of de uitgever, die me op een vergissing wijst en dat wordt dan veranderd

Er wordt nogal eens geschreven dat u Syldavië en Bordurië, de tegenstelling tussen die landen, ontleend hebt aan een boek van Richardson, getiteld Generalised foreign policy. *Is dat zo?* (zie met name Georges Laurenceau in *Schtroumpf* 14/15, blz. 51 HB/EP).
Nee, nee, nee, dat was, ik heb gedacht juist aan Oostenrijk en Duitsland. Dat was de Anschluss, maar dan verhinderd door Kuifje! Musstler, weet u wel De Bordurische vliegtuigen zijn van het type Henkel, Duits dus, het typenummer weet ik niet meer.

U komt in De Scepter van Ottokar *ook zelf voor op blz. 59, maar we geloven dat u op dat plaatje niet de enige bekende bent. Zien we daar ook niet E.P. Jacobs bijvoorbeeld?*
Jaja, interessant. Maar Jacobs niet alleen, mijn ex-vrouw ook. (Meer details hierover in het komende nummer van Furore, HB/EP). Er staan veel bekenden op, o.a. mijn broer, die model stond voor kolonel Sponz! Op blz. 13 ziet u trouwens mijn eerste auto, een Opel Olympia.

Eh, we willen u graag van harte bedanken . .
Maar vraagt u door, mes enfants, over Kuifje?

De Siamese kat op Molensloot?
Ja, die was er van het begin af aan. Ik houd niet van, herstel, ik hou wél van katten. Ik heb er zelf vier momenteel.

Andere details?
Ja, mes enfants, continuez.

De hertekening van Het Gebroken Oor?
Ja, maar dat is toch bekend, nietwaar.

Dromen, nachtmerries en dronkemansvisioenen komen in veel van uw albums terug. Di Manno schreef daarover in Schtroumpf *en in datzelfde blad (nr. 14/15) ook Sadoul. Ik (EP) vind dat een van de mooiere dingen in uw albums Heeft u daar erg veel moeite mee?*
Het is goed gedaan, dacht ik. Dat geeft leuk ook, hè. Amusant, het is niet moeilijk, nee Het goede geweten, bijv. Ook de Deense tekenaar Jacobbson van Adamson gebruikt af en toe 'n engelbewaarder.

Adamson komt toch ook voor in de carnavalsoptocht in De Picaro's *(blz.60)?*
Ja, dat is waar.

Is daar op die bladzijde ook niet Balthazar te zien als luchtballon? Van De Moor?
Bob de Moor: Ja, en je ziet er een paar bladzijden terug ook de drie Coconuts uit *Barelli en de geheimagenten*
Hergé: En Asterix ook, Mickey Mouse, Donald Duck, Groucho Marx. Maar vraagt u door, mes enfants. . .

Over het Syldavisch in De Scepter van Ottokar, *met name over die 14e eeuwse oorkonde (blz.21) dan maar. Vrij goed te begrijpen, maar toch zijn er onvertaalbare passages*
Ah, ja, er zijn stukken nog te vertalen, 'O lapzada könikstz' haha, dat platte dialect in de mond van dat hoge gezelschap. Ik heb alles veranderd, maar de wortel bestaat nog, ik weet het zelf niet precies meer, echt niet.

We zijn weer heel wat aan de weet gekomen.
Heel wat vragen die nieuw voor me waren, dat moet ik zeggen U bent erg precies, très bien mes enfants

Kaloma, le chef du village, nous invite à partager son repas et à passer la nuit sous son propre toit
Dites-lui que nous remercions et que nous acceptons de grand cœur N'est-ce pas, capitaine ?
OOH!!!
?
?

. . . eerste schets en definitieve uitwerking. . .

stripgeschiedenis in 100 afleveringen

TIEN JAAR STRIPSCHRIFT

In de nog zo jonge en roerige geschiedenis van de herwaardering van het beeldverhaal zijn er weinig konstanten. Dat geldt voor haast alle publiciteitskanalen, de uitgeverijen en zeker ook voor de stripbladen. *Stripschrift* vormt daarop een uitzondering: vanaf het begin van de herwaardering van het beeldverhaal, in tijd nauw aansluitend op de aktiviteiten van de *Stichting Jeugdsentiment Jaren '50* en (bijna) parallel aan het in 1977 eveneens 10-jarige Het Stripschap, heeft *Stripschrift* de belangstelling voor dit medium begeleid, zo niet geleid. Dat is dan ook een reden om het *honderdste* nummer even boven die konstante reeks uit te tillen en meer nog om eens even achterom te blikken.

NUMMER 0

In december 1967 verscheen te Amsterdam een naamloos tijdschrift met als ondertitel *Nederlands tijdschrift voor belangstellenden in strips*. Het was de eerste publicatie van de op 11 oktober van dat jaar opgerichte vereniging Het Stripschap te Amsterdam en bevatte nauwelijks meer dan het verslag van de oprichtingsvergadering, mededelingen van het bestuur en mutaties in de nog zo korte ledenlijst. In de wandeling is dit stencil *Stripschrift nr 0* gaan heten. De omvang 5 dubbelgevouwen foliovellen, de prijs 60 cent, redaktiesekretaris en - voor zover ik begrepen heb - praktische uitvoerder C.J. Aarts. Er is dus veel veranderd na *Stripschrift* nr. 51/52 verdween C.J Aarts definitief om als Cornelis Jan Aarts een eksklusief uitgeverijtje te beginnen, de prijs per nummer liep op tot f 3,25, maar dan wel voor 36 blzz. offset met kleurenomslag, en. . . de antikwarische prijs voor *Stripschrift nr. 0* liep op tot ongeveer f 35,-, een waardevermeerdering van circa 3000 %!

. . .Maar met de downs beginnen de moeilijkheden. . .

REDAKTEUREN

Er is veel gebeurd in die 10 jaar, maar laten we even blijven bij het begin. in februari 1968 verscheen het eerste officiële nummer van *Stripschrift* (7 gevouwen foliovellen), een naam bedacht door C.J. Aarts, met als ondertitel *Nederlands tijdschrift voor belangstellenden in strips en Huis-, tuin- en keukenorgaan van Het Stripschap*. Redaktie: C.J. Aarts, Jaco Groot, Hans Lodders, Wim Noordhoek en Tom Steen: een illuster gezelschap dat wederom à raison van f 0,60 stripgeschiedenis maakte. Het peil, laten we eerlijk zijn, was omgekeerd evenredig aan de huidige antikwariaatsprijs, waarmee niets gezegd wil zijn over de medewerkers: we treffen er veelbelovende auteurs in aan als P. Hans Frankfurther, Renato Filizzola, Tom Steen, Gerard K. van het Reve en C.J. Aarts. Nee, ik doel op rubrieken als *Erratatouille* ('een rubriek (hihi) waarin wij briefschrijvers dankbaar zijn, fouten herstellen, kranten bekijken en tijdschriften ook') of op een reklameleuze als 'Hip wezen? Strip lezen! Stripwezen? Lid wezen! Maak een trip met een strip' (nr. 0; ik moet toegeven dat het juist Sinterklaastijd was). Tot en met nr. 3 blijven we zo een beetje op de *Hitweek-Witheek*-toer (hihi!), maar daarna neemt Het Stripschap het heft definitief in handen: tot en met nr. 25/26 (1971) neemt het bestuur daarvan als vaste kern van de redactieraad een belangrijke plaats in. Na de 'noodnummers' 6 en 7 is de onderbrenging bij een professionele uitgeverij, de N.V. Drukkerij Levisson vanaf nr. 8/9 (1969), en de instelling van die redactieraad daar een duidelijk symptoom van. Onder leiding van P. Hans Frankfurther, Rob Richard en Rolf van de Kamer worden in snel tempo nummers uitgebracht met een inhoud die varieert van fundamentele studies (*Bruintje Beer* bijv.) via unieke bijvoegsels (herdrukken van *Rikki en Wiske, Tom Poes, Kraaienhove*) tot pret van het kaliber *Leuterlussies* of *Ruilen doet huilen*. In deze periode worden echter kinderziektes overwonnen en wordt de basis gelegd voor de uitvoering en oplage van het huidige blad. Incidenteel wordt de redaktieraad uitgebreid en voor het verdere verloop is het misschien aardig te noteren dat we daar voor het eerst in nr. 14 (1969) de toen 21-jarige Rob van Eijck aantreffen. De uitlopers van die strakke band tussen Het Stripschap en *Stripschrift* lopen door tot nr. 31/32 (1971) en zijn gebonden aan Nettie Hagens, die in die tijd de eindredaktie deed, en Frits de Winter op zijn eenzame post als 'verantwoordelijk redakteur'.

Een duidelijke grens dus bij nr 31/32 als er uitsluitend nog sprake is van een *redaktie*, die gedurende enkele nummers ook aangeduid wordt als *hoofdredaktie* ter onderscheiding van de *nieuwsredaktie*, waarin vanaf het begin (nr. 36 1/2 in 1972) Kees de Bree optreedt totdat hij zonder onderbreking vanaf nr. 43/44 (1972) tot heden in de redaktie opgenomen wordt. Die grens is niet alleen duidelijk door het terugtreden van Het Stripschap - aan de redaktie bleef een bestuursvertegenwoordiger toegevoegd -, maar vooral door een jaargang dubbelnummers, waarin tekenaars, kompleksen en genre's in hun geheel aangevat worden. Met name sinds de komst van Fred A. Julsing (nr. 39/40 in 1972) krijgt *Stripschrift* de allure van zusterbladen als *Phénix* en *Schtroumpf* en verschijnen er nummers over *Eric de Noorman, Mad*, Undergroundstrips, *Kapitein Rob* en Science Fiction-strips, die afgeronde gehelen vormen en waarop tot op heden weinig af te dingen is. Het is met name ook wat de lay-out betreft een bloeiperiode, waarin oudgedienden als C.J. Aarts en T. Koningcks voor korte tijd weer terugkeren, een periode die geleidelijk aan gaat overlopen in nummers die gekenmerkt zullen worden door een minder afgeronde, monografische aanpak. Een duidelijk nadeel van de tweemaandelijkse verschijning vormde de niet meer aktueel te houden nieuwsrubriek, die steeds een van de meest gewaardeerde rubrieken van *Stripschrift* geweest is en dat nog steeds is. Gemor van leden van Het Stripschap resulteerde in een poging dat te ondervangen door tussentijdse nieuwsbulletins op affiche-formaat in 1972 (de nrs.36-1/2 en 38-1/2), maar kennelijk was dat geen gelukkige oplossing, want deze uitgave werd na 2 nrs. gestaakt. Het is niet uitgesloten

dat juist die geringere verschijningsfrekwentie *naast* de in die tijd voor de AVRO-televisie georganiseerde *Stripkwis* er mede oorzaak van geweest is dat er vanaf 1972 een aantal andere stripbladen begint te verschijnen. Vanouds bestond naast *Stripschrift* natuurlijk al *CISO* (1968), maar vanaf deze tijd schieten de konkurrenten als paddestoelen uit de grond: *Stripmix* (1972, nu opgeheven), *CISO-Supplement* (1972, later *CISO-Magazine*, nu *CISO-Stripgids*), *Bommelcourier* (1972, later *Bommelkoerier*, resp. *Hipper*, nu opgeheven), *Striprofiel* (1973), *Inkt* (1974) en *Stripbewust* (1974, nu opgeheven) om er maar eens een paar van langere adem te noemen. Vanaf die tijd is het verschijnsel 'stripfanzine' niet meer tot *Stripschrift* beperkt, al kunnen we daar weinig van terugvinden in de inhoud of aanpak.

KOMMIKS

Een volgende grens ligt rond nr. 59/60 (1973), het laatste nummer dat uitgegeven werd door Levisson (inmiddels omgedoopt in NV Verenigde Grafische Industrie) en tevens 't laatste van een reeks van 18 dubbelnummers. De inleiding daarvan ligt mogelijk bij nr. 45/46 (1972), waarin de bestuursvertegenwoordiger Rolf van de Kamer nogal tegen zijn zin uit de redaktie verdwijnt om in nr. 47/48 (1972) opgevolgd te worden door Martin Wassington
Waren voor die tijd nogal wat redakteuren lijfelijk uitgestapt, ook uit het colofon verdwijnen nu in snel tempo.
C.J. Aarts (tm 51/52), Fred A.Julsing (tm. 49/50), Frans Netscher (tm. 53/54), Henk Siebels (tm. 57/58) en Martin Lodewijk (tm. 59/60): vanaf nr. 61 (1974), als *Stripschrift* weer maandelijks gaat verschijnen - maar nu bij Kommiks bv i.o. -, telt de sterk geslonken redaktie nog maar 4 leden: Rob van Eijck (sinds 1970), Sandra Boes (1971), Kees de Bree en Martin Wassington (1972). Die beperkte bezetting zal voortduren tot nr. 80 (1975), nadat *Stripschrift* met ingang van nr. 73 (1975) verhuisde van Rijswijk naar Amsterdam. Kommiks BV i.o. haalde zijn oprichting nooit, Thespa werd opvolger

THESPA

Een nieuwe aanpak onder andere door krachtige lay-out impulsen van Ger van Wulften kenmerkt deze overgang. Kort daarop treedt Sandra Boes uit de redaktie, waardoor het aantal redakteuren tot 3 geslonken is. Deze onhoudbare situatie wordt opgevangen door uit het vaste medewerkersbestand een aantal nieuwe mensen aan te trekken: vanaf nr. 80 (1975) Hans van den Boom, vanaf nr.

84 (1975) Wim van Helden en sinds nr. 96 (1976) ondergetekende, die als jongste bediende de twijfelachtige eer geniet deze biografie te mogen samenstellen.
Tussen de bedrijven door hebben Hans van den Boom en Martin Wassington (m.i.v. nr. 81/82) de eindredaktie op zich genomen en lijkt men de opgaande lijn weer te pakken te hebben.
Na een recente reorganisatie (m.i.v. nr. 98/99) fungeert de laatste als hoofd- en eindredakteur, is Nico Noordermeer (vaste medewerker sinds nr.65!) in de redaktie opgenomen, komt de vormgeving in de betrouwbare handen van Hans Frederiks en treedt Marcel van der Hoff tot de nieuwsredaktie toe. Daarmee is de redaktie groter dan ooit.

VERLEDEN

Het is begrijpelijk en een publiek geheim dat al deze wisselingen aanmerkelijk minder vlot en vanzelfsprekend verlopen zijn dan door bovenstaande gesuggereerd wordt. Zo waren er vroeger nogal stevige onenigheden tussen Het Stripschap(sbestuur) en de redaktie, die door de dubbelfunctie van Martin Wassington vooralsnog lijken uitgebannen en ook de wisselingen van uitgevers hebben met hun geografische verschuivingen en daardoor stroevere kommunikatie de nodige moeilijkheden aangedragen.

RUBRIEKEN

Als we kijken naar de inhoud van de tot nu toe uitgebrachte nummers, dan vallen onmiddellijk een groot aantal min of meer vaste rubrieken op. Een vaste peiler daarvan vormt uiteraard de *Nieuwsrubriek*, die oorspronkelijk meer kuriositeiten dan zakelijkheden bevatte en in nr. 0 van start ging met de titel *Nieuwtjens*, in nr. 3 reeds *Nieuwtjens, kletsjens en babbeltjens*. Mede door de half erin vervlochten rubrieken als *Stripknipsels* en *Leuter-*

STRIPSCHRIFT IN DE JAREN 1967 en 1968

door Cornelis Jan Aarts

Tom Steen zal mij wel altijd bijblijven. Hij was een rare, naïeve, onhandige kwast. Ik mocht hem graag.
In september 1967 kwam ik in Amsterdam aan, recht uit de binnenlanden, en mij volstrekt niet bewust van het bestaan van Eric de Noorman of Kapitein Rob. Op 11 oktober werd Het Stripschap opgericht. Een droevig gezelschap, dat had kennis genomen van de vernietiging van onverkoopbare partijen Eric de Noorman-boekjes. Dat bleek cultuurbezit. Hadden wij eerder de handen ineengeslagen, enz. Ik was toevallig ook aanwezig en werd lid Ik gaf me op als lid van een commissie met de opdracht een verenigingsblad op te richten. En met mij een wonderlijke, goedlachse man die als een soort Wammes Waggel weinig besef scheen te hebben voor de ernst van de toestand in stripland. Hij maakte zo nu en dan eens een onnozele opmerking of een vriendelijk grapje. Enkele weken later kwam ik hem op een gracht tegen. Dat moest hem zijn: hij had een stripboek onder de arm. 'Wanneer gaan we dat blad eens maken? ' vroeg ik. 'Laten we afspreken op dat feest van De Bezige Bij als de Bommelpocket verschijnt'. Hoe ik daar kwam? 'Nou, je nodigt jezelf uit, bel op, en zeg dat je de hoofdredacteur van het eerste Nederlandse striptijdschrift bent.' Ons blad was geboren.
*Tussen al die beroemde Nederlandse schrijvers, op 13 november, maakten Tom Steen en ik kennis met elkaar, stelde hij me voor aan de voorzitter van Het Stripschap, en knoeide Remco Campert wijn op mijn nette pak. In december verscheen nummer nul. Tom maakte Jaco Groot en Wim Noordhoek ook redacteur. We wisten nauwelijks iets van strips. Jaco had net met zijn compagnon-uitgever Thomas Rap **Het Groot Gedenkboek van de Jaren Vijftig** gepubliceerd, waarin Wim Noordhoek, Tom Steen, en een zekere Jilles Jan Nieuwstraten, politieman uit Spijkenisse, over strips hadden geschreven. Jaco vertelde Gerard Kornelis van het Reve van deze Jilles Jan en diens liefde voor **Eric de Noorman**, de blonde held van wie zoveel jeugdige lamstralen nog zoveel konden leren. Van het Reve schreef Nieuwstraten onmiddellijk een brief zijn twee neefjes 'bleken savonds in bed elkaars Deel te beroeren terwijl zij (. . .) een gekleurde strippagina (. . .) bekeken, waarop een jongen stond afgebeeld die, voorovergebogen vastgebonden, op zijn zitvlak & benen werd gegeseld om hem te doen bekennen, of om hem kameraden te doen verraden.' Van het Reve vraagt Nieuwstraten naar zijn mening over deze en andere dingen, zoals de betekenis van uniform, laarzen, leden, etc., waarvan soms grote bekoring uitgaat. Jaco, die van die correspondentie hoorde, gaf mij opdracht de publicatierechten voor ons blad te verwerven. Van het Reve gaf grif toestemming, maar van Nieuwstraten moesten enkele passages het politiecorps betreffende geschrapt worden Onze redactie is maar een keer bij elkaar geweest, op een filmochtend die Tom organiseerde. Vergaderen deden we nooit Wim Noordhoek heb ik maar twee keer gezien. Over een stripdag schreef hij 'Het Stripschap (dat ook het blad uitgeeft) heeft zich op die dag wel een beetje in de kaart laten kijken. Het bleek daar dat men nogal graag een beetje deftig doet met hoogleraren en psychologen enzo'. Wij namen, geloof ik, de strip te weinig serieus. Willem , de tekenaar die in het fonds van Jaco Groot zit, had een collage gemaakt van verknipte **Peanuts**-strips. Heel leuk vonden we dat, vooral als middenpagina van een blad van een club die opgericht was om het vernietigen van strips te voorkomen. Het bestuur was ertegen. Onzin, en zonde van die twee bladzijden. Na praten, kregen we toch onze zin en kwamen Willem's **Peanuts** erin, maar wel verziekt met een daaroverheen genet Summary door de voorzitter van Het Stripschap.*
*Jaco Groot, alias Jochem Smid, was onze verbindingsman. Zijn uitgeverij boven de kapper liepen Tom, Wim en ik regelmatig binnen, en Jaco overlaadde ons met ideeën, nieuwtjes, tips en roddel. En hij ronselde bij zijn auteurs kopij voor ons blad Tom Steen werkte op het **Algemeen Handelsblad**, schreef in **Hitweek**, **Skoop** en **Barbarber.**, en wist alles van tekenfilms, vooral van muziek bij tekenfilms. Ik zag hem elke dinsdagavond in cafe Reijnders. Na 1 uur gingen we soms naar mijn kamer om daar toe diep in de nacht de kopij op stencils te tikken. Op 1 maart 1968 nam hij die kamer over. Hij vertelde honderuit over mij toen totaal onbekende tekenaars George Herriman, Pat Sullivan, Al Capp, Brant Parker, Johnny Hart. Mooie verhalen, prachtige strips. Tom was een bron van vermaak. In Stripschrift leuterde hij als een aardige oom vrolijk allerlei nieuwtjes, stevig gekruid met zijn eigen voorkeuren, aan elkaar. Het ging vaak over strips of tekenfilms waar niemand nog van gehoord had. Hij schreef als eerste in Nederland over **Krazy Kat**, bracht liefde bij voor **B.C.**, dweepte met **Li'l Abner**, probeerde de kleur van **The Wizard of Id** zoals die gepubliceerd werd in het Zwitserse blad **Weekly Tribune** te beschrijven, en zong de lof van **Felix the Cat**. Hij organiseerde voor ons, de redactie, en voor nog een paar gekken, op de ochtend van 18 januari 1968, in De Uitkijk een filmvoorstelling met **Felix the Cat** films. Een ontroerende ochtend, waarvan ik later nog vaak nagenoten heb door het verslag van Tom in Stripschrift - **Felix dag** (gelukkige dag) - te herlezen. Tom beschrijft jubelend de 'extravaganza' als Felix in **Who's Whopee** dronken huiswaarts loopt*
Tom Steen, 'TMF Steen' noemde hij zich, wist veel en wist ook dat bloemrijk op te schrijven. Dol op feiten, kleinigheden en onnutte details. Vol van schoonheid en ontroering. De waarheid had hij boven alles lief, en gelukkig was hij niet te beroerd om die waarheid zelf te verzinnen. Zo verscheen er in ons blad een interview met René Goscinny, die een prijs zou krijgen op een stripdag. Stripschrift had een interview terwijl Goscinny niet eens lijfelijk present was. Tom had het van A tot Z verzonnen en vervalst
En ja, dan was er nog een vijfde man in de redactie van de eerste jaargang Hans Lodders heette hij, en hij droeg een snel gesneden donker pak met witte krijtstreep. Hij was iets bij drukkerij Tetterode en kon daardoor het omslag gratis drukken en litho's laten maken. Ik ging soms naar hem toe om de lay-out te bespreken. Op zijn kamer was behalve hij dan een knappe dame aanwezig die voortdurend van haar verveling blijk gaf en aanstalte maakte om op te stappen. Zij moest gedurende de opmaak-bespreking steeds met gekus en zoete woorden op bed worden teruggeworpen. Het waren spannende tijden

lussies (in nr. 13 (1969) geïntroduceerd met de schattige voetnoot 'Zuid-Afrikaans voor balloons') maar vooral door de grote toevloed van nieuwe uitgaven en andere te signaleren feiten in verband met het stripwezen is de *Nieuwsrubriek* allengs uiteengevallen in rubrieken als *Uit de bladen, Stripflitsen, Boeken in 't kort, Fanzines en magazines, La France oh la la, Boekbesprekingen* en bevat de eigenlijke rubriek voornamelijk een opsomming van nieuwe stripuitgaven en ander nieuws.

EEN BUITENBEENTJE

door Frits de Winter

Onvoorstelbaar, dat Stripschrift *nu al zo oud is, dat er al gejubileerd gaat worden!*
Als de dag van gisteren herinner ik mij die feestelijke introductie van het eerste 'professioneel' uitgevoerde nummer bij Drukkerij Levisson in Rijswijk, waar Tom Poes en Heer Bommel in hoogst eigen persoon, mèt Oude Schicht bij aanwezig waren en waar zelfs Mijnheer De Uil het woord voerde
In de redactie van **Stripschrift** *was ik een beetje een buitenbeentje, een indringer.*
De andere redactieleden zaten er allemaal in, omdat ze stripgekken waren. Ik was alleen maar gek op tijdschriften maken en was dan ook, in mijn kwaliteit van uitgever, in de redactie van het prille tijdschriftje opgenomen. Al haast ik mij er aan toe te voegen, dat ik (ook nu nog) dol ben op de Bommels, alle Asterixen minstens vijfmaal gelezen heb, alle Alexen een paar maal en me nog steeds regelmatig bezondig aan andere strip-uitingen. Maar toen ik destijds in **Stripschrift** *stapte' deed ik dat toch in de eerste plaats als tijdschriftenmaker. En dat lieten sommige Stripschapleden me ook vaak genoeg voelen. 't Was dat ik er van het begin af aan lol in had mee te helpen van dit amateurblaadje iets te maken, anders had ik er zeker honderd keer de brui aan gegeven*
Wie die eerste periode van Het Stripschap en van Stripschrift *heeft meegemaakt, zal weten wat ik bedoel. Het aan krankzinnigheid grenzende fanatisme, waarmee de ene categorie stripfans zijn voorkeur verdedigde boven die van anderen. De hemeltergende taferelen, die zich afspeelden tijdens jaarvergaderingen, waar onschuldigde stripliefhebbers welgemoed naar toe kwamen om elkaars kostbaarheden te bewonderen en, wie weet, te ruilen, maar waar ze midden in verhitte debatten terechtkwamen over het democratisch functioneren van het bestuur.*
Uit die tijd is één ding mij bijgebleven de ware stripliefhebbers zijn allemaal een beetje getikt
Neem me niet kwalijk dat ik het u, lezers van dit blad, en dus ongetwijfeld allemaal ware stripliefhebbers, zo op de man af mededeel, maar het moet me een keer van het hart
Overigens haast ik mij er aan toe te voegen, dat het vorm van krankzinnigheid is, die ik graag in brede kring verspreid zou zien. Want die bezetenheid voor bepaalde facetten van het stripgebeuren hangt, zo heb ik altijd ervaren, heel sterk samen met een wezenlijke belangstelling voor het leven en voor de medemens en voor de vooruitgang in onze samenleving
Vandaar dat ik me destijds, als beroepsmatig-betrokkene bij **Stripschrift** *toch zo heel erg ook zelf betrokken ben gaan voelen*
Vandaar ook dat ik nu, vanwege het vervallen van die beroepsmatige betrokkenheid niet meer direkt bij **Stripschrift** *betrokken, toch nog altijd met grote belangstelling het wel en wee van het blad volg en met genoegen constateer dat het een uitstekende koers vaart*
Mijn bijdrage aan de ontwikkeling van **Stripschrift** *is maar een bescheiden geweest. Je kunt zeggen, dat ik het uit de amateur- in de meer professionele sfeer heb gehaald. Heb helpen halen, moet ik daar meteen aan toevoegen, want zonder de gigantische inzet van mensen als Hans Frankfurther, Rolf van de Kamer, Rob Richard, Henk Mondria en Rob van Eyck zou dat volstrekt onmogelijk zijn geweest*
Stripschrift *zoals ik er nu tegenaan kijk, is naar mijn mening niet minder dan een literair tijdschrift op stripgebied Het levert een blijvende bijdrage aan het bevestigen van de waarheid die voor mij al lang niet nieuw meer is, maar blijkbaar voor hele volksstammen nog altijd verkondigd dient te worden, dat strips een cultuuruiting zijn die niet onderdoet voor vele andere, als het geschreven boek, de film, de krant, de radio en de t.v. Dat strips als communicatiemiddel een belang van betekenis vertegenwoordigen.*
Dat **Stripschrift** *daarbij tevens gewoon een handig informatieblad is voor mensen die niet zozeer over strips willen ouwehoeren, als wel er van willen genieten staat voor mij als een paal boven water. Wat de andere striptijdschriften doen heb ik niet meer zo erg gevolgd.* **Tante Lenie presenteert** *heb ik altijd heel aardig gevonden, maar op een heel andere manier dan Stripschrift, dat naar mijn idee veel toegankelijker is voor mensen die nog niet duidelijk door het virus van de stripverslaving zijn aangetast*
In elk geval ben ik er nog altijd een beetje trots op, dat ik ooit heb meegeholpen om van **Stripschrift** *te maken wat het geworden is. En dat houdt tevens in, dat ik het een tikje ben blijven zien als een baby, waarvan ik één van de talrijke vaders ben. En wie wenst zijn eigen kinderen iets anders dan het allerbeste voor de toekomst. . . .?*

10 Jaar Stripschrift-logo's

Gedurende enige tijd verscheen ook vanaf nr. 31/32 (1971) de roddelrubriek in HP-stijl *Rudolph Glansoor*. Eveneens al geruime tijd verdwenen is jammergenoeg ook *Van Heinde en Verre* (verschenen vanaf 1974 nr. 62), een rubriek van Evert Geradts over wat men toen zo gemakkelijk 'underground' (weet je wel) noemde. Doorlopend zijn uiteraard ook de rubrieken met mededelingen van Het Stripschap, ingezonden brieven (*Poststriptum, Postriptum* of *Postscriptum*) en de ruilrubriek. Vanaf 1975 echter neemt het verschijnsel 'rubriek' een steeds grotere plaats in. Ik noemde er hierboven al een paar, maar die zijn nog aan te vullen met *Ong-gezien* (vanaf nr. 79) over kartoens, de *Strip Toptien* (vanaf nr. 73), de *Stripencyclopedie* (ook vanaf nr. 73), *In de zoeker* (vanaf nr. 78) en de *Wantoestand van de maand* (vanaf nr. 74) waar na dreigementen met de rechter door aangesprokenen de lol af was. Het verschijnsel 'rubriek' heeft in *Stripschrift* dus krachtig om zich heen gegrepen en doet denken aan gelijke tendensen in weekbladen als *Haagse Post, Vrij Nederland* of *Hollands Diep*. De aard van het onderwerp zal dat wel met zich

meebrengen, maar het is ook een tijdsbeeld. Het wachten is op de columnisten. . .
Een ander min of meer vast punt in de inhoud vormde jarenlang een reeks unieke herdrukken van niet meer verkrijgbare of nooit in boekvorm uitgegeven stripverhalen. Dat gebeurde oorspronkelijk vanaf nr. 8/9 (1969) in losse, meegeniete bijlagen (als een soort *Peptoe's*), later als doorgenummerd onderdeel van het blad en nog later verviel in feite deze aktiviteit om voortgezet te worden in korte herdrukken van oude strips, van persiflages of van vervolgseries over een (ev. groot) aantal nummers. Legendarisch zijn inmiddels natuurlijk de herdrukken van *Rikkie en Wiske* (Vandersteen), *Panda, Kraaienhove, Bommel, Tekko Taks, Prins Valiant* en uit de tweede periode *Kapitein Rob, Baard en Kale, Robbedoes, Kuifje* (-weekblad) *nr.1*. In 1975 heeft bovendien een reeks originele korte verhalen in *Stripschrift* voor het eerst het licht gezien met tekenaars als Aart Clerkx, Uco van Egmond, Daan Jippes, Willy Lohmann en Gerrit Stapel. Als min of meer vaste rubriek herdrukt *Stripschrift* inmiddels afleveringen van *Professor Pi, Pa Simpelman* en *Pogo*.

SCHRIFT

Gemeten over de resterende inhoud, verreweg het belangrijkste en omvangrijkste deel dus, zijn er minder konstanten. Toch valt er wel wat aan te tekenen. Absolute zekerheid zou natuurlijk te verkrijgen zijn door een komplete en gedetailleerde inhoudsopgave van de tot nu toe verschenen nummers, maar die bestaat niet. Een globaliserend overzicht over de nrs. 0-47/48 (1968-72) publiceerden C.J. Aarts en Frans Netscher in nr. 49/50 (1973), terwijl ik zelf voor een gedetailleerder overzicht zorgde van de nrs. 49/50-84 (1973-75) in nr. 86 (1976). Die moeite had ik me kunnen besparen door nú met een geïntegreerde index over nr. 0-100 te komen, maar goed, misschien komt het daar nog wel eens van. Het blijft voorlopig behelpen. Al bladerend springen toch diverse zaken in het oog. Vanaf het begin is Marten Toonder onderwerp van verschillende artikelen geweest en in mindere mate kan dat gezegd worden van *Kuifje* of Hergé, die in onder andere twee reeksen (*Kent u uw Kuifje?* en *Nader tot Kuifje*) terugkeerde. Mét de scholen van Toonder (Toonderstudio's) en Hergé hebben we dan al een fors aantal pagina's geïdentificeerd. Onmiddellijk daarop volgt met een zekere frekwentie het werk en de persoon van Hans G. Kresse, maar dan is het lange tijd stil. Ik kan nog wel, zeker in de beginperiode, een voorkeur voor vaderlands 'oud goud'konstateren, voor het Vlaamse beeldverhaal en later zeker ook voor Frankrijk, de Nederlandse underground, geheide Amerikanen, maar voor de rest lijkt veel ingegeven te zijn door de aktualiteit, waaronder begrepen aktuele herdrukken en andere festiviteiten, waarbij ik even afzie van de zgn. dubbelnummerperiode 1972/73.
Nieuwswaarde, aktualiteit en diversiteit hebben steeds een stevige greep op de inhoud van *Stripschrift* gehad en zonder twijfel heeft de aard van de lezers daarop invloed gehad. Wie herinnert zich niet de algemene klaagzang op ledenvergaderingen van Het Stripschap in de periode van de dubbelnummers om aktualiteit? Hoeveel abonnees bellen niet elke keer als *Stripschrift* een week te laat in hun brievenbus valt? Een verschijningsfrekwentie als bijv het Franse *Phénix* of *Schtroumpf* - mét alle voordelen vandien - is kennelijk niet gewenst. Zo is dat en de gevolgen laten zich raden. Een duidelijke lakune immers vormt de theorie. Slechts 'n paar artikelen van meer fundamentele aard (Domien ten Berge, Anton Hermus) glipten langs de eindredaktie, terwijl ook de materiële kanten haast systematisch op de achtergrond gedrongen zijn. Een zekere voorkeur heeft weliswaar vanaf het begin bestaan voor de bibliografie, maar ik kan niet anders dan konstateren dat die belangstelling gevoed werd vanuit verzamelaarsoogpunt. Serieuze aanzet tot de *bestudering* van het medium, tot een *karakteristiek* van het genre of tot *inpassing* in de huidige theorie van de algemene literatuurwetenschap werd nauwelijks aangepakt.

STOKPAARDJE

Strips bereiken hun optimale waardering door inpassing in een grotere schaal. Die grotere schaal lijkt of leek tot nu toe het materiaal *an sich*, de postzegelverzamelarij ten top, de heldenverering. Het wordt tijd, beste lezer, om na 10 jaar materiaalverzameling te gaan schiften. De populariteit die de strip door met name *Stripschrift* gekregen heeft moet benut worden voor een gefundamenteerd antwoord. Het *wezen* van het beeldverhaal uit te diepen, wat nu al gebeurt door niet verdachte tijdschriften als *Levende Talen*, *Spektator* en het *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*,, met als onmisbare pijlers de bio- en bibliografie én de aktualiteit zal een van de moeilijkste èn belangrijkste onderdelen moeten vormen van de toekomst. . .,

Har Brok

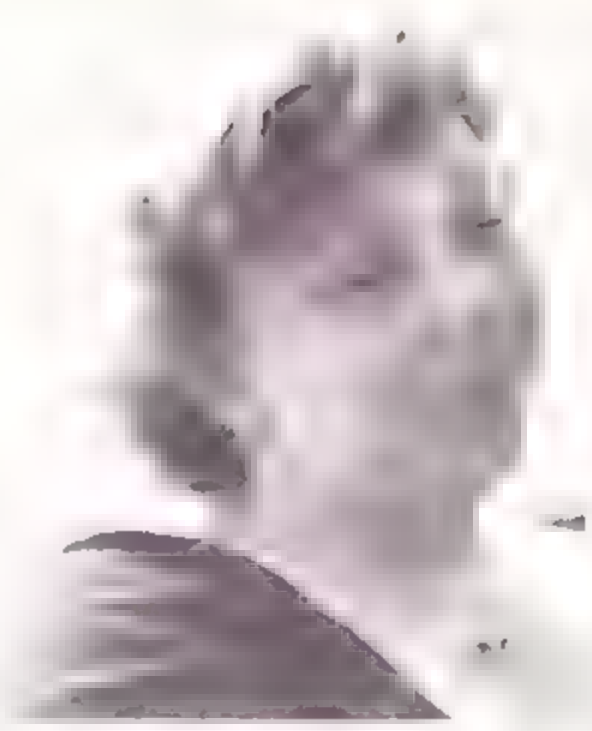

STRIPSCHRIFT, HOEZO, VERSCHIJNT DAT NOG STEEDS?

door Sandra Boes

Ik kan me nog goed herinneren, hoe ik, diep weggedoken in de benauwde anoniemiteit van een Tom Poes-pak de aanbieding van het eerste professionele nummer van **Stripschrift** *'luister' bijzette. Dat was in september 1969. Als redaktie-assistente was ik nog geen jaar in dienst van drukkerij Levisson en waar ik de tijdschriftenwereld in het algemeen nog maar nauwelijks in zijn volle dynamische omvang kon bevatten, keek ik via de half geopende mond van Tom Poes het gedoe rond* **Stripschrift** *helemaal met niet-begrijpende ogen aan.*
Wat was dat voor 'n wereld waarin mijn leermeester en lichtend voorbeeld Frits de Winter zich met zoveel elan gestort had?
De daaropvolgende (zijdelingse) kontakten met mensen als P. Hans Frankfurther of is het Hans P., Ton Konincks, Rolf van de Kamer en diens broer, waarvan de voornaam me volkomen ontschoten is, maakten het er allemaal niet duidelijker op. Exponenten van een wereld waarin strips (hoe komen ze er bij?) het hoogste goed vormen.
Om toch enig inzicht te kweken, begon ik de inmiddels op onze uitgeverij in ruime mate voorradige stripprodukten in te zien. En. . . had ik het maar nooit gedaan. De strip kreeg me in z'n greep. Ik ging het werk van mijn collega Nettie Hagens, die de eindredaktie van **Stripschrift** *in haar takenpakket had, op de voet volgen en stond even later, toen Nettie onze uitgeverij vaarwel zei, te trappelen om het over te nemen.*
Mijn eerste vergadering met de redaktie van **Stripschrift**. *Een turbulente avond, die op een laat nachtelijk tijdstip eindigend, voor mij een voortzetting vond in een angstaanjagende droom, waarin achtereenvolgens Hans Frankfurter en Fred Julsing mij op een motor achternazaten. Een droom die nog ettelijke malen is teruggekeerd (voer voor psychologen?).*
En dan vraagt de redactie me nu waarom ik ooit aan **Stripschrift** *begonnen ben? Ik moest, ik was bezeten, ik werd bezeten. Door Hans Frankfurter, door Fred Julsing, door Rolf van de Kamer, door de mensen die dat vreemde stripwereldje zo fanatiek bevolken. Ik kon niet anders*
Maar waarom ben je er dan mee opgehouden? Omdat aan iedere bezetenheid vroeg of laat een einde komt. Je wordt ouder, leert andere 'belangrijke' zaken in 't leven kennen en ontworstelt je langzaam aan de grip die de stripwereld op je uitoefent.
Toen ik in januari '74 **Stripschrift** *zelf ging uitgeven, omdat drukkerij Levisson in haar pakket van vaktijdschriften het altijd wat vreemd bevonden* **Stripschrift** *niet meer vond passen, was de bezetenheid al afgezwakt tot een alleen nog maar leuk vinden. Je wordt nu eenmaal wat nuchterder, wanneer je alle cijfertjes verband houdend met de exploitatie van een blad zelf moet berekenen en verantwoorden.*
Dat uitgeven van **Stripschrift** *is voor mij persoonlijk nooit een sukses geworden. Iedereen weet dat ik na een jaar het blad al over moest doen aan de huidige uitgever. Mijn ideaal: een behoorlijk belegde boterham uit het stripgebeuren te halen (ik stopte er immers dag- en nachtwerk in) was niet te verwezenlijken, terwijl het leven temidden van stapels tijdschriften, administratieve rompslomp, adresseerapparatuur e.d., waartussen onze gewone huisraad nauwelijks meer te vinden was, trouwens ook verre van ideaal was.*
Dus ging **Stripschrift** *het huis uit. Ik trouwens ook, maar dat is niet van belang voor deze geschiedschrijving.*
De band met **Stripschrift** *en de stripwereld was toen zodanig aangetast dat het volkomen doorbreken ervan nog maar een kwestie was van enkele maanden moeizaam en verwaterend kontakt met de uitgever en redaktie in Amsterdam. In het najaar van '75 werd dat kontakt definitief teruggebracht tot een alleen nog maar ontvangen van het blad, het doorlezen ervan en het steeds vaker tegenkomen van artikelen die me nauwelijks aanspreken. Zo gaat dat, een stuk van je leven, een leuk stuk, toch wel.*
En dat is dan meteen een antwoord op de vraag hoe mijn houding ten opzichte van **Stripschrift** *nú is. Ik haal het uit de brievenbus en denk vaag. Zo, verschijnt dat nog steeds? Blader het door, kom steeds meer namen tegen van mensen die ik helemaal niet ken en leg het weg onderin een kast Ik bewaar het wel, want dat is het enige wat ik uit die striptijd geleerd heb. alles bewaren, voor later. Of zo*
Gelouterd door de afstand die er nu tussen mij, als voorlichtster in de gemeente Rijswijk, en de strip bestaat, ben ik een hoop dingen uit die striptijd vergeten. Ze maakten toen wezenlijk deel van mijn denken uit, ze komen nu volkomen onwezenlijk en daarom ondenkbaar over. Wat was mijn ideaal met betrekking tot **Stripschrift**? *Wat was mijn invloed op* **Stripschrift**? *Het eerste had ik niet en het laatste kreeg ik niet. Mijn ideaal betrof niet het uiterlijk of de inhoud van* **Stripschrift**. *Ik wilde slechts in de tot standkoming ervan deelhebben, een groot deel, en dat had ik. Ik deed alles (behalve dan het schrijven van de artikelen) wat er nodig was tussen het moment waarop door de redaktie de inhoud bepaald was en het moment waarop het blad kant- en klaar naar de posterijen en uiteindelijk de lezers ging. Dat is geen opschepperij, maar een hoop werk*
Mijn invloed was minimaal. Tussen geroutineerde en bezielde praters als Hans, Fred, Kees, Martin en ga zo maar door, werd ik nauwelijks gehoord Wilde ik ook niet gehoord worden. Zij kwamen uit de stripwereld, ik kwam er toevallig in. Meer was het niet.
Overigens, gefeliciteerd met jullie 100ste nummer!

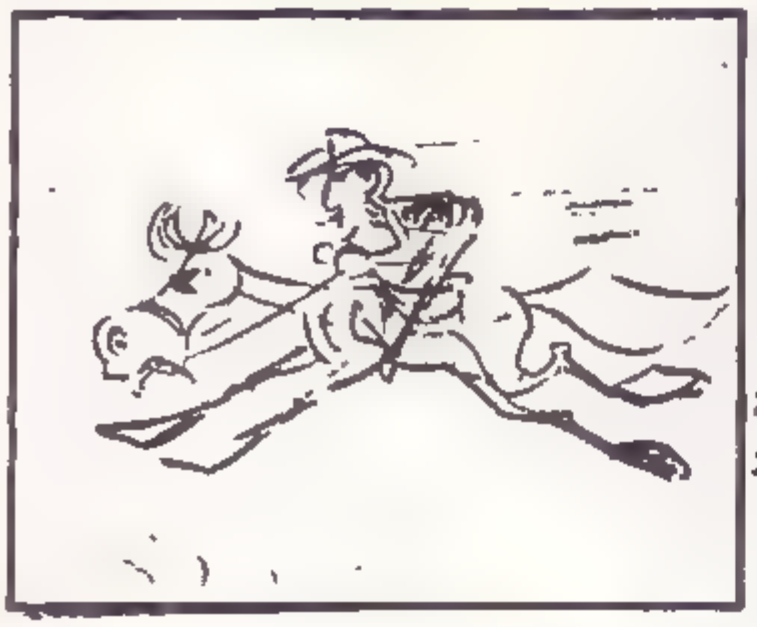

SCENE 8

DECOR 223 224 225 + App. 224-224 224-225

PLAN MOYEN de LUCKY LUKE sur JOLLY JUMPER en plein galop. (Décor défile)

déc tme 500

STRIPHELDEN EN FILMSTERREN

door DE WERKGROEP DOKUMENTATIE VAN DE NEDERLANDSE VERENIGING TER BEVORDERING VAN DE ANIMATIEFILM.

De verwantschap tussen strip en film, in de betekenis van beeldverhaal, is onmiskenbaar. Wel zeer nauw wordt de relatie wanneer stripfiguren tot leven worden gewekt in animatie- en speelfilms. Zelfs wanneer we ons gezichtsveld beperken tot de striphelden, die ook als tekenfilmsterren bekendheid genieten, ontdekken we al gauw een interessant maar omvangrijk studie- en verzamelgebied. Binnen dit gebied zijn specialisaties in verschillende richtingen mogelijk, zoals Amerikaanse en Europese produkties, gelijksoortige genres of afzonderlijke scheppingen.
Binnen het kader van dit artikel is het uiteraard onmogelijk om elk van deze richtingen te belichten en zal moeten worden volstaan met de schijnwerper op enkele markante figuren te richten.

MAX EN MORITZ

Als oudste stripfiguren kunnen de onsterfelijke *Max en Moritz* worden beschouwd, wier zeven streken in 1865 door Wilhelm Busch zijn opgetekend. De historische slotregels *'Gott sei Dank! Nun ist's vorbei Mit der Ubeltäterei!* ' zijn evenwel niet bewaarheid geworden. Zoals bekend zijn *The Captain and the Kids* van Rudolph Dirks uit 1897 en hun evenbeelden van Harold Knerr als *The Katzenjammer Kids* sinds 1913 op Max en Moritz geïnspireerd Minder bekend zijn de tekenfilmversies. Zo worden in de *Catalog of Copyright Entries* (exemplaar in het Filmmuseum te Amsterdam) titels vermeld van Captain and the Kids Cartoons uit 1938 en 1939, terwijl Katzenjammerfilms reeds in 1916 werden geproduceerd in New York Kort na de tweede wereldoorlog draaide in de Cineac te Amsterdam nog een bruin-wit kopie van de Kids. Een variant vormt het duo Fritz en Fratz, een Duitse tekenfilmserie van Johann Weichberger, Tobis Degeto Films.

POPEYE

Actie en motoriek in de strip voeren als vanzelf naar de tekenfilm. In Amerika, waar de strip al vroeg een ongekende populariteit genoot, zijn vele stripfiguren geanimeerd. De alom bekende Popeye is een duidelijk voorbeeld. In 1919 startte Elzie Segar zijn strip *Thimble Theatre* met Olive Oyl en haar broer Castor als bekendste figuren. Eerst tien jaar later zette Popeye voet aan wal. De potige zeeman wist van wanten en een paar jaar later kocht Max Fleischer de tekenfilmrechten. Nadien werden in een periode van ruim dertig jaar meer dan 450 Popeye-films gemaakt (waarvan Sindbad the Sailor uit 1937 als eerste in kleur), die vooral dank zij de tv nog vele generaties zullen blijven boeien
Maar ook het omgekeerde deed zich voor.

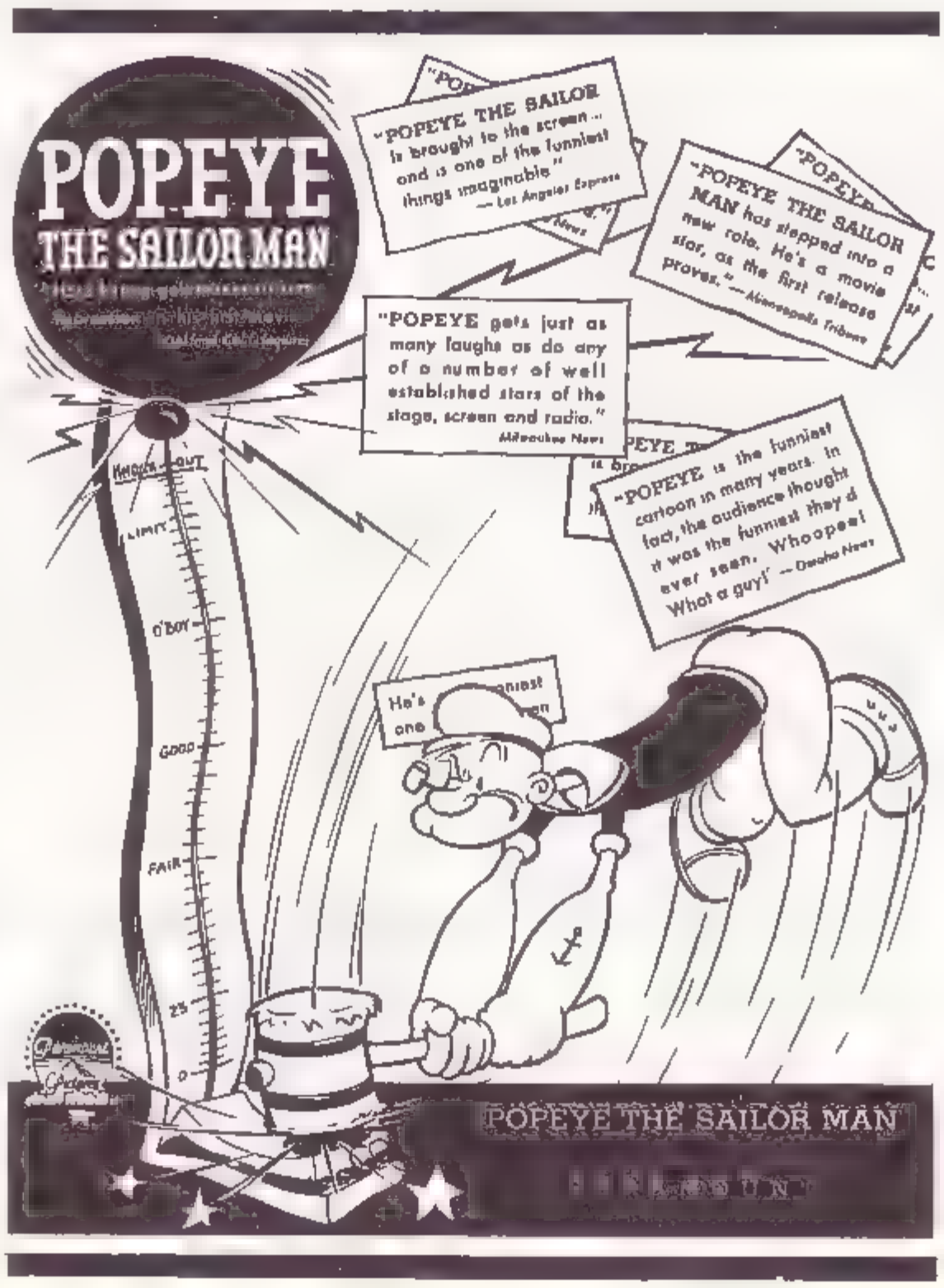
POPEYE
THE SAILOR MAN
"POPEYE THE SAILOR is brought to the screen... and is one of the funniest things imaginable." — Los Angeles Express
"POPEYE THE SAILOR MAN has stepped into a new role. He's a movie star, as the first release proves." — Minneapolis Tribune
"POPEYE gets just as many laughs as do any of a number of well established stars of the stage, screen and radio." Milwaukee News
"POPEYE is the funniest cartoon in many years. In fact, the audience thought it was the funniest they'd ever seen. Whoopee! What a guy!" — Omaha News
POPEYE THE SAILOR MAN

Felix de Kat van Pat Sullivan, eerste dierfiguur in een tekenfilmserie, begon zijn filmcarrière in 1920. Drie jaar later, toen de Felix-films in hoog tempo de studio verlieten, tekende Sullivan een contract met het King Features Syndicate in New York voor de produktie van Felix strips. Dankzij de Hachette-albums van de jaren dertig en het stripweekblad Bravo konden we zijn avonturen in het Nederlands meebeleven, maar toch is Felix op zijn best in de tekenfilms. Wie hem als dronkeman in *Who's Whoopee* heeft gezien haalt zijn schouders op voor de mislukte poging van de Trans-Lux Television Corporation om met een nieuwe Felixserie in 1960 een revival te bewerkstelligen.

MICKEY MOUSE

In 1928 kreeg de kat concurrentie van een muis die hem voorbij zou streven. Piet Kloppers liet in zijn boek *In het Tooverrijk der Film* (ca. 1932) de verontwaardigde Felix aan het woord. 'Ik protesteer', miauwde hij, 'over al die ophemelarij van den verwaanden Mickey, en met weemoed denk ik aan de dagen toen ik op mijn terrein alleenheerser was op het witte doek'. Hij eindigde zijn tirade met 'Delenda est Mickey! De muis moet vernietigd worden, opdat ik, Felix, weer kan likkebaarden bij de haard en spinnen in de koesterende stralen van de zon der populariteit'.Maar de muis werd niet vernietigd, integendeel. Na de première in 1928 van de eerste Mickey-film *Steamboat Willie*, tevens de eerste geluidstekenfilm, was zijn reputatie gevestigd en kon het Disney-imperium opgebouwd worden. Twee jaar later verscheen Mickey in stripvorm. De Wereldkroniek bracht als eerste Nederlands weekblad in het voorjaar van 1931 de lotgevallen van Mickey de Muis als balloonstrip in 25 afleveringen. In het najaar zette de Telegraaf/Nieuws van den Dag

Mickey als tekststrip tot 1940 dagelijks voort, totdat door de bezetting het contact met Amerika verbroken werd.

TOM POES

En zie, in 1941 werd de muis warempel weer opgevolgd door een kat, ditmaal een witte, ons aller *Tom Poes*. Tijdens de oorlogsjaren maakte Toonder een filmversie van zijn eerste Tom Poes verhaal, getiteld *Tom Poes en het Geheim van de Grot (1944)*. In 1947/48 volgden een drietal reclamefilms voor Philips, zoals *The Haunted Castle* (Het Schaduwslot) voor gloeilampen. Interessant is ook de serie van negen films voor de Amerikaanse TV uit de eerste helft van de jaren zestig gebaseerd op bestaande verhalen waarin een Amerikaans sprekende Bommel Tom Poes voorstelt aan een publiek dat wel voornamelijk uit Bommelfanaten zou blijven bestaan, immers de reeks werd nimmer uitgebracht.

BELVISION

Meer succes hadden onze zuiderburen met het animeren van striphelden. Daarbij denken wij aan de *Belvision studio's* in Brussel, die in de laatste tien jaren verschillende Asterixfilms, Kuifje en Lucky Luke realiseerden, waarbij de stijl en het kleurenschema van de oorspronkelijke strips nauwlettend werden aangehouden.

WAT IS TEKENFILM?

Tekenfilm is voor het grote publiek een begrip dat nauw is verbonden aan kindervermaak, reclamespots e.d. Het schijnt een voor amateurs onbereikbare kunstvorm, waarbij men zich tekenzalen vol artisten voorstelt, die honderdduizenden tekeningen vervaardigen, omdat iemand bereid is hiervoor miljoenen dollars neer te tellen. Dit mag misschien ten dele waar zijn voor de grote Amerikaanse tekenfilmstudio's, zoals de befaamde Walt Disney Studio in Hollywood, waar de grote klassieke avondvullende tekenfilms vandaan zijn gekomen, die nog steeds jong en oud avond aan avond in verrukking weten te brengen, maar waar ook de grondslagen werden gelegd voor de moderne bewegingskunst die animatie heet en die ook wel als achtste muze wordt aangeduid. Wie op dit gebied naar perfectie streeft kan zich nog steeds het beste eerst laten instrueren door de grootmeesters van de animatie, die de naam *Disney* tot een begrip van artistieke perfectie hebben gemaakt. Nog steeds laat de grootste Engelse tekenfilmstudio Richard Williams Animation te Londen zijn medewerkers instrueren door de bejaarde *Art Babbit*, destijds een van de voornaamste medewerkers van Disney. Zonder Disney te kort te doen kunnen we constateren, dat sedertdien vele jonge kunstenaars eigen wegen zijn gegaan en op dit gebied baanbrekend werk hebben verricht, dat heeft geleid tot andere artistieke opvattingen. We behoeven slechts te denken aan de bekende Tsjechische en Joegoslavische tekenfilms, maar ook aan de stroom van nieuwe animatiefilmvormen, die steeds opnieuw ontspringen aan de gebundelde creativiteit van de National Film Board of Canada. Waren we vroeger verwend door de perfecte animatietechniek van Walt Disney, nu accepteren we ook veel eenvoudiger technieken, mits ze maar expressief zijn. Zelfs de technisch gebrekkige animaties van kinderen kunnen zeer charmant overkomen. Maar ook kunstenaars, die rechtstreeks zijn voortgekomen uit de school van Disney, zijn blijven zoeken naar nieuwe vormen van expressie. Een voorbeeld van dit laatste is de wereldberoemde *John Hubley*, wiens films *'Moonbird'* en *'Cockaboody'* imponeren door zeer eigenzinnige vormgeving, maar toch direkt blijken aan te spreken. Helaas is deze zeer begaafde kunstenaar enkele weken geleden, te New Haven op 62-jarige leeftijd, overleden tijdens een hart-operatie

TECHNIEK

De vraag wat tekenfilm eigenlijk is, kunnen we op twee manieren beantwoorden. Allereerst is tekenfilm een stuk techniek, voortgekomen uit de film zelf. Het verschil met gewone of *live action* film is, dat bij de laatste door de camera een beweging wordt *geregistreerd*, door deze vast te leggen in een reeks foto's in een frequentie van 24 beelden per seconde en deze reeks vervolgens met dezelfde frequentie te projecteren, terwijl bij de tekenfilm een beweging wordt *gecreëerd*, door elke bewegingsfase eerst te tekenen, daarna beeldje voor beeldje te fotograferen op film en vervolgens deze reeks gefotografeerde tekeningen te projekteren met dezelfde frequentie als bij de 'live action' film. Met andere woorden: bij de tekenfilm ontstaat de beweging pas bij de projectie, bij de 'live action' film was de beweging er al vóór de projectie. Technische voorwaarde voor de tekenfilm is dus een filmcamera, die telkens één beeldje kan opnemen. Dit lijkt eenvoudig, en bij de meeste amateur-camera's is inder-

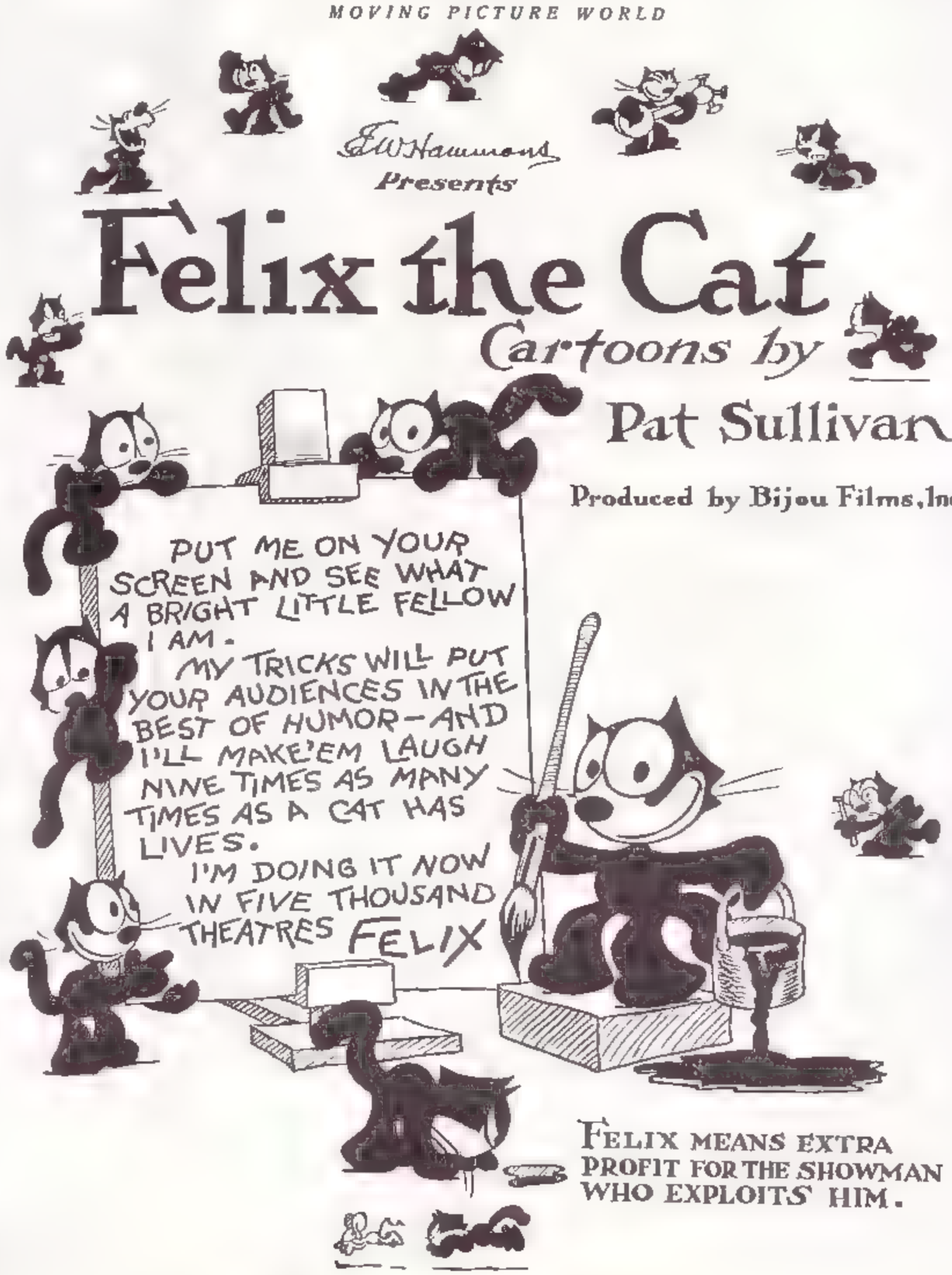
MOVING PICTURE WORLD
E.W. Hammons
Presents
Felix the Cat
Cartoons by
Pat Sullivan
Produced by Bijou Films, Inc.
PUT ME ON YOUR SCREEN AND SEE WHAT A BRIGHT LITTLE FELLOW I AM.
MY TRICKS WILL PUT YOUR AUDIENCES IN THE BEST OF HUMOR—AND I'LL MAKE 'EM LAUGH NINE TIMES AS MANY TIMES AS A CAT HAS LIVES.
I'M DOING IT NOW IN FIVE THOUSAND THEATRES FELIX
FELIX MEANS EXTRA PROFIT FOR THE SHOWMAN WHO EXPLOITS HIM.
MEMBER, MOTION PICTURE PRODUCERS AND DISTRIBUTERS OF AMERICA, INC
WILL H HAYS, PRESIDENT

daad een z.g. *'eenbeeldknop* aangebracht, waarmee zeer goed tekenfilms opgenomen kunnen worden, mits men zich bewust beperkt in zijn technische aspiraties. Maar zodra men meer mogelijkheden wil is men al gauw aangewezen op de gespecialiseerde animatiefilmcamera's die niet alleen een perfect gelijkmatige belichting, maar ook een volmaakte beeldstilstand garanderen. Bovendien worden dan gecompliceerde camera-bewegingen en andere trucages technisch mogelijk

ARTISTICITEIT

Belangrijker is echter het tweede aspect van wat tekenfilm eigenlijk is n.l. het artistieke gezichtspunt. De combinatie van grafische met filmische expressiemogelijkheden heeft een geheel nieuwe kunstvorm doen ontstaan: de tekenfilm. (Eigenlijk is de tekenfilm een sector van het algemene begrip

animatiefilm, waaronder ook andere vormen van film, door middel van de enkelbeeldknop tot stand gekomen, vallen, zoals poppenfilm, cut-out-film, silhouettenfilm, groei-animatie e d. Maar voor het verband met de strip is hier alleen de tekenfilm van belang). Zoals bij de 'live action' film zich in de loop der jaren 'filmwetten' hebben ontwikkeld, die betrekking hebben op story-telling, camera-voering, montage, e.d., zo ook bij de tekenfilm. Begrippen als *squash and stretch*[1] *anticipatie*[2], *uneven spacing, follow trough*[3], *staggered action*[4] zijn in de internationale tekenfilmwereld gemeengoed geworden. Maar ook deze artistieke hulpmiddelen dienen slechts om een tekenfilmeenheid in zijn manier van bewegen te karakteriseren. Zo is bijvoorbeeld Mickey Mouse niet alleen een leuk getekend beestje, maar ook door zijn manier van bewegen en acteren een volledig gekenmerkt karakter. Men kan zich hiervan gemakkelijk overtuigen als men tekenfilms op de viewer analyseert De dramatische vormgeving van het filmverhaald heeft de tekenfilm weer gemeen met de 'live action' film, met dit verschil dat waar overdrijving bij 'live action' schadelijk is, deze bij de tekenfilm juist gewenst is. En dit laatste is weer een gemeenschappelijke karaktertrek van de tekenfilm met de strip, die het ook van de overdrijving moet hebben.

TEKENFILM EN EXPERIMENT

De enkelbeeldknop is een ding, dat mensen die niet de platgetreden paden plegen te bewandelen als het ware uitnodigt tot experimenteren. En omdat er steeds meer amateurfilmcamera's verkocht worden, waarop meestal een enkelbeeldknop zit, is het verklaarbaar dat in deze kringen zo'n grote belangstelling voor de tekenfilm en andere vormen van animatiefilm is ontstaan. Bij de jaarlijkse NOVA wedstrijden zijn er altijd een paar animatiefilms bij de prijswinnaars. Maar ook bij de grote internationale animatiefilmfestivals, die ieder jaar gehouden worden, zoals in *Annecy* (Fr.), *Zagreb* (Joegoslavië) en *Ottawa* (Canada), worden de best geslaagde experimenten vaak door de jury's uitverkoren om de veelbegeerde prijzen aan toe te kennen. Eén van de gelukkigen was vorig jaar in Ottawa *Niek Reus* (Nederland), die voor zijn film 'Tekenfilm' de tweede prijs in de categorie 'korter dan drie minuten' in ontvangst mocht nemen. Het betrof hier een filmpje, dat met uiterst primitieve middelen gemaakt was, n.l multo-velletjes gelegd over twee stompjes potlood als *pegbar*. Waarmee gezegd wil worden, dat het niet altijd aan de perfecte techniek ligt of een film aanspreekt.

TOEPASSINGSGEBIEDEN VAN DE TEKENFILM

Traditioneel is de tekenfilm altijd te zien geweest in de bioscoop, meestal als korte film in het voorprogramma, soms als avondvullende film (Disney, Asterix bijvoorbeeld), maar altijd met het doel het brengen van amusement, entertainment, kunstgenot, of hoe men dat wil noemen. Dat de tekenfilm het vooral moet hebben van de korte film is geen wonder, gezien het zeer arbeidstintensieve produktieproces.
Daarnaast wordt de tekenfilm gebruikt als middel om een boodschap over te brengen. Dit kan zijn een *reclame-boodschap* of een educatieve informatie. De reclame-tekenfilm kan men elke avond op de televisie zien. Opdrachtgevers maken graag van de tekenfilm gebruik, omdat hiermede een reclame-boodschap intensiever overgebracht kan worden dan via een korte 'live action' film. In de bioscoop hebben de reclame-spots een grotere lengte dan bij de televisie. Educatieve informatie in de vorm van ingelaste tekenfilmfragmenten treft men vaak in onderwijs- en bedrijfsfilms aan, omdat hiermee beter dan op andere wijze processen kunnen worden verduidelijkt. Een fraai voorbeeld van een tekenfilm, die zowel bedrijfsfilm als educatieve film is, is *Nederland Deltaland* naar een ontwerp van de Haagse schilder Berserik uitgevoerd door Halas and Batchelor te Londen en jarenlang te zien geweest te Hellevoetsluis vóór de aanvang van de excursies naar de Haringvlietsluizen in aanbouw. Men kan de film echter nog steeds huren bij de Rijksvoorlichtingsdienst in Den Haag.
Het gebruik dat de *televisie* van de tekenfilm maakt is een hoofdstuk apart. De reclamespots van de STER werden al

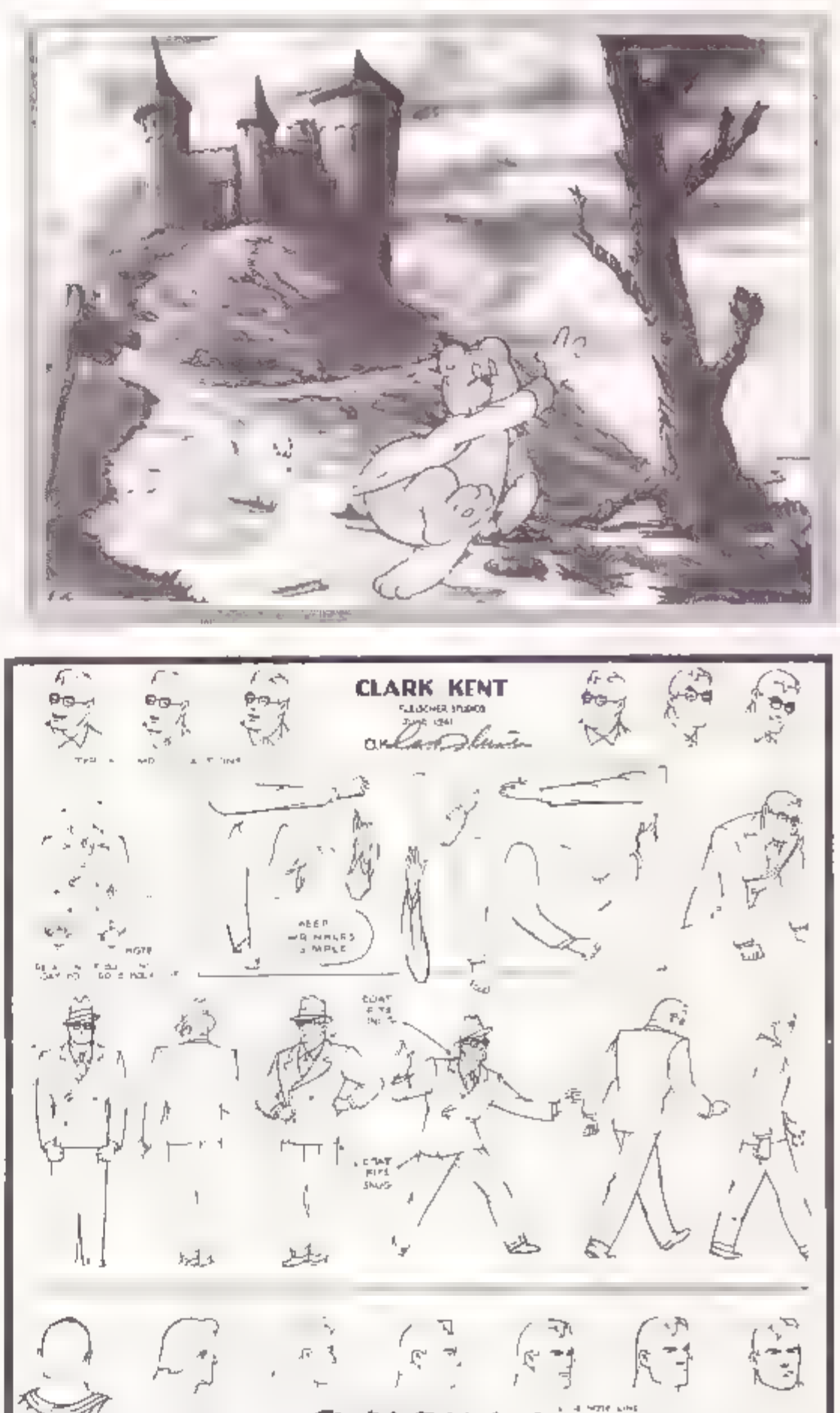

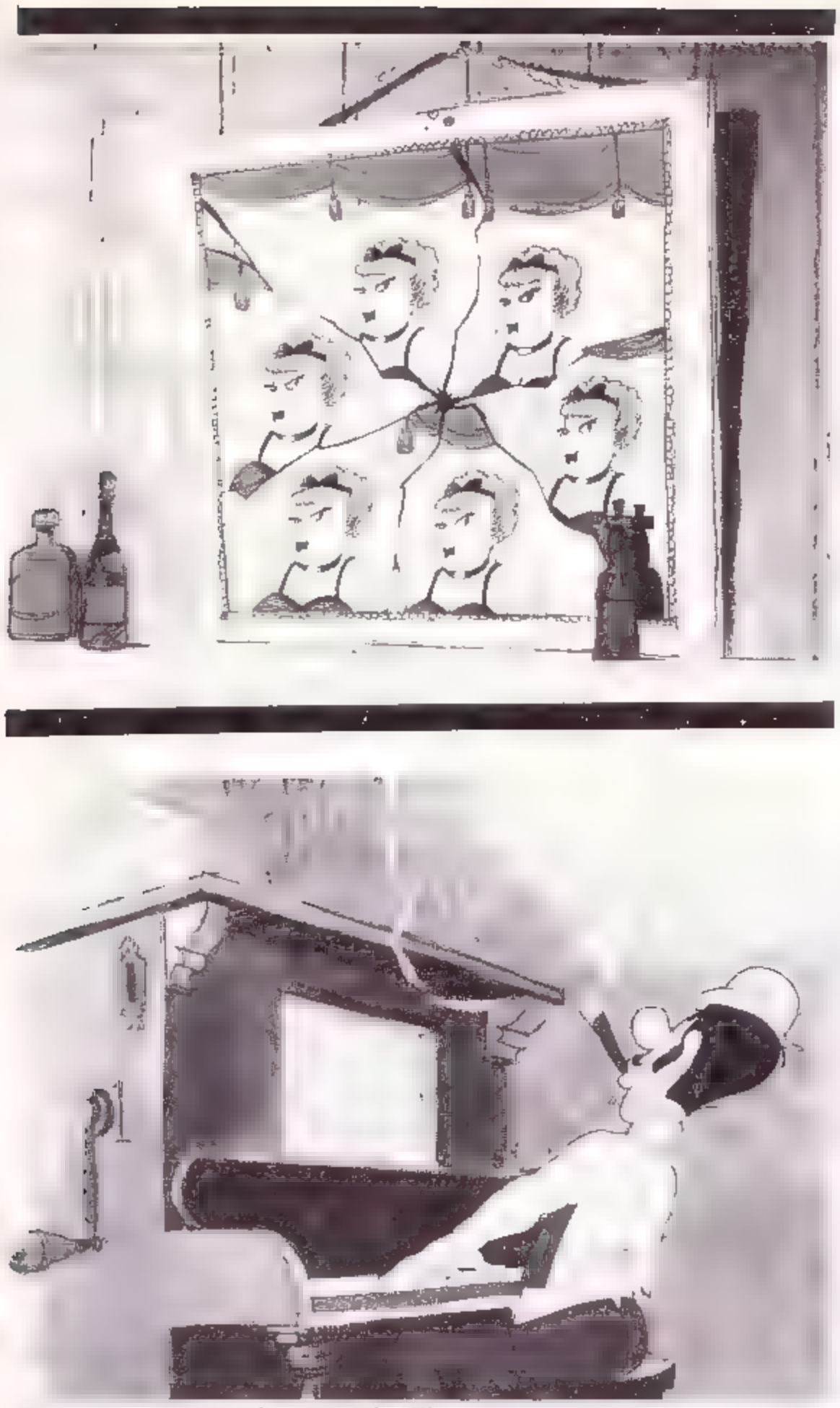

Shots uit de eerste Lucky Luke tekenfilm

genoemd. Wat men ook van deze dagelijkse hersenspoeling mag denken, feit is, dat er vaak *kunstwerkjes* van pure animatie en grote zeggingskracht binnen luttle 10-20 seconden worden vertoond. Ook 'Postbus 51' maakt vaak van de tekenfilm gebruikt. Helaas blijven de kunstenaars, die hiermee hun brood verdienen, meestal anoniem. In de kinderprogramma's op zondagmiddag worden onder de verzameltitel *De Muis* tekenfilms vertoond, die aan elkaar zijn geplakt, nadat men ze eerst van kop en staart (en soms nog wel meer!) heeft ontdaan. Korte tekenfilmpjes worden soms gebruikt om pauze's mee op te vullen. Soms ziet men dan opeens onaangekondigd een prachtig filmpje, dat een prijs op een festival heeft gewonnen. Maar de televisie schiet nog tekort als het erom gaat om winnende filmpjes van animatiefilmfestivals snel op het scherm te brengen, of om regelmatig toppers uit het verleden zoals van *Norman McLaren* en vele anderen op de buis te brengen. Hoe vaak hebben we hier de films van *John Hubley* kunnen bewonderen? Wij kunnen ons niet herinneren ze hier ooit in de huiskamer gezien te hebben. Bepaald goed werk doet de Nederlandse televisie als ze ons goede buitenlandse series laat zien, zoals de *Flintstones*, *Pink Panther*, *Tom and Jerry*, *Popeye*, *Betty Boop*, *Wicky de Viking*, *Calimero*, om maar enkele te noemen.

NEDERLAND EN DE TEKENFILM

Slechts af en toe zien wij op de televisie tekenfilms van Nederlandse herkomst. Zo draaide enige tijd geleden de kinderserie *Barbapappa* een produkt van de Toonder Studio's. Deze grootste Nederlandse producent van tekenfilms maakt voornamelijk opdrachtfilms. Een niet-commercieel instituut dat veel animatiefilms maakt is de *Stichting Film en Wetenschap* te Utrecht. Verder zijn er vrij veel free-lance animators en grotere en kleinere animatiestudio's, die voor de binnen- en buitenlandse markt werken. Ook moet hier genoemd worden het ministerie van CRM, afdeling film, dat nogal eens subsidies verstrekt voor het maken van korte vrije animatiefilms. Tenslotte zijn er een aantal producenten, die geheel zelfstandig en zonder enige financiële steun van buiten af tekenfilms maken, eenvoudig omdat ze het niet kunnen laten. In het algemeen kan men zeggen, dat tenzij het om een opdrachtfilm gaat, waarbij van te voren vaststaat, dat de produktiekosten betaald zullen worden, een vrije film slechts dan zijn kosten kan terug verdienen als er sprake is van de verkoop van honderden kopieën in het buitenland, waarbij de U.S.A. en Canada belangrijke consumenten zijn, vooral in het 16 mm circuit.

DE VERENIGING 'HOLLAND ANIMATION'

Tenslotte nog iets over de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van de Animatiefilm 'Holland Animation', die in 1973 te Amsterdam werd opgericht. Deze vereniging bestaat voor 70% uit beroepsmensen en voor 30% uit amateurs en belangstellenden, en ontstond uit een behoefte aan een nauwer contact tussen de filmmakers enerzijds en de adepten van dit genre anderzijds. De animatiefilmkunst als zodanig staat hierbij steeds centraal. Doelstellingen zijn het bevorderen van het onderling kontakt tussen de leden, het in binnen- en buitenland optreden ten behoeve van de animatiefilm in de ruimste zin, het scheppen van optimale culturele mogelijkheden voor de Nederlandse animatiefilm, ook in de ruimste zin Er worden regelmatig contactbijeenkomsten gehouden, waarbij films worden vertoond en sprekers het woord voeren. Ook wordt vijfmaal per jaar een periodiek uitgegeven genaamd 'Holland Animation Bulletin' voor leden en begunstigers. Via Holland Animation wordt de deelname aan en inzending van films naar buitenlandse animatiefilmfestivals verzorgd. Zo zal er dit jaar weer een vrij grote Nederlandse inzending gaan naar het Festival d'Annecy van 14 18 juni 1977. Er bestaan nauwe relaties met de Audiovisuele Beroepsvereniging NBF, met de NOVA (Nederlandse Organisatie van Amateurfilmclubs), met Het Stripschap, met het Ministerie van CRM, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en vele andere instanties in binnen- en buitenland. Voorzitter is de cineast Nico Crama. Inlichtingen omtrent toetreding en aanvrage van proefnummer van het bulletin bij Cornelis Kapsenberg, 2e secretaris, Kruisbeklaan 11, 2566 CL 's-Gravenhage, tel 070-68 06 26

NOTEN

1. *Squash and Stretch*, platdrukken en uitrekken, b.v. een figuur die op zijn neus valt en daarna in de breedte uitdijt
2. *Anticipatie*, tegengestelde beweging voorafgaand aan de hoofdbeweging: er wordt met een bijl geslagen, de bijl gaat eerst naar achteren.
3. *Follow through*, bijkomende beweging, volgend op de hoofdbeweging, b.v. een lichaam valt, na het landen valt een arm nog door
4. *Staggered action*, beweging met stottereffect.
5. *Peg-bar*, stiftenstaaf om achtergrond en cell op hun plaats te houden.

Het woord 'cartoon' wordt op verschillende, vaak zeer uitéénlopende manieren gebruikt. Soms duidt men er een grappig getekend mopje over een onschuldig iets mee aan, de andere keer een politieke plaat over een ernstig onderwerp als een massamoord in Vietnam. Er zijn boeken, die zich bezighouden volgens de titel met 'cartoons and caricatures', terwijl de inhoud bij nadere beschouwing ongeveer hetzelfde is als die van boeken, die volgens de titel alleen over 'cartoons' gaan. Een dik boek, getiteld *The Cartoon History of Britain* (1973), behandelt uitsluitend de geschiedenis van de politieke karikatuur in Groot-Britannië.
De meest simpele Nederlandse vertaling van cartoon is, volgens een woordenboek (Koenen): een spotprent. De 'grote' Van Dale vermeldt bij cartoon: 'getekende mop, grappig plaatje.' Niet geheel duidelijk is, waarom zo'n eenvoudig woord als spotprent dan niet gebruikt wordt en we zelfs moeten meemaken, dat het Engelse woord 'kartoen' wordt vernederlandst.

CARTOON

om te lachen, ons op te winden of desnoods beide tegelijk

Welk woord echter ook door iemand gebruikt wordt, in het algemeen komt het er toch op neer, dat hetzelfde verschijnsel wordt bedoeld, namelijk een prent of een tekening waarop iets of iemand *niet in zijn gewone doen* wordt gelaten. Er gebeurt iets met een persoon of een situatie, de tekenaar doet er wat mee. Hij voegt wat toe, haalt er iets af, keert het om, of ontkent het wellicht. Dat kan een grappige uitwerking hebben, maar dat zal lang niet altijd het geval zijn. Een spreker, die zijn gehoor toeroept voor de vrede te zullen strijden, kan heel acceptabel '*overkomen*' als hij achter een deftig katheder staat. Zijn geloofwaardigheid is echter verdwenen als een tekenaar hem zo'n uitspraak laat doen staande op een berg *lijken*. Dat is wat cartoonisten vaak doen: een gebeurtenis in een andere context plaatsen. De bedoeling daarvan lijkt duidelijk. Aan een situatie wordt de *waarheid* van de tekenaar toegevoegd.

OMSCHRIJVING

De omschrijving van wat een 'cartoon' is en de uitleg die daaraan wordt gegeven zijn zo ruim, dat zonder enige moeite een reeks nummers van dit tijdschrift zou kunnen worden gevuld met beschouwingen erover. Dat zal echter niet de bedoeling zijn. Beperking is derhalve noodzakelijk. Ik geef daarbij de voorkeur aan de meer *politieke cartoons*. Aan getekende grappen is natuurlijk veel meer voorhanden - zoals bijvoorbeeld de prentjes van Wim Boost linksonder op de voorpagina van De Volkskrant, die naar mijn idee van zeer grote klasse zijn - maar het voordeel bij politieke prenten is, dat althans enige vergelijkingen tussen verschillende tekenaars kunnen worden gemaakt. Zij houden zich allen met eenzelfde onderwerp bezig, namelijk de politiek.

INGELIJFD

Tante Hannie: „Wim... Ik heb nog een pakje voor je"

Opland in de Volkskrant, 24-3-1977

WIM VAN WIERINGEN

Voor nummer 92 van Stripschrift heeft Wim van Wieringen een bijdrage geschreven *Van Strijd tot Strip*, een overpeinzing bij de politieke plaat (blz. 26-27). Van dat artikel heb ik met grote verbazing kennis genomen. Om te beginnen demonstreert het artikel, dat men *niet* 'objektief' over spotprenten kan schrijven. Van Wieringen noemt de Australisch-Amerikaanse tekenaar *Pat Oliphant* een kunstenaar 'op eenzame hoogte' in de wereld, een dagelijkse schrik en woede-verwekker. Zo'n oordeel komt uiteraard tot stand met de waardeschaal van de schrijver. Voor de gelegenheid heb ik het in 1973 verschenen boek met prenten van Oliphant *Four more years*, nog eens doorgenomen, maar de uitspraak dat hij op eenzame hoogte staat zou ik niet graag voor mijn rekening willen nemen. Als ik zou opmerken, dat hij voor mijn besef boven de middelmaat is, zegt dat ook weinig, omdat zeer moeilijk is uit te leggen, met wat voor instrument zulke oordelen worden gemeten. Gaat het om *politieke instemming* met een prent of om *teken- en stijltechnische waardering?* Dat kan nog enig verschil uitmaken
Het oordeel, dat Van Wieringen heeft over de politieke spotprent *'bij ons'* deel ik evenmin. Hij meent, dat er *'niets meer over is'* dan een eindeloos stripverhaal met vaste hoofdfiguren. Als hedendaagse tekenaars noemt hij *Opland* en *Fritz Behrendt*, die bezig zijn 'Monumentjes te worden zoals dat in ons goede landje gebruik is als je niet vroeg genoeg dood gaat'. Zijn opvatting is ook, dat het nationale vlak voor de 'werkelijke politieke plaat' te klein is geworden. Wat een politieke tekenaar *moet* doen is, meent hij, op de bres staan vóór en stem geven áán de grote massa afhankelijken en onderdrukten: de lijdende bezitloze meerderheid.
Van Wieringen doet het voorkomen, alsof het laatste van betekenis in Nederland het (links-socialistische) weekblad De Vlam is geweest, die in 1952 doofde. Hij noemt een

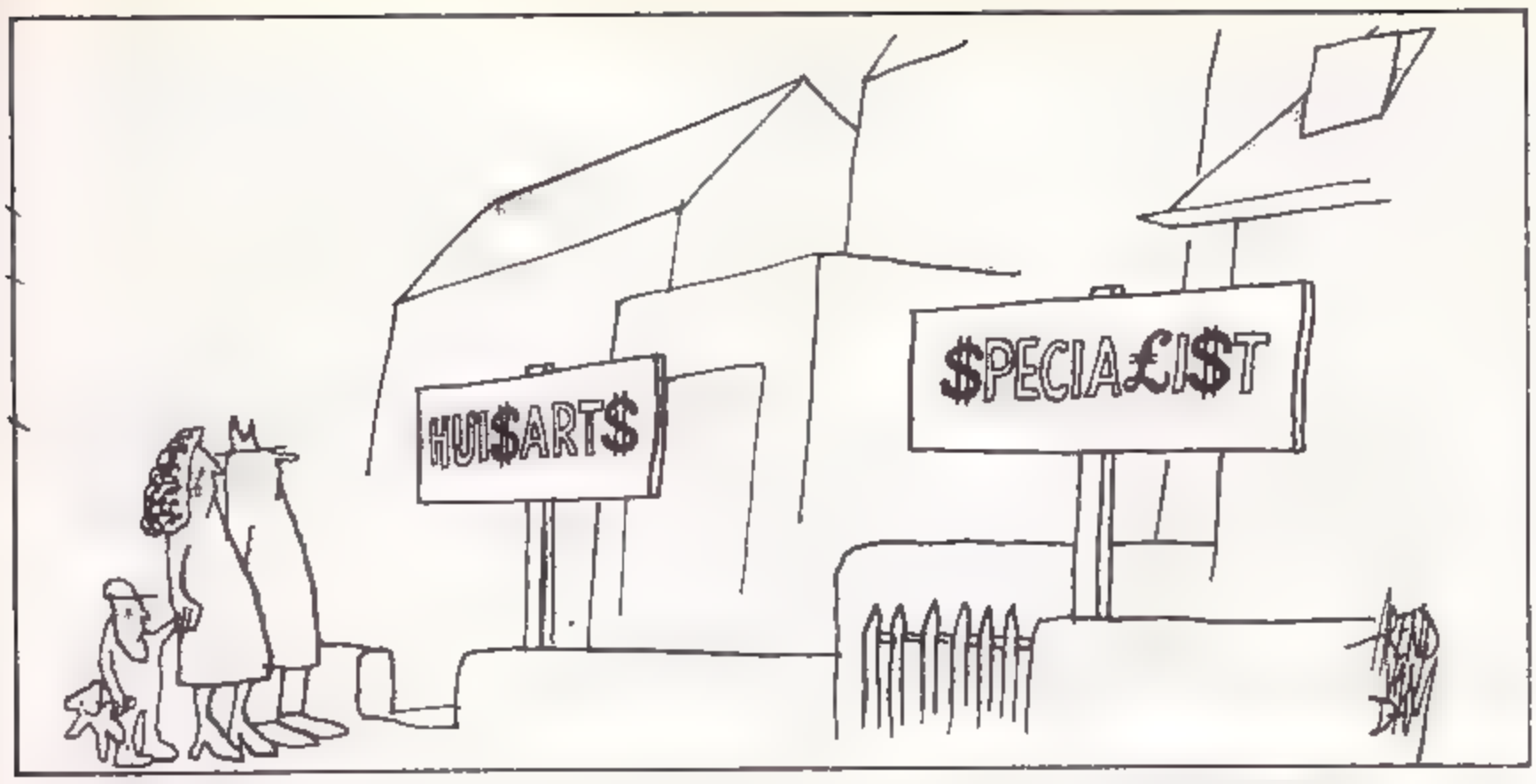

Arend van Dam in VU-Magazine, september 1973

aantal medewerkers van dat blad, zoals Arthur Lehning, Frits Kief en Jef Last. Misschien uit bescheidenheid heeft hij zijn eigen getekende bijdragen aan het blad vergeten te vermelden. Die bijdragen mochten er namelijk zijn. Jammer is, dat *Van Wieringen* geen melding maakt van het feit, dat hij een aantal jaren als tekenaar aan De Telegraaf verbonden is geweest en daar de prenten vervaardigde over de communisten en de 'Lelijke Luie Langharigen', die hij nu aan Fritz Behrendt verwijt. Voor de geschiedschrijving lijkt het mij van belang hierop even te wijzen.

DE NEDERLANDSE POLITIEKE PRENT

Is het nationale vlak voor de echte politieke tekenaar van ons land. De problemen, waar hij mee te maken had, waren misschien wel van dezelfde orde, maar beklemmender en schrijnender dan de problemen, die hedendaagse cartoonisten voor zich zien. Maar binnen de gegeven politieke situatie kan nog wel *degelijk* van politieke prenten gesproken worden. Nederland kent tegenwoordig verschillende politieke cartoonisten die er mogen zijn. In elk geval zijn er meer dan politieke plaat te klein? Die vraag is zonder meer niet te beantwoorden. Het heeft weinig zin in 1977 *Albert Hahn* aan te voeren als de enige, Behrendt en Opland, zoals Wim van Wieringen meent. Hen allemaal te bespreken zou te veel ruimte vragen.

Veel prenten hebben, dat moet worden toegegeven, weinig met karikatuur te maken in die zin, dat de tekenaar bewust een poging doet zijn object te *'vertekenen'* of te *'deformeren'* Het gros bestaat uit een illustratie van een politieke gebeurtenis en dan nog vaak van een zeer brave, onschuldigde soort. Een *'vertaling'* van woorden in beelden. Een politiek leider roept op tot toenadering tussen elkaar bestrijdende partijen en de tekenaar komt met een prent, waarop een brug te zien is. Of een richtingaanwijzer, die de weg naar de eenheid aangeeft. Dergelijke prenten vervangen *woorden*, maar voegen weinig of niets meer toe; een oordeel wordt niet geveld Er zijn echter genoeg prenten, die iets bij de krantelezer wakker maken en hem aan het denken zetten of iets teweeg brengen in zijn politieke oriëntatie.

OPLAND

Eén van de tekenaars, die zulke prenten maakt is, ondanks de opmerking van Wim van Wieringen, *Opland* Met een vrij grote regelmaat komt hij met een prent, zowel in De Volkskrant als in De Groene Amsterdammer, die ver boven het gemiddelde uitsteekt, hoe de waarderingsschaal ook moge lopen, van politiek-instemmend tot afkeurend of anderszins.
Een recente tekening van hem heeft betrekking op de kabinetscrisis over de grondpolitiek, waarbij de antirevolutionairen zich uiteindelijk hebben neergelegd bij de rooms-katholieke standpunten. De tekening in De Volkskrant van 24 maart 1977 is buitengewoon. De tekenaar roept de sfeer op van de jaren twintig en dertig, met de internaten, de tucht en discipline en het afwezig-zijn van een eigen oordeel. Een beklemmend geheel, dat op lezers, die zich ontworsteld hebben aan domme gehoorzaamheidsideologieën een sterke indruk moet achterlaten. Staat die ellende ons weer te wachten? Moeten we terug naar de slavernij van de zwartrokken? Opland heeft kans gezien met die ene tekening een heel tijdperk, waarvan

Gerald Scarfe in The Sunday Times, 11-1-1977

Frits Muller in de Haagse Post, 29-5-1977

velen dachten en hoopten dat het voorgoed verleden tijd was, in de herinnering terug te brengen. Zo'n prent is in eerste instantie wellicht niet *karikaturaal*, maar doet juist door de sfeerbepaling een appél aan de kijker. Opland's sterkste kant is, dunkt mij, het weergeven van stemmingen, die de krantelezer ontvankelijk maken voor het nadenken over politieke zaken. Dat geldt vooral voor de prenten in De Volkskrant.

FRITS MULLER

Een karikaturist in de ware zin des woords is, lijkt mij, de tekenaar van de Haagse Post, *Frits Müller*. Dit weekblad mag zich gelukkig prijzen een ontmaskeraar van grote allure in huis te hebben. Müller schrijft politici soms kenmerken toe, die te verschrikkelijk zijn om lang bij stil te staan. Hij *deformeert* zijn slachtoffers soms tot de grens van ontluistering, zoals ook de Engelsman *Gerard Scarfe* (Sunday Times) dat kan en ook vaak doet
In de loop van de laatste jaren vervaardigde Muller een aantal tekeningen over minister van justitie, *Van Agt*, met name over diens standpunten met betrekking tot de abortus provocatus, die er bepaald niet om liegen. Een uitdrukking, die op dit gebied van de karikatuur letterlijk genomen moet worden. Juist door die overdrijving, die voor Müller slechts schijnbaar is, laat de tekenaar van de HP zien wat voor hem nu eigenlijk de politieke werkelijkheid uitmaakt; de minister van justitie als jongleur met de ongeboren vrucht, voor welke bescherming hij zo vroom zegt zich te zullen inzetten. Helaas kunnen we aan Müllers prenten niet meer aandacht besteden Het is te hopen, dat het niet lang meer zal duren, voordat een eerste bundeling van zijn werk zal plaatsvinden

BERNARD W. HOLTROP

Opland en Müller behoren nog tot de meer 'traditionele' cartoonisten, die de door hen afgebeelden nog enige trekken van zichzelf meegeven. Hoewel Opland zijn eigen poppetjes heeft ontworpen, is toch duidelijk te zien, dat Den Uyl, Van Agt of Wiegel juist dié poppetjes zijn. Ook bij Müller blijven de figuren herkenbaar, met hoeveel, veelal onaangename trekken ze verder ook worden opgezadeld. Ook tekenaars als Eppo Doeve en Fritz Behrendt stellen het op prijs, dat hun slachtoffers nog herkend worden.
Iemand bij wie dat al veel minder het geval is is *Willem* (Bernard W Holtrop), de in Parijs woonachtige tekenaar van De Nieuwe Linie. Hij onderscheidt zich van zijn collega's, doordat hij nog in de clinch heeft gelegen met de Nederlandse justitie over één van zijn prenten. Dat was in de *Provotijd*, midden jaren zestig, met een prent in het blad God, Nederland en Oranje. Misschien verschijnen de meest agressieve prenten juist in periodiekjes, die geen lang leven beschoren zijn. (*Terzelfdertijd bestond b.v. in Frankrijk L'Enrage, dat ook spoedig weer ter ziele ging*). Door de jaren heen is Willem tamelijk cynisch gebleven. Zijn tekenstijl lijkt minder bewerkelijk dan die van de andere hier genoemde tekenaars, met name de vlakverdeling krijgt minder aandacht. De prent wordt tot een aantal, op het eerste oog simpele lijnen teruggebracht, maar dat gebeurt zeer effectief.

AREND VAN DAM

De tendens om herkenbare politici minder op de voorgrond te laten plaatsnemen en de politieke situatie als uitgangspunt te nemen, is zeer sterk aanwezig in het werk van *Arend van Dam*, die zijn tekeningen onder meer publiceert in het V.U.-Magazine en Hervormd Nederland. Ook verschenen zijn prenten in het *Bulletin van de Boycot Outspan Aktie* toen het blad nog niet in het nieuwe *Amandla* was opgegaan. Politici zijn bij hem niet-herkenbare figuren, de een lijkt voor de ander inwisselbaar. Ze hebben geen eigen gezicht. Het gaat meer om typen: de militair, de multi-nationale ondernemer, de blanke etc. . . Bij Van Dam staat de *boodschap* voorop, om vormgeving schijnt hij zich niet of nauwelijks te bekommeren. Dat bevordert een grote mate van directheid, de aandacht wordt niet afgeleid. Bij een Opland-prent moet men zich vaak enige inspanning getroosten om het geheel in zich op te nemen: er is zoveel te zien. Bij van Dam hoeft dat niet, die komt ogenblikkelijk tot de zaak zelf. Het zou jammer zijn als zijn vaak haarscherpe tekeningen in de jaargangen van de genoemde periodieken verscholen zouden blijven

Bernard Willem Holtrop in De Nieuwe Linie, 13-10-1976

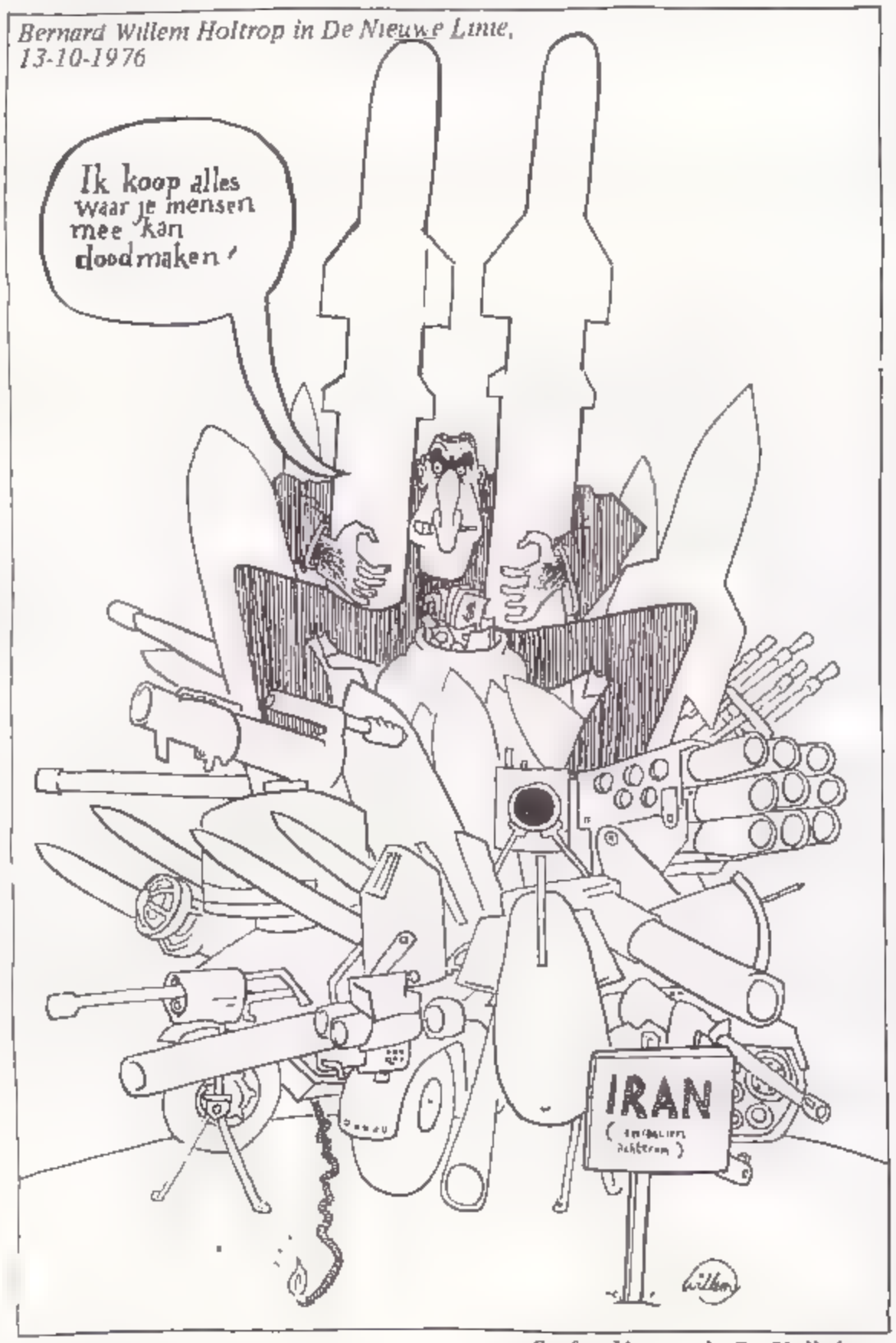

Stefan Verwey in De Volkskrant, 14-9-1976

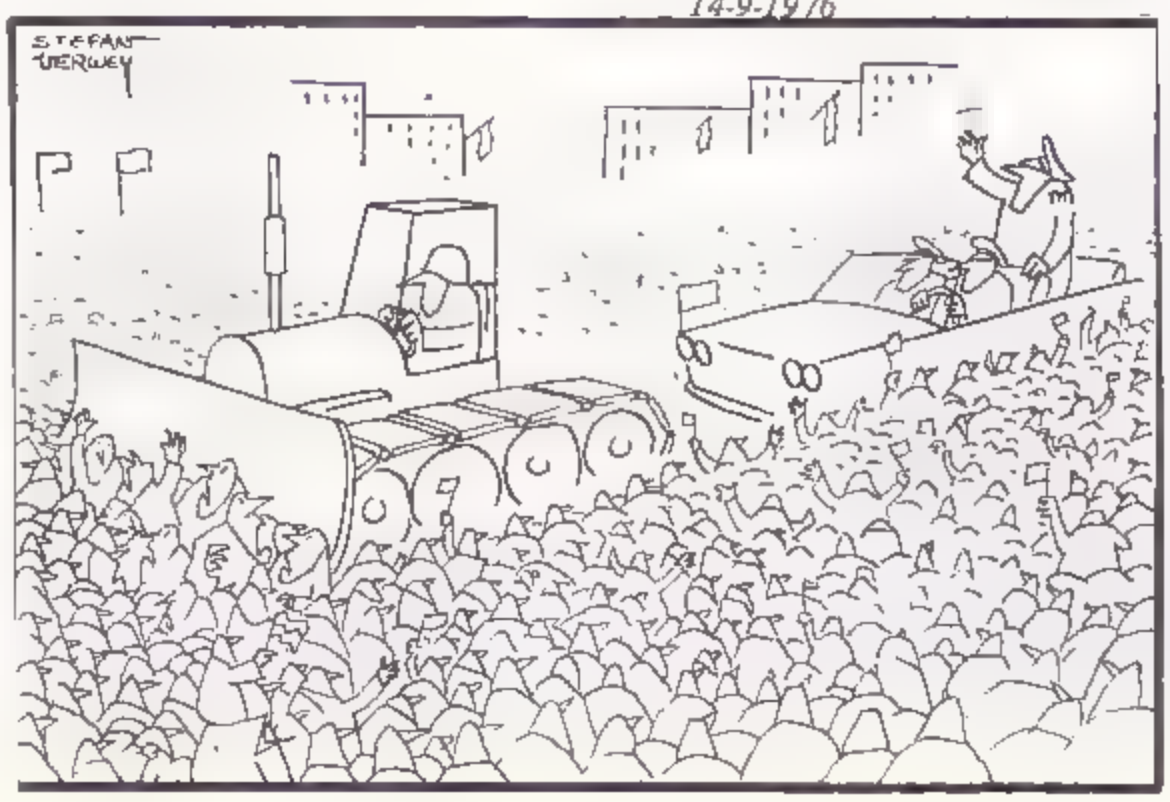

STEFAN VERWEY

Dat geldt ook voor een andere cartoonist, op wiens werk ik nog de aandacht zou willen vestigen. Het noemen van een aantal namen - het wordt hier ten overvloede gezegd - is een betrekkelijk willekeurige aangelegenheid. Ik heb mij beperkt tot een aantal hedendaagse Nederlandse tekenaars, die naar mijn idee opvallen door originaliteit en laten zien dat het maken van spotprenten nog terdege zin heeft Ik bedoel *Stefan Verwey*, die regelmatig de rubriek Dag-in, Dag-uit in De Volkskrant opluistert met zijn werk. Weliswaar betreft het hier geen politieke prenten in de *traditionele zin* van het woord, maar zijn werk heeft terdege *politieke betekenis*. Hij houdt zich vooral bezig met de ons bedreigende *anoniem-opererende macht* van de planologie en de militairen. Over de aantasting van de ruimtelijke omgeving heeft hij enige verbluffende tekeningen gemaakt. Hij beschikt over een indringend vermogen om duidelijk te maken wat er aan de hand is. Ook zijn prenten reiken hoger dan het niveau van de eendagsvlieg en verdienen eveneens te worden gebundeld

Slechts een beperkt aantal tekenaars van cartoons of spotprenten heb ik kunnen noemen. Ik had het nog kunnen hebben over Behrendt, Doeve, Van Straaten, De Knoop, Willem, Frans van Woerkom en vele anderen, die ons hun tekenkunstige prestaties in dagen weekblad voorleggen, *om te lachen* of *om ons op te winden* of *desnoods beide* tegelijk. In elk geval bestaan er nog tekenaars die hun vak verstaan en de politieke werkelijkheid laten zien, zoals zij dat nodig achten, ontdaan van de heiligheid, die de machthebbers er zo graag over spreiden.

Koos van Weringh

Toen de jaren vijftig voorbij waren en de *gay sixties* - overigens weinig *gay* - begonnen, bestonden er op de Nederlandse jeugdtijdschriftenmarkt een aantal min of meer specifieke stripbladen: *Sjors van de Rebellenclub*, *Donald Duck*, *Arend*, *Olidin*, *Fix en Foxi*, *Robbedoes* en *Kuifje* Een behoorlijk aanbod dus, maar deze bladen waren alle vrijwel uitsluitend gevuld met *buitenlandse* strips. Van 'n *Nederlandse* stripproduktie voor de specifieke striptijdschriften (we laten hier dus bladen als *Okki* en *Taptoe* buiten beschouwing) was, sinds het al in de vroege vijftiger jaren uitsterven van bladen als *De Ketelbinkiekrant*, *Rob's Vrienden* en *Tom Poes Weekblad* nauwelijks meer sprake, totdat in de loop van de jaren zestig bij *Pep* geprobeerd werd 'n Nederlandse strip-stal te formeren. We zullen eerst van de bovengenoemde bladen, voor zover die in het begin der zestiger jaren nog bestonden, in kort bestek een overzicht geven van hun geschiedenis.

VAN EEN HOLLANDSE SCHOOL NAAR EEN HAARLEMS IMPERIUM

DONALD DUCK

Donald Duck was een, sinds de eerste verschijning in 1952, zeer succesvolle uitgave van de *Geillustreerde Pers* (voortaan GP) in Amsterdam. Het had er in eerste instantie naar uitgezien dat de Donald Duck in Nederland gelijk zou worden aan de *Scandinavische* en *Duitse* Disney-tijdschriften De Amerikaanse verkopers van het Disney-strippakket in Europa hadden namelijk de rechten voor publikatie in de *Germaanse landen*, zoals de omschrijving luidde, verkocht aan de Deense uitgeverij *Gutenberghus*. Via Gutenberghus' Duitse dochter *Ehapa* gebruikte de Duitse *Mickey Maus* hetzelfde materiaal als de Scandinavische bladen. Voor Nederland echter was GP-man *De Roy van Zuydewijn* erin geslaagd om Donald Duck vrij te krijgen voor de GP. Hoewel de allereerste Donald Duck nog wel in Denemarken is gedrukt, is de inhoud van de Nederlandse Donald Duck verder steeds onafhankelijk geweest van buitenlandse Disney uitgaven.

SJORS & FIX EN FOXI

Sjors van de Rebellenclub verscheen voor het eerst in 1936, als wekelijks bijvoegsel van de *Panorama*, 'n uitgave van *De Spaarnestad* uit Haarlem. Sjors van de Rebellenclub was in het begin geheel gevuld met Amerikaanse strips. De titelstrip, 'n vertaling van *Winnie Winkle* van *Martin Branner* werd echter in 1938 overgenomen door een Nederlander: *Frans Piet*
Tussen 1941 en 1947 ligt de produktie van het blaadje stil In 1951 wordt de naam veranderd in *Rebellenclub* en wordt er een nieuwe Nederlandse strip gestart: *Olaf Noord* van *Bert Bus*. Vanaf 1954 wordt het blad, nu weer *Sjors van de Rebellenclub* genoemd, los van Panorama uitgegeven. Hoewel Sjors van de Rebellenclub pas in 1968 kortweg *Sjors* gaat heten zullen we verder steeds deze verkorte naam gebruiken. Hoewel er enkele Nederlandse tekenaars aan Sjors meewerkten (b.v. Bert Bus, *Carol Voges* en later *Jan Steeman* en *Jan Kruis*), werd het blad indertijd voornamelijk gevuld met Engelse strips, afkomstig van uitgeverij *Fleetway Press*.
Over *Fix en Foxi* kunnen we kort zijn. Dit door de *Nederlandse Rotogravure Maatschappij* uit Leiden (bekend van o.m. *Televizier*) sinds 1959 uitgegeven *Weekblad vol gezelligheid* stond bol van de (wan-)produkten van de Duitser *Rolf Kauka*, die zelf in Duitsland zijn strips in een gelijknamig tijdschrift exploiteerde en er zo miljonair van werd. *Goedertieren God!* Wat is dat voor een man die het opbrengt zulke miserabel slecht getekende, volkomen zouteloze en uitgekotste verhaaltjes te maken en uit te geven. En wat is dat voor een volk dat 'n dergelijk braaksel gretig vreet en reikhalzend vraagt om meer. Dat oorlogsvoering absoluut geen middel tot natuurlijke selektie op geestelijk niveau is wordt nergens schrijnender geïllustreerd als in het Duitsland van na 1918 en 1945
Maar genoeg hierover, in Nederland - waar we toch ook behoorlijk uit de voeten kunnen met *Privé*, *Story* en *Tros* - was Fix en Foxi slechts 'n vrij kort en kwijnend bestaan beschoren, waarin alleen *Jean Dulieu* af en toe voor 'n lichtpuntje zorgde

AREND & OLIDIN

Aan het maken van *Arend*, dat van 1955 tot 1966 werd uitgegeven door *Bureau Arend* uit Wageningen, kwam geen Nederlandse striptekenaar of tekstschrijver te pas, het was 'n getrouwe kopie van het Engelse tijdschrift *Eagle*
Olidin was het tweemaandelijks verschijnende clubblad van de *Shell Junior Club*. Hoe multinationaal het streven van de Shell ook mag zijn, in haar clubblad voor de *juniors* kregen de vaderlanders een relatief ruime portie toebedeeld. *Jan Kruis* en *Jan van der Voo* waren de voornaamste tekenaars die deze buit mochten delen, totdat het in 1957 opgerichte blad in 1963 ter ziele ging.

ROBBEDOES EN KUIFJE

Robbedoes en *Kuifje* zijn Nederlandstalige versies van de in België oorspronkelijk in het Frans geproduceerde bladen *Spirou* en *Tintin* De in 1939 resp. 1946 voor het eerst verschenen bladen bestaan nog steeds, en vormen een interessante vergelijking met de bladen zoals die in de vijftiger en zestiger jaren in Nederland gemaakt werden. Robbedoes en Kuifje zijn *primeurbladen*, bladen die uitsluitend door eigen tekenaars geproduceerde, nog nooit elders gepubliceerde strips bevatten. Van deze strips brengen de uitgevers (*Dupuis* resp. *Lombard*) regelmatig *albums.*, die één of meer afgeronde verhalen van één strip figuur bevatten, op de markt De albums waren *promotion* voor de verhalen in het blad en omgekeerd De Nederlandse uitgevers van stripbladen hanteerden dat systeem van albumuitgaven van de strips die ook in het tijdschrift gepubliceerd werden toen nauwelijks. Verder brachten Robbedoes en Kuifje een groot aantal vervolgstrips, naast een klein aantal zeer korte verhalen of éénplaatsgags. In Nederland hanteerden Sjors, Arend en Olidin - en later *Pep* dit systeem, de overige bladen publiceerden in elk nummer een klein aantal afgeronde, vn, korte verhalen.

Een laatste belangrijk verschil tussen de in België en in Nederland gemaakte bladen was de wijze van verkoop. De *losse verkoop* in kiosken en winkels was voor de Belgische bladen

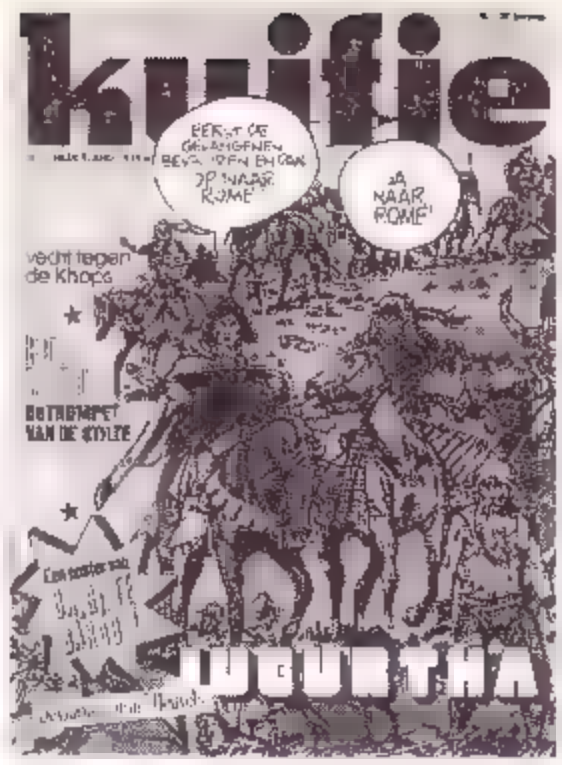

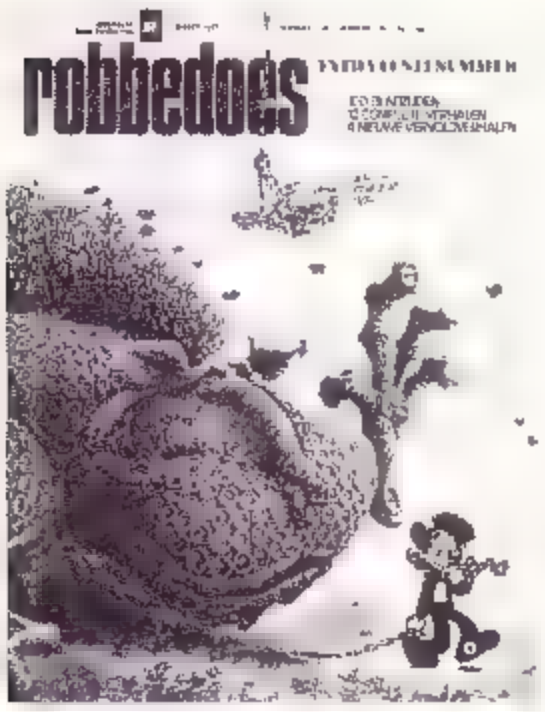

belangrijker dan voor de Nederlandse. Bovendien kregen de abonnee's van de Belgische bladen hun blad per post, abonnees van de Nederlandse bladen kregen het van een,- nu langzaamaan uitstervend - fenomeen uit het Nederlandse beroepsleven: de *wederverkoper* of *bladenman*. Er was weinig sprake van werving van abonnees voor de jeugdtijdschriften. In het gezin waar de bladenman van GP aan de deur kwam met de *Margriet* voor moeder werd ook meestal de Donald Duck gekocht voor de kinderen. Las moeder echter liever de *Libelle*, dan betekende dat dat de kleintjes het, via de bladenman van de Spaarnestad, met de Sjors moesten doen. Met de prijsstelling van de jeugdbladen was hiermee ook rekening gehouden: het waren goedkope (15 à 25 cent) bijlagen bij de damesbladen. Robbedoes en Kuifje, die onafhankelijk een eigen produktie leverden waren aanmerkelijk duurder: 50 cent à een gulden

Zo was dus, ruw geschetst, de situatie op de Nederlandse jeugdtijdschriftenmarkt in de eerste jaren zestig, toen, in 1962, de GP besloot om 'n nieuw stripblad op de markt te brengen, naast Donald Duck, bestemd voor lezers die de Donald Duck ontgroeid waren. Het zou, meende initiatiefnemer *Weehuyzen*, weer een goedkoop blad moeten worden, en dus gevuld met bestaand stripmateriaal. Het resultaat van dit GP voornemen verscheen in oktober 1962 *Pep, een Pittig Weekblad met Mickey en Kuifje*. De *Disney studio's* en Lombard waren dus de voornaamste leveranciers van strips voor Pep. Verder bevatte Pep ook nog 'n titelstrip: *De avonturen van Pep en zijn hond Stef*, waar Disney noch Lombard, maar de Fransen *Duchâteau* en *Tenas* voor te blameren zijn. Weehuyzen, die zich in die jaren met de gekombineerde redaktie van Pep en Donald Duck blijft bemoeien, merkt al snel dat er iets mis is met de gebruikte Amerikaanse strips. Hoewel *Zorro* en *Spin en Marty* van een kwaliteit waren die je je lezers niet lang kan voorschotelen zonder verteerd te worden door wroeging en zelfverwijt, zal het toch voornamelijk het *kwantitatieve* tekort aan bestaand materiaal geweest zijn dat hem er in 1964 toe bracht aan *Hans Kresse* te vragen of deze een aantal Zorro's (vanaf nr. 6421) en Spin en Marty's (vanaf 6441) wilde tekenen. Zo werd de eerste Nederlandse tekenaar in Pep geïntroduceerd, zonder dat het aanbod van striphelden gewijzigd werd.

Belangrijke wijzigingen stonden er echter wel te gebeuren in de wereld der Nederlandse tijdschriften uitgeverijen.

VNU

In 1964 fuseerden de twee konkurrenten Spaarnestad en GP tot de *Verenigde Nederlandse Uitgeversmaatschappijen* (VNU). Binnen de VNU bleven de Spaarnestad in Haarlem en de GP in Amsterdam voorlopig volledig gescheiden bestaan. Toen in 1968 de Nederlandse Rotogravure Maatschappij in de VNU werd opgenomen was de hele Nederlandse stripbladenproduktie binnen deze tijdschriftengigant - die vrij spoedig daarna ook multinationale ambities kreeg - samengebracht. De Rotogravure bracht het peuterblad *Sprookjesland* mee, dat na de fusie werd omgedoopt in *Disneyland*. Fix en Foxi was in 1966 omgedoopt tot *TV 2000*, dat - zonder Fix en Foxi zelf, gevuld met vnl. Engelse en Spaanse strips - tot 1969 bleef bestaan. Disneyland overigens verdween in 1973

Aangezien de afzonderlijke bedrijven vooreerst binnen de VNU zelfstandig voort bleven werken, hadden deze fusies een tijdlang weinig of geen invloed op de gang van zaken bij de stripbladen.

Veel belangrijker voor Pep was eind 1964 de komst van *Peter Middeldorp* als algemeen hoofdredacteur van de GP jeugdbladen. Middeldorp, die een aantal jaren hoofdredacteur van Robbedoes was geweest, besluit meteen Pep een *face-lift* te geven; hij smijt een aantal strips eruit (onder meer de titelstrip Pep, Mickey Mouse en Spin en Marty) en introduceert behalve enkele toppers uit het Franse stripblad *Pilote* (als *Asterix* en *Lucky Luke*) ook meer Nederlands talent: *Martin Lodewijk* (vanaf 6621) *Jan Wesseling* (v.a. 6637) *The Tjong Khing* (v.a. 6744), *Dick Matena* en scenarist *Lo Hartog van Banda* (v.a. 6803). Verder start Kresse een aantal eigen strips, waaronder *Vidocq* (6548) en *Erwin de Noorman* (6638).

Pep was nu een mengsel geworden van Belgische strips uit de *Lombard-stal*, Franse strips uit de *Pilote-stal* (die gedeeltelijk een afstammeling was van de *Dupuis-stal*), en een groeiend aantal Nederlandse strips. Slechts af en toe werd er nog wat Amerikaans werk geplaatst.

Er bleek echter in Nederland nog meer talent aanwezig dan de mensen die toen bij Pep werkten en Peter Middeldorp begon te denken aan de mogelijkheden van een grotere Nederlandse stripproduktie, geleverd door een *Pep-stal* in een dikker gemaakte Pep.

Peter Middeldorp's opvolgster *Hetty Hagebeuk* ging vanaf begin 1969 aan de daadwerkelijke uitvoering van dit plan werken en met de eerste Pep uit 1970 was het dan zover: Pep had niet langer 32, maar 48 pagina's en *John Bakker* (vanaf 6937), *Gideon Brugman* (v.a. 7001), *Willy Lohman* (v.a. 7002), *Daan Jippes* (v.a. 7003), *Henk Albers* (v.a. 7014), later *Fred Julsing* (7107), *Henk 't Jong* (7114) en *Peter de Smet* (7219) en nog later (na '72) *Robert van der Kroft, Wilbert Plijnaar, Henk Kuiper* en *Uco Egmond* maakten hun entree

De kern van de Pep-stal - van Peter Middeldorp's idee uitgegroeid tot Hetty Hagebeuk's ideaal - zou moeten worden gevormd door een aantal tekenaars wier stijl vrij dicht bij elkaar lag: Julsing, Jippes en Matena. Zij zouden, naar Belgisch voorbeeld nauw samenwerken; uit wederzijdse beïnvloeding en coaching van nieuw talent zou er een *Hollandse School* ontstaan die de basis moest gaan worden van de vernieuwde, voor een groot deel op eigen produktie draaiende Pep

Deze situatie was nieuw voor een Nederlands stripblad. Hoewel in andere Nederlandse bladen, als Donald Duck en Sjors, ook wel eens strips van Nederlandse tekenaars stonden, was er geen duidelijk *beleid* voor, zoals dat inmiddels bij Pep wèl het geval was geworden. Door de Pep dikker te maken was de eerste stap hiertoe gezet; Pep was zwanger gemaakt, maar het kind, de Hollandse School, is nooit geboren.

De andere VNU-loot, de Spaarnestad, was inmiddels - in 1967 - gekomen met het meisjesblad *Tina*, dat al snel een sterke groei doormaakte; zodanig, dat er ruimte bleek voor nòg 'n Tina-achtig tijdschrift: *Tina-Club*, waarmee in 1973 gestart werd.

Voor Tina en Tina-Club geldt hetzelfde als voor b.v. Sjors; er werken wel Nederlandse tekenaars aan mee, maar de solide basis wordt gevormd door prulwerk van Engelse, Spaanse of nog duisterder herkomst

Face-lifter Peter Middeldorp slaat in 1969 ook toe bij Sjors. De Engelse strips worden vervangen door oud Belgisch materiaal van Dupuis. Middel-

dorp is dan eigenlijk al werkzaam als hoofdredacteur van Libelle; de ontrimpeling van Sjors is zijn laatste stripwerk geweest Hoofdredacteur van Sjors was in die dagen Frans Buissink

GROTE VERANDERINGEN

Op het niveau van de bedrijfsvoering stonden er bij de VNU inmiddels ook dingen op veranderen. Het bedrijf was in 1969/'70 doorgelicht door het efficiency-bureau *McKinsey*, dat adviseerde om alle jeugduitgaven te bundelen in één uitgeverij. Als gevolg van dit advies wordt de *Uitgeverij voor jeugd en sport Oberon BV* opgericht, die vanaf 1972 alle jeugdtijdschriften van de VNU gaat uitgeven. Als direkteuren van Oberon worden de Heren *Tuynman* en *Grob* aangesteld. De nieuwe uitgeverij kan, door allerlei omstandigheden waar we in latere artikelen uitgebreid op terug zullen komen, niet meteen optimaal draaien; zeker niet als eind 1972 bij Pep de topleiding - Grob, Hetty Hagebeuk en chef-redakteur *Jan van Gelderen* - wordt ontslagen. Bij Oberon blijft oud-Spaarnestad man Tuynman als enige direkteur over en bij Pep ontstaat een fnuikend interregnum. Frans Buissink krijgt naast zijn hoofdredakteurschap van de ex-Spaarnestad bladen nu ook het ex GP-pakket te besturen, wat een te veelomvattende taak voor één man blijkt. Pep en - nu ook meegesleept in de malaise - Sjors dobberen nog een paar jaar stuurloos rond. Redakteleden komen en gaan, soms in een moordend tempo. De oplages van de beide bladen dalen, en met name bij Pep eveneens in een moordend tempo. Er is weinig sprake meer van een beleid, paniekvoetbal is troef; de Pep-stal is die van Augias naar de kroon gaan steken en binnen de hogere leiding van de VNU wordt nu steeds serieuzer gesproken over samenvoeging van Pep en Sjors, een plan dat sinds de fusie van Spaarnestad en GP in 1964 al meerdere malen min of meer serieus geopperd was. Er gingen rond 1974 zelfs geruchten dat beide bladen voorgoed zouden verdwijnen en dat Oberon het type stripbladen dat Sjors en Pep waren zou gaan afstoten. Als Pep-redakteur *Jan van Erp*, inmiddels chef-redakteur geworden, in 1974 zijn kreatie *Babariba* mag lanceren, is *Frits van der Heide* - na een tijdje weggeweest te zijn uit de Pep-redaktie - aangesteld als hoofdredacteur van Pep en Sjors, met als opdracht de ontstane warboel bij beide bladen te saneren en toe te werken naar hun definitieve samenvoeging. Dit gebeurt niet zonder dat er enkele koppen moeten rollen - ook hierover meer in volgende artikelen - maar in september 1975 is de sanering afgerond, Pep en Sjors zijn opgeheven en opgegaan in een nieuw blad *Eppo*

Jan van Erp mag 'Babariba' lanceren, por dios. . . .

Tot zover dit overzicht. Zoals gezegd: 'n aantal capita selecta *worden nog verder uitgespit, waarbij we met name over Pep ook 'n aantal* betrokkenen *tekenaars, redakteuren en beleidsmensen, aan het woord zullen laten De volgende delen van* 'De Hollandse School' *zullen in Stripschrift verschijnen vanaf nr. 103. Aan bladen als De Ketelbinkiekrant, Rob's Vrienden en Tom Poes Weekblad zal 'n apart artikel worden gewijd.*

Prijs f 5. voor leden en f 7.50 voor niet-leden voor maksimaal 40 woorden. Tekst op achterkant van girokaart
Girontummer 209948

GEVRAAGD
Les avontures d'Epoxy door Cuvelier en Vanttamine, Franse uitgave (of Duitse); De Grappen van Lambiek.
R.Aalpol, Wemellaan 5, Wageningen 08370-10856

GEVRAAGD
DD 52 nr. 1 en 3, 53 nr. 1. Stripschrift onder de 10, Chick Bill 2 en 5 (eerste serie); Kuifje banden onder 115; Eppo Extra II.

AANGEBODEN
Goed ruilmateriaal.
A.Westerbaan, Vierambachtstraat 77, Rotterdam 010/771569.

GEVRAAGD
Buck Danny nrs. 1 t/m 4, 11, 20; Jerry Spring, Golden Creek; Blake & Mortimer. Zwaardvis I, De Valstrik en Het Halssnoer (Lombard). Alles 1e druk en in nieuwstaat.
M.A. van Gils, Otterstraat 58, Utrecht 030/314173.

AANGEBODEN
Flip en Flap 3; Fav.reeks 3,4,8; Roodbaard Koning der zeven zeeën (Pandora); Tanguy Sp. Opdracht, De zwarte Engelen; Okay-reeks 4, 5; Argonautjes Orakel van Delphi; Timoer Piratengalerij, Blondie en Blinkie Vliegende Schotels; Kommando Moustache 1; Harald de Viking 1a; H.B. Ruitenjassenvracht; Aram Het zwaard van Palermo; Oberon strips 1973 2, 6, 9, 13; Luc Orient Het dal van de drie zonnen.
J G M Hermens, Kloosterstraat 35, Blerick.

AANGEBODEN
Antikwarisch
Toenga: vuurgod, grote strijd, spelonk van de dood, strijd der geweldenaren.
Lucky Luke: 1, 7, 10, 16, 18, 20, 23; Uitgave Koopmans Meelfabrieken; Lucky Luke en Billy the Kid
Rode Ridder 2, 4, 8; Bessy 19, Pom en Teddy: Balibach, Hollywood, Boedha.
Ardabhad.
Chlorophyl. zwarte ratten, samenzweerders, salami, wraak van Anthracniet, ruimtemuizen, drie nozems, Chloro leidt de aanval
Hoempa Pa: de roodhuid, zwaait de krijgsbijl
Hultrason 1,2, 3. Kick Wilstra 4. Alex: etruskische graf, Asterix: gladiatoren, kampioen.
Bezige Bij reuzepockets: geld speelt geen rol, als je begrijpt wat ik bedoel, een heer moet alles alleen doen.
Het bovenstaande materiaal is allemaal eerste druk en verkeert zonder uitzondering in perfecte staat, dus nieuwstaat.
Niet antikwarisch.
Attila, 1,2,3,4
Michel Vaillant: de grote match
Chlorophyl: grote vlucht, gifeiland
Kuifje: Picaro's (gek.)
Toenga: van wolven en mensen, wilde horde, meester der mammoets.
Donald Duck: de beroemdste verhalen van DD, deel 1.
Tom Poes: Wispen

Tijdschriften en knipsels
Ciso 7. Stripprofiel 9 Stripschrift 8/9, 10, 12, 25/26, 31/32, 33/34, 45/46, 53/54, 55/56, 57/58, 61, 62, 65+, 66, 67, 68/69, 70, 71, 72, 73 74, 75/76, 77, 78, 79, 81/82, 83, 85, 86, 87, 89, 90/91, 92, 93, 98
Mad 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 14, 15, 18, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 61, 62, 63.
Tom Poes: knipsel Tom Poes en de Kaligaar
Chlorophyl knipsel uit Kalfje Ca. 1957, Chlorofyl tegen de zwarte ratten.
KZV: drie knipsels van Jacovitti uit ca. 1955' Kapitein Pim, Pippo bij de Indianen, Pippo en de kosmische bom.
Donald Duck: 5433, 5448, 5515.

GEVRAAGD:
DD 5502, 5522, 5801, 5901, 5902, 5907, 5923, 6053 en meer dan 50 van de jaren 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74.
Frank Dekker, Jaagpad 3, a/b ws 'Argo', 1059 BN Amsterdam 020 175391

GEVRAAGD

Robb. verz.album 76, 77, 80, 87, 92, 93. TP-R 1 t/m 9, 14 t/m 18, Phenix, Schtroumpf, Weekblad Arend, Rob's Vrienden, TP-weekbl. III, 16, 17, 54, 55, 56, IV, 1 t/m 7, 15, 27 e.v. Kapt. Rob oblong, Miranda (Modesty) voor 2211 (muv 115-211), Mira, kriminologe en Smidje Verholen

AANGEBODEN
o.m. honderden oude tot zeer oude Peps en DD's e.v.a.
Martin Wassington, Postbus 9494, Amsterdam (020)-17 13 32

DE HOOFDBREKENS VAN STRIPVERTALERS

door Stef Keizer

Het aanschaffen van een vertaald boekwerk gaat gepaard met een bepaalde vorm van vertrouwen, omdat in vele gevallen de oorspronkelijke taal niet voldoende beheerst wordt door de lezer. Dat dat vertrouwen wel eens beschaamd wordt, bleek onlangs bij een in vertaling uitgebracht boek van Saul Bellow. Volgens insiders was dit boek ronduit beroerd vertaald. De uitgever heeft na alle kritieken zelfs besloten een nieuwe vertaling het licht te doen zien. Maar ondertussen had het boek toch gretig aftrek gevonden: de argeloze lezer was in het volste vertrouwen tot de aanschaf van het gewraakte boek overgegaan.

Ook bij het aanschaffen van een vertaald *stripalbum* komt natuurlijk de vertrouwenskwestie om de hoek kijken. Dat vertrouwen blijkt er niet altijd te zijn. Velen zijn van mening dat de Nederlandse vertaling van een stripalbum kwa sfeer etc. ten achter blijft bij het album in de oorspronkelijke taal. Is dat nu eigenlijk per definitie zo? Met welke *specifieke problemen* hebben stripvertalers eigenlijk te maken? Kunnen ze die problemen te allen tijde oplossen?

POLY-INTERPRETABEL

De vertaalde strips die in Nederland verschijnen komen in de regel uit Frankrijk, België of Amerika. Wat de Franse strip betreft, vinden de moeilijkheden veelal hun oorzaak in het feit dat de Franse taal zoveel *poly-interpretabele* woorden kent. Zeker omdat Goscinny en Greg - de belangrijkste schrijvers in het Franse stripschrijfland - er een handje van hebben nogal eens met die dubbelzinnige woorden aan het goochelen te slaan.
Bij vertalen is het soepel leesbare geheel uitgangspunt. Een écht adekwate vertaling van verhalen van Goscinny of Greg zou pas dan bereikt worden, als zeer veel balloons door middel van *voetnoten* zouden worden toegelicht. Dat is geen haalbare kaart, niet alleen omdat het soepel lopend geheel dan wel vergeten kan worden, maar ook omdat het materiaal (films, waarin balloons niet veranderd kunnen worden) zoiets niet toelaat. Er moet dus geschipperd worden. Dat lukt niet altijd afdoende: in het ene geval is de Nederlandse vondst niet altijd toereikend om de Franse woordspeling te ondervangen en in het andere geval is de Franse woordspeling *dermate* nationaal, dat van vertaling zonder toelichting doodeenvoudig geen sprake kan zijn. Goscinny bijvoorbeeld heeft het gepresteerd een heel Iznogoudh-verhaal op te hangen aan een camembert siffleur (in *La catalogue Magique*). Die camembert siffleur wordt ten overvloede ook nog in beeld gebracht door Tabari, terwijl verder de clou van het verhaal er ook nog eens nauw mee in verband staat. Een verhaal dus, dat naar alle waarschijnlijkheid nooit in het Nederlands zal kunnen verschijnen; niemand weet een oplossing voor dit probleem. De sfeer in de Franse strip is vaak redelijk eenvoudig te benaderen. Denk maar eens aan de *hoppen* en *boffen* van Olivier Blander en aan de *hummen* van Philémon, die zeer sfeerbepalend zijn

LA MINE EXISTE JIMMY ! PAROLE ! ET C'EST VRAI AUSSI POUR LA PEPITE ... C'EST UN CHAMAN APACHE QUI ME L'A DONNEE, ET IL M'A MONTRE LA MESA D'OU ELLE VENAIT ! IL ME DEVAIT BIEN ÇA L'ANIMAL, JE L'AVAIS SAUVE DES GRIFFES D'UN LION DE MONTAGNE !...
DIE MIJN BESTAAT, JIMMY !... ANDERS MAG ICH... UND DAS VAN DAS GOUD-KLOMPJE, DAS WAR AUCH WAR !.. DAT HAB' ICH VAN EINE APACHE-MEDICIJN-MAN... DIE HEEFT ME AUCH DIE MIJN GEWESEN ! IK HAT 'M VAN EINE BERG-LEEUW GERET-TET...

Van perfect Frans naar gebroken Duits Por Dios!

KOMPAKTHEID

Probleem bij de Amerikaanse strips is het feit dat de Engelse taal zo kompakt is. Verder hebben de Amerikanen de neiging een soort *fonetische spreektaal* te gebruiken, die zeer sfeerbepalend is. De kompaktheid van het Engels hoeft overigens niet altijd een probleem te zijn, omdat het materiaal meestal in *blackey-vorm* wordt aangeleverd en de balloons dernalve gewijzigd kunnen worden. De fonetische spreektaal van de Amerikanen is echter wel een bron van ellende; het is bijzonder moeilijk om in het Nederlands eenzelfde sfeer te creëren. Als men bij voorbeeld het gescandeerde *'unca! unca!* van de neefjes Duck neemt, moet men toch wel toegeven dat een vertaling in die sfeer een onmogelijke opgave is: oom, oompje of ome voldoen in feite geen van drieën. Dit is een erg simpel voorbeeld, in de praktijk liggen de zaken natuurlijk veel ernstiger. De strip Pogo moge daartoe een illustratie zijn.

TAALBLINDHEID

De Vlaamse strips werken soms een soort taalblindheid in de

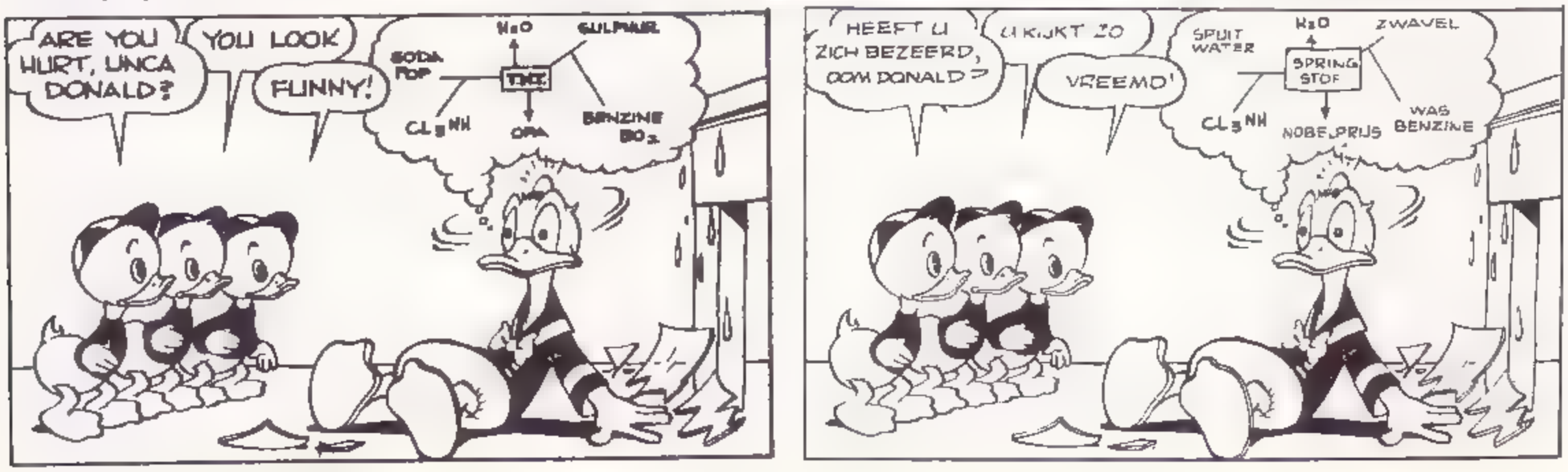

Sfeerverschil ?

hand omdat het Nederlands en het Vlaams veel van elkaar weghebben. Toch kan men niet ontkennen dat in de Vlaamse strip een ontzettend sappige manier van uitdrukken voorkomt. In eerste instantie kijkt men daar altijd wel even een beetje vreemd tegenaan, maar op de lange duur komt die ontzettend leuk en sfeervol over. Het is jammer dat die Vlaamse uitdrukking regelmatig moet wijken voor A B.N. omdat de uitdrukking daar net even te ver vanaf staat. Jammer, daardoor wordt de taal een mogelijkheid tot *verrijking* onthouden.

ANTICIPEREN

Buiten de beperking dat een balloon niet gewijzigd kan worden, is er nog een specifiek probleem waar het de vervolgstrip aangaat: men moet vaak al met de vertaling gaan beginnen *zonder dat men weet hoe het verhaal afloopt.* Routine vrijwaart de vertaler in de meeste gevallen wel voor grote misstappen, maar toch komt het soms voor dat een grapje op pagina 4 van een verhaal niet onderkend wordt, terwijl die grap verderop in het verhaal een grote rol gaat spelen.

ASTERIX

Bij Obelix en Co was dit bijna gebeurd. Toen Adolescentus na

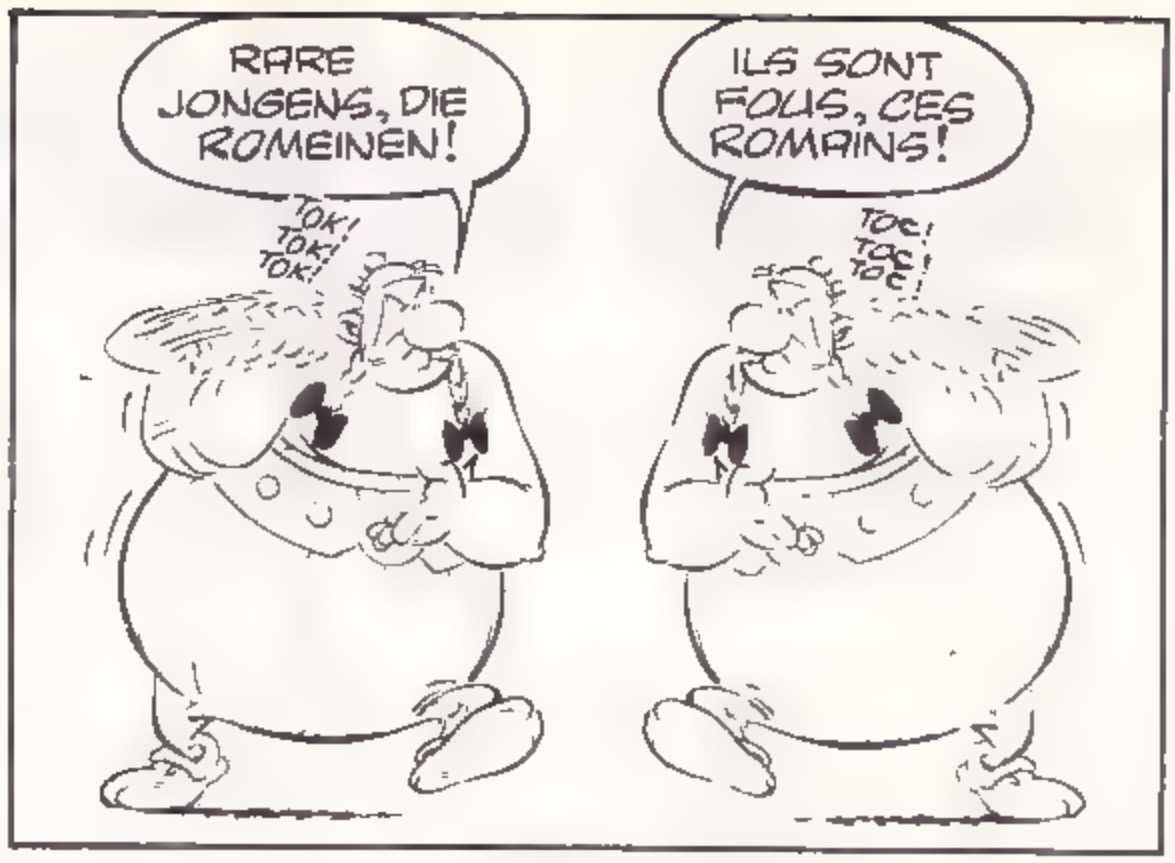

IJzersterke vertaling

'*eh?*' overschakelde op het *petit-negre*, dacht de vertaler aanvankelijk dat het om een incidenteel geval ging en vertaalde het in gewoon Nederlands Gelukkigkwam er nog net een aantal nieuwe pagina's binnen voordat de vertaling geletterd en wel naar de drukkerij ging, zodat die misstap op het nippertje opgevangen kon worden. Of de vertaler er overigens in alle gevallen in geslaagd is het petit-nègre in het Nederlands te laten overkomen, is de vraag. In het *luchtledige* vertalen is een van de grootste problemen waar een stripvertaler mee te kampen heeft. Een *synopsis* die eventueel uitkomst zou kunnen bieden, is er meestal nog niet eens.

Over het algemeen is het vertalen van een strip voornamelijk gebaseerd op het zogenaamde *op de-tong-wegen-principe* heeft men de letterlijke vertaling voor elkaar, dan wordt het nog eens zaak om die vertaling in spreektaal om te zetten, wat natuurlijk een probleem op zich is. Eén van de sterkste vondsten vind ik nog steeds de kreet 'rare jongens, die Romeinen! '. Het feit dat een vondst van een vertaler op een gegeven moment te pas en te onpas op ieders lippen is, is tenslotte een regelrechte erkenning. Een hoofdstuk apart is natuurlijk de 'vernederlandsing' van de namen

Overigens, om daar nog even op terug te komen, mij lijkt de veelgehoorde klacht dat er in een Nederlandse vertaling teveel van het oorspronkelijke werk verloren gaat ietwat overdreven. Men maakt *mij* niet wijs dat er bij het lezen in de oorspronkelijke taal minder verloren gaat, dan bij lezing van een goede vertaling. *Ten eerste* lijkt mij het aantal Nederlanders dat de daarvoor benodigde kennis bezit bepaald niet groot. (Dat geldt natuurlijk met name voor het Frans dat momenteel op de scholen een schandalig ondergeschoven leven leidt.) *Ten tweede* is er nog een vaak vergeten aspekt: om een satire tot in het detail te smaken, moet men op de hoogte zijn van de situatie in het land van herkomst. Als Jan Smet schrijft (in CISO-stripgids 10, juli 1976) dat, wil men de satire tot in het detail smaken, er het beste aan gedaan wordt het album in het Frans te lezen, daar er bij de vertaling steeds heel wat verloren gaat, gaat hij daar bijvoorbeeld ook aan voorbij. Een satire heeft nu eenmaal de neiging om 'nationaal' getint te zijn, zeker waar het de details betreft. Dus zelfs een gedegen kennis van de taal is vaak niet toereikend

1967 TIEN JAAR HET STRIPSCHAP 1977

nederlands centrum voor belangstellenden in strips

POSTBUS 11335 AMSTERDAM

HET STRIPSCHAP

Het Stripschap feliciteert de redaktie van Stripschrift en uitgeverij Thespa met het behalen van de historische mijlpaal van het uitgeven van *Stripschrift nummer 100* Dat de huidige redaktie en de huidige uitgever dit historisch moment kunnen beleven, is ook te danken aan alle redaktieleden en -medewerkers en uitgevers uit het verleden Het is daarom goed om even bij de geschiedenis stil te staan.

Bij de oprichting van Het Stripschap op 11 oktober 1967 werd door de 63 aanwezigen onder meer het besluit genomen een orgaan uit te geven. Stripschrift nummer 0 verscheen december 1967 in een oplage van 500 gestencilde exemplaren. Medewerkers van het eerste uur waren Jilles Nieuwstraten, Tom Steen en Hans Frankfurther en Cees Aarts, redaktiesecretaris.

Enthousiast werden de oer-stripschriften onder leiding van Fred Kamphuis aan de man gebracht, verkooppunten van het eerste uur waren.

AKO, Allert de Lange, Athenaeum, Bruins, Van Gelderen, Heyermans, ILA, Moderne Boekhandel, tentoonstelling Bührmann en eerste stripantiquariaat Lambiek in Amsterdam, Sweris in Leiden, Roucher en Manus van Alles in Den Haag, allereerste stripantiquariaat Arie de Koff (Old Comic) in Rotterdam, ILA, Schoutens en Standaard in Groningen.

De redakteuren bezochten zelf de winkels, telden met trillende vingers of er van het stapeltje alweer wat af was en legden stiekum de Stripschriften op een beter plaatsje Met enthousiasme kom je een heel eind, maar toch langzamerhand werd het duidelijk, dat omgezien moest worden naar een professionele uitgever. Met ingang van Stripschrift nummer 8/9 werd in september 1969 uitgeverij Levisson bereid gevonden de uitgave te verzorgen. Als verantwoordelijk redakteur trad Frits de Winter op. De heer Levisson werd als dank voor deze moedige stap *erelid* van Het Stripschap Eind 1973 liep het kontrakt met de firma Levisson af en werd de uitgave met ingang van nummer 61 door een enthousiast redaktieteam onder leiding van Sandra Boes voortgezet, waartoe een aparte firma Kommiks werd opgericht. L'histoire se répétait en er moest eind 1974 weer naar een andere uitgever gezocht worden. Vanaf nummer 73 is de uitgave in handen van uitgeverij Thespa in Amsterdam onder leiding van Cees Smook en Thea Spanjer. De oplage is thans 5000 exemplaren, waarvan zo'n 3000 stuks naar abonnees gaan. De redaktie van 1975 werd bijgestaan door een redaktieraad, en grafisch vormgever Ger van Wulften. Vanaf begin 1976 kon weer op eigen benen gedraaid worden en gaat het onder de krachtige leiding van Martin Wassington crescendo. Internationaal geniet Stripschrift een grote faam, de grote waardering alom uitte zich onder andere in het verlenen in 1972 in Triest van de Europe Science Fiction Special Award en in 1973 in Toulouse de Haga prijs voor het beste buitenlandse fanzine. Op de internationale stripcongressen van Angoulême en Lucca merk je pas, dat het al 10 jaar lang uitgeven van een stripfanzine een unicum is, wat zijn weerga in de stripwereld nog niet heeft gevonden.

De verhouding Stripschap-Stripschrift Thespa, is niet altijd - en zeker niet voor de buitenwacht - duidelijk. Het is goed om daar eens dieper op in te gaan.

Tussen Het Stripschap en de uitgeverij Thespa bestaat een kontrakt, waarbij Thespa voor Het Stripschap de uitgave verzorgt van Stripschrift. Thespa neemt alle risico's van de uitgave op zich en verzorgt en exploiteert de uitgave, de distributie, de propaganda en de advertenties. In Stripschrift wordt vermeld, dat Stripschrift het officiële orgaan van Het Stripschap is en dat het blad door Thespa voor Het Stripschap wordt uitgegeven. Bovendien staan in elk nummer max. 2 pagina's ter beschikking van Het Stripschap, die daarvan naar eigen verantwoordelijkheid gebruik kan maken.

De Stripschriftredaktie is verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de advertenties.

Is de uitgave van Stripschrift in die 10 jaar door 4 verschillende uitgevers verzorgt, het aantal redaktieleden en medewerkers loopt tegen de honderd. Dat de uitgave niet steeds in het honderd loopt, is behalve aan de uitgevers te danken aan de redaktie en zijn medewerkers, die op *vrijwillige*, niet betaalde basis, hun bijdragen leverden en leveren.

Naast getalenteerde mensen, die badinerende artikelen kunnen schrijven, beschikt de redaktie over specialisten, die het naadje van de kous weten en bibliografieen kunnen samenstellen. Het niveau van de redaktie èn het niveau van elk nummer verschilt uiteraard, naast hoogtepunten zijn er dieptepunten, stormen zullen Stripschrift blijven teisteren, maar de feitelijkheden die door de jaren heen Stripschrift tot hèt gewaardeerde vakblad maakten zijn toch wel naast de strips zelf en de nieuwsrubrieken de opbouwende kritiek, de continuïteit en vooral de gedegen gefundeerde artikelen, wars van een Hank van de Maiden-stijl, waarbij de verschijningsfrequentie jammer genoeg nog wel eens in het gedrang komt.

Sommige medewerkers en vertalers gaan naamloos of met afkortingen als MW MGW of met pseudoniemen als F. Hansen door het leven, wat de directe waardering moeilijk maakt. Ook zullen er altijd andere fanzines bijkomen en weer verdwijnen, uit onvrede met de inhoud van Stripschrift of gewoon omdat mensen hun eigen beroerselen gepubli-

ceerd willen zien.Diskussies over te veel en te weinig Bommel, te veel of te weinig Kuifje en te veel of te weinig sex zullen er altijd blijven.
De inhoud van Stripschrift elke keer zodanig te maken dat iedereen er elke keer iets bijzonders in vindt is een zeer zware taak, maar de redaktie doet daartoe ongetwijfeld haar best.
Naast een gevoel van dankbaarheid tegenover alle ex- en huidige uitgevers, redaktieleden en -medewerkers, overheerst bij Het Stripschap een gevoel van vertrouwen in de toekomst.

Hans Stoovelaar,
sekretaris Het Stripschap
amsterdam. 29-3-1977

SPECIALE AANBIEDINGEN

Leden-jubileum-aanbieding voor juni

Voor juni kunnen wij een 6-tal fantastische standaardwerken en strips uit het buitenland aanbieden, namelijk afkomstig uit Denemarken, Engeland, Amerika, Duitsland, Frankrijk en nog eens Denemarken.
Verkrijgbaar al op de ruilbeurs van 21 mei en volgende beurzen

1. Kulorte sider no 1 sept.1975
Een Deens periodiek vol informatie over strips en stripfiguren. No. 1 bevat een 'Tom Puss Special' van zes pagina's waarin de in de Toonder strip voorkomende personages onder de loupe worden genomen. De cover, waarop staat afgebeeld een in zichzelf gekeerde Tom Poes gezeten in het Donkere Bomenbos, is de aanschaf van dit curieuze werkje al volledig waard.
Prijs leden Het Stripschap: afgehaald f 3; toegezonden f 5.

2. 'The Penguin Book of Comics
Een gebundeld 'Museum' is alvast verschenen bij Penguin Books. The Penguin Book of Comics' van George Perry en Alan Aldridge (1967, 256 pagina's, 25 shilling, f 14,50 in o.a. Boekhandel Allert de Lange).
Het is het bewuste boek waaraan meer dan een jaar gewerkt is en dat nu, nu het er eenmaal is, toch een beetje tegenvalt. Waarom? De kwaliteit van de illustratiedruk is matig: grijzig en vlekkerig. Er is geen kleurendruk: bestaande gekleurde strips zijn zonder veel retouches gereproduceerd, dus zonder de onderhavige kleuren uit te filteren. Wie de voortreffelijke presentatie kent van *Linus*, waarin diverse beroemde weekendkleurenstrips in briljant zwart-wit hun plaatsje vinden, moet dus over de druk van dit lang verbeide boek wel eventjes zuchten (zucht). Daarna blijft er nog genoeg te waarderen over. In kort bestek heeft men nu een hoop informatie over strips en hun makers bijeen. Maarrrrrrrr. . . . er blijven omissies. Het boek concentreert zich op de Amerikaanse en Engelse strips. Over de Vlaamse, Nederlandse strips geen woord. Daar staat tegenover dat we nu heel goed geïnformeerd worden over de Britse strips, wat misschien chauvinistisch van de makers lijkt, maar wat we toch nog niet hadden, zo compleet. Alles over Flook en Bristow en Jane. Flook is een satirische strip, Bristow een praatstrip er Jane, ja, hoe moet je dat nou noemen? Jane is een instituut. We herinneren ons een film waarin een misdadiger zich voor Engelsman uitgaf. Een echte Brit, die lont rook, vroeg langs zijn neus weg 'Could you tell me how Jane is nowadays? ' Toen dat geen noemenswaardige reacties opleverde, had hij zekerheid. Jane is een begrip voor iedere Brit, en wie Jane niet kent is geen Brit. (ze is dan ook het kennen waard, zie pag. 201). Een ander voordeel van het boek is dat we een indruk krijgen van een strippagina in de krant zoals die er 20, 30, 40 jaar geleden uitzag. Krazy werd weggedrukt en had niet een vreplaatsje als nu in HITWAKE. En men kan zich eindeloos vermeien in oude, oeroude, stokoude en hoogst bejaarde stripjens.
De teksten vooraf stellen niet zoveel voor. Zolang de auteurs zakelijke gegevens verstrekken, zitten ze goed (informatief is het boek zeer zeker), maar gaan ze theoretisch speculeren, dan zitten ze mooi fout. Wat ze zeggen over de 'stripinvloeden' in *Citizen Kane* is baarlijke nonsens, en uitweidingen over J.L.Godard zijn ook een miskleun. Maar alla, daar staat weer een goed lyrisch deel over Krazy Kat tegenover. Erg goed dat de heren zich niet hebben laten verleiden tot opmerkingen in de geest van 'sadomasochistische relatie tussen Krazy & Ignatz' (De valkuil waarin Hofland viel). Perry & Aldridge spreken van 'the Joycean pun' in Krazy; wij dachten eerder aan John Lennon, maar James Joyce is natuurlijk historisch beter verantwoord. Belangrijker: het boek plaatst drie grote prenten van Krazy. In een zijn de plaatjes genummerd, aldus: wunn, tuu, threa, foar, phyvve, siks, sehvn, ate. De tweede dramt eindeloos door over 'de goeie ouwe tijd': 'Them was the days, the dear days, the fair fays, the rare days, the old old days' - wie zou daar niet lyrisch over worden?

TMF Steen

Bovengenoemde recensie verscheen in Stripschrift nummer 0 van december 1967. Als eerbewijs aan de auteur Tom Steen, één der oprichters van Het Stripschap, te vroeg overleden op 18-12-1969, drukken wij deze recensie opnieuw af en wel ter gelegenheid van de derde druk van de PBOC. De recensie heeft nog niets van zijn kracht verloren, de verzuchting van de zwart weergave is verhoord en er zijn 8 pagina's weekendstrip in kleur weergegeven. Deze derde (1975) druk is een herdruk van de bijgewerkte tweede druk van 1971
Prijs voor leden van Het Stripschap. afgehaald f 15; toegezonden f 20.

3. The Comics - an illustrated history of comic strip art; auteur Jerry Robinson. A berkley windhover book published by Berkly Publishing Corporation 1974.
De nadruk bij deze goed verzorgde paperback (23 x 28 cm) ligt op de vooroorlogse jaren, waarin prominente tekenaars als Alexander Raymond (Flash Gordon; Rip Kirby) furore maakten.
Als extra geeft de auteur in 32 full-color pagina's een overzicht van hetgeen 75 jaar aan comics zoal heeft voortgebracht.
Wat chauvinistisch gaat Robinson

100 SPECIALE AANBIEDINGEN TER GELEGENHEID VAN STRIPSCHRIFT 100

Alle aanbiedingen zijn te bestellen door overmaking op postgiro 329 11 21 tnv Het Stripschap, Postbus 104, Uithoorn.

1. DE AVONTUREN VAN TOM POES EN HEER OLLIE B. BOMMEL

		afgeh. leden	toegez. leden	afgeh. abonn.	toegez. abonn.
1975					
set A	De Drakenburcht/De bergmensen mv 5 t/m mv 16	f 6,–	f 6,–	f 7,50	f 7,50
set B	Het Verdwijneiland, Het geheim van het Noorderlicht mv 6/mv 17	f 6,–	f 6,–	f 7,50	f 7,50
set C	De Reuzenvogel/De Meester-Schulder – mv 7/mv 22	f 6,–	f 6,–	f 7,50	f 7,50
set D	Het eiland van Grim, Gram en Grom/ De laatste markies van Carabas mv 9/mv 13	f 6,–	f 6,–	f 7,50	f 7,50
set E	De zieke hertog/De Superfilmonderneming mv 10/mv 21	f 6,–	f 6,–	f 7,50	f 7,50
set F	De rare uitvinding, Het land van de blikken mannen mv 8, mv 14	f 6,–	f 6,–	f 7,50	f 7,50
1976					
set H	De Talisman De Zeeslang mv 26 mv 31	f 6,35	f 6,35	f 7,95	f 7,95
Set I	Het Monsterei/De betoverde spiegel mv 11/mv 15	f 6,35	f 6,35	f 7,95	f 7,95
set K	Kaspar de draak De geheimzinnige sleutel mv 11 mv 15	f 6,35	f 6,35	f 7,95	f 7,95
set L	De nieuwe IJstijd/De Grootgrociers mv 27/mv 30	f 6,35	f 6,35	f 7,95	f 7,95
set M	Tom Poes ontmoet een oude bekende/De Pierrace mv 20/mv 33	f 7,–	f 7,–	f 8,25	f 8,25
set N	de chinese waaier/De wonderdokter mv 23/mv 24	f 7,–	f 7,–	f 8,25	f 8,25
1977					
set O	De watergeest Kwetal de breinbaas mv25 mv 38	f 7,–	f 7,–	f 8,25	f 8,25
set P	Het monster van Loch Ness/De partij van de Blijheid mv 28/mv 43	f 7,–	f 7,–	f 8,25	f 8,25

2. A-4 ALBUMS - minimaal 2 bestellen ivm portokosten

Eppo-club:	Johnny Goodbye en de Barkerbende	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
	Johnny Goodbye contra Fiddles Paganini	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
	Stef Ardoba en de kalunakegels	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
	Alle macht aan de generaal (slappe kaft)	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
	De machteloze generaal (slappe kaft)	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
	Agent 327 - dossier heksenkring	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
	Douwe Dabbert - De verwende prinses (slappe kaft)	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
De Generaal	de machteloze generaal (hard cover)	f 7,95	f 7,95	f 7,95	f 7,95
	idem (frans)	f 7,95	f 7,95		
Douwe Dabbert					
	De verwende prinses (hard cover)	f 7,95	f 7,95	f 7,95	f 7,95
	idem (deens)	f 7,95	f 7,95	–	
Professor Ambrosius van Gideon Brugman		f 3,25	f 3,25	f 3,95	f 3,95
Joris P.K.: Het toernooi		f 1,–	f 5,– /set	f 2,–	f 7,–/set
Agent 327. Dossier Leeuwenkuil		f 1,–		f 2,–	

Aram, deel 1, 2 en 3, uitgave Skarabee, per deel		f 4,–	f 5,50	f 4,	f 5,50
Hollewijn, deel 1, 2, 3, 4, 5, 6, uitg. Skarabee, p.dl		f 4,	f 5,50	f 4,–	f 5,50
Bearend Barebijt, it alfte forhael, origineel fries werk		f 4,75	f 4,75	f 5,25	f 5,25
Kappie	De Slaapslaven, uitg. Wolters/Noordhoff	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,
Kappie	De gehaaide potvis, uitg. Wolters/Noordhoff	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,–
Kappie	Het geheim van de prentvriefkaarten	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,
Panda	De Modemeester	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,
	De Meesterklokkenmaker	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,
	Het geheimzinnige glas water	f 1,50	f 3,–	f 1,50	f 3,
Otto	De Gouden Haan	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,
	De zoon van Sigurd	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,–
	De markgraaf Cyprio	f 1,50	f 3,	f 1,50	f 3,–
Koki en Poki		f 1,25	f 2,	f 2,	f 3,50
Huon de Neveling deel 1 t/m 9 (min. 3 bestellen)		f 1,	f 5,75	f 1,	f 5,75
Horre, Harm en Hella, uitgave Tango		f 3,	f 5,75	f 3,95	f 6,75
Cocktail comix; Joost Swarte c.s. uitg. Tango		f 3,–	f 5,75	f 3,95	f 6,75
Zwart-wit Oberon.					
1.	Ridder Raadhart - De strijd om Hildegonde	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
2.	Grote Pyr - De grotten van de Witte Beer	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
4.	De Broertjes Samovaroff - Het geschenk v.d.Tsaar	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
5.	Joris P.K. - De valse koning & Anna Tommy	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
6.	Joris P.K. - Het zwingende paard	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
7.	Lance Barton – de banneling van Nimmorac I	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
9.	Idem De banneling van Nimmorac II	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
11.	Idem De banneling van Nimmorac III	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
10.	Ridder Roothart - De strijd in de Hooglanden	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
12.	Matho Tonga - De laatste der Mandan's	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95
13.	Matho Tonga - Het arendsjong	f 4,75	f 4,75	f 5,25	f 5,25
14.	Joris P.K. - Het goddelijk profiel	f 4,45	f 4,45	f 4,95	f 4,95

3. STANDAARDWERKEN

Strips, info ned. tekenaars uitgave Kunststichting	f 1,50	f 2,75	f 1,50	f 2,75
Katalog Svenska Seriemuseet	f 3,	f 3,	f 4,	f 4,
Dupuis kontzakkatalogus 1976 uitgave Richard	f 5,	f 5,	f 7,50	f 7,50
Walt Disney, van Mickey Mouse tot Disneyland; Finch/Kaal	f3,50	13,50	f 17,50	f 17,50
Schijnheiden en nepschurken - Geel/Fuchs	f 14,50	f 14,50	f 17,	f 17,-
Strips, anatomie van een massamedium - Reitberger/Fuchs	f 23,50	f 23,50	f 26,50	f 26,50
Panda's stripalbumkatalogus 1976 - Hans Matla	f 27,	f 27,	f 30,	f 30,
Kijk - Kuifje informatie mbt 'De Blauwe Lotus'	f 1,	f 2,50	f 1,50	f 3,
Thijs IJs - voorstudie Tom Poes - H. Spa	f 4,45	f 4,45	f, 49,0	f 4,90
Striptentoonstelling Leeuwarden Princessehof - N. Noordermeer	f 6,75	f 10,	f 6,75	f 13,50
Striptentoonstelling Munchen 1974 - R. Reitberger	f 12,50	f 17,		
Penguin Book of Comics - Perry/Aldridge	f 15,	f 20,		
Piet Wijn bibliografie - N. Noordermeer	f 12,15	f 12,15	f 13,50	f 13,50
De feunix, kursorisch lezen	f 6,20	f 6,20	f 6,90	f 6,90
Info Malmberg, uitgaven Jippo, Taptoe, Okki, Primo	f 1,50	f 3,50	f 1,50	f 3,50
Kulorte sider no. 1: deense periodiek met Tom Poes artikel	f 3,	f 5,	f	
The comics - Jerry Robinson	f 20,	f 23,		

4. DIVERSEN

Olaf Noord, Bert Bus, uitgave INFO	f 14,40	f 16,-	f 16,	f 16,-
Cliff Rendall, Bert Bus, uitgave INFO	f 9,	f 9,	f 10,	f 10,
Kin-der-kids & Willie Winkie, Lyonel Feininger	f 13,	f 13,-	f 15,50	f 15,50
Little Nemo, Winsor McCay 1905/06, 1907, 1908, 1909, 1910	f 11,	f 11,-	f 13,50	f 13,50
Little Nemo, set alle hiervoor genoemde delen	f 45,	f 45,–	f 55,	f 55,
Idem komplete Nemo set & kin-der-kids	f 54,	f 54,	f 64,	f 64,
The yum-yum book, R.Crumb, amerikaanse uitg.	f 8,90	f 8,90	f 9,90	f 9,90
Professor Pi, B.v.d.Born, engelse uitgave	f 7,90	f 7,90	f 8,90	f 8,90

slechts incidenteel in op het stripgebeuren aan deze kant van de oceaan. Ondanks dit schoonheidsfoutje is ook dit werk voor elke rechtgeaarde verzamelaar *een must*
Prijs voor leden van Het Stripschap afgehaald f 20, toegezonden. f 23.

4. Comics - Katalog der Comics-Ausstellung im Munchener Stadtmuseum vom 2. März bis 6. Mai 1974. Organisation und Konzeption Reinhold Reitberger. Uitgave Icon-Verlag 1974.
Voor zijn striptentoonstelling in Munchen in 1974 heeft Reinhold Reitberger, in Nederland bekend als co-auteur van Strips-anatomie van een massamedium, een katalogus samengesteld waarin de comics die onze Oosterburen hogelijk waarderen worden opgesomd.
Gezien de volksaard zal het geen verbazing wekken, dat vooral ongenaakbare helden zoals Conan en Prinz Eisenherz (Valiant) zeer populair zijn.
Het geheel in paperback en gedrukt op kwaliteitspapier
Prijs voor leden van Het Stripschap afgehaald f 12,50; toegezonden f 17.

5. De Generaal, *de machteloze generaal*, harde kaft, franstalig Prijs voor leden van Het Stripschap f 7,95

6. Douwe Dabbert, *de verwende prinses*, harde kaft, in het deens. Prijs voor leden van Het Stripschap f 7,95.

1977 - 10 jaar HET STRIPSCHAP

10 evenementen gedurende 10 maanden
10 speciale jubileum ledenaanbiedingen gedurende 10 maanden.
Het programma voor juni
1. Speciale leden-jubileum-aanbieding van de maand. 6 internationale uitgaven

AGENDA
Den Helder: 18 juni. Ruilbeurs Het Stripschap in samenwerking met de Science Fiction Vereniging Terra. Gemeentelijke Schouwburg, Julianaplein 3.
Antwerpen 25 juni. Ruilbeurs van Karel Driessen als voren

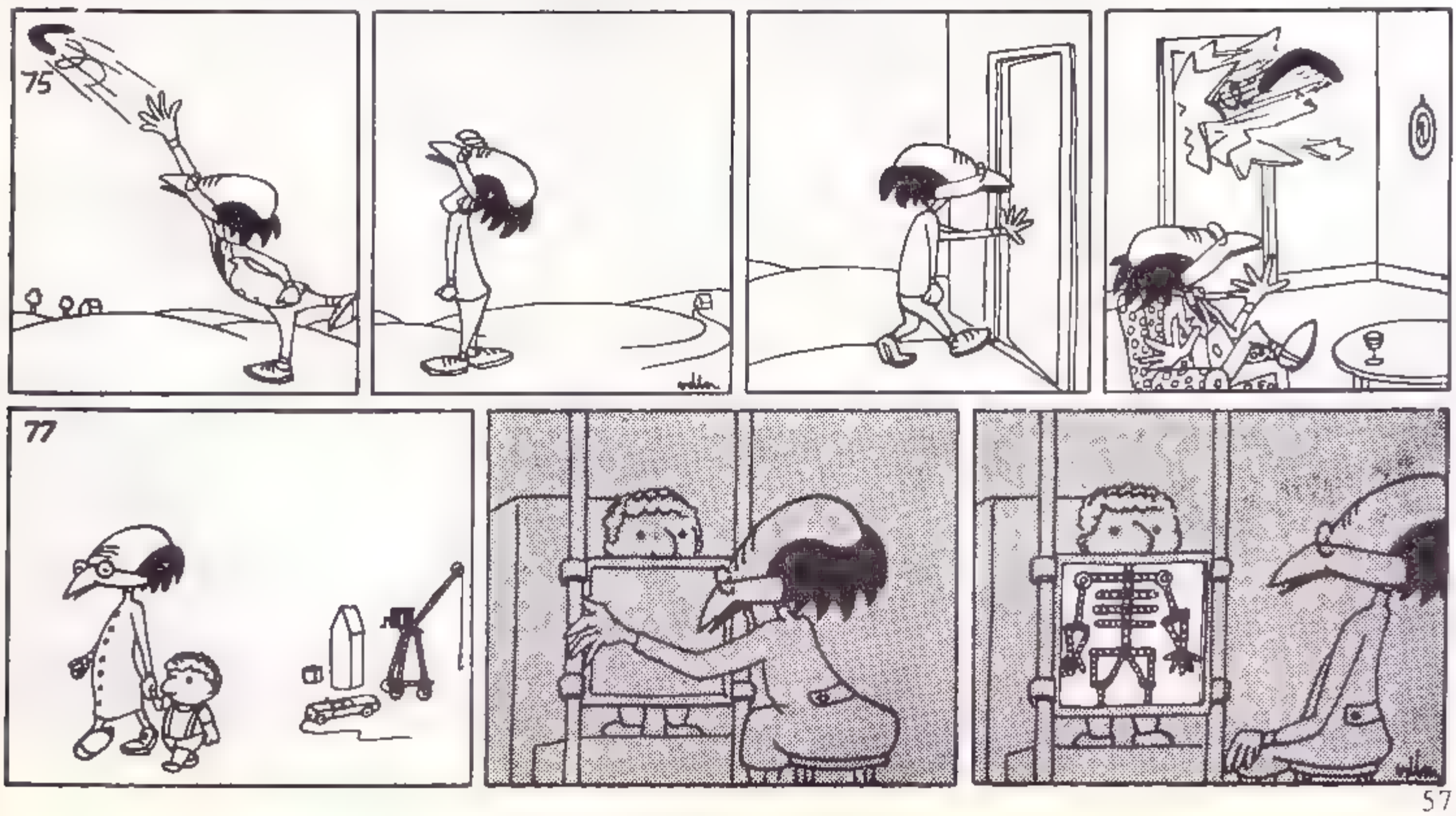

POSTRIP TUM

Bij een felicitatie

2 mei is ons aller Marten 65 geworden. Tijdens een bijeenkomstje aan de Van Miereveldstraat heeft zijn uitgever hem passend gehuldigd. Terecht,' want zonder de zekerheid van werken als de Bommels zou De Bezige Bij zich allerlei riskantere auteurs niet kunnen veroorloven. De heer Toonder verschaft ons dus éérst het genoegen van zijn geestesproducten, vervolgens het voorrecht om kennis te nemen van stromingen die anders onuitgegeven c.q. onvertaald zouden moeten blijven en tenslotte de scheppers van dergelijke werken enig inkomen. Graag voeg ik dan ook mijn gelukwensen toe aan de ongetwijfeld talrijke die hem hebben bereikt. De aanleiding tot dit stukje is een andere
Ter ere van Marten Toonder en van de ruim 1500 boekhandelaren zonder wie dit alles niet mogelijk geweest ware , stelde Geert Lubberhuizen onder de titel *Een Heer in de kracht van zijn leven!* een gelegenheidsuitgave samen uit de nimmer legaal gebundelde HP-panels Het resultaat, in Miezelientjeuitvoering, is hem op zijn verjaardag aangeboden. Daarna brak de hel los. Zoals viel te verwachten, openden de verzamelde vaderlandse Bommelfanaten de aanval op het werkje. Met name het feit dat het niet in de handel was, maakte het tot een uiterst be-ge-renswaard verzamelobject.
Om te beginnen wordt de 65-jarige - tôch al doelwit van ontelbare, meest onnodige briefjes - bedolven onder de schriftelijke smeekbeden. Waar hij niets mee kan beginnen. En dan het aantal freaks dat de lijnen van 020/73 57 31 bezet houdt. Onder het uiten van de meest onwaarschijnlijke bedreigingen. Daarbij de aankondiging 's nachts te komen inbreken, met het uitsluitende doel een exemplaar te bemachtigen. De kans op confrontatie met de rechter neemt de vermetele graag op de koop toe. Boekhandelaren en andere gelukkige (?) bezitters hebben al fabelachtige sommen gelds geboden gekregen, in ruil voor het onbetaalbare kleinood. Of al iemand daarvoor is gezwicht? Wie weet.
De aanstichter van al deze consternatie is - willens en wetens - De Bezige Bij. Daar stelt men zich op het standpunt: 'Als we eens iets willen doen voor een auteur uit ons fonds, heeft toch niemand daar ook maar een snars mee te maken? ! ' Wie zo redeneert, bedrijft struisvogelpolitiek. Juist de handel in witte Bommels - uniek fenomeen in de Nederlandse letteren - had de uitgever ervan moeten doordringen dat Marten Toonder niet zómaar een schrijver is die de AOW-leeftijd heeft bereikt. Net als de Koningin bezit hij voor velen een aureool. Trouwe Bommel-aanhangers die zich in de krant geen aflevering en bij de boekhandel geen paperback laten ontgaan, ervaren de handelwijze van de uitgever als een slag in hun gezicht. Terecht.
Nog is het voor De Bezige Bij niet te laat om haar falen in te zien en met een voor alle fans aanvaardbare oplossing te komen. Ons inziens zou deze gelegen kunnen zijn, in het samen met Het Stripschap lanceren van een tweede druk. De opbrengst daarvan zou eventueel integraal kunnen worden afgedragen aan een organisatie als Amnesty International

P Hans Frankfurther

1.Hartelijk dank voor Uw felicitatie mbt. het verschijnen van Stripschrift no.100, een stukje waardering is nooit weg!
2. Zoals U ontdekt kunt hebben, werd in dit nummer van Stripschrift al de niet in de HP gepubliceerde slotpagina opgenomen, van het album 'Een Heer in de kracht van zijn leven'.
3, Na dit eerste begin (zie 2), waarin de vele bezitters van de HP-verhalen (evt.illegaal) aan die unieke slotpagina geholpen werden, is Het Stripschap in onderhandeling met De Bezige Bij over een evt. tweede druk. Daarover houden we U in Stripschrift op de hoogte.

Beste Redactie,
Allereerst de beste wensen bij het verschijnen van Stripschrift no. 100 en voor de plaatsing in Stripschrift van Pogo en de geboorte van Robbedoes in no. 94/95. Wat dat laatste nummer betreft zou ik graag de volgende op- en aanmerkingen willen maken.
1. Volgens mij is Morris eind 1945 gestart met de serie Lucky Luke. Nl. met de eerste twee pagina's van *Arizona 1880*, pagina 3 is in 1946 voltooid.
2. Naar mijn mening is het niet in het album *Blauwvoeten op het Oorlogspad*, dat René Goscinny de teksten verzorgt, maar in het negende album *Spoorweg door de Prairie*.
En dan in album no. 17 *In het Spoor van de Daltons*, verzorgt Goscinny ook de teksten (waarna hij m.i.v. no. 19 *Nayver in Painfull Gulch* overgaat tot volledige samenwerking met Morris). Verder niets dan lof over uw maandblad.

Reindert Vrij.

1. Klopt.
2. Klopt.
Sorry voor de slippers, bedankt voor de correctie.

Red

Bravo Stripschrift,
Eindelijk een nummer dat origineel en helemaal niet gepikt is, jammer alleen van het gewauwel dat IJf Blokker wordt toegestaan. Stripschrift is wel een clubblaadje, maar het stadium van ouwe jongens is dacht ik al een hele tijd voorbij. Enkele opmerkingen: en aanvullingen'
Van 'In de Gouden Gaper verschenen geen twee, maar zes deeltjes, weliswaar genummerd: 1a, b, c en 2a, b, c. Dat v.d. Hulst jr. op zo jeugdige leeftijd plaatjes voor Pa mocht tekenen vond zijn oorzaak in de omstandigheid, dat jr. nergens voor wilde deugen, en pa, ethisch tot en met en bang voor het verkeerde pad, gaf hem een kans toch nog iets te worden.
Jr. heeft ook nog (serieuze) romans geschreven. (Feestgebouw in de regen) en Pa's uit de kinderboekjes verworven fortuin geërfd. W.G. van de Hulst sr. wordt m.i. te weinig geëerd als de geniale kinderschrijver die hij was. Er bestaat geen evenknie. Gelukkig heeft hij tijdens zijn leven niet te klagen gehad, over gebrek aan erkenning alleen kwam die te eenzijdig uit *protestant-christelijke* hoek. Wat zijn strips betreft: er is nog een derde verhaal: *De Pruikenmaker en de Prins*, maar het meesterwerk van Van de Hulst - ik ben geneigd te stellen de verteller hier belangrijker te vinden dan de tekenaar - is toch in De Gouden Gaper, een prachtig sfeervol sprookje, met een voor een strip merkwaardig goed volgehouden spanningsboog van afl. 1 t/m 368.
Daarbij komt dat de onhandigheid van de tekenaar sinds de Soete Suykervol is overgegaan in een beheerste, eenvoudige en persoonlijke stijl, die uitstekend bij Pa's vertelstijl past.
Wat betreft George van Raemdonck en Rotman wordt nog te weinig ingezien dat het nederlandse stripwezen niet uitsluitend belangrijke naoorlogse vertegenwoordigers heeft. Ik voor mij beschouw als de grote vier: *Toonder, Kresse,* maar ook *Rotman* en *Van Raemdonck.* En als het er op aankomt drie van de vier weg te gooien dan zou ik waarschijnlijk *Van Raemdonck* overhouden
Wat een kunde, wat een zwier, wat een gemak van expressie.
Voor Rotman geldt dat een herdruk van zijn werk zeer gewenst is. Hij is te weinig bekend. Wat voor deze twee nederlandse tekenaars geldt, geldt ook en in nog sterkere mate voor het Engelse stripmirakel Bertie Brown, een man die tientallen jaren lang duizenden bladen tekende in een stijl die in gaafheid, levendigheid en intelligentie alleen met Winsor McCay kan worden vergeleken, maar die al die jaren anoniem bleef
Het gekrabbel van een Carl Barks, iemand die nauwelijks tekenen kan, alleen figuren in een vlak zetten, wordt van de daken geschreeuwd, maar niemand kent Bertie Brown, hoewel wij allen onwetend op zijn talent werden vergast bij het lezen van Margriet's winterboeken. Kortom voor strippers en uitgevers met verantwoordelijkheidsgevoel staat een mooie taak klaar. Laten we eindelijk eens een paar jaar niets over Tom Poes hoeven te vernemen!
Groeten Jaap Ferwerda.

1. Met dat 'pikken' van Stripschrift bedoelt u waarschijnlijk de soms opgenomen bewerkte Amerikaans interviews uit Cartoonist Profiles, daar moeten we helaas soms onze toevlucht toe nemen omdat we niet over de fondsen beschikken om een interview in Amerika te gaan maken! En onze mening is: beter een goed vertaald interview/artikel dan geen.
2. Dank voor uw aanvullingen
3. Een nummer met betrekking tot de Engelse strip is in voorbereiding. Daarin zal zonder twijfels de door u aanbeden Bertie Brown z'n plaats vinden, ook al zijn we het met uw opmerking over Carl Barks niet met u eens
4. Voor wat betreft Tom Poes, wordt U in dit nummer op Uw wenken bediend.....!

DE GELUKKIGE JEUGD VAN GUUS LUIJTERS

over geheimzinnige warme worstverkopers en de rampzalige cowboy

Bij ons thuis was er wat strips betreft geen vuiltje aan de lucht. Geen ge—KrisKras of een vader die les gaf aan een middelbare school, maar gewoon een moeder die iedere avond Paulus voorlas en vanaf oktober 1952 een abonnement op de Donald Duck. Zelf bezat ik twee Kuifjes en aan de overkant van de straat woonde een jongen die alle Buck Danny's, Johan en Pierewieten, Baarden en Kales, Fred Penners en Akims bezat; in de leesmap zat de Robbedoes en mijn buurvrouw had een abonnement voor me op Rob's vrienden. Een normale en gelukkige jeugd zou ik zo zeggen en het is dan ook niet verwonderlijk dat ik me over strips nooit heb opgewonden: ze waren er gewoon. Dat het ook anders kon merkte ik pas veel later en wel toen ik te maken kreeg met dat wonderlijke gezelschap jonge heren, dat samen enige tijd de Stichting Jeugdsentimenten Jaren 50 uitmaakte. Daar werden strips heel voorzichtig opgepakt en omstandig besnuffeld, er werd getheoretiseerd over het wel en wee van Eric de Noorman en over Kuifje werd de ene diepzinnigheid na de andere gedebiteerd, heel aardig was dat, maar een beetje vreemd vond ik het wel en alle opwinding en heisa die later via Stripschappen en Schriften ontstond heb ik altijd schouderophalend afgedaan.

Een strip is een strip en meestal tamelijk vervelend en uitnodigingen om op stripmiddagen een provocerende stelling over strips te poneren en vervolgens te verdedigen heb ik onveranderlijk afgeslagen. Geen trek, de moeite niet waard, op die paar uitzonderingen na natuurlijk. Want kom aan Donald Duck en je komt aan mij, niet die nep oom Donald die jaren en jaren het blad onveilig heeft gemaakt, maar de echte van vroeger, die tegenwoordig tot mijn grote vreugde wel weer eens van stal wordt gehaald. Wie herinnert zich niet het Duck verhaal waarin Donald als kustwacht te maken krijgt met die geheimzinnige warme worst verkoper? Tranen hebben we ons daar in de loop van de jaren om gelachen en laatst nog belde de ander die samen met mij voor dat 'ons' zorg draagt op om te zeggen dat er weer zo'n prima Duck in de Donald Duck stond. Duck die het lied 'De rampzalige cowboy' heeft geschreven, u weet wel, met het plaatje waarop de hoteleigenaar naast Duck zegt: *De rampzalige cowboy! Dat liedje heb ik geschreven, meneer!* antwoordt met de onvergankelijke regels: *Meent u dat? U ziet er anders toch vrij normaal uit!* Duck en Kuifje, die twee, daar kan ik geen genoeg van krijgen. De Kuifjes heb ik allemaal *(Ik? Mijn dochter denkt daar heel anders over!*) maar nu de Duck. Heeft u wel eens geprobeerd een abonnement op de Donald Duck te nemen? Ik wel. In december van het vorige jaar vulde ik een bon in waarop me naast een abonnement ook een t-shirt werd beloofd, of een poster, dat weet ik niet precies meer, maar het doet er ook weinig toe, want nadat ik de bon had verzonden bleef het akelig stil. Na een maand dacht ik: Kom, ik bel oom Donald eens, eens vragen hoe of dat zit, en niets aan de hand natuurlijk, ze zouden het ogenblikkelijk in orde maken. Dat was in januari en sinds die tijd bel ik om de drie weken

Ik *Dag juffrouw, kunt u mij ook zeggen hoe ik aan een abonnement op de Donald Duck kom?*
Juffrouw: Dat is heel simpel meneer. Als u uw naam en adres even geeft dan maken wij dat in orde
Ik *Meent u dat nou echt?*
Juffrouw: Jazeker, meneer
Ik: *Ja, ziet u, wij proberen het al sinds november, maar het wil niet lukken*
Juffrouw: Hé, wat vreemd
Ik: *Ja, hè Komt het soms omdat u één Duck extra moet gaan drukken?*
Juffrouw: Hahaha, nee hoor meneer, maar ik zal uw naam noteren en dan duurt het een week of drie. . .
Ik: *Ja, daar weet ik alles van enz enz, enz*
Stapelgek wordt ik ervan, maar ik geef het niet op, want ik vind dat onze dochter, net als ik recht heeft op een normale en gelukkige jeugd

Guus Luijters

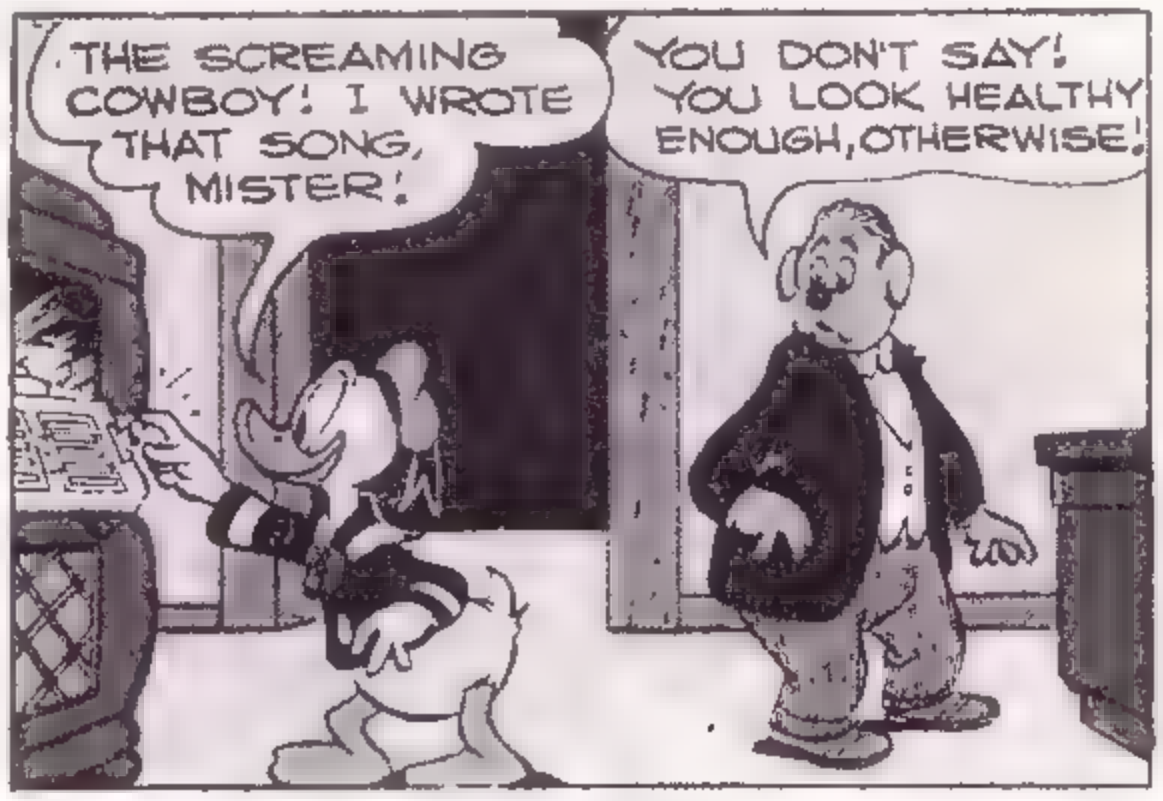

.....onvergankelijke regels....

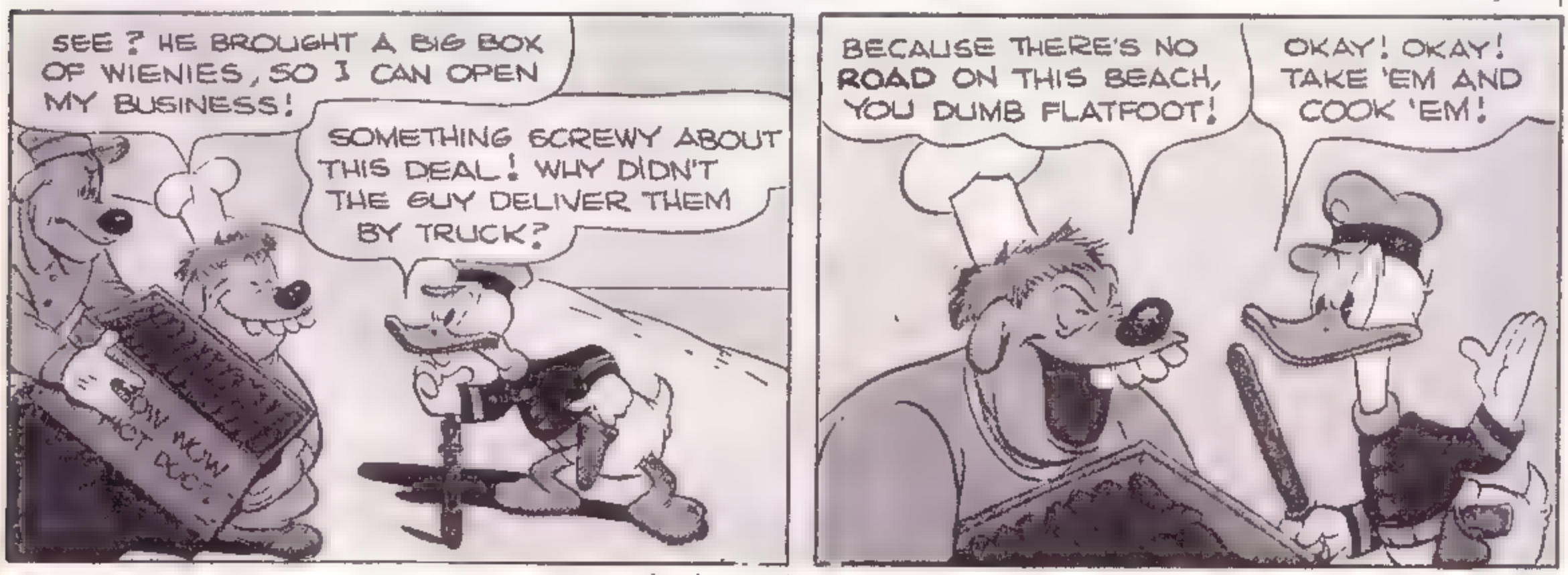
SEE? HE BROUGHT A BIG BOX OF WIENIES, SO I CAN OPEN MY BUSINESS!
SOMETHING SCREWY ABOUT THIS DEAL! WHY DIDN'T THE GUY DELIVER THEM BY TRUCK?
BECAUSE THERE'S NO ROAD ON THIS BEACH, YOU DUMB FLATFOOT!
OKAY! OKAY! TAKE 'EM AND COOK 'EM!

tranen om de geheimzinnige warme worstverkoper ... .

RON KAAL

HIEROGLYFEN

VAN DORIS DAY TOT DONALD DUCK

boekbespreking door Kees de Bree

Bij Uitgeverij De Harmonie in Amsterdam is onlangs Hiëroglyfen van Ron Kaal verschenen. Hierin zijn een reeks beschouwende en analyserende artikelen opgenomen over strips, tekenfilms, films, bioscopen en hun portiers, cartoons, architectuur, Science Fiction, fotografie, beeldende kunst en reklame. De in sterk gewijzigde vorm opgenomen artikelen verschenen tussen 1971 en 1976 in tijdschriften als Elseviers Magazine, VN, Filmfan, De Revisor en Haagse Post.

'Het moet lang geleden zijn dat ik alle Donald Ducks keurig op jaargang gesorteerd in mijn kast bewaarde. Op regenachtige woensdagmiddagen haalde ik ze te voorschijn en herlas de verhalen voor de zoveelste keer. Beeld voor beeld, alle details gretig indrinkend. De Donald Ducks zijn al jaren verdwenen, waarschijnlijk met de vuilnisman meegegeven, zoals dat ook met alle andere jeugdschatten is gebeurd. Maar de beelden zijn me bijgebleven en als ik weer een oude Duck zie dan werkt dat als een tijdmachine. *Zap!*'

Dat is het voor het hele boek typerende begin van Ron Kaal's Hieroglyfen. Een reeks autobiografische essays over de verschillende genres van de massacultuur die kenmerkend zijn voor de 20e eeuw, strip, film, tekenfilm, fotografie, cartoon en de reklame in de film en krant of tijdschrift.

In de eerste plaats typerend omdat uit het begin zonneklaar blijkt dat het Ron Kaal gaat om 'beelden' en niet om tekst. In de tweede plaats typerend omdat in vrijwel ieder essay, of dit nu over film, strip, beeldende kunst of architectuur gaat, de herinnering aan vroeger steeds de inleiding is tot weemoedige overpeinzingen, analyse en inventarisering van de huidige stand van zaken. In de meeste gevallen komt het heden er bekaaid af. Strip en film zijn verloederd en de gouden jaren dertig, veertig, vijftig lijken verder weg en mooier dan ooit. Maar, om met één van de vele Amerikaanse citaten van Ron Kaal te spreken: 'Don't let *that* fool you guys' ' De autobiografische gegevens zijn slechts aanleiding om de aanbeden objecten van weleer aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Daarbij hoedt hij zich voor iedere vorm van vrijblijvendheid. De artikelen zijn verfrissend subjectief. Geen loos gekakel of geleuter maar ideeën, meningen en duidelijke sympathieën en antipathieën: Donald Duck is één van de meest onderschatte strips, Mickey Mouse het aardigste figuurtje, Tom Poes een smakeloze kwak gele pudding, Ome Harry de portier van de bioscoop Odeon een sympathiek verlicht despoot, Science Fiction een regelrechte misdaad jegens de mensheid, Steinberg de origineelste cartoonist, James Thurber de ideale kruising tussen Benchley (de beste schrijver) en Steinberg (de beste tekenaar). Verder open doekjes voor de enige goede, tekenfilms van Tom & Jerry en Bugs Bunny, de 'fotografische' schilderijen van Ger van Elk, de gouden benen van Esther Williams en de leerzame historie van de drie biggetjes. Een treiterig 'boeh' valt daarentegen de reklame, Rie Cramer, Jetses, De Flintstones en Marten Toonder ten deel. De lezer kan het er mee eens zijn of niet. Een alternatief wordt niet geboden!

Ron Kaal beperkt zich niet tot beschrijvingen, maar hij probeert, en slaagt daar voortreffelijk in, de verschillende cultuuruitingen te doorgronden en er de basisprincipes van aan te geven. Met het gemak waarmee een goochelaar een wit konijn uit een hoge hoed tovert, laat hij zien hoe de door ons geconsumeerde beeldtaal beheerst wordt door stereotypen, symbolen, codes, conventies en cliché's. Ron Kaal heeft een gaaf analytisch vermogen en hij geeft feilloos de essenties van de door hem behandelde onderwerpen aan. Dat is zijn grote kracht die merkwaardig genoeg soms vervreemdend werkt. De gedetailleerdheid, het gaan tot de kern wekt de suggestie van volledigheid, maar het tegendeel is het geval. Door de minutieuze aanpak van bepaalde deelgebieden, worden andere zaken slechts oppervlakkig aangeroerd. Zo wordt bij het behandelen van tekenfilms, de avondvullende tekenfilm vrijwel doodgezwegen. Bij de strips komt de nadruk te liggen op de *komische strips*: 'Waar het op neerkomt is dat stripfiguren altijd acteren' (. . .) 'Alle emoties zijn visueel tot in het extreme. Daarom kon de stomme film toe met een minimum aan tekst en daarom is de tekst bijzaak in de strip. De dialoog is niet meer dan een verfijning. Naarmate een strip realistischer wordt neemt ook het aantal speciale tekens af, en de dialoog toe. Er is nog wel sprake van geluidsimitaties, maar er zijn minder streepjes, cirkels, bellen en sterren, die elke verdere explicatie overbodig maken. Hier geldt dus de vuistregel: meer realisme betekent minder strip.' Het is jammer dat Ron Kaal niet specificeert wat hij onder 'realistische' strips verstaat, en dat hij dus ook niet op deze interessante stripvorm ingaat.

Hiermee gaat hij voorbij aan de specifieke vorm en inhoud van realistisch getekende strips van tekenaars als Harold Foster, Alex Raymond en Milton Caniff. Binnen hetzelfde medium gebruiken zij andere visuele middelen en wetmatigheden dan in de komische strips om hun personages te laten acteren. Bovendien negeert Ron Kaal dan de vraag of 'realistisch' getekende plaatjes die voorzien zijn van een kolderieke tekst als geheel nog het etiket 'realistische strip' mogen dragen. Door te zeggen, dat tekst, of dialoog, bijzaak is zet Ron Kaal zelfs sublieme komische strips als Krazy Kat, Popeye (Segar) en Pogo op de tocht en baant hij de weg voor kwalitatief bedenkelijke producten als de Smurfen of Pink Panther, die zich zonder tekst gemakkelijk laten lezen. Een andere aanmerking die je op de, overigens voortreffelijke, essays van Ron Kaal zou kunnen hebben is hun inconsequentie ten gevolge van de subjectieve benadering. Als Ron Kaal het over de stereotype entourage van gangsterfilms heeft, spreekt hij met een vergoeilijkende mildheid over 'boze dromen die 's morgens met de eerste zon verdwijnen'. De films van Esther Williams beschrijft hij als 'een adembenemend schouwspel waarin zelfs geen poging werd gedaan om een verklaring te geven voor de plotseling opdoemende rookwolken, spuitende fonteinen, zwembaden, schommels en ringen.' De cliché-wereld van kauwgumplaatjes, Humphrey Bogarth en Mickey Mouse veegt hij met een royale glimlach terzijde terwijl hij de cliché's van de Science Fiction, een door Ron Kaal verfoeid genre, aangrijpt om er de stupide reactionaire moraal van aan te tonen. *Als criterium voor goed of slecht, handhaaft hij uiteindelijk toch zijn eigen smaak.* Daar doen alle stereotypen, symbolen, codes en cliché's, de nieuwe hiëroglyfen, die onmiddellijk en overal te begrijpen zijn, niets aan af. Zo hoort het ook bij autobiografische essays. Beeldtaal overigens moet je *leren* lezen. De beelden spreken niet altijd voor zich, hoezeer dat ook voor de hand lijkt te liggen. Een betere gids dan Ron Kaal om wegwijs te worden in het labyrinth van de tot hiëroglyfen gereduceerde wereld der massacultuur is er niet te vinden. Dat hij Gijs Gans als voorloper van Wammes Waggel noemt, die zo'n 10 jaar eerder geboren werd, zij hem daarom vergeven.

LA FRANCE? OH LALA!

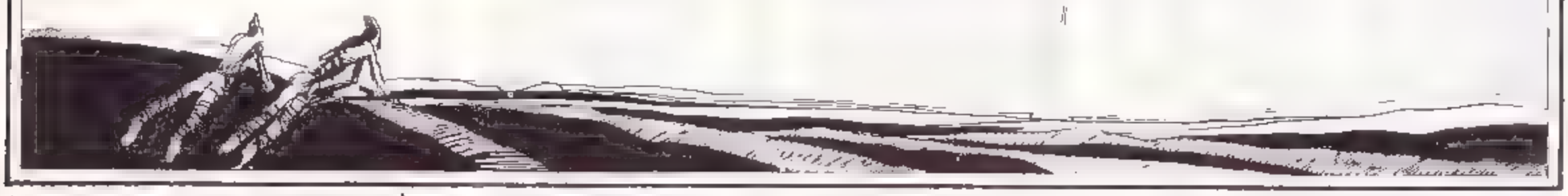

METAL HURLANT

Het gaat goed met *Metal Hurlant* roept het redactioneel van nummer 16: er is een Amerikaanse editie verschenen: *Heavy Metal*. En inderdaad, bij de uitgeverij van de National Lampoon verscheen in april nummer een van het maandelijkse Heavy Metal. Het blad is geen *integrale* herdruk van Metal nummer I, maar bevat een selectie uit diverse nummers
Moebius, Druillet, Gal maar ook Corben zijn vertegenwoordigd. Corben trouwens op waanzinnige wijze met Den. Waar *dat* al niet allemaal in verschenen is: eerst in Grim-Wit, dan in Metal waarin het ook wordt voortgezet, dan in het peperdure, onbetaalbare Amerikaanse fanzine Ariel, nu in Heavy Metal en vervolgens ook nog eens een keer in Gummi. Het enige extra dat Heavy Metal bevat is een verhaal, in kleur van Vaughn Bode, maar ook dat zal *ongetwijfeld* al ergens anders eerder in verschenen zijn (Cavalier misschien?). Maar er zijn volksstammen die geen Frans lezen, dus eigenlijk is dit blad een uitkomst.

YAQUI INDIAAN

Hoe de redactie echter de toekomst van dit blad ziet is me niet helemaal duidelijk. waarom wordt er voor een selectie gekozen? Gaat er in de toekomst meer ander werk als dat van Metal in verschijnen of willen ze uiteindelijk gelijk op gaan lopen met Metal? De toekomst zal het leren. . . Goed Metal Hurlant zestien dus· eindelijk een *slecht* nummer. De omslag deugt om te beginnen al helemaal niet. Dan krijgen we het zoveelste vervolg van *Exterminateur 17* van Bilal en Dionnet. Bilal lijkt hier wel érg op Giraud. Het lijkt warempel wel een *sollicitatie* bij Dargaud voor een nieuwe western ter vervanging van Blueberry.
In de kleurenkatern een strip van *Macedo*, die wel een beetje teveel naar Corben heeft gekeken. Dan krijgen we Moebius, die een beetje teveel Carlos Castaneda heeft gelezen. Als ik het goed zie, zit er een Yaqui-Indiaan voor een geheimzinnig teken in de woestijn en rijdt Blueberry daarna langs een atoomwolk.
Tot overmaat van ramp krijgen we ook nog een *fotostrip*. Het verschijnsel fotostrip zullen we maar als typisch frans af doen en er maar aan trachten te wennen

BLANCHE EPIPHANIE

Al heel gauw na Blanche Epiphanie twee, verscheen deel drie bij Les Humanoides Associés. Een nieuwe uitgever, de derde om precies te zijn. Eerst Editions Serg, daarna Les Editions du Fromage en nu Les Humanoides Een ondoorzichtig beleid van de heren Lob en Pichard of ligt het aan de heren uitgevers?

VOORDEEL

Maar het wisselen van uitgever blijkt voor de koper alleen maar voordelig· was deel een nog meer dan dertig gulden, deel twee zakte al in prijs naar f 19,50 en deel drie kost nu nog maar f 14,50. Dit alles gaat gelukkig niet ten koste van de kwaliteit, bovendien worden de omslagen alsmaar mooier. Maar dit laatste komt natuurlijk doordat Pichard steeds fraaier gaat tekenen.
Over de vrouwen van Pichard hebben we het in nummer 98 van Stripschrift al gehad, ze worden hierin alleen nog maar prachtiger!

SCHTROUMPF

Eindelijk is het nummer van Schtroumpf verschenen dat geheel aan de Italiaanse tekenaar Hugo Pratt is gewijd. Pratt gaat een steeds belangrijker plaats innemen onder de hedendaagse europese striptekenaars
In 1969 trachtte PEP tevergeefs Pratt met de strip Corto Maltese onder de aandacht van het Nederlands stripminnend publiek te brengen. Pratt sloeg helemaal niet aan Misschien doordat het zwart-wit was. maar waarschijnlijker omdat de leeftijdsgroep waarvoor Pep bestemd was te jong was Pratt maakt toch een soort strips die op een wat *ander niveau* zitten dan de doorsnee-stripverhalen Het is wennen aan een wat houterige stijl, aan zijn manier van verhalen vertellen Pep mikte op een publiek van boven de honderdduizend, en ik geloof dat Pratt in Nederland nooit een groot publiek zal krijgen. Als ik hoor dat een nieuw album van Asterix 300.000 exemplaren verkoopt, en een nieuw album van Ravian ongeveer 5.000 dan stemt me dat toch tot somberheid.
Maar goed Schtroumpf dus. De kwaliteit van de thema-nummers van Schtroumpf mag bekend verondersteld worden. altijd een goed interview (deze keer door Numa Sadoul, gemaakt tijdens een door Pratt persoonlijk bereid diner), analyses over zijn strips en de prima verzorgde bibliografie.

LES SCORPIONS

Na *La ballade de la mer salee* en *Fort Wheeling* verscheen bij Casterman Frankrijk *Les scorpions du desert* van Hugo Pratt; een sublieme uitgave. De woestijn schorpioenen verscheen ingekleurd in afleveringen in het weekblad Kuifje, maar kleur heeft niets toegevoegd Pratt is op z'n mooist in zwart-wit.
De woestijn schorpioenen zijn een speciale afdeling van de *Long range desert group*, een eenheid die in juni 1940 gevormd werd in Egypte voor operaties in de Afrikaanse woestijn. Het was een eenheid die buiten de normale traditionele eenheden viel. Het onderdeel bestond slechts uit vrijwilligers De schorpioenen voerden verkenningen uit achter de fronten om achter de bewegingen en posities van de vijand te komen. In Afrika liepen net de koloniale oorlogen op hun eind, toen fascistisch Italië en Duitsland oprukten. In de inleiding wordt deze oorlog een van de laatste *romantische* oorlogen genoemd, dit dan in tegenstelling tot de tegenwoordige *technocratische* oorlogen: een oorlog, die wordt uitgevochten door *personen* en niet door *machines*.
Pratt is niet zozeer gefascineerd door het fenomeen oorlog maar door de *mensen* die in deze oorlog optreden. 'Wat zijn dat voor mensen? ' Er is vaak geen scherpe grens te trekken tussen helden en moordenaars Men vermeldt in de inleiding terloops nog dat we niet moeten denken dat Pratt van oorlog houdt, alsof we dat na het lezen van dit album nog zouden denken. Ik heb het gevoel dat we met dit album een van de beste Pratt-albums in handen hebben; zowel kwa grafiek als verhaal is het zeer sterk.

We kunnen dit boek gelukkig in het najaar in het nederlands tegemoet zien.

Metal Hurlant 16, f 6,95
Blanche Epiphanie 3, f 14,90
Schtroumpf
Les Scorpions du Désert

F. Hansen

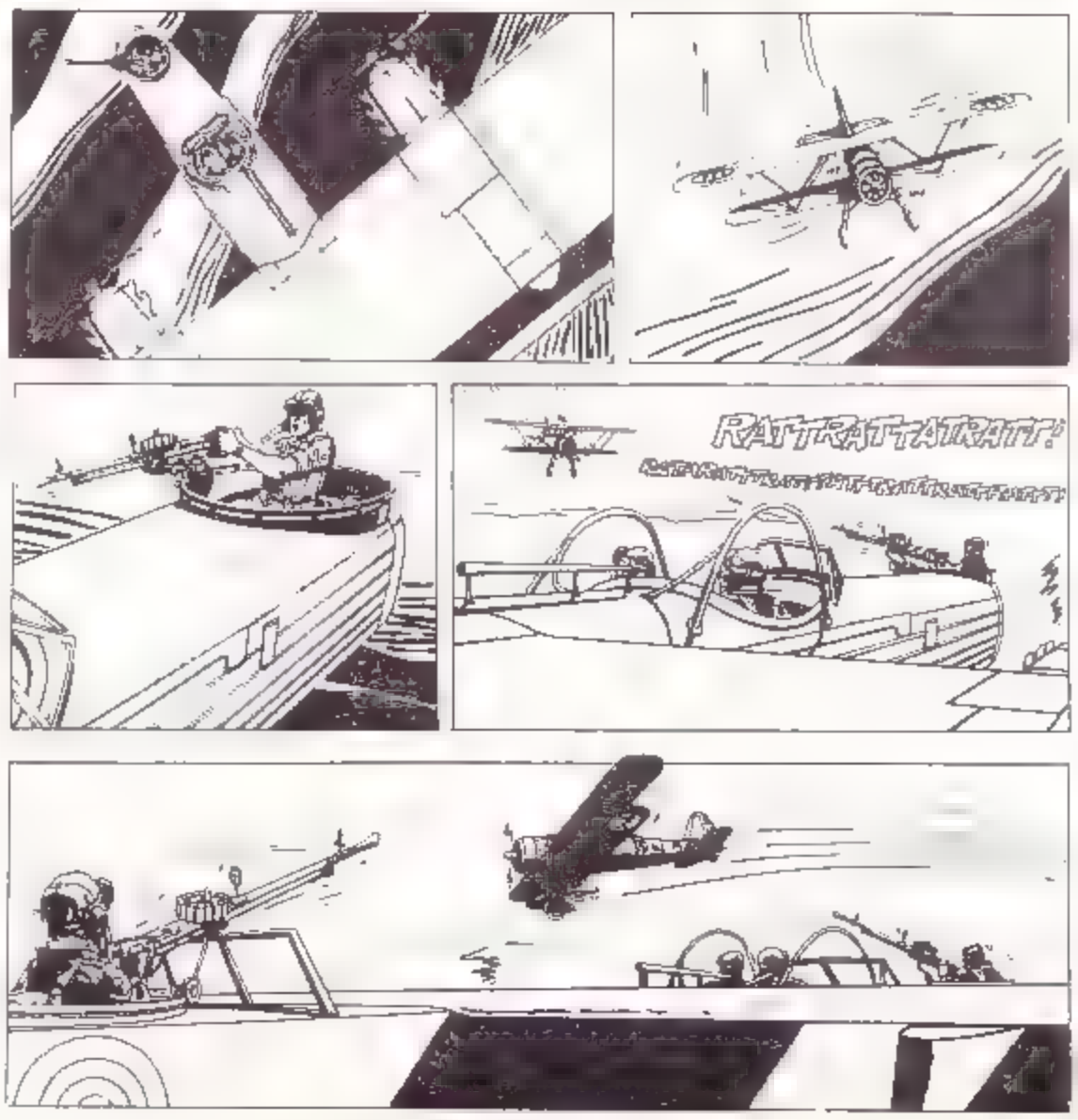

Helden of Moordenaars

NIEUWS

Nieuwsredactie M v d Hoff,
M.Wassington, Postbus 9494

UITGEVERIJEN.

DE BEZIGE BIJ
Deze uitgeverij heeft ter gelegenheid van de vijfenzestigste verjaardag van Heer Toonder, net eminente idee gehad met een speciale uitgave in beperkte oplage (2000) 'hors commerce', de stripliefhebbers eens flink aan te randen

De uitgave met de veelzeggende titel 'Een Heer in de Kracht van zijn Leven' omvat naast de eerder illegaal herdrukte HP-verhalen, deniet in HP gepubl. slotpagina, die u met toestemming van een begrijpende Marten Toonder in dit nummer aantreft. Als geheel: een magistraal werk klinkend als een stralend lichtpunt door de woestenij der Nederlandse Letteren (ahum!)

Dan nog dit: in september volgt voorts de nieuwe BB-Literair onder de titel 'Zaken zijn Zaken'. Inhoud zal zijn: De doffe Doffer, De Zwelbast (door de Bezige Bij aangekondigd als Zwelbarst waarmee men het bovenstaande in aanmerking genomen wellicht doelt op een schisma met de stripliefhebbers) en De Slijtmijt. Prijs: F 14,90. WAM.

OBERON B V.
wk 25: *Donald Duck* als Slaapwandelaar; wk 27 - Disney *pocket* 1, wk 28 - *Rakker*, wk 31 - *Michel Vaillant*, De Jonge Wolven; wk 32 - *Tom Poes* en de Jakker-Jekker wk 32 - *Roel Dijkstra* deel 1, Buitenspel en Doorbraak, wk 33 *Lucky Luke* 15, Zeven korte verhalen, wk 34 *Hiawatha*, wk 35 *Olivier Blunder*, De ongehoorde Olivier, wk 36 Ik *Mickey Mouse* deel 1, wek 38, *Stef Ardoba*, Opdracht in het verleden, wk 38 De beste verhalen uit *Donald Duck*-weekblad,

DUPUIS PROGRAMMA.
September 1977: Robbedoesalbum 142; *Mini-mensjes* 6 Het Spookschip; *Robbedoes en Kwabbernoot* 27: De Doodsman; *Sophie* 12. Die Dekseise Sophie; *Archie Cash* 5: Levens voor Long-Thi; *Sammy* 9: Heibel in de Woestijn; *Jaap 1*: Jaap vliegt eruit, *Yoko Tsuno* 7. De Grens van het Leven, *Jerry Spring 16* (gebrocheerd): Canyon-Girl, Geschiedenis in Beeldverhalen 6: Onbekende Heldinnen

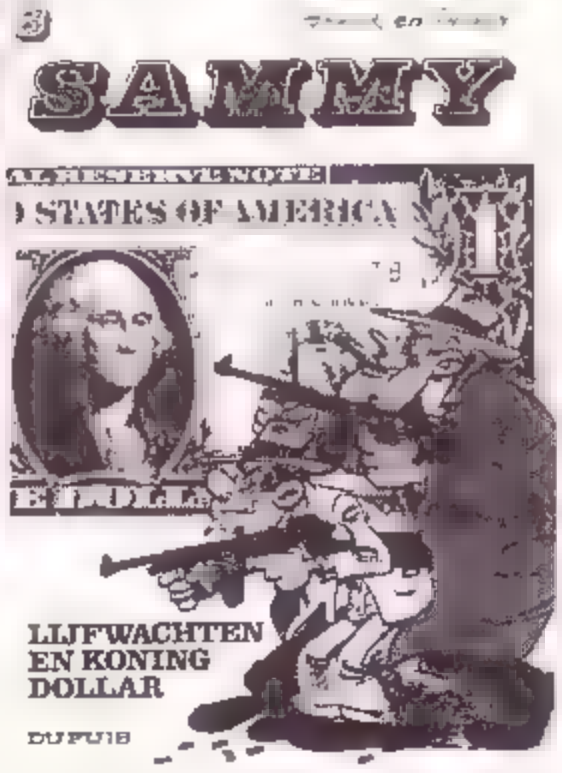

STANDAARD
augustus: Suske & Wiske 165, *De Sputterende Sputter*; Jerom 71, *De Fruitdieven*; Bessy 125, *Zarak, de Rode Poema*, Robert en Bertrand 21, *De Ramp van Corvilain*; Karl May 50, *De Vijftig Herefordstieren*; De Rode Ridder 78, *Het Verloren Legioen*, Nero 54, *De Wraak van Grote Clo*

BELG(EN)BOEK, De Belgen blijken de beste boekverkopers van de EEG te zijn. De 'modale' Belg besteed hieraan f 57 per jaar. De Nederlander volgt hem op de voet met f 56 en de Fransman is een goede derde met f 28. Tweehonderdvijf- en twintig uitgevers brachten in 1975 5848 nieuwe titels op de markt, 52% in het Nederlands en 42% in het Frans. Het jeugdboek en het stripboek vormen samen 39% van de Belgische produktie (!). . . . . .

Verscheiden Na een korte doch hevige worsteling is van ons heen gegaan, het nog maar pril geboren veelbelovende stripblad *Topeloeng*. Humor en avontuur, suspense en erotiek in één klap van ons weggenomen. . . In onze gedachten zal het blad voortleven als een goede vriend die te kort bleef

NOGMAALS: KNOKKE-HEIST
Met betrekking tot de zestiende Wereldkartoenale (18 juni - 4 september a.s.) waarover we u al in Stripschrift 99 berichtten, de volgende aanvullende informatie: Aan de speciaal ter ere van de grote Nederlandse kartoenisten ingerichte expositie, nemen definitief deel Harry Lammertinck (*Yrrah*), Rob Wout *Opland*), Frits Behrendt, Peter van Straaten, Frans de Boer (*Efbé*), Steven Verwey, Frits Müller, Wim Boost (*Wibo*) Jan Wessum, Arend van Dam en Ton Hoogendoorn (*HGD*).
De laatste week van *juli* en de laatste week van *augustus* zullen films van Holland Animation worden vertoond. Wat de strip betreft, valt er op 24 juli van 15 00 tot 20.00 uur te genieten van de aanwezigheid van Oberon BV-, Tante Leny- en Vrije Balloentekenaars.

WELK GOED NIEUWS BRENGT GE MIJ OMTRENT KUIFJE-WEEKBLAD?
Opluchtingshalve kunnen we u sinds we daarover na het bericht in Stripschrift no. 99 (rubriek Stripflitsen, onder toevoeging 'Fama Volat = Het gerucht vliegt'), nog ruimschoots in duplio stonden, nú - na mededeling van de alert reagerende uitgever - met zekerheid stellen, dat van het verdwijnen van Kuifje-weekblad gelukkig *geen sprake* is. . .

PREVENTIEVE WERKING VAN GUMMI NA KIKKERPROEF NIET BEWEZEN

Wie gedacht had met Gummi voor f 7,– voorgoed uit de moeilijkheden te zijn, door in één klap het beste uit maar liefst 4 buitenlandse stripbladen (Ariel, Metal Hurlant, l'Echo des Savannes en Charlie) binnen te slepen, komt bedrogen uit.
Ger van Wulften die we natuurlijk allemaal het allerbeste wensen heeft na het ontvangen van een gouden handdruk nog geen gouden greep op de stripmarkt gekregen. Dat blijkt uit Gummi nr 1, ook al is *ieder* eerste nummer van een blad nu eenmaal paniek. De inhoud wordt, een uitzondering daargelaten, gevormd door reprises van overbekende kwaliteitsstrips, die matig vertaald en slecht gecorrigeerd zijn. Summum wat dat betreft, is wel het opnemen van opnieuw de eerste episode van Arzach, dat eerder o.m. als Arzak, Harzake en Harzak al in ruime mate tot ons kwam. De kleurendruk juist daarvan is overigens prima. De geplaatste interviews munten uit in dilettantisme, terwijl de lay-out waarbij we wel wat stuntwerk hadden verwacht een te zwakke imitatie is van het rubriekgedeelte van Metal Hurlant, een gemiste kans! . . . De 'exclusieve' tekening van Gal op de achterflap gewijd aan Jimmy Carter, blijkt ook al gebruikt te zijn voor een poster ter gelegenheid van de Wereldkartoenale Knokke-Heist.

Toch zijn er tussen al deze wolkenvelden wel zonnestralen: hoewel de preventieve werking van Gummi dus (nog) niet is aangetoond, en we voorlopig rustig de *évendure* buitenlandse bladen en albums blijven kopen, lijkt de professionaliteit van Espee, in dit eerste nummer voornamelijk beperkt tot prijs, fraaie omslag en uitstekende lettering (vooral Les Frustrées), de belofte in te houden van een tijdige koerswijziging
Naar onze mening, maar wie zijn wij? - zal er méér eigen produktie moeten komen,- vooral ook meer buitenlands- niet eerder of niet frequent gepubliceerd werk moeten worden opgenomen. Er zal een duidelijke keus gemaakt moeten worden voor wat betreft het opnemen van redaktionele pagina's. Of *wel* of *niet*, maar niet zo! Gummi beoogt tenslotte *geen* fanzine te zijn! . . .

BEAREND BAREBYTS ALFTE AVONTûR OP 'E NIJ úTJOWN!

(Bearend Barebyts elfde avontuur opnieuw uitgegeven).

Soks hie ik al folle earder forwachte, hwant yn it skoft dat ik Bearend Barebyt fan Barrelsum syn fiten - skreaun troch Geart Jonkman - deistich yn é Ljouwerter Krante lies, waerd dizze strip rounom yn Fryslân tige wurdearre. Dêrom

seiden wy - doedestiids Kweekskoalle-learlingen -: 'Och, wy hoege dizze strip net út to knippen en to biwarjen, hwant der komt wol in boekje fan! '
Nou is it der dan dochs noch fan kommen. Fan dit forhael kin men it measte wille hawwe, as men in bytsje op é hichte is fan bipaelde politieke foarfallen út de tiid doe 't de strip yn 'e krante stie. Foaral it stikelstekken op it mêd fan it dwaen en litten fan Ljouwerter pommeranten en op dat fan aktuele sitewaesjes yn Fryslân (b.g. de opkomst fan 'e Frysk Nasjonale Partij) foel doe al tige yn 'e smaek. Wy kinne no wer genietsje fan 'e kliemske adoraesje fan juffer Bleike Blei foar Jan Bearn Singelsma, de foarsitter fan 'e F.N.P. Dêrmei komme wer tinzen omheech oer tastannen, hwer 't wy doe tige yngeande petearen oer hiene, mar hwer 't wy nou mei in soarte mankelikens op werom sjogge.
It no útjowne stripboekje fyn ik de mouite fan it lêzen tige wurdich en foar sneupers fral aerdich, om noch ris út to plúzjen yn hwat tiidrek dit speurdersavontûr nou krekt spilet.

Wijbe Kl.Postma
Harns

JOOST SWARTE

Voor de eerste elpee van de Houseband *Sympatico* heeft Joost Swarte een fraaie cover ontworpen. Degenen die zich nu niet direkt tot deze funky music voelen aangetrokken, kunnen ook *alleen* de platenhoes kopen. Vanaf 1 juni is deze in beperkte voorraad *exclusief* verkrijgbaar bij *Richard* en *Zonnebloem*. Prijs ± f 2,50.

UIT DE BLADEN

BOMMELVERSLAVEND

Bommel werkt verslavend. Dat is de conclusie van een onderzoek, gehouden vóór de vijfenzestigste verjaardag van Marten Toonder, vorige week. Tachtigduizend gezinnen met een Bommelboek in huis hebben het plan nog meer Bommelpockets te kopen, en in één op de twintig huishoudens staan al drie van die boeken in de kast. Meestal heeft vader daar een relatie hoge opleiding gehad, want de Bommel-interesse van gezinshoofden die alleen op de lagere school zijn geweest, blijkt beperkt te zijn. In de loop van tien jaar heeft de Bezige Bij negentien Bommelreuzenpockets in de handel gebracht, met een gezamenlijke oplaag van bijna een miljoen exemplaren; bovendien verzorgt die uitgeverij in samenwerking met het Stripschap een reeks van vijftig oer-Tom-Poes-albumpjes, waarvan er nu 39 klaar zijn. Op Marten Toonders verjaardag is een speciaal Bommelboek uitgebracht, dat niet in de handel komt en de toepasselijke titel 'Een Heer in de kracht van zijn leven' draagt. Het is een strip die zeven jaar geleden in de Haagse Post verscheen: geen topper, maar met als bijzonderheid dat vrijwel alle bekende bijfiguren opdraven, van doctorandus Zielknijper tot Terpen Tijn, van Wammes Waggel tot Bul Super.
Het wonderlijkste Bommelverschijnsel is dat iedereen schaamteloos met die decoratieve windbuil meeheult: men spreekt vol eerbied zijn naam uit, men neemt zijn taaltje over, en eigenlijk is dit onbenul geballoteerd tot mini-heiland. Dat pleit voor Marten Toonder. In zijn Bommel heeft hij de infantilismen die (gelukkig) in ons allen schuilen, vorm gegeven. Het kan dus ook niet anders, of dit vleesgeworden stukje libido gaat zijn eigen verborgen wegen, onaantastbaar door de slimmigheid van ons bewustzijn. Bommels rol als wandelend infantilisme wordt trouwens in de boektitels weerspiegeld: 'Als je begrijpt wat ik bedoel', 'Ik wist niet dat ik het in mij had', 'Hoe vreselijk is dit alles', 'Mijn eigen eenzame weg', 'Verzin toch eens een list' - altegader spiegaten van het onderbewustzijn, waar de zielknijpers nog járen werk aan zullen hebben.

uit: Elseviers Magazine d.d. 14 mei 1977.

HAMLET-STRIP

Tekenaar Aart Clerkx, bekend uit het stripblad Tante Leny Presenteert, heeft de Hamlet van Shakespeare bewerkt tot een uiterst vermakelijk stripboek van 28 pagina's. Hamlet een snelle knaap in coltrui, koningin Geertrude de strenge meesteresse in leder en in koning Claudius schuilt niet minder dan een veelgeplaagd lijsttrekker in priestertoog. Op de voorplaat in kleuren: Ophelia, die van haar naaimachine opschrikt als Hamlet binnenkomt. De scène wordt niet in het stuk gespeeld maar beschreven door Ophelia. Zo zit Clerkx' Hamlet vol kleine grapjes, leuk voor de kenners en niet minder voor de niet-kenners.
Het stripboekje verschijnt in een oplage van 5000 voor f 5 per stuk, ter gelegenheid van de vijf voorstellingen die het Onafhankelijk Toneel van Hamlet geeft in de serie De Favorieten. De groep toneelspelers, die Shakespeare in Hamlet laat opdraven, heet bij Clerkx: Het Werkteater. (J.H.) Op bijgaand plaatje het slotduel, van l.n.r. Osric, Laërtes, Hamlet, Claudius, Gertrude en Horatio.

uit: NRC Handelsblad d.d. 13 mei 1977

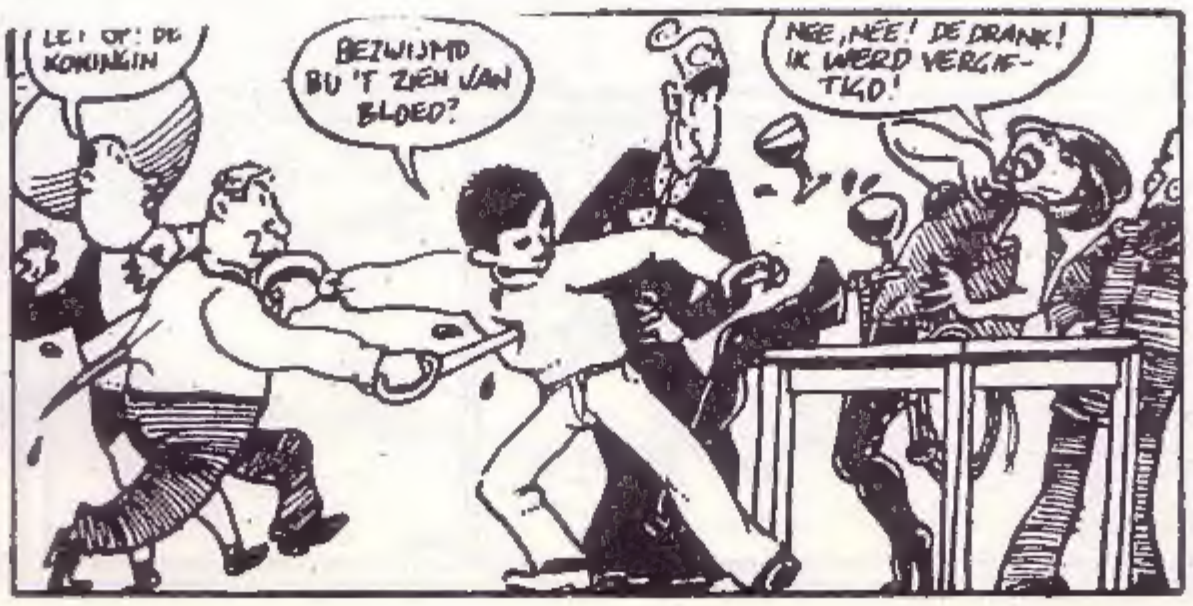

STRIPFLITSEN

Als je zo de redaktielokalen van de jeugdbladen binnenstapt, zou je denken dat er gratis drank verstrekt wordt, om de *vaste* medewerkers in de stemming te houden. Zeker! Aan *free-lancers* schijnt niet geschonken te worden. .....
Rectificatie – Pick & Poppedijn uit Stripschrift 99, pag. 47, moet zijn Puck & Poppedijn, maar dan zonder c. Er zijn overigens 63 exx. met de juiste spelling in omloop. Misschien iets voor verzamelaars? ! ....
Sjors en Sjimmie – Op een weinig elegante wijze schijnt er een eind te zijn gekomen aan het samenwerkingsverband Plijnaar, Klein, Van der Kroft, Van Die, waarbij de drie laatste uit de boot vielen. .....
Komt *Modesty Blaise* bij Oberon in een zwart-wit uitgave uit, omdat de Stripschriftredaktie dat zo graag wil? ....
Onderzoek – Volgens een onderzoek gedaan door een comicuitgever in de VS, geniet de doorsnee lezer (kind 12 jaar uit gegoede 'middle-class' gezin) elke comic gemiddeld 4,9 maal en besteedt daar zo'n 1,3 uur per dag aan. .....
Medio juni vindt de première plaats van de film Sjors en Sjimmie *Het Zwaard van Krijn*. Presentatie 'Rex Film Producties'.
Jezus Christus! De werkelijke Jezus is de titel van een door 'Scripture Union' uitgegeven kleurenstrip over het leven en sterven van Jezus van Nazareth. Deze Engelse uitgever probeert hiermee, vooral in eigen land, *dié* mensen te bereiken, die alleen maar stripverhalen en geïllustreerde bladen lezen. In een grote oplage is de strip reeds verspreid in jeugdcentra en gevangenissen, nu maar hopen dat 't helpt .....
Zijn de geruchten over een spoedige verfilming van een aantal *Arman & Ilva*-avonturen van tekenaar The Tjong Khing uit de lucht gegrepen? .....
Na de zomervakantie te verwachten op de buis: Tekenfilmseries van Bollie & Billie (Roba) en de Generaal (Desmet) Er is zowel een nieuwe Asterix - als een nieuwe Lucky Lukefilm in voorbereiding. .....
Geruchten dat no. 25 Tante Leny's *laatste nummer* zou worden, werden door Evert Geradts en Leny voorlopig naar het rijk der fabelen verwezen. Of moeten we er toch maar in gaan geloven, nu de volledige Tante Leny-stal zich bij Eppo schijnt te hebben aangeboden? .
Lambiekbulletin 4, is nu in drie kleuren verkrijgbaar. Dat doet sterk denken aan vroegere illegale uitgaven van T.P. en het Vibreerputje. Zou dan toch? Hoe kan dat nou? .....
Er zijn hernieuwde kontakten tussen John Bakker en de Eppo-redaktie.Een comeback? .....
Brokken – Is het pseudoniem van deus-ex-pagina Rob Harren nu Har Brokken, Jan Brokken

professor pi

simpelman

of Brok Harren? .....
Douwe Dabbert – de bekende hofbeeldhouwer Jutte, heeft opdracht gekregen om voor de paleistuin van Soestdijk een marmeren buste van kabouter Dabbert te maken .....
Alain d'Arcy – Gaat *Marianne Veldhuizen*, die de omslag van dit nummer inkleurde, nu ook eindelijk de Kressestrip Alain d'Arcy inkleuren? Dat Belgische kleurwerk is toch beneden alle peil! .....
Stripschriftredaktie bezorgt barjuffrouw *persweeën*. . . door overmatig gebruik van jus d'Orange. .....
Bert Bus' stripverhaal, Stef Ardoba, waarin vliegramp, was op datum van publikatie wel *akelig aktueel* .....
Het eerste album van Alain d'Arcy zal niet eerder dan in 1978 verschijnen. .....
Peer de Schuymer, bekend uit de Kapitein Robstrips, vinden we terug in een strip van Kuhn-bewonderaar Martin Lodewijk. Zie Eppo 1977/17. .....
Jan van Haasteren maakt een strip voor *Mix* .....
Robert van der Kroft maakte een reclamestripje voor het R.V.S. verzekeringsconcern. . .
Patty Klein verzorgt een stripje, waarin de modale puber wordt uitgelegd wat computers zijn en hoe ze werken, voor *Digital System* .....
Kees de Bree schreef voor HP een opzienbarend Kresseartikel. Niet iedereen was er even blij mee. .....
Koop GUMMI, jeans & jackets..
Verkouden *Ger van Wulften* weigert koortsig opname. Van Stripschrift in persmap. Persmensen weigeren persmap ....
WITTE REUS IN PAKPAPIER – Op een borrel ter viering van de verwekking van Gummi, verscheen Matla in bruinpak. Omdat witpak in was was. ....
Kijk daar vliegen *twee* vliegen en er is *één* bij bij .....
A touch of gold, Gouden Oberon hand draagt nu *Gummi handschoen* .....
Je kunt g.v.d. Stripschrift nu niet eens meer zonder *Latijns woordenboek* lezen, sic, transit gloria mundi .....
Advertentie – sex – Huize Renate, . . . voor je het weet heeft je portemonnee je verlate..
Spoedig te verwachten: Herdruk van het fascinerende album *Het Beest is Dood* van Calvo. Door Futuropolis in ieder geval in het Frans, door Oberon binnenkort in het Nederlands? .....
Kuifje-weekblad blijft.....

STRIPSCHRIFT NO. 101

- **SCENARISTEN-SPECIAL met aandacht voor:**
- **CHARLIER, BLUEBERRY,**
- **GREG**
- **DIONNET**
- **LOB**
- **Start herdrukken Eric de Noormanverhaal no. 66 'De eerloze Krijg'.**
- **POGO, NIEUWS, ETC. ETC.**

Al ooit 'n ouderwetse magnesiumfoto-graaf op 'n 19de eeuws slagveld in aktie gezien, waar Noordelijken en Zuidelijken mekaar met geheven degens en kanonge-bulder het leven zuur maken?

Spanning en schaterlach in dit 11de Blauwbloezenalbum:
Blauwen in zwart-wit (*)
Overal verkrijgbaar : 80 F - fl. 4.95
Uitgeverij Dupuis

*) De Blauwbloezen galopperen iedere week door het stripblad Robbedoes

PANDA

--- ZOMERAANBIEDINGEN ---
(geldig van 14 juni tot 25 juli 1977)

Deze kortingbonnen (of kopie er van) ingevuld inleveren bij uw boekhandel.

kortingbon
Paulus de Boskabouter-Special + mini-elpee
van 14,90 voor 10,90
Naam
Adres
Plaats
Boekhandel
576/003

kortingbon
De Gouden Dolk
van 14,90 voor 11,90
Naam
Adres
Plaats
Boekhandel
576/004

kortingbon
Bommelbibliografie
van 19,- voor 14,90
Naam
Adres
Plaats
Boekhandel
576/001

kortingbon
Heer Bommel en de functie van de ironie
van 10,- voor 7,90
Naam
Adres
Plaats
Boekhandel
576/002

kortingbon
De Stripkunst van Marten Toonder
van 19,90 voor 14,90
Naam
Adres
Plaats
Boekhandel
576/005

Wanneer het u tegen de borst stuit dit fraaie Stripschrift te vernielen, kunt u volstaan met het overleggen van een fotocopie van bijgaande bon. Mocht u overhoopt toch besluiten de bon uit te knippen, dan is wellicht de oplossing een tweede Stripschrift no. 100 aan te schaffen, daardoor wordt tevens het exclusieve Eric de Noorman verhaal 'De stille Strijd' makkelijk apart op te bergen Red.

De Amerikanen komen

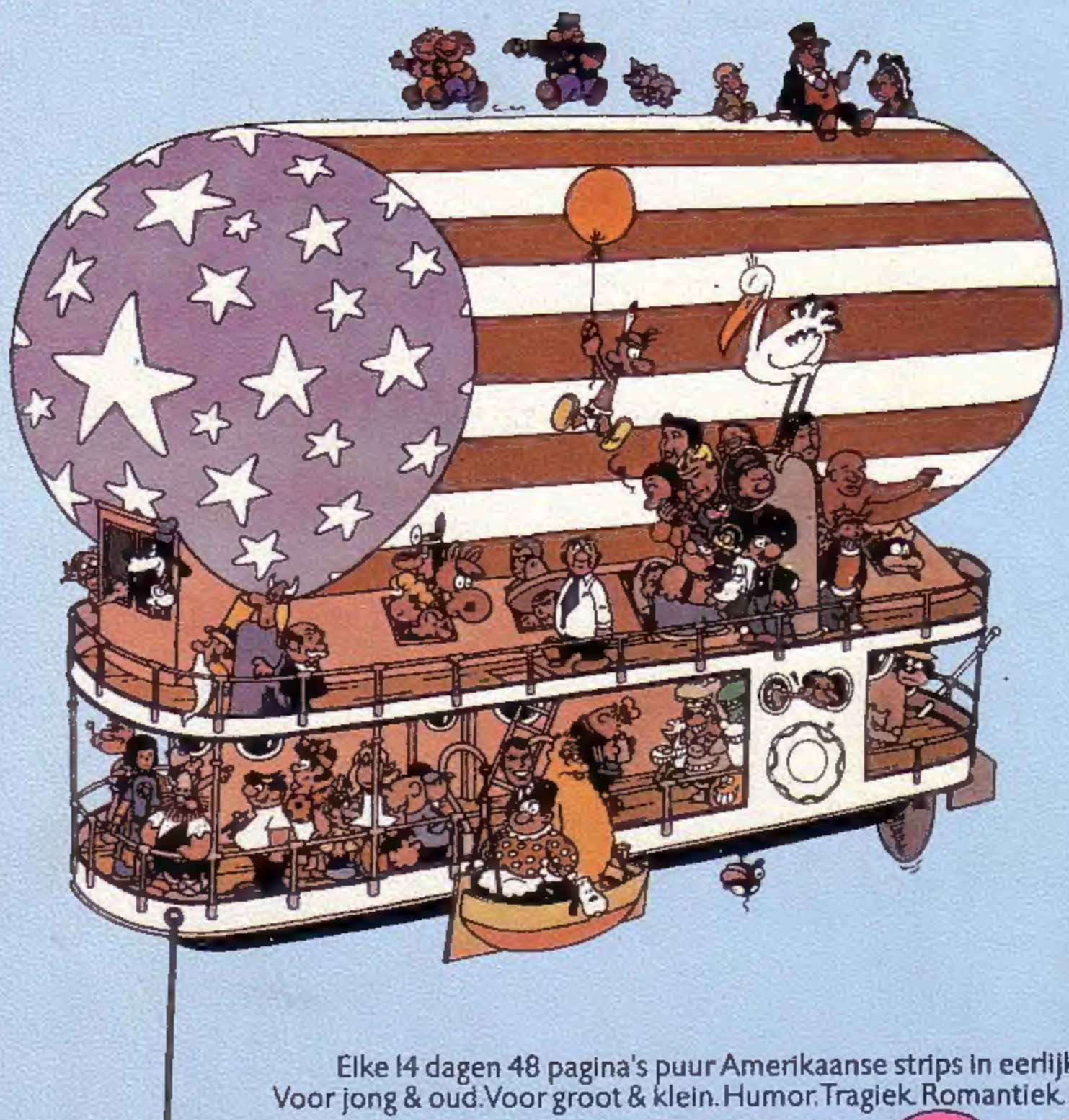

Tijger
Snuffy Smith en
Barney Google
Buz Sawyer
Cisco Kid
Het Fantoom
Mickey Mouse
Beertje
Mandrake de Magiër
Steve Canyon
Piet de Zwerver
Popeye
Flash Gordon
Rakker
Meneer van Dalen
Prins Valiant
Hågar de
verschrikkelijke
Rip Kirby
Poelekie
In Goeie Doen
Hubert
Gunner
Roodoog
Johnny Hazard
Julia Jones
De Katzenjammer Kids
Moeder de Vrouw
Big Ben Bolt
Geheim Agent X9
De Ark van Zoo

Elke 14 dagen 48 pagina's puur Amerikaanse strips in eerlijk Nederlands.
Voor jong & oud. Voor groot & klein. Humor. Tragiek. Romantiek. Spanning & Sensatie.

STRIP KOERIER

f 1,95

België 33 Bfrs.

Nieuw voor Europa!

„Nieuw voor Europa"
Deze kreet staat in de 1ste, 2de en 3de Stripkoerier. Spaar ze op en stuur ze naar Oberon, postbus 121, Haarlem. In envelop, naam en adres achterop.

Als brief frankeren. Drie kreten (1 oranje, 1 geel en 1 blauw) zijn goed voor 1 gratis grote Stripkoerier-poster. Voor postabonnementen: bel 023 - 319420 of vul de bon in.

de leukste krant van Nederland

Losse nummers nu overal verkrijgbaar.

© 1977 KFS distributed by Opera Mundi

Ik wil een abonnement op Stripkoerier.

Bon invullen, of de gegevens ervan overnemen op een vel papier. Geen postzegel plakken. Dan meteen opsturen naar Stripkoerier, Antwoordnummer 390, Haarlem.

Belgische lezers: sturen hun bon naar Stripkoerier, Jan Blockxstraat 7, 2000 - Antwerpen. Stripkoerier kost voor België 33 Bfr.

Naam: _____

Adres: _____

Plaats: _____ Prov.: _____

Stripkoerier wordt mij per post toegezonden. Een Stripkoerier-abonnement kost f 11,70 per kwartaal, (6 nummers).